



ახალი უმაღლესი სწავლებელი  
NEW HIGHER EDUCATION INSTITUTE

საერთაშორისო რეფერირებადი სამეცნიერო ჟურნალი

**დიპლომატია და საგარეო**

*ISSN 2449-2655*

**№2(3)2017**

International Scientific Journal

**Diplomacy and Law**



გამომცემლობა „უნივერსალი“

საქართველო, თბილისი 2017

Georgia, Tbilisi 2017

UDC (უაკ) 327+341.7

ჟურნალ „ლიკლომატია და სამართლის“ სარედაქციო საბჭო:

**სარედაქციო საბჭოს თავმჯდომარე, მთავარი რედაქტორი**

**თამარ გარდაფხაძე** – სამართლის დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს სოციალურ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის რექტორი

**სარედაქციო საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილე, რედაქტორი**

**დავით გეფერიძე** – სამართლის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, აფხაზეთის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის დეკანი

**სარედაქციო საბჭოს წევრები:**

**გორ დერციანი** – სამართლის დოქტორი, პროფესორი, „მხითარ გომის“ სახელობის სომხეთის საერთაშორისო უნივერსიტეტის პრორექტორი;

**კახი ყურაშვილი** – სამართლის დოქტორი, პროფესორი, თბილისის ჰუმანიტარული სასწავლო უნივერსიტეტის პრორექტორი;

**ანა ანტჩაკ-ბარზანი** – ფილოსოფიის დოქტორი, პროფესორი, ფინანსებისა და მენეჯმენტის ვარშავის უნივერსიტეტის საერთაშორისო ურთიერთობების კათედრის გამგე;

**ანატოლი ფრანცუზი** – სამართლის დოქტორი, პროფესორი, კიევის ეკონომიკისა და სამართლის ინსტიტუტის სამართლის დისციპლინების კათედრის გამგე;

**მამუკა მდინარაძე** – სამართლის დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს პარლამენტის წევრი;

**სერგი კაპანაძე** – საერთაშორისო ურთიერთობების დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი;

**ავთანდილ ხაზალია** – სამართლის დოქტორი, აფხაზეთის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი;

**ანნა მარუაშვილი** – ეკონომიკის დოქტორი, პროფესორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის დეკანის მოადგილე;

**ქეთევან ჯიჯეიშვილი** – პოლიტიკის დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის საერთაშორისო ურთიერთობების პროგრამის ხელმძღვანელი;

**მანანა ნანიტაშვილი** – ეკონომიკის დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის ბიზნესის ადმინისტრირების პროგრამის ხელმძღვანელი;

**ლალი გარდაფხაძე** – განათლების დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის პროფესორი.

**ქართული ტექსტის კორექტორი – ვალერი კვანტრიშვილი, ფილოლოგიის დოქტორი**

**ინგლისური ტექსტის კორექტორი – სოფიო მორალიშვილი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი**

ISSN 2449-2655

© ახალი უმაღლესი სასწავლებელი, 2017

გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2017

თბილისი, 0179, ი. ჭავჭავაძის გამზ. 19, ☎: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30  
E-mail: universal@internet.ge; universal505@ymail.com



UDC (ჯაკ) 327+341.7

Editorial Board of the journal *Diplomacy and Law*

**Editor-in-Chief**

**Tamar Gardapkhadze** – Doctor of Law, Professor, Academician of the Georgian Academy of Social Sciences, Rector of New Higher Education Institute

**Deputy Editor-in-Chief**

**David Geperidze** – Editor, Doctor of Law, Associate Professor, Academician of the Abkhazian National Academy of Sciences, Dean of the Faculty of Business, Law and Social Sciences at New Higher Education Institute

**Editorial Board Members**

**Gor Derdzian** – Doctor of Law, Professor, Vice Rector of Armenian-Russian International University “Mkhitar Gosh”

**Kakhi Qurashvili** – Doctor of Law, Professor, Vice Rector of Tbilisi Humanitarian Teaching University

**Anna Antczak** – Barzan: Doctor of Philosophy, Professor, Head of the Department of International Relations at University of Finance and Management in Warsaw

**Anatoli Francuz** – Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Law at Kiev University of Economics and Law

**Mamuka Mdinardze** – Doctor of Law, Professor, Member of the Parliament of Georgia

**Sergi Kapanadze** – Doctor of International Relations, Professor at Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

**Avtandil Khazalia** – Doctor of Law, Academician of the Abkhazian National Academy of Sciences, Professor at Sokhumi State University

**Anna Maruashvili** – Doctor of Economics, Professor, Vice Dean of the Faculty of Business, Law and Social Sciences at New Higher Education Institute

**Ketevan Jijeishvili** – Doctor of Politics, Head of the program of International Relations of the Faculty of Business, Law and Social Sciences at New Higher Education Institute

**Manana Nanitashvili** – Doctor of Economics, Head of the program of Business Administration at New Higher Education Institute

**Lali Gardapkhadze** – Doctor of Education, Professor at New Higher Education Institute

**Georgian language Editor** – Valeri Kvantrishvili, Doctor of Philology

**English language Translation** – Sophio Moralishvili, Doctor of Philological Sciences

ISSN 2449-2655

© New Higher Education Institute, 2017

Publishing House “UNIVERSAL”, 2017

19, I. Chavchavadze Ave., 0179, Tbilisi, Georgia ☎: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30

E-mail: universal@internet.ge; universal505@ymail.com

აკრძალულია საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალში „დიპლომატია და სამართალი“ გამოქვეყნებული მასალების გადაბეჭდვა, გამრავლება ან გავრცელება სარედაქციო საბჭოს წერილობითი ნებართვის და წყაროს მითითების გარეშე.

წინამდებარე გამოცემაში წარმოდგენილი მოსაზრებანი ეკუთვნის მხოლოდ და მხოლოდ მის ავტორებს და არ წარმოადგენს საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალის პოზიციას ან პოლიტიკას.



*The opinions expressed in this publication are those of the author and do not necessarily reflect views or policies of the International Scientific Journal “Diplomacy and Law”.*

*No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or dissemination without prior written permission of the editorial board or without citing the source.*

დამფუძნებელი – ახალი უმაღლესი სასწავლებელი [newuni.edu.ge](http://newuni.edu.ge)

თანადამფუძნებლები:

ვარშავის ფინანსებისა და მართვის უნივერსიტეტი [vizja.pl](http://vizja.pl)

საქართველოს უნივერსიტეტების ასოციაცია [sua.ge](http://sua.ge)

საერთაშორისო სამართლის ასოციაცია [intlaw.ge](http://intlaw.ge)

Founder – New Higher Education Insitute [newuni.edu.ge](http://newuni.edu.ge)

Co-founders:

University of Finance and Management of Warsaw [vizja.pl](http://vizja.pl)

Association of Georgian Universitis [sua.ge](http://sua.ge)

Association of International Law [intlaw.ge](http://intlaw.ge)



# სარჩევნი

## სამართლის მიმართულება

ანატოლი ფრანცუზი.....9  
 უკრაინაში დევნილთა სამართლებრივი სტატუსის შესახებ  
**A. Frantsuz**  
*The legal status of internally displaced persons in Ukraine*

დავით ხობელია .....15  
 ადმინისტრაციული იუსტიციის ფორმები და სახეები სამართლის სხვადასხვა სისტემებში  
**Davit Khobelia**  
*Forms and types of administrative justice*

ლუდმილა ბალიკინა-გალანეცი.....22  
 პარლამენტარიზმი – ინტეგრალური დახასიათება დემოკრატიის უკრაინაში  
**Liudmyla Balykina-Halanets**  
*Parliamentarism – an integral feature of democracy Ukraine*

ივანე ფრანცუზი.....27  
 უკრაინის სამართალდამცავი საქმიანობის სფეროში სასამართლო დანესებულებათა  
 ფუნქციური მიმართულებები  
**I.G. Francuz**  
*Functional orientation of the bodies of court decisions enforcement activity in Ukraine*

ია ხარაზი.....35  
 სამოქალაქო სამართალურთიერთობების არსის შესახებ გერმანული  
 სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით (შედარებითი ანალიზი)  
**Ia Kharazi**  
*About the substance of the Civil Relations According to the German Civil Code (comparative analyses)*

დავით გეფერიძე .....48  
 ეროვნული და საერთაშორისო ცერემონიალის და პროტოკოლის თანაფარდობისა და  
 დიპლომატიური კორპუსის სამართლებრივი რეგულირების შესახებ  
**Davit Geperidze**  
*About National and International Ceremonies and Protocols Relativity and Diplomatic Corps Legal Regulations*

მანანა ალადაშვილი .....58

ტურიზმის მართვის სამართლებრივი საფუძვლები და სახელმწიფო რეგულირება

**Manana aladashvili**

*Legal Basis for Tourism Management and State Regulation*

ქეთევან ზაქარეიშვილი ..... 66

შრომის ინსპექცია საქართველოში

**Ketevan Zakareishvili**

*Labour Inspection in Georgia*

ზვიად გოგრიჭიანი.....74

პირობითი მსჯავრის სამართლებრივი ასპექტები

**Zviad Gogrichiani**

*Suspended Sentence*

## სოციალური მეცნიერებების მიმართულება

სოფო ჩქოფოია..... 87

თურქეთ-ევროკავშირის ურთიერთობები და თანამედროვე გამოწვევები

**Sopho Chkopoia**

*Turkey-European Union Relations and Modern Challenges*

ვალერი კვანტრიშვილი.....94

საქართველოს, როგორც ქრისტიანული ქვეყნის როლი და ადგილი მსოფლიო

ცივილიზაციათა და რელიგიათა ახალ ურთიერთობებში

(წარსული და თანამედროვეობა)

**Valery Kvantrishvili**

*The Role and Place of Georgia as a Christian Country in New Relations of the World*

*Civilizations and Religions (Past and Present)*

ივანე სეხნიაშვილი ..... 101

ინფორმაციის ხელმისაწვდომობისა და მოპოვების თავისებურებანი თანამედროვე

ინტერნეტ ტელევიზიაში

**Ivane Sekhniashvili**

*Some Characteristics of Getting Information and Making it Available in the Modern Internet TV*



თამარა ტარტარაშვილი ..... 108

ეთნიკური სომხების ინტეგრაციის 2013 წლის ეროვნული პოლიტიკის ანალიზი

**Tamara Tartarashvili**

*2013 National Policy Analysis of Ethnic Armenians Integration*

ეკა ბუხრაშვილი ..... 114

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ისტორიიდან

**Eka Bukhrashvili**

*From the history of the Georgian Democratic Republic*

## ბიზნესის ადმინისტრირების მიმართულება

მაია გელაშვილი ..... 123

ფასიანი ქაღალდების ბაზრის განვითარება საქართველოში

**Maia Gelashvili**

*Development of Securities Market in Georgia*

მაია ჭანია..... 129

ინოვაციური ტურისტული ბიზნესი და მისი როლი ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდაში

**Maia Chania**

*Innovative tourism business and its role in the country's economic growth*

ნაზი გვარამია ..... 134

შიდა კონტროლის ზოგიერთი ასპექტი

**Nazi Gvaramia**

*Some Aspects of Internal Audit*

მაია ჭანია..... 138

რეგიონალური ეკონომიკური ინტეგრაციის ზეგავლენა ეროვნულ ეკონომიკაზე

**Maia Chania**

*Regional Economic Integration Impact on National Economic*

მაია ჭანია, ელისო ლანჩავა ..... 145

ახალი ტალანტი მენეჯმენტში

**Maia Chania, Eliso Lanchava**

*New Talent Management*

ნათია ბედუკაძე-მამაცაშვილი ..... 148

ეკონომიკური თავისუფლების როლი საბაზრო ეკონომიკის განვითარებაში

**Natia Bedukadze-Mamatsashvili**

*The Role of Economic Freedom in the Development of Market Economy*

## ჰუმანიტარული მეტნიერების მიმართულება

ნინო ჭითანავა ..... 155

საგანმანათლებლო დაწესებულებებში არსებული სტუდენტის მხარდამჭერი სისტემები

**Tchitanava Nino**

*Student support systems in educational institutions*

სოფიო მორალიშვილი ..... 161

სტუდენტთა მოტივაციის კვლევა (ახალი უმაღლესი სასწავლებლის ქეისი)

**Sophio Moralishvili**

*The Study of Students' Motivation (New Higher Educational Institute Case)*





## სამართლის მითაქმევა

ანატოლი ფრანცუზი

უკრაინის დამსახურებული იურისტი,  
იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,  
უკრაინის ეკონომიკისა და სამართლის უნივერსიტეტის  
იურიდიული დისციპლინების ფაკულტეტის დეკანი

**უკრაინაში დევნილთა სამართლებრივი სტატუსის შესახებ**

**რეზიუმე**

მეორე მსოფლიო ომის დროს მიმდინარე მოვლენების გამო, რომელიც უკავშირდება ყირიმის ოკუპაციას და შეიარაღებულ კონფლიქტს ლუგანის ოლქში, დონეცკის ტერიტორიაზე, უკრაინიდან მოხდა მსხვილი (მასობრივი) გადაადგილება ევროპის ტერიტორიაზე. ამ მოვლენამ აიძულა კანონმდებლები შეექმნათ სუბიექტების უფლებების ახალი კანონი – პირთა შიდა გადაადგილებისა და მათი სამართლებრივი სტატუსის შესახებ, რომელიც დღესდღეობით არასაკმარისად არის გამოკვლეული.

სტატიაში გაანალიზებულია „ცნებები“, „პირთა შიდა გადაადგილება“. გამოკვლეულია საკანონმდებლო მდგომარეობა პიროვნებათა სამართლებრივი სტატუსის უზრუნველყოფის თაობაზე, რომლებიც იძულებულნი გახდნენ დაეტოვებინათ თავიანთი მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი. განსაზღვრულია პრობლემები და მათი განხილვის სავარაუდო გზები პირთა შიდა გადაადგილებისა და კანონის უზრუნველყოფის სფეროში.

**A. Frantsuz**

*Honored Lawyer of Ukraine, Doctor of Law, Professor Head of the State-Law Discipline Department University of Economic and Law “KROK”*

## THE LEGAL STATUS OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN UKRAINE

*Annotation. The article analyzes the concept of “internally displaced persons”. Provisions of the legislation, that provide legal statute of persons forced to leave their place of residence, are researched. The problems in ensuring the rights and freedoms of the internally displaced persons in Ukraine and the ways to overcome them are defined.*

*Keywords:* forced migrants, internally displaced persons.

**Formulation of the problem.** As a result of events, related to the occupation of Crimea and armed conflict in Donetsk and Luhansk region, in Ukraine the largest internal displacement in Europe since the Second World War, took place. According to official sources, on 6 of March of 2017, according to the structural units of social protection of population of regional and Kyiv city administrations, have been registered 1,622,835 internally displaced persons, or 1,307,142 families of Donbass and the Crimea. This has led legislators to create new category legal subjects – internally displaced persons, the legal status of which is currently insufficiently investigated.

**Analysis of recent research.** As the notion of category of internally displaced persons in Ukraine up to 2014 did not exist, so the research on this topic is almost not carried out. However, the specific migration covered in their publications of such national scientists as O. Bandurka, S.P. Brytchenko, O.V. Kuzmenko, O. A. Malynovska, S.O. Mosondz, V.I. Olefir, V. Palko, O.I. Piskun Y. I. Rymarenko, M.M. Sirant, V.M. Snigur, N.P. Tyndyk, S.B. Czechowycz. Today, these issues are very actual, since a large number of people are under this category, and despite on the lingering conflict in the East, the legal status of internally displaced persons will be actual for a long time.

**The aims and objectives of the study.** Considering the issue of legal regulation of the status of internally displaced persons, ensuring their rights and freedoms, the purpose of this study is to determine ways to ensure legal protection of internally displaced persons in Ukraine. To achieve the chosen goal, the following tasks were determined: review the legislation on ensuring the legal protection of the internally displaced persons; describe existing problems to ensure the rights and freedoms of internally displaced persons in Ukraine; analyze the prospects for improvement of legislation to regulate the status and human status of internally displaced persons.

**Statement of the material.** The term “internally displaced person” is relatively new, not only for Ukrainian legislation but also for International Law. In 1998, the international community responded to the

problem of internally displaced persons by adopting the Guiding Principles on internally displaced persons, that regulates the forced movement of people within the country and there are guidelines for international governmental and non-governmental organizations. These principles were adopted on behalf of the UN General Assembly and Commission on Human Rights [1 p.187-188]. In 2014, the draft-Law of Ukraine “On forced displaced persons” for the first time mentioned the term “forced displaced persons”. The concept of forced displaced persons equated to the concept of internally displaced persons, but today Ukrainian legislation defines only the concept of internally displaced persons, the legal status of which is defined in art.1 of the Law of Ukraine “On the protection of the rights and freedoms of the internally displaced persons”. Internally displaced persons may be, as well citizens of Ukraine, both stateless persons and foreign citizens, subject to legal residence on the territory of Ukraine and right to permanent residence. These individuals were forced to leave the place of residence as a result of: armed conflict or temporary occupation or widespread violence or human rights violations or emergencies natural disasters or emergency situation [2, p.2]. That law equated rights of internally displaced citizens with foreigners and stateless persons. This positive novella confirms the art.24 of the Constitution of Ukraine, which provides implementation of the principle of equality [3, p.3]. The law provides internally displaced persons the right to safe living conditions and health; to obtain reliable information about the presence of a threat to life and health on the territory of an abandoned residence and place of temporary residence, the state of the infrastructure, the environment, ensuring rights and freedoms; creating appropriate conditions for their permanent or temporary residence; providing executive authorities, local authorities of self-government and private law subjects the possibility of free temporary accommodation (subject to payment of individual utility costs) within six months from the date of registration of internally displaced persons; for large families, the disabled, the elderly, this period may be extended; assistance in moving its movable property; facilitate the return of the previous domicile; provide with medicines; provide necessary medical care in state and municipal health care; placing children in preschool and secondary schools; to social and administrative services at place of residence; the state registration of civil status, changes to the record of civil status and their renewal and cancellation at place of residence; free transportation to return to their abandoned residence in all types of public transport in the case of the disappearance of the circumstances that led to such move; receiving humanitarian aid and charitable assistance; as well as other rights determined by the Constitution and laws of Ukraine [2, p.3-8]. While the list of rights of the internally displaced people is quite wide, but a significant number of people faced with a certain number of problems that are currently not covered fully by law. It should be noted that, although the problem has existed for years, the downward trend, in the number of internally displaced persons and problems arising in the implementation of their rights, does not observed. The international community and Ukrainian authorities take measures to ensure the rights and freedoms of internally displaced persons, but in order to resolve these issues, we should adopt an integrated approach, since these problems are various, both in content and scope. Firstly, the issue concerning the activities of the legislative and executive branches of power; secondly, local government in the region, to which the internally displaced persons addressed; thirdly, the individual problems of displaced persons, associated with individual adaptation and especially the perception of the local population (the question of tolerance towards migrants). On the other hand, migrant’s protection issues may relate to various spheres of life. First of all, economic issues (employment, payment of assistance); welfare issues (the definition of residence, eligible for financial security, insurance benefits and social services); humanitarian and cultural (in placement of children in preschool and secondary schools).

Today, the main component in solving the problems of displaced persons is the activity of government bodies, despite on a considerable criticism of them. The problem is that the government, on the one hand, put solving problems of internally displaced persons on the local self-governments, which, for the lack of local budgets, cannot properly settle them; on the other hand, if there is a delegation of authority from government bodies to bodies of local self-government, it should be ensured adequate funding. On February 2017 were funded recipients to 519,882 thousand UAH. Ukrainian parliament and the government quickly reacted to the large flow of displaced persons, adopting a number of regulations, namely the Regulation of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On account of internally displaced persons”, “On account of people who moved from the temporarily occupied territory of Ukraine and parts of counterterrorism operations” and “Some issues of registration and issuance of certificate of registration of a person who moves from the temporarily occupied territory of Ukraine or the area of the counterterrorism operation”, “On approval of order of creation, maintenance and access to Common database on internally displaced persons”, and the Law of Ukraine “On the protection of rights and freedoms of the internally displaced persons”. Legislation to protect the rights and freedoms of persons is quite dynamic, as should always respond legislatively to the newly discovered problem of internally displaced persons [4,5,6,2].

Ukraine has a number of government programs aimed at solving the problems of internally displaced persons. For example, the regional program advisers at the Ministry of Social Policy has been created in order to quickly solve existing problems as related to internally displaced persons and also new one. Substantial assistance in the regulation on the protection of internally displaced persons play foreign and domestic volunteers and international organizations, foundations, providing all possible assistance to internally displaced persons, thus implemented specific projects to ensure internally displaced persons with everything they need, from medicine and up to housing. It’s too early to talk on the full support of all the needs of internally displaced persons today, however, state is working on solving the problems of internally displaced persons.

Examining data monitoring on protection of internally displaced persons human rights, performed by Danish Council Refugee (DCR) and the All-Ukrainian Charitable Foundation “Right to defense”, it should be noted that internally displaced persons are often faced with a violation of their right to free movement from the territory outside the control of Ukraine. Internally displaced persons have to stay long in long lines to receive e-pass. This is due to the fact that is not always technically possible to issue such a document. Many violations of the rights of internally displaced persons on welfare assistance, education, and medical care, there are difficulties in finding employment and restoring lost documents, and in the winter there was a question of lack of comfortable housing. So, enough remains acute today housing problems of internally displaced persons, as most of them today spent their funds on rent.

In regions also implemented specific projects to assist internally displaced persons. In Vinnytsa region the EU project “Center for Adaptation of internally displaced persons and entrepreneurs from the area of ATO and Crimea in Vinnytsia region” was implemented, within which entrepreneurs and owners of small and medium enterprises from areas of conflict were offered a number of opportunities and benefits in order to quickly and efficiently organize or restore business in Vinnytsia region. Entrepreneurs were allowed to resume their business, given to information and consulting support. But there were significant problems in obtaining bank credit due to lack of mortgage and own funds for business. On 25 of December of 2016 the EU project “Center for Adaptation of internally displaced persons and entrepreneurs from the area of ATO in Crimea and Vinnitsa region” was completed. During this time, were given 26 compensation to

entrepreneurs from among persons who participated in the competition of business plans, amounting to 5.5 mln. UAH, in the Vinnytsia region were created 134 vacancies. This project has enabled new residents of Vinnytsia region to adapt economically, creating the conditions for doing business and carrying out the business from zone of ATO.

Another problem stems from the fact that among the internally displaced persons large amount – is disabled, there are about 67 thousand. These people need more attention and care from the state. Ministry of Social Policy of Ukraine is not always effective in ensuring the rights of this category of internally displaced persons, above all, it concerns the issue of health care, and secondly, to confirm the status of disability, the mechanism of which currently is not regulated. The Law on internally displaced persons not even provides articles that would grant the additional protection for people with disabilities. Although by the Regulation №306 of August 6, 2014 the Cabinet set, that the documents on persons with disabilities can be obtained in a Centralized data bank on disability [8].

A large number of internally displaced persons represented by scientists and students which also need protection of the state and creation conditions for studying and life. There are 16 universities and 10 research institutions that left the conflict zone. As for education institutions, more than 35 thousand students and more than 3 thousand teachers became forced displaced persons. Issues that arise in exercising their rights related to funding and public support.

On the one hand, there are many financial issues to ensure implementation of the legal status of internally displaced persons and on the other – adaptation of internally displaced persons to the realities of life in other areas, the issue of tolerance towards them from the society.

On 5 of April of 2016 came into force the Cabinet of Ministers Resolution №207 from March 2, 2016 “On approval of Rules of registration of residence and the procedure of transfer of information by registration in the Unified State Register of demographic” [9]. Primary registration of persons, who have moved, carried out as follows: Migration Service under the Ministry of Internal Relations order issued certificate of prescribed form, on this certificate CNAP made stamp for registration. After a 6-month period individuals are required to undergo re-registration, but always with the consent of owner of the house in which they live. If the apartment or house with several owners, the consent of everyone is needed. For renewal of registration 30 days are given. Otherwise, internally displaced persons lose their status and benefits. Children of 14 years old, according to the Family Code, independently write application for re-registration. The problem is that the owners of apartments in many cases do not give consent to register their tenants. Clearly, it is their right, but the question is: how to solve the housing problem of internally displaced persons who were forced to leave their homes not on their desire, but in connection with the situation on Eastern Ukraine? A positive step in the regulation of the legal status of internally displaced persons was the adoption of the Cabinet of Ministers Regulation of №646 «On approval of the creation, maintenance and access to Single database on internally displaced persons” of 22 September 2016. Creating a single database on internally displaced persons, on the one hand, organizes data on the number and basic problems of internally displaced persons facilitate the acquisition by a person the status of internally displaced persons, on the other, create real opportunities for the realization of rights of internally displaced persons [7].

**Conclusions.** Examining the existing regulations on the status of internally displaced persons in Ukraine should be concluded that, at present in our country quite broad legal framework to ensure the rights and freedoms of internally displaced persons is formed; Ukraine shall take all measures under international treaties, the Constitution of Ukraine, laws of Ukraine. But government policy in this area is somewhat

fragmented, further legislative regulation standards require the implementation of political, social, economic, personal rights and freedoms of internally displaced persons. Given that internally displacement of persons is indeterminable period of time, it is necessary to establish real mechanisms for distribution of financial aid from international organizations, funds to the specific needs of this category of persons. Provide a national strategy to ensure the rights and freedoms of internally displaced persons. Only an integrated approach to resolve issues of legal status of internally displaced persons will be an effective guarantee of the rights and freedoms of individuals.

### References:

1. Міжнародне право. Основні галузі: підручник / В.Г. Буткевич, В.В. Мицик, О.В.Задорожній; За ред. В.Г. Буткевича. – К.: Либідь, 2004. – 816 с.
2. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014р. // ВВРУ. – 2014. – № 26. – Ст. 892.
3. Конституція України: Офіц. видання. – К.: Укр. правнича фундація, 1996. – 54 с.
4. Правові документи [Електронний ресурс] / УВКБ ООН в Україні. – Режим доступу: <http://unhcr.org.ua/uk/resursi/pravovi-dokumenti-m>
5. Про облік внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10. 2014 р. №509 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF>
6. Про затвердження Порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2015р. №367 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/367-2015-п>
7. Про затвердження Порядку створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.09.2016р. №646 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/646-2016-п>
8. Про внесення змін до порядку, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 р. № 80 і від 5 квітня 2012 р. № 321: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. №306 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/306-2014-п>
9. Про затвердження Правил реєстрації місця проживання та Порядку передачі органами реєстрації інформації до Єдиного державного демографічного реєстру: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2016 р. №207 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/207-2016-п>





დავით ხობელია

სამართლის დოქტორი

ახალი უმაღლესი სასწავლებლისა და

სჯსუნი იურიდიული ფაკულტეტი

ასოცირებული პროფესორი

### ადმინისტრაციული იუსტიციის ფორმები და სახეები სამართლის სხვადასხვა სისტემებში

#### რეზიუმე

ადმინისტრაციული იუსტიცია – სასამართლო ორგანოთა სისტემა, რომელიც მმართველობით სფეროში სპეციალურად იცავს კანონიერებას.<sup>1</sup> ადმინისტრაციული იუსტიცია სახელმწიფო მმართველობის სფეროში კანონიერების დაცვაზე კონტროლის განხორციელების მიზნით შექმნილი სპეციალური სასამართლო და კვაზისასამართლო ორგანოების სისტემაა.<sup>2</sup> იგი არის მთავარი ინსტრუმენტი ადმინისტრაციული ორგანოთა უკანონო საქმიანობისაგან მოქალაქეთა და მათი გაერთიანებების უფლებების დაცვის სფეროში. ადმინისტრაციული იუსტიცია უდაოდ დადებით როლს ასრულებს ადამიანის უფლებების დაცვის საქმეში შესაბამის ქვეყანაში. ადმინისტრაციული იუსტიციის ორგანოები არ ერევიან მმართველობის აღმასრულებელ-განმკარგულეულ საქმიანობაში, ისინი მხოლოდ განიხილავენ ადმინისტრაციულ დავებს.

ადმინისტრაციული იუსტიცია ადმინისტრაციული სამართლის არსებობის წინაპირობას წარმოადგენს, ადმინისტრაციული სამართალი არ არსებობს ადმინისტრაციული პროცესის და საქმის წარმოების გარეშე. ადმინისტრაციული იუსტიციის სრულფასოვანი ინსტიტუტის შექმნას ძალზედ დიდი მნიშვნელობა აქვს ადმინისტრაციული ორგანოს თვითნებობისაგან დაცვის სფეროში.

სახელმწიფოსა და პიროვნებას შორის ურთიერთობის დემოკრატიზაციის, პიროვნების უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვის ხარისხის ამაღლების სფეროში ადმინისტრაციული იუსტიციის როლის მნიშვნელობაზე ხაზგასმითაა ნათქვამი ევროსაბჭოს მრავალ რეკომენდაციაში: ევროსაბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 2001 წლის 5 სექტემბრის რეკომენდაცია „აღმასრულებელ ხელისუფლებასა და კერძო პირებს შორის დავების განხილვის ალტერნატიული სამართალწარმოების“<sup>3</sup> შესახებ, ევროსაბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 2003 წლის 9 სექტემბრის რეკომენდაცია „ადმინისტრაციული სამართლის სფეროში ადმინისტრაციული და სასამართლო გადაწყვეტილებების აღსრულების“ შესახებ.<sup>4</sup> ევროსაბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 2004 წლის 15 დეკემბრის რეკო-

<sup>1</sup> ზ. სუხიაშვილი, ადმინისტრაციული იურისდიქცია // აღმანახი №17, [ადმინისტრაციული სამართალი], – საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია. 2001

<sup>2</sup> მოხელის სამაგიდო ლექსიკონი, გაეროს განვითარების პროგრამა, [შემდგ.: სამსონ ურიდია და სხვ.; რედ.: ვაჟა გურგენიძე] – თბ., 2004 – 483 გვ., ცხრ.; 24 სმ. – (საჯარო მოსამსახურის ბ-კა). – ISBN 99940-0-063-2: [ფ.ა.]

<sup>3</sup> Recommendation № Rec(2001)9 of the Committee of Ministers to member states on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties (Adopted by the Committee of Ministers on 5 September 2001 at the 762nd meeting of the Ministers’ Deputies) // <<http://www.mediation-ural.com/index.php/normativact/346-rec20019>>.

<sup>4</sup> Recommendation № Rec(2003)6 of the Committee of Ministers to member states on the execution of administrative

მენდაცია „ ადმინისტრაციული აქტების სასამართლოში გადახედვის“ შესახებ.<sup>5</sup>

კონტინენტურ ევროპაში გავრცელებული ადმინისტრაციული იუსტიციის რომელიმე მოდელის დანერგვა საქართველოში მხოლოდ დადებითი შედეგის მომტანია. მაგრამ აუცილებელია სხვადასხვა მოდელების სიღრმისეული ანალიზი და ჩვენთვის მისაღების ჩვენზე მორგება. სხვა შემთხვევაში დადებითი შედეგი ნაკლებად მოსალოდნელია.

**Davit Khobelia**

*Doctor of Law, Associate Professor of  
Law Faculty of Samtskhe-Javakheti State University.  
Associate Professor of New higher Education Institute*

## **Forms and types of administrative justice**

### **Abstract**

Administrative Justice – A system of judicial bodies that specializes in legitimacy in the field of management. Administrative Justice is a special court and quasi-judicial system designed to control the lawfulness of the state governance. It is the main instrument for the protection of the rights of citizens and their unions from the illegal activities of the administrative bodies. Administrative Justice enjoyed a positive role in the protection of human rights in the country. Justice administrative authorities do not interfere in the governance of executive activity, they only discuss administrative disputes. Administrative justice is a prerequisite for the existence of administrative law, Administrative law does not exist without administrative process and case proceedings. Administrative Justice Institute to create a full-fledged administrative body has great significance in the field of protection from arbitrariness.

Democratization of relations between the state and the person, Individual rights and freedoms in the field of improving the quality of administrative justice in the European Council underlines the importance of many of the recommendations: Council of Europe Committee of Ministers on 5 September 2001 Recommendation «Executive government and private entities to settle disputes between legal alternative» about. Recommendation 9 of September 9, 2003 of the Committee of Ministers of the Council of Europe on «Execution of administrative and judicial decisions in the sphere of administrative law». Council of Europe Committee of Ministers of 15 December 2004 on recommendation «Administrative acts of judicial review» about.

Implementation of administrative justice, which is spread across continental Europe, will have only a positive result in Georgia. But it is necessary to analyze the different models in depth, and it is acceptable for us to adjust. In other cases, positive results are less likely.

---

and judicial decisions in the field of administrative law (Adopted by the Committee of Ministers on 9 September 2003 at the 851st meeting of the Ministers' Deputies) //

<<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=65519&Sector=secCM&Language=lanEnglish&Ver=original>>.

<sup>5</sup> Recommendation № Rec(2004)20 of the Committee of Ministers to member states on judicial review of administrative acts / Adopted by the Committee of Ministers on 15 December 2004 at the 909th meeting of the Ministers' Deputies // <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=802925&Site=COE>>.



დავით ხობელია

სამართლის დოქტორი

ახალი უმაღლესი სასწავლებლისა და

სჯესუნი იურიდიული ფაკულტეტი

ასოცირებული პროფესორი

## ადმინისტრაციული იუსტიციის შორეობი და სახეობი სამართლის სხვადასხვა სისტემებში

ბიუროკრატია უმაღლეს ადმინისტრაციას გულისხმობს. იგი წარმოდგება ორი სიტყვისაგან ბიუროს (ფრანგ) დაწესებულება და კრატოს (ბერძნ. ძალაუფლება) ხელისუფლება. ბიუროკრატის საქმიანობა აღმასრულებელ ხელისუფლებასთანაა დაკავშირებული, რომელიც კანონის აღსრულებას უნდა ისახავდეს მიზნად, რამდენადაც კანონის სიცოცხლისუნარიანობა აღსრულებაშია, ამდენად, უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ბიუროკრატის მიერ კანონიერების დაცვას. აღმასრულებელ-განმკარგულებელი საქმიანობის სფეროში კანონიერების დაცვის მრავალი ფორმა არსებობს, მაგრამ ყველაზე მნიშვნელოვანია სასამართლო დაცვა. სასამართლო ორგანოთა სისტემას, რომელიც აღმასრულებელ-განმკარგულებელ (მმართველობით) სფეროში კანონიერებას იცავს, ადმინისტრაციულ იუსტიციას უწოდებენ.<sup>1</sup>

ადმინისტრაციული იუსტიციისადმი მსოფლიოში არაერთგვაროვანი მიდგომები არსებობს. თვითონ ადმინისტრაციული იუსტიცია ადმინისტრაციულ ორგანოთა მმართველობითი საქმიანობის იურისდიქციულ კონტროლს წარმოადგენს. ადმინისტრაციული იუსტიციის მრავალფეროვნება დამოკიდებულია სხვადასხვა სახელმწიფოში ისტორიულად ჩამოყალიბებული სამართლის სისტემათა სახეებზე. ამდენად აღნიშნულ საკითხზე არ არსებობს აზრთა ერთიანობა არც ადმინისტრაციულ თეორიაში და არც სხვადასხვა სახის ადმინისტრაციულ-სამართლებრივ კანონმდებლობაში. მაგ. ნ. მ. კორკუნოვი ადმინისტრაციულ იუსტიციად მიიჩნევს მხოლოდ ადმინისტრაციულ სასამართლოებს. მისი აზრით, ადმინისტრაციული იუსტიცია საჯარო სამართლის ორგანოთაგან დამოუკიდებელ სასამართლო სისტემას წარმოადგენს, რომლის ძირითადი ფუნქცია არის საჯარო მმართველობის სფეროში კანონიერების სასამართლო კონტროლი.<sup>2</sup> ვ. ი. ბოიცოვი და ბოიცოვა ადმინისტრაციულ იუსტიციას განიხილავენ როგორც სხვადასხვა სახელმწიფო ორგანოთა სისტემაში შექმნილ ადმინისტრაციულ სასამართლოთა სისტემას, რომელიც საერთო იურისდიქციის სასამართლოებისაგან განცალკევებულია.<sup>3</sup> ავტორთა აზრით, ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი დავები უნდა განიხილებოდეს მხოლოდ სპეციალურად შექმნილ სასამართლო ორგანოებში, რომლებიც არ შედიან საერთო სასამართლოთა და საარბიტრაჟო სასამართლო სისტემაში. რაც შეეხება ასეთი დავების განხილვის თავისებურებას, ისინი უნდა განიხილებოდეს სპეციალური პროცედურების ფარგლებში, რომელიც განსხვავებულია სამოქალაქო ან სხვა პროცესისაგან.

ამდენად, ადმინისტრაციული იუსტიცია არის იმ დავების განხილვის ფორმა და წესი, რომლე-

<sup>1</sup> ვ. ლორია, საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო სამართალი, 2002.  
იხ. Wade H.W.R. Administrative law. Oxford, 1965

<sup>2</sup> Коркунов Н. М. Курс государственного права. – СПб.: Типография Каменева, 1897. – 216 с

<sup>3</sup> Бойцова В. В. Административная юстиция в России: дискуссии о содержании // Государство и право. – 2009. – № 5. – С. 43-46.

ბიც წარმოიშვებიან აღმასრულებელი ხელისუფლების განხორციელების სფეროში და რომლებსაც იხილავს სპეციალურად შექმნილი სასამართლო ორგანოები განსაკუთრებული ადმინისტრაციული პროცედურებით. ანუ ადმინისტრაციული იუსტიცია არის მართლმსაჯულების განსაკუთრებული ფორმა. დ. ე. პოტიარკინი ადმინისტრაციული იუსტიციის ორგანოთა ინსტიტუტს განიხილავს, როგორც ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი დავების განმხილველ სპეციალური იურისდიქციის ორგანოს.<sup>4</sup> აღნიშნული მიდგომა საშუალებას იძლევა ადმინისტრაციული იუსტიცია განვიხილოთ არა მხოლოდ როგორც სპეციალურად შექმნილი სასამართლო, არამედ როგორც საერთო იურისდიქციის სასამართლო და ე. წ. კვაზისასამართლო. ამასთანავე ავტორი გამორიცხავს ადმინისტრაციული იუსტიციის განმარტების ცალმხრივობას (ცალსხეობას). ასეთი განმარტება მოიცავს ადმინისტრაციული იუსტიციის ორგანიზაციის სხვადასხვა მოდელსა და ფორმას.

დღეისათვის იურიდიულ ლიტერატურაში განიხილება 3 ძირითადი ფორმა: 1. ფრანგული; 2. გერმანული; 3. ანგლოამერიკული მკვლევარები, რომლებიც ადმინისტრაციული იუსტიციის სისტემას აიგივებენ სპეციალურად შექმნილ ადმინისტრაციულ სასამართლოსთან, ეყრდნობიან ადმინისტრაციული იუსტიციის გერმანულ მოდელს. გერმანიის ადმინისტრაციული იუსტიციის სისტემა მოიცავს მიწების ადმინისტრაციულ სასამართლოებს, სააპელაციო ადმინისტრაციულ სასამართლოებს, ფედერალურ ადმინისტრაციულ სასამართლოს – ამ უკანასკნელის გადაწყვეტილებები განსაკუთრებულ შემთხვევაში საჩივრდება გერმანიის უმაღლეს სასამართლოში.

გერმანიის ადმინისტრაციული სასამართლო ადმინისტრაციულ ორგანოთაგან და სერთო სასამართლოთა ხელისუფლებისაგან დამოუკიდებელ შტოს წარმოადგენს. ადმინისტრაციული იუსტიციის მსგავსი სისტემა გვხვდება ავსტრიაში და პორტუგალიაში.

ადმინისტრაციული იუსტიციის ანგლო-ამერიკული სისტემისათვის დამახასიათებელია არსებული პრეცედენტური სისტემა (მიღებულია აშშ-სა და ბრიტანეთში), რომელშიც დომინირებს მოქალაქისა და ორგანოს სამართლებრივი თანასწორობის პრინციპი, აგრეთვე ნებისმიერი ადმინისტრაციული დავის სასამართლოში განხილვის პრინციპი. სამართლის აღნიშნული სისტემისათვის დამახასიათებელია უკანონო მმართველობითი აქტების გასაჩივრების ახალი გზების შემუშავება, სპეციალიზებული სასამართლოების ფორმირებით: ფინანსური-სოციალური მომსახურების სფეროში, შრომით ურთიერთობებში, განათლების სფეროში და ა.შ.

ადმინისტრაციული იუსტიციის ფრანგული მოდელი საფრანგეთის გარდა გავრცელებულია იტალიაში, ბელგიაში, ნიდერლანდებში, საბერძნეთში და ა.შ. საფრანგეთში ადმინისტრაციული დავების მართლმსაჯულებას ახორციელებს სამსაფეხურიანი სისტემის მქონე ადმინისტრაციული იუსტიციის ორგანოები, შექმნილია საოლქო ადმინისტრაციული ტრიბუნალები, სააპელაციო სასამართლოები, უმაღლესი ადმინისტრაციული სასამართლო – საფრანგეთის სახელმწიფო საბჭო<sup>5</sup>. ხელისუფლების დანაწილების თეორიის პრაქტიკაში განხორციელებას მოჰყვა ადმინისტრაციული ტრიბუნალების გამოყოფა საჯარო მმართველობის სახელმწიფო ორგანოთაგან და მათთვის საერთო სასამართლოების ტოლფასი სტატუსი მიენიჭა.<sup>6</sup> რაც 1980 წლის 22 ივლისის საფრანგეთის საკონსტიტუციო საბჭოს სპეციალური გადაწყვეტილებით არის გარანტირებული. აღნიშნული გადაწყვეტილება ახდენს კონსტიტუციის 64 მუხლის განმარტებას და ადმინისტრაციული იუსტიციის სასამართლოებზე ავრცელებს საერთო სასამართლოთა კონსტიტუციურ პრინციპებს. ადმინისტრაციული

<sup>4</sup> Потяркин Д. Е. Эффективность государственной практики.// Законодательство. – 2008. – № 6. – С. 49-52.

<sup>5</sup> Маклаков В.В. Административная юстиция во Франции // Правовые исследования во Франции: Сб. науч. тр. / РАН. ИНИОН. Центр социальных науч.-информ.исслед. Отд. правоведения; под общ. ред. В.В. Маклакова. – М., 2007. – С. 136

<sup>6</sup> Ярцев А. В. Институт административной юстиции: мировая практика // ЮристЪ. – 2009. – № 3. – С. 44–47.

ტრაციული სასამართლოების განსჯადია ნებისმიერი დავები საჯარო მმართველობით სფეროში გარდა იმ დავებისა, რომლებიც საერთო სასამართლოების განსჯადია.

ადმინისტრაციული იუსტიციის მოდელების გამოყოფა პირობითია და მიზნად ისახავს ადმინისტრაციული იუსტიციის მრავალფეროვანი ორგანიზაციული ფორმის მონესრიგებას, დაჯგუფებას. აღნიშნულ ასპექტში ადმინისტრაციული იუსტიციის მოდელების მრავალფეროვნების მიუხედავად შეიძლება გამოიყოს ორი ძირითადი მოდელი. პირველ მოდელს არ ახასიათებს ადმინისტრაციული სასამართლოების არსებობა (აშშ, კანადა, ბრიტანეთი, ახალი ზელანდია, ავსტრალია, ინდოეთი), რაც არ გამოირიცხავს ადმინისტრაციული იუსტიციის სხვაგვარი სისტემის შექმნას, მაგ. ადმინისტრაციული ტრიბუნალები (აშშ, ბრიტანეთი, ავსტრალია). მეორე მოდელი გულისხმობს ადმინისტრაციული სასამართლოების საქმიანობას (საფრანგეთი, იტალია, გერმანია, ავსტრია, ესპანეთი ...).

ადმინისტრაციული იუსტიციის იურისდიქციის დავები საჯარო სამართლებრივ ხასიათს ატარებს. ადმინისტრაციული სასამართლოები განიხილავს ადმინისტრაციულ ორგანოთა მოქმედების ან უმოქმედობის კანონიერებას.

სახელმწიფოებში, სადაც არ არის გავრცელებული ადმინისტრაციული სასამართლო, ადმინისტრაციულ ორგანოთა საქმიანობის სასამართლო კონტროლი არ განსხვავდება იმ პროცედურისაგან, რაც გამოიყენება სასამართლოში სამოქალაქო წარმოებისას. საჯარო მმართველობის ორგანოთა საქმიანობის კონტროლი იქ, სადაც არ არსებობს ადმინისტრაციული სასამართლო, არ უნდა შემოიფარგლებოდეს მხოლოდ საერთო სასამართლოების მიერ განხორციელებული კონტროლით. ასეთ დროს საერთო სასამართლოების გვერდით შესაძლოა შეიქმნას ე.წ. ადმინისტრაციული ტრიბუნალების სისტემა. ტრიბუნალების შექმნის ერთ-ერთ ძირითად მიზეზად მიიჩნევა ის გარემოება, რომ საერთო სასამართლოები ადმინისტრაციულ სამართალს სიტყვასიტყვით განმარტავენ და ვერ შეძლებენ მის ადეკვატურ რეალიზებას. მეორე მიზეზად სახელდება ტრიბუნალების ოპერატიულობა მათი სპეციალიზაციიდან გამომდინარე, მესამე მიზეზი არის ხელმისაწვდომობა საზოგადოების ნებისმიერი ფენისათვის.<sup>7</sup>

აღსანიშნავია, რომ აშშ-ში, სადაც აღმასრულებელი ორგანოების საქმიანობის კონტროლს ახორციელებს საერთო სასამართლოები, მათ გვერდით შექმნილია სპეციალიზირებული სასამართლოები – საავტორო უფლებებისა და პატენტების სასამართლო, საგადასახადო სასამართლო, ვეტერანთა საქმეების სასამართლო, ადმინისტრაციული ტრიბუნალები და ა.შ. აღსანიშნავია, რომ ასეთი მოდელი ძირითადად დამახასიათებელია ანგლოამერიკული სამართლის სისტემისათვის, მაგრამ არსებობს გამონაკლისებიც და აღნიშნულ მოდელს, როგორც უფრო გამოსადეგს იყენებენ რომანულ-გერმანული სამართლის ოჯახის სახელმწიფოებიც. ასე მაგალითად, ბელგიაში საერთო სასამართლოები ადმინისტრაციულ დავებს განიხილავენ იმ შემთხვევაში, თუ ისინი ეხებიან ადამიანის სუბიექტური უფლებების დაცვას. იმ ქვეყნებში, სადაც ცალკე შექმნილია ადმინისტრაციული სასამართლოთა სისტემა, საერთო სასამართლოებს მაინც გააჩნიათ ადმინისტრაციულ ორგანოთა საქმიანობის კონტროლის იურისდიქცია. როგორც წესი, საერთო სასამართლოების მიერ ადმინისტრაციული ორგანოს საქმიანობაზე განხორციელებულ კონტროლს ახასიათებს გარკვეული ნაკლოვანებები, აღნიშნულმა გამოიწვია იმ იდეის აღმოცენება, რომლის მიხედვითაც ეტაპობრივად, ნელ-ნელა უნდა მოხდეს საერთო სასამართლოების მიერ ადმინისტრაციული დავების განხილვის კომპეტენციის ლიკვიდაცია, და ასეთი დავები მხოლოდ სპეციალურ სასამართლოებში უნდა განი-

<sup>7</sup> Бахрах Д. Н. Юридический процесс и административное судопроизводство // Журнал российского права. – 2008. – № 9. – С. 17–20.

ხილებოდეს. აღნიშნულმა იდეებმა ვერ მოიპოვეს ფართო მხარდაჭერა და ვერ მოახდინეს ცხოვრებაში რეალიზაცია, ვინაიდან მოქალაქეთა სუბიექტური უფლებები იმსახურებენ აბსოლუტურ დაცვას, რაც მიიღწევა ჩვეულებრივი სასამართლოების მიერ. მაგ. ფინეთში უმაღლესი ადმინისტრაციული სასამართლო, სასამართლო ხელისუფლების განუყოფელი ნაწილია, ხოლო პროვინციის სასამართლოები – პირველი ინსტანციის სასამართლოა და ფორმალური ურთიერთობებით ადმინისტრაციულ დეპარტამენტებს წარმოადგენენ, აგრეთვე არ ხდება მათი სისტემური კლასიფიკაცია. ავსტრიაში აღმასრულებელ ხელისუფლებას აკონტროლებს ადმინისტრაციული სასამართლო და რიგ შემთხვევებში საკონსტიტუციო სასამართლო. ესპანეთში საჯაროსამართლებრივ დავებს განიხილავს უმაღლესი სასამართლოს (იუსტიციის უმაღლესი ტრიბუნალი) მეხუთე პალატა.<sup>8</sup> 1980 წლიდან მოქმედებს საყოფაცხოვრებო-ადმინისტრაციული ტრიბუნალები.

ადმინისტრაციულ სასამართლოში საქმისწარმოების პროცესუალური ფორმა დამოკიდებულია ყოველი სახელმწიფოს სამართლებრივი სისტემის თავისებურებაზე. მაგ. საფრანგეთში მოქმედებს ადმინისტრაციული ტრიბუნალების კოდექსი და ადმინისტრაციულ-სააპელაციო სასამართლოთა კოდექსი. აშშ-ში – კანონი ადმინისტრაციული პროცედურების შესახებ (1946 წ. კვაზისასამართლოებისათვის). გერმანიაში კანონი ადმინისტრაციული სასამართლოების მდგომარეობის შესახებ (1960). ბრიტანეთში კვაზისასამართლოებისათვის და ადმინისტრაციული ტრიბუნალებისათვის სავალდებულოა ბუნებითი სამართლის პრინციპების დაცვა. იმ სახელმწიფოში, სადაც ადმინისტრაციულ დავებს განიხილავენ საერთო სასამართლოები, სასამართლოში სამართალწარმოების პროცესუალურ ფორმას წარმოადგენს სასამართლოში საქმისწარმოების ზოგადი წესი. კითხვაზე, თუ რომელი მოდელია პრიორიტეტული ცალსახა პასუხის გაცემა შეუძლებელია, ვინაიდან ორივე მოდელს გააჩნია თავისი პლიუსები და მინუსები და მათი ანალიზის შედეგად შეიძლება კონკრეტული საზოგადოებისათვის მისაღები მოდელის შერჩევა.<sup>9</sup> ადმინისტრაციული სასამართლოთა უპირატესობად შეიძლება მივიჩნიოთ სპეციალური პროცედურები და მოსამართლეთა განსწავლულობა კონკრეტულ ვიწრო სფეროში, მეორეს მხრივ, საერთო სასამართლოთა უფლებამოსილება უფრო ფართოა, ისინი უფლებამოსილნი არიან გამოიყენონ იძულებითი ხასიათის ღონისძიებები ადმინისტრაციულ ორგანოთა მიმართ, ადმინისტრაციულ სასამართლოებს კი ასეთი უფლებამოსილება, როგორც წესი არ გააჩნიათ. გარკვეულ პრობლემას ინვესს ადმინისტრაციული სასამართლოებისა და საერთო სასამართლოს შორის კომპეტენციის გამიჯვნის საკითხი.

ადმინისტრაციული იუსტიციის ასპექტების შესწავლისას მივდივართ მთავარ დასკვნამდე, ადმინისტრაციული იუსტიცია არის მთავარი ინსტრუმენტი ადმინისტრაციულ ორგანოთა უკანონო საქმიანობისაგან მოქალაქეთა და მათი გაერთიანებების უფლებების დაცვის სფეროში. ამ მხრივ შესაძლებელია გამოვყოთ გერმანიის ადმინისტრაციული იუსტიციის ინსტიტუტი, რომელიც შედარებით დეტალურად არის რეგლამენტირებული და ეფექტურია პრაქტიკაში გამოყენების მიზნით. აღნიშნული სისტემა შესაძლებელია რეცეფცირებულ იქნას საქართველოშიც, რა თქმა უნდა, აღნიშნულ სისტემასაც გააჩნია გარკვეული ნაკლოვანებები, მაგრამ მისი დეტალურობა, ხარისხი და სამართლებრივი ტექნიკა იძლევა მაღალ ალბათობას მინიმუმამდე იქნას დაყვანილი ჩინოვნიკების მიერ ძალაუფლების ბოროტად გამოყენების ფაქტები, რასაც უზრუნველყოფს ადმინისტრაციული სასამართლოს დამოუკიდებლობა. შესაბამისად, თუ ჩვენ დავფიქრდებით ადმინისტრაციული იუსტიციის რომელი მოდელი იქნება ჩვენთვის მისაღები, მნიშვნელოვანია ევროკავშირის ქვეყნე-

<sup>8</sup> Салищева Н. Г. Институт административной юстиции в зарубежных странах. – М.: изд-во МГЮА, 2010. – 195 с

<sup>9</sup> Пилипенко А. Н. Административная юстиция в зарубежных государствах // Законодательство и экономика. – 2008. – № 4. – С. 52–55

ბის სახელმწიფოთა ადმინისტრაციული იუსტიციის მოდელის ანალიზი. ასეთი ანალიზი ნათლად გვიჩვენებს, რომ ევროკავშირის ქვეყნები ცდილობენ სამართლებრივი სისტემების უნიფიცირებას. საქართველოში ადმინისტრაციული იუსტიციის განვითარების ერთ-ერთ პრობლემას წარმოადგენს სათანადო საკანონმდებლო ბაზის არარსებობა, რაც აშკარად საჭიროებს გამოსწორებას. საჭიროა საზღვარგარეთის სახელმწიფოთა გამოცდილების გათვალისწინებით საკანონმდებლო და სასამართლო რეფორმების ჩატარება, რაც ხელს შეუწყობს საქართველოში ადმინისტრაციული იუსტიციის ჩამოყალიბებას. ადმინისტრაციული იუსტიციის ჩამოყალიბება კი საქართველოში ხელს შეუწყობს ადმინისტრაციულ ორგანოთა საქმიანობის კონტროლს და მოქალაქეთა უფლებების დაცვას აღმასრულებელ ორგანოთა უკანონო ქმედებებისაგან.

### გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ვ. ლორია, საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო სამართალი, 2002.
2. Wade H.W.R. Administrative law. Oxford, 1965.
3. Коркунов Н. М. Курс государственного права. – СПб.: Типография Каменева, 1897.
4. Бойцова В. В. Административная юстиция в России: дискуссии о содержании // Государство и право. – 2009.
5. Потяркин Д. Е. Эффективность государственной практики // Законодательство. – 2008.
6. Маклаков В.В. Административная юстиция во Франции // Правовые исследования во Франции: Сб. науч. тр. / РАН. ИНИОН. Центр социальных науч.-информ.исслед. Отд. правоведения; под общ. ред. В.В. Маклакова. – М., 2007.
7. Ярцев А. В. Институт административной юстиции: мировая практика // ЮристЪ. – 2009.
8. Бахрах Д. Н. Юридический процесс и административное судопроизводство // Журнал российского права. — 2008.
9. Салищева Н. Г. Институт административной юстиции в зарубежных странах. – М.: изд-во МГЮА, 2010.
10. Пилипенко А. Н. Административная юстиция в зарубежных государствах // Законодательство и экономика. – 2008.
11. მოხელის სამაგიდო ლექსიკონი, გაეროს განვითარების პროგრამა, [შემდგ.: სამსონ ურიდია და სხვ.; რედ.: ვაჟა გურგენიძე] – თბ., 2004, გვ. 483, ცხრ., 24სმ. – (საჯარო მოსამსახურის ბ-კა). – ISBN 99940-0-063-2: [ფ.ა.].
12. ზ. სუხიაშვილი, ადმინისტრაციული იურისდიქცია, აღმანახი №17, [ადმინისტრაციული სამართალი],– საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, 2001.
13. Recommendation № Rec(2001)9 of the Committee of Ministers to member states on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties (Adopted by the Committee of Ministers on 5 September 2001 at the 762nd meeting of the Ministers' Deputies) // <<http://www.mediation-ural.com/index.php/normativact/346-rec20019>>.
14. Recommendation № Rec(2004)20 of the Committee of Ministers to member states on judicial review of administrative acts / Adopted by the Committee of Ministers on 15 December 2004 at the 909th meeting of the Ministers' Deputies // <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=802925&Site=COE>>.
15. Recommendation № Rec(2004)20 of the Committee of Ministers to member states on judicial review of administrative acts / Adopted by the Committee of Ministers on 15 December 2004 at the 909th meeting of the Ministers' Deputies // <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=802925&Site=COE>>.



## ლუდმილა ბალიკინა-გალანეცი

იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატი,  
უკრაინის ეკონომიკისა და სამართლის უნივერსიტეტის  
სახელმწიფო-სამართლებრივი დისციპლინების  
კათედრის დოცენტი

### პარლამენტარიზმი – ინტეგრალური დახასიათება დემოკრატიის უკრაინაში

#### რეზიუმე

სტატიაში გარკვეულია პარლამენტარიზმის ჩამოყალიბების მნიშვნელოვანი როლი უკრაინაში. აღნიშნულია ამ სტრუქტურის ანალიზი და სამომავლო განვითარების აქტუალურობა ჩვენი ახალგაზრდა დამოუკიდებელი ქვეყნის ვრცელ ტერიტორიაზე. ამ პრობლემატიკის გამოკვლევა განპირობებული იყო უკრაინაში სახელმწიფო სტრუქტურის აუცილებელი სრულყოფისთვის, რომელიც ეფუძნება დემოკრატიული სახელმწიფოების რიგში შემავალი ორგანიზაციებისა და პარლამენტის საქმიანობის გამოცდილებას.

პარლამენტარიზმი რჩება აქტუალურ საკითხად უკრაინის პარლამენტარიზმში, იმიტომ რომ ის წარმოადგენს ქვეყანაში დემოკრატიის განვითარების მთავარ შემადგენელ ნაწილს. ამ პრობლემატიკის გამოკვლევა მნიშვნელოვანი იყო უკრაინისათვის ასევე იმიტომ რომ, ერთი მხრივ, დღეს არსებობს დემოკრატიზაციის რეალური შესაძლებლობა, საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში ხანგრძლივი ყოფნის შემდეგ, მეორე მხრივ, მართლაც, მთავარი საკითხია ჩვენს ქვეყანაში – ხელისუფლების განაწილება და მისი პასუხისმგებლობა.

**Liudmyla Balykina-Halanets**

*PhD in Law,  
Senior Lecturer of the Department of  
State and Legal Disciplines,  
“KROK” University (Kyiv, Ukraine)*

## **PARLIAMENTARISM – AN INTEGRAL FEATURE OF DEMOCRACY IN UKRAINE**

*The important role of formation of parliamentarism in Ukraine is outlined in this paper. Timeliness of the analysis and further formation of this institution in our newly independent country are noted. The issue of formation and development of parliamentarism in Ukraine become discussed because of necessity to improve public authorities based on experience of several democratic states. Modern events and progress of cross border parliamentarism's practice are boosted evolution of parliamentary system in Ukraine. Parliamentarism is compelling issue in Ukraine because it is an integral feature of democracy. Research of this perspective is important for Ukraine because, first, today there is a real possibility of democratization after continuance in the Soviet Union; secondly, perhaps, the most important question in our country is distribution of power and its accountability.*

Analysis of parliamentarism caused by lack of current Ukrainian scientific studies, many debating and controversial points are appeared in governmental power because of using different principals of parliamentarism. “Ukraine is a sovereign and independent, democratic, social, law-based state.” [1, art. 1] Ukraine became independent after proclamation of Declaration of the Independence of Ukraine of 24 August 1991 [2]. State-developing process is proceeding and today's events are demanded elaboration of parliamentarism topic to develop truly democratic and law-based state.

There are different kinds of papers on meaning and problems of parliamentarism. After adoption of Constitution of Ukraine this topic became critical. Although background of parliamentarism, its genesis, development, current status were explored and published in scientific papers by several homeland specialists such as J. Dreval, A. Hal'chyns'kyi, A. Kopylenko, A. Merezhko, V. Palamarchuk, M. Palamarchuk, V. Selivanov, A. Skrypniuk, V. Shapoval and others, but there debating points which are remained.

Goal of research is disclosure of parliamentarism's determination, underlining objective criteria of its formation in Ukraine, indication of the arising obstacles on the democratic state development process and suggestions for model improvement of this institute in our country by using the example of developed countries experience.

The analysis of institute of parliamentarism with the development of law-based state is in a direct link with process of carrying out the constitutional reform, one of the central element of which is modification of existing form of government. At the same time need of a research of institute of parliamentarism for law-based state is required for successful modifications of the form of government by both general-theoretical motives, and specific goals of scientific-theoretical researches. Back in first years of independence of Ukraine V. Selivanov was noted the importance of creation of the powerful scientific-theoretical and methodological base of constitutional reform [3, p. 21-23].

Let's review two examples of definition of the concept “parliamentarism” given by V. Riyak and V. Shapoval. V. Riyak claims that “parliamentarism is a system of formation and activity of the supreme representative body of the state, and of political and state relations and also institutes which directly or

indirectly related to this body on condition of existence in the society of democratic regime” [4, p. 133]. The second author notes that “parliamentarism is a system of interaction of state and society where is recognition of the leader or special and rather essential role in implementation of state functions of national collegial permanent representative body” [5, p. 128].

Drawn analogy between these two definitions is shown two similar aspects. First, it is about the organization of power; second, is about the main position of representative body (parliament). Most of domestic authors use similar interpretation of the definition. Therefore, there is an illusion of identity. The indicator of parliamentarism level in the country is not always the form of government, so in the presidential republics it can be rather high, an example is experience of the USA. Therefore, in determination of parliamentarism, in our opinion, isn't obligatory to specify the level of parliament's influence. The main thing is that the parliament was specified as its integral part.

Based on the above, parliamentarism is not only system of the organization of power, interaction of state and society, and a certain ideology which includes several democratic values among which parliament is taken the leading place.

Parliamentarism and parliament are interconnected institutes. Authors of the textbook “Constitutional Law of Germany” give the following definition: “parliamentarism is a form of representation of the people which roots from the Middle Ages that takes a form of the elite or the convened meetings” [6, p. 24].

Today in the developed countries there are a gradual evolution of political system which directly influences parliamentarism. The role of parliament is significantly transformed, considering the general democratization of the public relations. The parliament is a factor of stability and social progress. For the Ukrainian society in general, and in particular for the Verkhovna Rada the tendency to perception of such values is distinguished. Ukrainian concept of parliament is reflecting main elements of the European constitutional and legal heritage.

A definition of parliamentarism was given by Y. Dreval in his article as separation of powers into legislative, executive and judicial. Use of such phrase as “separation of powers”, on our opinion, is more acceptable. In his publication, he gives an example: the outstanding political scientist and the philosopher R. Darendorf noted that separation of powers “is division of state power into brunches, each brunch is separate and has independent power and areas of responsibility so to ensure their balance and mutual control” [7, p. 51].

These definitions of the concept “parliamentarism” are defined close connection with such public authority as parliament, so let's consider its essence. In the Constitution of Ukraine is the most successful definition of the place of the Verkhovna Rada of Ukraine in state mechanism. This norm fixes the main function of parliament – legislative [1, art. 75]. Significantly, the fact that in the Basic Law this definition is accurate, short and legally correct.

It is known that the word “parliament” was appeared for the first time in England, though a word root French (parler – to speak), but some authors connect it with Latin parlare – to speak, talk. “The parliament – as one of institutes of complex state mechanism, is national (nation-wide) representative body, which major function is implementation of the Supreme legislature” [8, p. 86].

Let's analyze modern definition of the considered concept “The parliament is national representative body of the government, carries out the activity constantly and which main appointment is lawmaking implementation” [9, p. 74]. This definition was given by coauthors (A. Kopylenko, A. Bogachyova and S. Bogachyov). We note that from this definition it is possible to sum up the following features of parliament.

First feature is national character which is shown through formation of parliament based on universal right of suffrage. In Ukraine, popular suffrage has those who to the election day are majorized, except when somebody was adjudged incapable. The Verkhovna Rada acting on behalf of all Ukrainian people and has status of national body.



Second feature is representative nature of parliament. “The people are the carrier of sovereignty and the only source of the power in Ukraine. The people carry out the power directly and through public authorities and local governments”. [1, p.1 art. 5]. The people delegate the power to parliament by implementation of nation-wide elections of People’s Deputies. Thereby the Verkhovna Rada of Ukraine is urged to express sovereign will of the people.

Third feature is the parliament is public authority. It means that it is the compound of the governments mechanism, has certain authoritative powers and reins of political power (by Constitution and laws of Ukraine). “The Verkhovna Rada of Ukraine on the classification of public authorities accepted in the theory of state and law is characterized by the following filters: initially body is the place in the state administration apparatus as it is formed directly as a result of popular willingness; by means of formation is elective; by separation of powers is legislative authority; by action time is permanent; by structure is collegial body; by the territory of jurisdiction is nation-wide body; by the nature of powers is body of the general body” [9, p. 74-75].

And fourth feature is “the only legislative authority in Ukraine is the parliament (the Verkhovna Rada of Ukraine)” [2, p.1 art. 75]. Realization of this function causes the outstanding place in system of powers. [9, p. 74-76]

Based on the above it is possible to define a parliamentarism as a complex system of constitutional legal relations which allow to put into action popular sovereignty by national representative body which create existence of the aligned ideology where the parliament holds a privileged position and as the integral feature of democracy.

At the same time, for understanding a definition “parliament” it is necessary to consider its concept from the different sides. If approach the idea of parliamentarism from a position of the basic principles on which it is based on that it should be noted openness and discussion. An appointment of parliament is being a forum of an open and frank discussion during adoption of the legislation.

As opposed to the theory, the practice discussion in parliament is rather only formality where scenery prepared and made secret decisions out of the parliament. The idea of parliamentarism demands that laws appeared as result of fight of points of view, but not as result of fight of interests. It is also main feature of parliamentarism. “It is known that basic decisions in parliament aren’t made during the plenary sessions, and even not in committees or commissions. In practice such decisions are made at private meetings of fraction’s leader, and the parliament plays only a façade role, hide absolute power of political parties and fight of their economic interests” [10, p. 11-25].

Considering all before said, the parliament as socio-political institute represents a peculiar political exchange where laws are accepted after the certain auction and reflected interests of certain economic and political groups of society. It is the fact that it was always and not only in Ukraine. This practice gets more frank and bizarre shapes in Ukraine as apposed to civilized countries with constant parliamentary traditions.

V. Palamarchuk has noted that growth of a role and the importance of parliament of Ukraine in system of checks and balances of the power is directly depends on success of internal structure of the Verkhovna Rada of Ukraine. It requires the solution of other accompanying tasks: viewing and improvement of the legislation on political parties. The steady parliamentary majority is created from powerful centrist parties and shall be able to provide effective legislative activity of parliament in interaction with the Government [11, p. 103]. Strengthening of a position of parliament in interaction with the President and the Government of Ukraine, shall be balanced by introduction of mechanisms of political responsibility of the Verkhovna Rada [12, p. 90].

Let’s note that the role and the place of parliament in the different states differs (despite a similar form of government). So, a significant role of parliament exists in such countries: England, USA, France, Germany, Italy, Spain, etc. Unstable parliamentary institutes function in Russia and some CIS countries (also in

Ukraine). With weak parliamentary structures where parliaments play a role of consultative legislature exist in the countries of Latin America and Southeast Asia. Parliamentarism in the developed countries is the supremacy of law and legislature in society. This principle of management is the important tool in separation of powers to overcome a contradiction between authorities in the center and on places.

## Conclusion

So, in Ukraine today development of parliamentarism directly depends on development of democracy in the country. An integral feature of the law-based and democratic state is parliamentarism: an active role of parliament in implementation of the governmental power and an indicator of development of civil society. In modern conditions is important in young independent country accurate separation of powers, their function, control and their accountability.

Development of parliamentarism in Ukraine is caused historically, it gives the chance to specify certain traditions of its development: formation of democratic institutes in our country, evolution of system of separation of powers and existence of representation of citizens in authorities. Parliamentarism in our country had significantly changed during the formation, acquiring new functions and new properties. Therefore, after the Euromaidan and changes of the form of government, the specified issues become more critical and more compelling. We consider that the parliament of Ukraine needs to reconsider the role among other powers. There is a lot to do to achieve this: to create political culture in society, to create positive confidential relation of the population to representative body and understanding of the people responsibility for quality of the power, and the parliament has to be responsible for the promises and the activity to society. So, the path of young independent country despite essential obstacles, certainly testifies about positive direction of development of parliamentarism. “Only states which are moving in state-development process by democratic ways will come to parliamentarism as form of government” [13, p. 5].

## References:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Постанова Верховної Ради Української РСР «Про проголошення незалежності України» від 24.08.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 38. – Ст. 502.
3. Селіванов В. Демократичний вимір конституційної реформи в Україні: обумовленість і необхідність // Право України. – 2003. – № 8. – С. 21–23.
4. Ріяка В. О. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / М. С. Горшеньова, К. О. Закоморна, В. О. Ріяка та ін.; За заг. ред. В. О. Ріяки. – 2-е вид., допов. і перероб. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
5. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн: Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів і факультетів / В. М. Шаповал. – К.: Арткес Вища школа. – 1997. – с. 262.
6. Изензее Й. Государственное право Германии: В 2 т., Т. 1 / Под ред. Й. Изензее. – М., 1994. – 311 с.
7. Древаль Ю. Парламентаризм «приглушений» чи раціональний? / Ю. Древаль // Віче. – 2003. – № 9. – С. 50-53. – Бібліогр. в кінці ст.
8. Енгибарян Р.В. Конституционное право: Учебник. / Енгибарян Р.В., Тадевосян Э.В. – М.: Юрист, 2000. – 492 с.
9. Копиленко О. Л. Законознавство: Навч. посіб. / О. Л. Копиленко, О. В. Богачова, С. В. Богачов // Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К.: Реферат, 2010. – 128 с. – ISBN 978-966-8058-44-8.
10. Мережко А. А. Сумерки парламентаризма / Александр Александрович Мережко // Юридическая практика. – 2002. – № 15 – С. 11-25.
11. Паламарчук В. Перспективи розвитку і зміцнення партійної системи в Україні / В. Паламарчук, О. Литвиненко, М. Паламарчук // Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки. – К.: НІСД, 2003. – С. 93-104.
12. Гальчинський А. Проблеми реалізації політичної реформи в Україні / А. Гальчинський, О. Литвиненко, В. Паламарчук // Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки. – К.: НІСД, 2003. – 317 с.
13. Сурай І.Г., Гончар В.В. Сутнісні ознаки сучасного парламентаризму / І.Г. Сурай, В.В. Гончар // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр./ Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харків. регіон. ін-т держ. упр. ; редкол.: Л. О. Белова (голов. ред.) [та ін.]. – Харків : Магістр. – № 1(49)/2016. – 2016. – С. 1-5.



**ივანე ფრანცუზი**

„კროკი“ უკრაინის ეკონომიკისა და  
სამართლის უნივერსიტეტის ასპირანტი

**უკრაინის სამართალდამცავი საქმიანობის სფეროში სასამართლო დანესებულებათა  
ფუნქციური მიმართულებები**

**რეზიუმე**

სტატია ეძღვნება უკრაინაში, როგორც სახელმწიფო ორგანოს განსაზღვრულ უფლებამოსილ ორგანოებში საქორწინო გადაწყვეტილებების იძულებითი აღსრულების შესახებ მეცნიერულ განხილვას.

ავტორებს გამოაქვთ დასკვნები იმის თაობაზე, რომ საქორწინო გადაწყვეტილებების იძულებით აღსრულებელი ორგანოები უკრაინაში ასრულებენ სახელმწიფოს სამართლებრივ ფუნქციას, რომლებიც, როგორც კანონის შემდგენლები, ითავსებენ სამართლებრივ საქმიანობასაც.

**I.G. Francuz**

*PhD Student of*

*University of Economic and Law*

*«KROK»*

## **FUNCTIONAL ORIENTATION OF THE BODIES OF COURT DECISIONS ENFORCEMENT ACTIVITY IN UKRAINE**

*Article is dedicated to the examination of scientific approaches to the clarification of powers of the bodies of court decisions enforcement in Ukraine as state authorities. Author substantiate the conclusion, that the bodies of court decisions enforcement in Ukraine carry out the law-enforcement function of a state, which, as a constituent part, includes human rights protection activities.*

*Key words: enforcement proceedings, bodies of court decisions enforcement, human rights protection function, law-enforcement function.*

**Formulation of the problem.** According to the Article 1 (1) of the Law of Ukraine On Bodies and Persons Engaged in Enforcement of Judicial Decisions and Decisions of Other Bodies (adopted June 2, 2016), court decisions enforcement relies on the bodies of the state executive service and in cases determined by the Law of Ukraine On Enforcement Proceedings – on private enforcement officers. The last one, in their turn, are the authorized representatives of the state, because according to legal requirements of Article 16 (1) of this Law, they are «authorized by the state to carry out the activities for the court decisions enforcement in accordance with the procedure established by law» [6].

It is impossible to make conclusions about efficiency and effectiveness of the institute of private enforcement officers in Ukraine, taking into account the fact that they are only at the stage of initial formation. The bodies of the state executive service currently perform court decisions enforcement activity in Ukraine. In accordance with the Regulation on the Ministry of Justice of Ukraine, approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 2, 2014 № 228, the bodies of the state executive service are the structural units of the Ministry of Justice of Ukraine. The last one, in its turn, is the main body in the system of central executive authorities that ensures the formation and implementation of state policy in the field of the organization of the enforcement of judicial decisions and decisions of other bodies [9]. Therefore, the bodies of the state executive service are the state executive authorities, while the Ministry of Justice of Ukraine acts as the formation body for them.

Apparently, the bodies of the state executive service as any other state authorities have a number of state powers, that are inextricably linked with the tasks assigned to such authorities and the purpose they must achieve, their functions, which envisage the sphere of activity of a certain body, and outline the range of procedural actions, cases, work to be done for the performance of such tasks. That is why, taking as a basis the above mentioned arguments about the organic nature of the relationship between the categories

of «powers» and «functions», we will carry out an analysis of the activities of bodies of court decisions enforcement in Ukraine.

There is a long-standing discussion in the scientific legal literature about whether the bodies of the state executive service are law enforcement bodies and, accordingly, they perform the law-enforcement function of the state, or they are human rights protection bodies that carry out a human rights protection function. The opinions of scientists are divided. Part of the scientific community substantiates the thesis that the activity of the bodies of the state executive service is a continuation of the human rights protection activity of the court, while the other takes an antipodal position, considering that the bodies of enforcement of court decisions are law enforcement authorities, which, accordingly, are charged with law enforcement activities.

**Analysis of recent research.** There is a considerable quantity of works of national researchers dedicated to issues of the reasoning of either scientific position. In particular, such scientists as Hryshko Ye.M., Huk B.M., Demskyi S.E., Zabrodina O.V., Kovalskyi V.S., Perepelytsia A.I., Savane S.M., Serhienko N.A., Fursa S.Ya., Shcherbak S.V. and others studied the identified aspects. However, the ambiguity and complexity of this scientific topic, the existence of antipodal, sometimes contradictory, scientific positions on the subject of study leads to the need for more detailed coverage and analysis.

**The aims and objectives of the study.** The purpose of this article is to present scientific approaches to the definition of the functional orientation of the bodies of court decisions enforcement in Ukraine, carry out their analysis and to develop our own vision of the direction of the bodies of court decisions enforcement activities.

**Statement of the material.** For example, scientists S.Ya. Fursa, S.V. Shcherbak defend the position, that the bodies of the state executive service are the human rights protection bodies, because their activity starts only from the moment of established, by the competent authorities, offense and concerns the restoration of violated rights within the limits defined by the law and the court decision, establishing the debtor's obligations [14, p. 6].

A more detailed justification of this position is contained in the dissertation study of S.V. Shcherbak. In enforcement proceedings, according to the author, human rights protection function suggests the enforcement of decisions of the jurisdictional bodies in relation to the obliged by the legal act persons. Analyzing the connection of the triad: legal fact, right and obligation with the possibility of coercive implementation of relevant court decisions, author, first of all, mentions, that when establishing a legal fact, the trial is not due to an offense, and the absence of the defendant in these cases proclaims the impossibility of coercion, which also excludes the existence of enforcement proceedings.

Researcher substantiate the provision of the possibility of execution, by the bodies of the state executive service, only those decisions and court rulings in civil cases, which concern the duties of persons, that is, decisions on awarding or ordering to secure a claim. Conceptually the right of a person is protected by the court decision that ensures the way of renewal of the violated right, if only there will be no need to refer to the bodies of the state executive service for the direct enforcement of a court decision [15, p. 8-9].

Zabrodina O.V., V.S. Kovalskyi and S.E. Demskyi, the position of which is based on the delineation of the defense (preservation) of the rights of citizens and legal entities, from their protection using the moment of arousal of the offense, support the similar idea. Moreover, in enforcement proceedings the final protection of the rights of citizens and legal entities is carried out, what stands for the actual extension of the human rights protection function of the court and other jurisdictional bodies [5; 13].

Agreeing in general with the position of these scholars, N.A. Serhienko, peculiarly interprets the human

rights protection function of the bodies of the state executive service. According to her statements, in the context of the purpose of the bodies of the state executive service activities, it is advisable to talk about the termination of the offense, restoration and compensation of the violated right through the enforcement of decisions. This is substantiated with the following. Therefore, the termination of the offense by enforcing a compulsory fulfillment of the obligation, takes place in an enforcement proceedings (for example, through enforcement of a decision by which the debtor is required to personally perform certain actions). In case of the coercive enforcement of decisions concerning penalty, carried out the restoration and compensation of the violated right, because the person in whose favor the execution takes place satisfies its requirements and reduces the negative consequences that were associated with such violation. Thus, it is through the coercive enforcement of decisions, that the reality of the protection of violated rights of individuals is ensured [11, p. 29-30].

If we proceed from logical considerations of submitted author's scientific positions, which can be conditionally combined as a single approach to the justification of the bodies of the state executive service functions as a continuation of the court's human rights protection function, it is possible to make a conclusion that, the bodies of the state executive service, created by the state as a relatively independent state executive authorities and have state powers, are actually deprived of special powers in the exercise of state functions.

However, as rightly stated by B.M. Huk, presence of powers gives the state body an opportunity to perform the tasks, using special methods and means of legal regulation, to establish mandatory rules of conduct, adopt individual acts and achieve their implementation etc. Authoritative influence of the state body is aimed at satisfying the needs of the authorized agent by inducing the guilty person to lawful conduct through the relevant legal rules.

The analysis of the legally established powers of state enforcement officers and the study of their practical activities allows us to assert that by its content these powers are administrative, supervisory, methodical and actually executive.

Administrative and supervisory powers of state enforcement officer (state executor) consist of the rights granted to him in carrying out executive actions to verify the execution of the decisions by the debtor; to carry out the verification of the execution by legal entities of all forms of ownership, by persons-entrepreneurs, decisions concerning debtors, who work for them; in order to protect the interests of the collector (claimant), to receive, without charge, from the authorities, institutions, organizations, officials, parties and participants in the enforcement proceedings, explanatory notes, certificates and other information, in particular, confidential, necessary for execution of enforcement actions; to call individuals, officials on executive documents in the enforcement proceedings, and in case of failure of the debtor to, without a valid reason, make a resolution on his coercion through the bodies of internal affairs; in accordance with the established procedure, to involve witnesses, employees of the internal affairs bodies, as well as experts and specialists, in order to carry out executive actions, and for valuation of property – subjects of appraisal activity – business entities; to demand from the materially responsible and officials of debtors-legal entities or from debtors-individuals to provide explanations on the facts of non-enforcement of decisions or legal demands of the state executor or other violation of the requirements of the law on enforcement proceedings. Such rights of the state executor are determined by the social purpose of the executive proceedings, the content of which is the complex of actions of bodies and officials aimed at compulsory execution of decisions of courts and other bodies (officials) that are produced on the grounds, within the powers and in a manner determined by law. State-power nature of these and other powers is



based on the constitutional principle of compulsory execution of court decisions, and also is supported by a special rule on the obligatory performance of the requirements of the state executor concerning the enforcement of decisions of all bodies, organizations, officials, individuals on the territory of Ukraine. By these provisions, legislator not only identifies the essence of the powers of state executor, but also obliges all legal entities to facilitate the exercise of these powers under the threat of legal liability in case of non-fulfillment of the requirements of the state executor [3].

From the provided, in our opinion, becomes apparent that the activities of the bodies of court decisions enforcement are not limited to continuing the human rights protection function of the court, but are much wider. Undoubtedly, the enforcement of courts decisions, on the one hand, is the final stage in the trial, guaranteed by the state to protect the rights and legitimate interests of a person. On the other hand, it is a specific activity of a specially authorized state body, which is aimed at the formation and implementation of state policy in the field of the organization of the court decisions enforcement and, accordingly, has a complex structure.

In the light of mentioned, appears thoughtful the opinion of S.M. Savane, who states, that the understanding of the bodies of the state executive service nature as continuation of the human rights protection function of the court is slightly limited. Reasoning the scientific position concerning the attribution of bodies of the state executive service to law enforcement bodies, and therefore implementation of law enforcing function by them, he notes that, as a rule, state executor enforces decisions, that have purely law enforcement nature, e.g., concerning bringing to administrative or criminal liability of property character (confiscation of property, penalties). Researcher concludes, that the activity of the bodies of the state executive service – is the law enforcement activity of the apparatus of coercion in person of state executor and lies in ensuring compliance with the law order of the administration of justice and other jurisdictional review of cases, full implementation of the right to judicial and non-judicial protection through execution of a made decision through the use of state coercion in the procedural form of enforcement proceedings [10].

A similar scientific approach demonstrates I.A. Perepelytsia, proving in his thesis, that when executing enforcement proceedings, the law enforcement function of the state is implemented, which provides the enforcement of decisions of the jurisdictional bodies in relation to the persons obliged under the legal act. Scientist for the first time formulates and proposes the concept of the body of the state executive service as a law enforcement one and which is specially created for the implementation of individual protection legal acts on the restoration of violated rights and legitimate interests of a person and a citizen, interests of legal entities, the state, accepted by courts and other non-judicial bodies. In addition, was substantiated the idea that law enforcement function of the state finds its manifestation in enforcement proceedings through the exercise of the protection of the rights and legitimate interests of citizens and legal entities, the state. Which is nothing more than the continuation of the human rights protection function of the court, since enforcement proceedings only begin with the moment, when the offense was established by the authorities and relates to the restoration of violated rights within the limits determined by law and court decision or another competent non-judicial body [8, p. 7].

Huk B.M. is also one of the supporters of scientific position about the law enforcing orientation of bodies of the state executive service of Ukraine activity. He thinks that the purpose of law enforcement activity is the defense of the person, its rights, freedoms and interests, defense of the society and state, their material and spiritual values, and the observance of law order in society. Practically each of these aspects is used by employees of the bodies of the state executive service in the execution of judicial and other

decisions at various stages. Thus, at the stage of opening of the enforcement proceedings, the state executor establishes the right of the person to apply for execution of the executing document and the grounds for opening enforcement proceedings, that is, using the relevant legal rules, performs the law-imposing actions. Having established the right of a person to open enforcement proceeding, the state executor not only makes the corresponding decision, but also conducts a number of procedural actions. One of them is the law enforcement action of the state executor in response to the petitioner's request to seize the property and funds of the debtor already at the opening of enforcement proceedings in order to secure implementation.

With the law-securing action inextricably linked the law-coercive (law-enforcing) actions of the state executor, accompanying the whole process of execution. An integral element of law enforcement actions is state coercion in the form of foreclosure on the debtor's property and the actual arrest of property of the debtor or his funds, the procedure of which is clearly prescribed by the current legislation and cannot be carried out by the state executor within the framework of enforcement proceedings. Law-restoring action of the state executor, as researcher states, arise from the tasks of the bodies of the state executive service, provided in the Article 3 (1) of the Law of Ukraine On Bodies and Persons Engaged in Enforcement of Judicial Decisions and Decisions of Other Bodies. In particular: «timely, complete and impartial enforcement of decisions, the enforcement of which is stipulated by law». The characterization of such forms of activity of the bodies of the state executive service, as the author points out, gives grounds for speaking about the presence in the actions of its' officials signs of law-enforcement activity. Mentioned, together with other features, may serve as grounds for the classification of the bodies of the state executive service as law enforcement agencies. On the basis of stated above, researcher concludes, that activity of the bodies of the state executive enforcement service on enforcement of decisions has all the features of state law enforcement activity, the essence of which is the real restoration of violated rights and legitimate interests of individuals and legal entities through the application of measures of state coercion and legal liability on the basis of the rules of substantive and procedural law. In the same context B.M. Huk clarifies the concept of the state executive service as a system of law enforcement bodies with special powers, exercising organizational, legal and practical activities for the real restoration of violated rights and interests of individuals and legal entities through the enforcement of decisions of courts and other bodies [4].

If we continue the discussion in this certain way, contradictory and illogical at first glance, looks the position expressed by E.M. Hryshko. He, on the one hand, argues that enforcement of jurisdictional bodies' decisions is one of the primary manifestations of the law enforcement function of the state. While on the other hand, says that in the enforcement proceedings the final defense of the rights of citizens and legal persons is de facto a continuation of human rights protection function of the court, as happens under the «guidance» of the court, entitled with the right to do compulsory findings and based on other executive documents [2].

In return, this position reflects the specifics of the activities of the bodies of court decisions enforcement. After all, analyzing theoretical issues, connected with the correlation of law categories «law enforcing» and «law protecting», scholar, as it seems, supports the opinion of those scientists, who claim that «law enforcement» as a conceptual category is wider than the conceptual category «law protection».

A thoughtful in this context is the opinion of O.F. Skakun, according to which the mechanism for the preservation (guarding) of human rights (that correspond to the law enforcement) includes «measures for the prevention of offenses for the approval of lawful conduct of a person, and the mechanism of protection, that includes measures to restore violated rights by unlawful actions and responsibility of the person who



committed the offense. Without the possibility of protection of rights, the preservation of rights will be incomplete. Protection is the most effective guard, its second degree» [12, p. 206].

An interesting approach demonstrates the Ukrainian researcher O.B. Karpynska, noticing that no law enforcement body of state power can be considered a human rights protection body, since it is primarily intended to protect the law in its objective meaning. At the same time human rights protection activity is one of the important functions of every law enforcement government body. In her opinion, this in no way means that there is no reason to speak about the existence of human rights protection bodies of state power. Such bodies are those, where by analogy with human rights organizations, the human rights protection function is fundamental, for example an ombudsman, appointed by the Verkhovna Rada of Ukraine [7].

Studying the scientific positions of lawyers and scientists, who deal with the problems of the state functions implementation, should be noted, that they point at that law-enforcement function of the state as not being homogeneous in its content, including several activities of the state. They are implementation of justice, constitutional control, prevention of offenses, operative search activities, prosecutorial supervision, sectorial supervision, provision of legal assistance, as well as execution of court decisions as a separate type of law enforcement activity of the state. Furthermore, according to the words of V. Volynets, if we proceed from general scientific aspects of understanding the essence and content of law enforcement activities of the state, then it is inherent in virtually all government bodies, without exception, regardless of their belonging to one or another branch of state power [1, p. 6-7].

**Conclusions.** Therefore, in light of mentioned scientific approaches concerning issues on defining the functional activity of bodies of court decisions enforcement in Ukraine, and hence, the determination of their powers in the system of other governmental powers, from our point of view, it is necessary to agree with the position of those scholars who substantiate the claim that bodies of the state executive service of Ukraine, which at present perform the enforcement of judicial decisions, carry out the law-enforcement function of the state, that for today is interpreted as a fundamental function of any legal and democratic state and certainly includes human rights protection activities as an integral part of it.



ია ხარაზი

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის  
იურიდიული ფაკულტეტისა და საქართველოს  
დავით აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტის  
სამართლის სკოლის ასოცირებული პროფესორი

**სამოქალაქო სამართალურთიერთობების არსის შესახებ გერმანული  
სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით  
(შედარებითი ანალიზი)**

**რეზიუმე**

სტატიაში საუბარია სამოქალაქო სამართალურთიერთობის გაგებაზე გერმანული და ქართული სამართლის მიხედვით, ამ ურთიერთობების ელემენტებზე და სახეებზე. ნაჩვენებია სამართლებრივი მოთხოვნების (Anspruch) კატეგორიების მნიშვნელობა სამოქალაქო სამართალურთიერთობაში ქართულ სამოქალაქო კოდექსთან მიმართებაში; გამოიყოფა სამოქალაქო სამართალურთიერთობების შინაარსი, რომელიც აღნიშნავს სამოქალაქო სამართალურთიერთობების სუბიექტების უფლებებსა და მოვალეობებს; ყურადღებაა გამახვილებული კაუზალური შეთანხმების, კაუზალური გადაცემის და აბსტრაქტული გადაცემის სისტემებზე, აბსოლუტურ (საერთო მოქმედების) და რელატიურ (ფარდობით) ურთიერთობებზე და ა. შ.

**საკვანძო სიტყვები:** სამოქალაქო სამართალურთიერთობის გაგება; სამოქალაქო სამართალურთიერთობის ელემენტები გერმანული სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით; სამართლებრივი მოთხოვნა (Anspruch).

**Ia Kharazi**

*Associate Professor of David Aghmashenebeli  
University of Georgia, School of Law  
and Sokhumi State University, Faculty of Law*

**About the substance of the Civil Relations According to the German Civil Code  
(comparative analyses)**

**Abstract**

The article deals with understanding of civil relations according to the German and Georgian law, about elements and types of this relation. The article concerns with the categories of legal demands in legal relations relative to civil code; content of civil relations, which demonstrates the rights and obligations of legal persons; Also systems of causal and abstract agreement, absolute and relative relations, etc.

**Key words:** Understanding of civil relations; the elements of the civil relations according to the German Civil Code; legal requirements (Anspruch).

ია ხარაზი

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის  
იურიდიული ფაკულტეტისა და საქართველოს  
დავით აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტის  
სამართლის სკოლის ასოცირებული პროფესორი

## სამოქალაქო სამართალურთიერთობების არსის შესახებ გერმანული სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით (შეღარებითი ანალიზი)

საკვანძო სიტყვები: სამოქალაქო სამართალურთიერთობის გაგება; სამოქალაქო სამართალურთიერთობის ელემენტები გერმანული სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით; სამართლებრივი მოთხოვნა (Anspruch); კაუზალური შეთანხმების სისტემა; კაუზალური გადაცემის სისტემა; აბსტრაქტული გადაცემის სისტემა; აბსოლუტური (საერთო მოქმედების) და რელატიური (ფარდობითი) ურთიერთობები.

საქართველომ საბაზრო ეკონომიკის პირობებში გერმანულ სამოქალაქო კოდექსზე ორიენტირებული „სამოქალაქო კოდექსის მიღებით უარყო „კარჩაკეტილობის იდეები და ღია საზოგადოების მსოფლმხედველობა გააბატონა“. სამოქალაქო კოდექსს ჭეშმარიტად ეწოდა ქვეყნის „მეორე კონსტიტუცია“. მან უდავოდ მოიცვა ყველა ის მიღწევა, რაც კანონმდებლობის თანამედროვე დონეზე იყო. ზუსტად კოდიფიკაციაზე „ვრცელდება ის თვალსაზრისი, რომ კანონი კანონმდებელზე უფრო ბრძენია“<sup>1</sup>. სამოქალაქო კოდექსს თავისი განსაკუთრებული მნიშვნელობის გამო „სამოქალაქო სამართლებრივ ურთიერთობებში „სამართლის ბიბლიასაც“ კი უწოდებენ. ჭეშმარიტი და სწორი შეფასებაა. სწორედ სამოქალაქო კოდექსის საშუალებით წესრიგდება ნორმალური საზოგადოებრივი ურთიერთობები, განისაზღვრება სამართლებრივი მოქმედების ფარგლები, რომლის შიგნით პირს არჩევანის საშუალება ყოველთვის რჩება<sup>2</sup>. გერმანულ სამოქალაქო კოდექსზე, თანამედროვე სამართლებრივ ბაზაზე ორიენტირებულმა „პატივმოყვარე კანონმდებლობამ აშკარად წარმოაჩინა სასაქონლო ურთიერთობებში ინდივიდთა და კოლექტიური წარმონაქმნების თავისუფალი მონაწილეობის უფლება.

ქართული სახელმწიფოებრიობის მშენებლობის დასაწყისში, XX საუკუნის 90-იანი წლებიდან პირველად საქართველოში 70 წლიანი რუსული რეჟიმის ბატონობის შემდეგ, დაიწყო სახელმწიფოს ატრიბუტიკული ინსტიტუტების შექმნა. მიმდინარე საბაზრო-ეკონომიკურმა რეფორმებმა მოითხოვეს შიდასახელმწიფოებრივი სამართლებრივი, ეკონომიკური და ა. შ. რადიკალური რეფორმების განხორციელება და მისი მსოფლიო ინტეგრაციაში ჩართვა. ამ საქმიანობის ლიბერალიზაციამ განაპირობა მისი სამართლებრივი ბაზის დაუყოვნებლივი განახლების აუცილებლობა<sup>3</sup>.

პოსტსაბჭოთა სამართლებრივ სივრცეში ათწლეულების განმავლობაში იძულებითმა ყოფნამ, მონოპოლიამ სამართლის სფეროში, გარკვეულწილად შეაფერხა სამართლებრივი მეცნიერების

<sup>1</sup> ს. ჯორბენაძე, სამართლის რეფორმა საქართველოში, საქართველოს რესპუბლიკის მოქმედი სამოქალაქო კოდექსის ძირითადი პრობლემები, 142.

<sup>2</sup> ი. ხარაზი, სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი (მეოთხე გადაამუშავებული და დამატებული გამოცემა), 2015, 3.

<sup>3</sup> ი. ხარაზი, დასახ. ნაშრ; 9

განვითარება. მისი განვითარება მხოლოდ სახელმწიფოებრიობის აღდგენისთანავე, XX საუკუნის 90-იანი წლებიდან დაიწყო, თუმცა აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ საქართველო არ ყოფილა ჩაკეტილი ვიწრო ნაციონალურ ჩარჩოებში. ოდითგან საქართველო კერძო-მესაკუთრული ფსიქოლოგიის ქვეყნად ყალიბდებოდა. ჩვენამდე მოღწეული უძველესი წყაროები აშკარად მეტყველებენ იმ ფაქტზე, რომ ძველ ქართულ სამართალს აშკარად ეტყობოდა ძველი რომაული და ძველბერძნული სამართლის გავლენა. ჩვენამდე მოღწეული წყაროები ნათლად მეტყველებს რეცეფციის უდავოდ ფართოდ გავრცელებაზე.... „ევროპული სამართლისადმი ჩვენი სიმპათიები საქართველოს ისტორიული ბედისწერა ყოფილა... ჩვენ გვჭირდებოდა ევროპულ სამართლებრივ სივრცეში აპრობირებული საერთო სამართალი და არა ისეთი, რომელიც უცხო სხეული იქნებოდა ქართული ცხოვრებისათვის. შეუთავსებელთა შეთავსების მცდელობას არსად სარგებლობა არ მოუტანია“<sup>4</sup>.

ქართული სამოქალაქო სამართალი (და არა მარტო სამოქალაქო), რომელსაც, სამწუხაროდ, არც თუ ისეთი მდიდარი წარსული გადმოჰყვა პოსტსაბჭოთა სამოქალაქო სამართალიდან, მუდმივი ძიების პროცესშია, იძულებულია გამოძებნოს საშუალებები და მიმართოს უცხოეთის სამართლის რეგულირების გამოცდილებას, პრაქტიკის მოთხოვნილებებთან შესაბამისობით.

სამწუხაროდ, ამგვარი სიტუაცია შეეხო სამოქალაქო სამართლის ფუძემდებლურ კატეგორიებს, მათ შორის სამართალურთიერთობების კატეგორიებსაც.

ნაპოლეონი ამბობდა, „ქვეყნის ეკონომიკას მისი გეოპოლიტიკური მდგომარეობა განსაზღვრავს“-ო და ჩვენ დავამატებდით, რომ არა მარტო ეკონომიკას და გეოპოლიტიკას, „ქართულ სამართალზე ღრმა კვალი დატოვა ძველი სამართლებრივი კულტურის, განსაკუთრებით ძველი რომის სამართალმა, რომელმაც უდიდესი როლი ითამაშა სამართალგანვითარების (განსაკუთრებით სამოქალაქო-სამართლებრივი განვითარების) ისტორიაში. „იუს ცივილე“, რომელიც რომში გამოიყენებოდა ამ თუ იმ ხალხის მიერ შექმნილი სამართლის აღსანიშნავად, მკვიდრად შემოვიდა თანამედროვე სამართალში და კერძო სამართლის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი დარგის აღსანიშნავად გამოიყენებოდა...“<sup>5</sup>. რომაელთა სამართლებრივი ტრადიციები, უცხოეთის სამართლებრივი გამოცდილება (კონტინენტური სამართლებრივი ტრადიცია), თანამედროვე ტენდენციები საქართველოს სამოქალაქო სამართლის განვითარებაში (სამართლებრივ რეგულირებაში და სამართლის თეორიაში), განსაკუთრებულ როლს თამაშობდა თანამედროვე, ევროპულ სამართალზე მორგებული, ამავე დროს ეროვნული სამოქალაქო სამართალურთიერთობების ჩამოყალიბების საქმეში.

„სამართლის თეორია მართლწესრიგს<sup>6</sup> განიხილავს როგორც სამართლებრივი ურთიერთობების ერთობლიობას. სამართლებრივი ურთიერთობების სამეცნიერო კვლევას დიდი ტრადიციები აქვს. ამ მხრივ განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ერნსტ რუდოლფ ბირლინგის „მოდღვრება იურიდიული პრინციპების შესახებ“<sup>7</sup>. სამართლებრივი ურთიერთობების თეორიის განვითარებაში დიდი როლი შეასრულა ურთიერთობების სოციოლოგიამ, რომელიც ადამიანებს შორის ურთიერთობას განიხილავს როგორც სოციოლოგიის ძირითად საგანს. ურთიერთობის სოციოლოგიის თანახმად, ადამიანის არსება სწორედ სხვა ადამიანებთან კავშირსა და ურთიერთობაში გამოიხატება“<sup>7</sup>.

სამართლებრივი ურთიერთობა ორ ან მეტ სუბიექტს შორის ურთიერთობაა, სამართლის ნორმით განსაზღვრული, რომელიც წარმოიშობა მხოლოდ სამართლის ნორმის საფუძველზე; ყალიბდება მხოლოდ სამართლის სუბიექტებს შორის; სამართლებრივ ურთიერთობაში არ შეიძლება ორზე ნაკლები პირი მონაწილეობდეს.

<sup>4</sup> ბ. ზოიძე, ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში, 2006, წინათქმა.

<sup>5</sup> ბ. ზოიძე, დასა. ნაშრ; წინათქმა.

<sup>6</sup> მართლწესრიგი არის „სამართლებრივი ურთიერთობების წესრიგი“. იხ. გ. ხუბუა, სამართლის თეორია, 2015, 252; მითითებულია Achtenberg, N, Die Rechtsordnung als Rechtsverhältnisordnung. Grundlegung der Rechtsverhältnistheorie, 1982, S.17.

<sup>7</sup> გ. ხუბუა, სამართლის თეორია, 2015, 252.

ძირითადად იურიდიულ ლიტერატურაში სამართლებრივი ურთიერთობა განხილულია როგორც საზოგადოებრივი ურთიერთობის შემადგენელი ნაწილი, რომლის მონაწილეები სამართლის ნორმის საფუძველზე გამოდიან უფლებებისა და მოვალეობების მატარებლად<sup>8</sup>. სამართლებრივი ურთიერთობა არის ყოველი ცხოვრებისეული კავშირი, თუკი ის სამართლის ნორმით არის განსაზღვრული<sup>9</sup>, წერს პროფ ი. სურგულაძე, თუმცა იგი მას სამართლებრივი ურთიერთობის გარეგან აღწერილობად მიიჩნევს, ხოლო სამართლებრივი ურთიერთობის ფაქტიურ შინაარსს სამართლებრივ ფორმაში ხედავს<sup>10</sup> და ასკვნის, რომ სამართლებრივი ურთიერთობის „საგნის იურიდიული ღირებულება წმინდა იურიდიული კატეგორია არის, რომლის დასაბუთება საზოგადოებრივი ურთიერთობის სამართლებრივი მოწესრიგების ძირითად პრინციპებს ეყრდნობა“<sup>11</sup>. ამით ი. სურგულაძემ სამართლებრივი ურთიერთობის წმინდა იურიდიული ელემენტების უფლებებისა და მოვალეობის გვერდით შემოიტანა და დაახასიათა კიდევ ორი ელემენტი – **სამართლის სუბიექტი** და **სამართლებრივი ურთიერთობის საგანი**<sup>12</sup>.

სამოქალაქო სამართალი არეგულირებს ქონებრივ და პირად არაქონებრივ ურთიერთობას, ქონებრივ ურთიერთობებში კი მოიაზრება ქონებრივ ღირებულებათა ურთიერთობები, ე. ი. უმთავრესად ეს ქონებრივ – ფულადი ურთიერთობებია. პირადი არაქონებრივი ურთიერთობებით, რომელიც სამოქალაქო სამართლის რეგულირების ობიექტია, გამოდიან ისინი, რომლებიც ასე თუ ისე დაკავშირებული არიან ქონებრივ ურთიერთობებთან, მაგალითად, საავტორო უფლებები<sup>13</sup>.

უნდა გამოიყოს „**სამოქალაქო სამართალურთიერთობების შინაარსი**, რომელიც აღნიშნავს სამოქალაქო სამართალურთიერთობების სუბიექტების უფლებებსა და მოვალეობებს“<sup>14</sup>. სუბიექტური უფლებები – ეს დასაშვები მოქმედების ზომიერებაა, რაც უზრუნველყოფილია უფლებების ნორმებით. სუბიექტური მოვალეობა – ეს სამოქალაქო სამართალურთიერთობის სუბიექტის სათანადო ქცევაა<sup>15</sup>.

გერმანულ იურისპრუდენციაში სამართალურთიერთობის თეორია განვითარებული ჩანს XIX საუკუნეში. აქვე საჭიროა აღინიშნოს ფრიდრიხ კარლ ფონ სავინის და რუდოლფ ფონ იერინგის ნაშრომები. უკანასკნელ ათწლეულებში გერმანულ მეცნიერებაში გააქტიურდა მუშაობა სამართალურთიერთობების არსთან დაკავშირებულ საკითხებზე.

ევროპულ და კონკრეტულად, გერმანულ სამართალთან ქართული სამართლის სერიოზული კავშირ-ურთიერთობანი XIX საუკუნიდან დასტურდება. ეს კავშირი განპირობებული იყო გერმანული და ქართული სამართლის მსგავსებით, რომელიც განპირობებული იყო გერმანული და ქართული სამართლის საერთო რომაულ-სამართლებრივი ტრადიციებით, რომლებიც მიეკუთვნებოდნენ ერთიან კონტინენტურ ევროპულ (რომანულ-გერმანულ) სამართლებრივ ოჯახს. „გერმანელებთან საქართველოს კულტურული კავშირები ძველი დროიდან ჩანს... თუ წარსულში გადავი-

<sup>8</sup> გ. ლობჯანიძე, სახელმწიფოსა და სამართლის ზოგადი თეორია, 2003, 448.

<sup>9</sup> ი. სურგულაძე, ხელისუფლება და სამართალი, 2002, 29.

<sup>10</sup> ი. სურგულაძე, დასახ. ნაშრ; 62.

<sup>11</sup> ი. სურგულაძე, დასახ. ნაშრ; 196.

<sup>12</sup> იხ. ი. სურგულაძე, დასახ. ნაშრ; 28.

<sup>13</sup> ი. ხარაზი, სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი (მეოთხე გადამუშავებული და დამატებული გამოცემა), 2015, 125.

<sup>14</sup> სამოქალაქო სამართალურთიერთობების სუბიექტების უფლებებსა და მოვალეობებს უწოდებენ სუბიექტურ უფლებებსა და მოვალეობებს (სამოქალაქო სამართალსუბიექტურობა).

<sup>15</sup> РОССИЙСКОЕ ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО, УЧЕБНИК в 2 томах, Ответственный редактор заслуженный деятель науки РФ, доктор юридических наук, профессор Е. А. СУХАНОВ. Том I, Общая часть. Вещное право, Наследственное Право; Личные неимущественные ПРАВА, Интеллектуальные ПРАВА, 2-е издание, стереотипное, МОСКВА, 2011, 109-110.



ნაცვლებთ, ვნახავთ, რომ XVIII საუკუნის მინურულს.. ქართველ მეფეებს გაუმყლავნებიათ მათი სამართლისადმი სეროზული დაინტერესება. კერძოდ, მეფე ერეკლე სეროზულად დაინტერესებულია ევროპული სამართლით. საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგაც არ დამთავრებულა გერმანულისადმი ინტერესი. გერმანულ დოქტრინაზე დაყრდნობით იკვლევენ მფლობელობის ინსტიტუტს და არღვევენ საბჭოთა სამართლის ვინრო რკალს, რაშიც მფლობელობა ერთობ დაკნინებულად გამოიყურება. ისინი მფლობელობას განიხილავენ როგორც ფაქტს, რომლის უკანაც უფლება იცქირება“...<sup>16</sup>. დღევანდელი საქართველოს საკანონმდებლო ტრადიციების გათვალისწინებით, იგი კვლავ დაუბრუნდა ისტორიულ სამართლებრივ საფუძვლებს.

საქართველოს სამართლის მეცნიერებაში აღიარებულია, რომ „სამართალურთიერთობა“ მიიჩნევა სამოქალაქო სამართლის ცენტრალურ გაგებად. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1-ლი მუხლის თანახმად, სამოქალაქო კოდექსი აწესრიგებს პირთა თანასწორობაზე დამყარებულ კერძო ხასიათის ქონებრივ, საოჯახო და პირად ურთიერთობებს. სამართალურთიერთობები საგულდაგულოდაა გამოკვლეული სამოქალაქო სამართლის თეორიაში. მაგრამ ბოლო საუკუნეების განმავლობაში მიმდინარე აქტიური მეცნიერული დისკუსიები მიგვანიშნებს, რომ მეცნიერთა შორის აზრთა სხვადასხვაობაა. ჯერ კიდევ, 1949 წელს ო. ს. იოფემ თავისი ცნობილი ნაშრომი მიუძღვნა საბჭოთა სამოქალაქო სამართლებრივ ურთიერთობებს და, ასევე აბსოლუტური და ფარდობითი ურთიერთობების გამიჯვნას. იგი აღნიშნავს, რომ სამოქალაქო სამართალში სამართალურთიერთობების პრობლემა ერთ-ერთი საკმაოდ რთული და ამავე დროს ნაკლებადაა დამუშავებული<sup>17</sup>. კარლ ლარენცი თვლის, რომ თუ კერძო სამართლის პირველ ფუძემდებლურ ტერმინს წარმოადგენს პირის გაგება, როგორც „სამართლის სუბიექტი“<sup>18</sup> (Rechtssubjekt), უფლებების მფლობელი (Rechte) და მოვალეობების ადრესატი (Pflichten), მეორე ძირითად ტერმინად უნდა ჩაითვალოს სამართალურთიერთობების გაგება (Rechtsverhältnis). იან შაპი სამართალურთიერთობას განსაზღვრავს, როგორც ყოველდღიურ ურთიერთობას (ორ ან რამდენიმე პირს შორის (Lebensverhältnis), აღიარებულს, როგორც სამართლებრივ წესრიგს, მნიშვნელოვანი სამართლებრივი აზრით და აღჭურვილს გარკვეული ზემოქმედებით მის მონაწილეებზე<sup>19</sup>. ამავე დროს იან შაპი ათანაბრებს სამართალურთიერთობის გაგებას სამართალმოთხოვნის გაგებასთან... სამართალურთიერთობები წარმოშობენ სამართალმოთხოვნებს“. იენს თომას ფიულერის პოზიციის თანახმად, სამართალურთიერთობა არის „ნორმაშემქმნელი (Rechtsnormgestaltende) ურთიერთობა, ორ ან მეტ სამართლის სუბიექტს შორის“<sup>20</sup>. გერმანიის სამართლის მეცნიერება ერთმანეთისაგან მიჯნავს სამართალურთიერთობას, რომელიც არსებობს მრავალ განსაზღვრულ პირს შორის („ვალდებულებითი ურთიერთობების ტიპის სამართალურთიერთობები“) და ასევე ისეთები, რომლებიც აკავშირებენ განსაზღვრულ პირებს და სხვა დანარჩენთ („საკუთრების სამართლის ტიპის სამართალურთიერთობები“)<sup>21</sup>. გერმანიის მეცნიერების სამართალში, ისევე როგორც ქართულ იურისპრუდენციაში, გამოყოფენ **აბსოლუტურ (საერთო მოქმედების) და რელატიურ (ფარდობით) ურთიერთობებს**. „კერძო სამართალში უფლებების დაყოფა აბსოლუტურ და რელატიურ უფლებებად ერთ-ერთი

<sup>16</sup> ბ. ზოიძე, ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში, 2006, იხ. 81-91.

<sup>17</sup> ИОФФЕ, О. С. Правоотношуние ро советскому гражданскому праву// Избранные труды по гражданскому праву: Из истории цивилистической мысли. Гражданское правоотношение. Критика теории „хозяйственного права“. – М; 2000, С. 508ю

<sup>18</sup> Larenz, K. Allgemeiner Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts. 7; neubearbeitete Auflage. – München, 1989. – S. 194; Füller, Jens Thomas. Eigenständiges Sachenrecht? S. 34.

<sup>19</sup> Schapp, Jan. Methodenlehre und System des Rechts. Aufsätze 1992-2007. Tübingen, 2009. S. 21.

<sup>20</sup> Füller, Jens Thomas. Eigenständiges Sachenrecht? S. 34.

<sup>21</sup> Larenz, K. Allgemeiner Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts. S. 207.

უმთავრესი პრინციპია<sup>22</sup>.... ბ. ვინდშაიდი აბსოლუტურ და რელატიურ უფლებებს განმარტავდა შემდეგნაირად: „აბსოლუტურ უფლებებს წარმოადგენს ის უფლებები, რომლებიც მოქმედებს ყოველი პირის მიმართ, ხოლო რელატიურია უფლებები, რომლებიც მხოლოდ ერთი ან შეზღუდული რაოდენობის პირთა მიმართ მოქმედებს<sup>23</sup>. ანალოგიურ განმარტებას ვხვდებით აბსოლუტური და რელატიური უფლებების ურთიერთმიმართების შესახებ გირკესთანაც<sup>24</sup>.

„სანივთო უფლება აბსოლუტური უფლებაა, ვალდებულებითი კი – შეფარდებითი) რელატიური). ეს იმას ნიშნავს, რომ აბსოლუტური უფლების მატარებლის წინაშეა ყველა პირი, როგორც ვალდებული პირი, მაშინ როცა შეფარდებითი უფლების მატარებელს უპირისპირდება განსაზღვრული პირი, როგორც კონკრეტულ უფლება-მოვალეობათა სუბიექტი (მაგალითად, ქირავნობის შემთხვევაში). სხვანაირად ადგილი აქვს სანივთო უფლებათა სასარჩელო დაცვის აბსოლუტურობას, ე. ი. სანივთო უფლება, რომელიც ყველას მიერ უნდა იქნეს ცნობილი, ხელყოფის შემთხვევაში დაცულია სავინდიკაციო და ნეგატორული სარჩელებით<sup>25</sup>.... აბსოლუტური ურთიერთობა მყარდება სამართლის ნორმატიული ნების საფუძველზე, შეფარდებითი კი-ძირითადად ურთიერთობის მონაწილეთა ნების საფუძველზე<sup>26</sup>.

როგორც ვხედავთ, „ევროპული ქვეყნების კერძო სამართალში მოქმედ აბსოლუტურობის პრინციპს არც ქართულ სანივთო სამართალში განუცდია შინაარსობრივი ცვლილება. იგი გულისხმობს მესამე პირების მხრიდან საკუთრების უფლების მიმართ პატივისცემისა და ხელშეშლის დაუშვებლობას. პირს, რომელიც მოიპოვებს ქონებაზე საკუთრების უფლებას, შეუძლია ნებისმიერ მესამე პირს მოსთხოვოს მისი ქონების მიმართ გულისხმიერი დამოკიდებულება და კანონით დაშვებული ფორმით აუკრძალოს ქონებაზე უარყოფითი ზემოქმედება“<sup>27</sup>.

გერმანიაში, ისევე როგორც საქართველოში, აბსოლუტურ სამართალურთიერთობებს, როგორც უკვე ზემოთ აღვნიშნეთ, მიაკუთვნებენ უპირველეს ყოვლისა სანივთო-სამართლებრივ ურთიერთობებს. ასევე: პიროვნების საყოველთაო უფლებების სფეროს (Persönlichkeitsrechte), პირადი საოჯახო უფლებების სფეროს (persönlichfamilienrechte), არამატერიალური სიკეთეების სფეროს (Immaterialienrechte), უპატრონო ნივთის დაუფლების უფლების სფეროს (Aneignungsrecht), ქონებრივ სიკეთეებზე უფლებას (Rechte an dinglichen Rechte) და სხვ. ფარდობით უფლებებს მიაკუთვნებენ: მოთხოვნის უფლებას (Forderungsrechte), კონსტიტუციური უფლებები (Gestaltungsrechte) და შეკამათება სამართალმოთხოვნების წინააღმდეგ (einredengegenansprüche).

აბსოლუტური სანივთო უფლების მაგალითია საკუთრების უფლება, კერძოდ, მაშინ, როცა: „მესაკუთრეს შეუძლია კანონისმიერ ან სხვაგვარი, კერძოდ, სახელშეკრულებო შებოჭვის ფარგლებში თავისუფლად ფლობდეს და სარგებლობდეს ქონებით (ნივთით), არ დაუშვას სხვა პირთა

<sup>22</sup> ზ. ჭეჭელაშვილი, სანივთო სამართალი (შედარებით-სამართლებრივი კვლევა) მეორე გადამუშავებული გამოცემა, თბ., 2010, 15.

<sup>23</sup> Lehrbuch des Pandektenrechts von Dr. Bernhard Windscheid, Erster Band, Frankfurt a. M. Literarische Anstalt, 1891, 88. მითით. ჭეჭელაშვილი ზ; სანივთო სამართალი (შედარებით-სამართლებრივი კვლევა) მეორე გადამუშავებული გამოცემა, თბ., 2010, 16.

<sup>24</sup> Gierke, otto von: Deutsches Privatrecht, Leipzig {u.a.} Band 1: Allgemeiner Teil u. Personenrecht – 1895, 258. მითით. ჭეჭელაშვილი ზ; სანივთო სამართალი (შედარებით-სამართლებრივი კვლევა) მეორე გადამუშავებული გამოცემა, თბ., 2010, 16.

<sup>25</sup> საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, მ.172, ნ. 1-2; ბგბ-ს § 985 ნივთის უკან დაბრუნების მოთხოვნის უფლება (rei vindication), ნეგატორული სარჩელი ზიანის მიმყენებლის მიმართ (§ 1004-ის პირველი ნაწილი). ასევე, დამატ. იხ. კროპჰოლერი იან, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, სასწავლო კომენტარი, მთარგმ. დარჯანია თ; ჭეჭელაშვილი ზ; თბ., 2014, 731-732.

<sup>26</sup> ბ. ზოიძე, ქართული სანივთო სამართალი, თბ., 2003, 4.

<sup>27</sup> თ. შოთაძე, სანივთო სამართალი, სახელმძღვანელო სამართლის სკოლებისათვის, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ., 2014, 31.



მიერ ამ ქონებით სარგებლობა, განკარგოს იგი, თუკი ამით არ ილახება მეზობლების ან სხვა მესამე პირთა უფლებები, ანდა, თუ ეს მოქმედება არ წარმოადგენს უფლების ბოროტად გამოყენებას (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, მ. 170, ნ.1). BGB-ს 903-ე პარაგრაფის მიხედვით, კი: „ნივთის მესაკუთრეს შეუძლია, თუ ამას არ ეწინააღმდეგება კანონი ან მესამე პირის უფლებები, საკუთარი შეხედულებით ისარგებლოს ნივთით და გამორიცხოს სხვა პირები ნებისმიერი ზემოქმედებისაგან.“ მართალია BGB-ის მიხედვით მესაკუთრეს, როგორც წესი § 903 ანიჭებს როგორც განკარგვისა და სარგებლობის ყოვლისმომცველ უფლებას, ისე სხვა პირების მისგან გამორიცხვის უფლებას, მაგრამ ნათელია, რომ განსაკუთრებით მეზობელი ნაკვეთების მესაკუთრეთა შორის უნდა არსებობდეს მეორე მხარის ინტერესების პატივისცემის ვალდებულება<sup>28</sup>. აბსტრაქტული სისტემის მიხედვით საკუთრების უფლების გადაცემა ხორციელდება სამართლებრივი აქტის (გარიგების) მეშვეობით, რომელიც სრულად ემიჯნება ვალდებულებით-სამართლებრივ გარიგებას<sup>29</sup>. მოძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების წარმოშობის აბსტრაქტულ სისტემაში, პირიქით, უფლების გადაცემა ნამდვილია, მიუხედავად იმისა, თუკი ის არ ეფუძნება ნამდვილ კანონიერ სამართლებრივ საფუძველს. სავინისა და მისი მოწაფეების გავლენით გერმანულ კერძო სამართალში არჩევანი გაკეთდა აბსტრაქციის სისტემაზე, რაც XIX საუკუნის ბოლოს აისახა კიდევ გერმანიის სამოქალაქო კოდექსში<sup>30</sup>.

მსოფლიოში გავრცელებულია მოძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების გადაცემის სამი სისტემა: **კაუზალური შეთანხმების სისტემა**<sup>31</sup>; **კაუზალური გადაცემის სისტემა**; **აბსტრაქტული გადაცემის სისტემა**<sup>32</sup>. კაუზალურ და აბსტრაქტულ სისტემას შორის მკაცრი ფორმებით გამიჯვნა დაიწყო XIX საუკუნის დასაწყისში. იუსტინიანეს დიგესტების აღორძინებისა და XIX საუკუნის დასაწყის პერიოდს შორის არ ყოფილა შემუშავებული გადაცემის შესაბამისი თეორიები, არსებობდა მხოლოდ ტერმინები – „აბსტრაქცია“ და „კაუზალური გადაცემა“<sup>33</sup>. გერმანული აბსტრაქტული სისტემა ეფუძნება, ხელშეკრულებას, რომელიც მოიცავს უფლების გადაცემის ვალდებულებითი შინაარსისა (Verpflichtungsgeschäft) და თავად გადაცემის აქტს შორის (Übereignung, Veräußerung) განსხვავებას<sup>34</sup>.

არსლანოვის აზრით, გერმანულ სამართალში არსებობს აგრეთვე წარმოდგენა, რომლის მიხედვით საკუთრების სამართალი განაპირობებს სამართალურთიერთობების არსებობას პირებსა და ნივთებს შორის. ასეთი მიდგომა არ მიგვაჩნია მართებულად<sup>35</sup>.

<sup>28</sup> დანვრ. იხ. კროპპოლერი იან, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, სასწავლო კომენტარი, მთარგმ. დარჯანია თ.; ჭეჭელაშვილი ზ.; თბ., 2014, 688.

<sup>29</sup> Van vilest L. P. W; Iusta Gausa Tradition, History in European Private Law, European Review of Private Law, 3-2003; 342-378, მითითებულია: Л. Р. У ван Влиет, Сравнительное-правовые аспекты перехода прав на движимые вещи, классификация систем перехода прав, Ежегодник сравнительного права, 229. იხ. შოთაძე თ.; სანივთო სამართალი, სახელმძღვანელო სამართლის სკოლებისათვის, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ., 2014, 36.

<sup>30</sup> თ. შოთაძე, დასახ. ნაშრ.; 36.

<sup>31</sup> რომელიც ითვალისწინებს, რომ მოძრავ ნივთზე უფლების გადაცემა ეფუძნება კანონიერ საფუძველს (iusta causa traditionis). მაგალითად, ნივთზე უფლების გადაცემისას ნასყიდობის ხელშეკრულება გამოდის როგორც უფლების კანონისმიერი საფუძველი. აბსტრაქტულ სისტემაში კი პირიქით, უფლების უფლების გადაცემა ნამდვილია იმ შემთხვევაშიც, თუ კი ის არ ეფუძნება ნამდვილ, კანონიერ საფუძველს. იხ. შოთაძე, თ.; შედარებითი სანივთო სამართალი, I გამოცემა, „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2015, 33.

<sup>32</sup> თ. შოთაძე, დასახ. ნაშრ.; 32.

<sup>33</sup> დანვრ. იხ. თ. შოთაძე, შედარებითი სანივთო სამართალი, I გამოცემა, „იურისტების სამყარო“, თბ., 2015, 33-34.

<sup>34</sup> იხ. შოთაძე თ.; დასახ. ნაშრ.; 39.

<sup>35</sup> იხ. Tuhr, Andreas von. Der Allgemeine Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts. 1. Band: Allgemeine Lehren und Personenrecht. – Leipzig, 1910. – S. 511. Арсланов К. М. К паниатию о гражданском правоотношении по

ლარენცის თანახმად, „სამართალურთიერთობებს აქვთ დასაწყისი და დასასრული დროებრივ ურთიერთობებში“<sup>36</sup>. ამ დროს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს საკუთრების სამართალს და მისგან წარმოშობილ სამართალურთიერთობებს. ასე, მაგალითად, თუ ნასყიდობის ხელშეკრულებაში უნდა განვასხვავოთ შეთანხმება, როგორც სამართლებრივი კავშირი გამყიდველსა და მყიდველს შორის და მოთხოვნა ვალდებული პირის ვალდებულება აღებული ვალდებულების შესრულებაზე არსებული შეთანხმების საფუძველზე, ეს მოთხოვნა შესრულება დათქმულ დროს თუ უფრო გვიან, მაშინ ქონებრივი სამართალურთიერთობა (როგორც სამართალურთიერთობა პიროვნების საყოველთაო უფლებებთან, ქორწინებასთან და ა. შ. დაკავშირებული), განიხილება როგორც განგრძობადი. სავსებით დასაშვებია, რომ უფლებების რეალიზაცია და მოვალეობები ასეთ განგრძობად ურთიერთობებში არც კი იქნება განხორციელებული. აქ უმთავრესს წარმოადგენს სამართლებრივი კავშირის თვით ფაქტი.

გერმანულ იურისპრუდენციაში ნასყიდობის ხელშეკრულებასა და საკუთრების სამართალს შორის გამოყოფენ ე. წ. „განგრძობად ვალდებულებით ურთიერთობებს“ (Dauerschuldverhältnisse), მაგალითად, ქირავნობის, ნარდობის, შრომითი სამართალურთიერთობები. აქ სამართალურთიერთობაში მონაწილე პირები ვალდებულნი არიან არა ერთი მოქმედების შესრულებაზე, არამედ სხვადასხვა მოქმედებების შესრულებაზე, რომლებიც ხელშეკრულებით დროის განმავლობაში გრძელდებიან ან კიდევ, მეორდებიან<sup>37</sup>. მანამ, სანამ ურთიერთობები არსებობენ, მხარეებს შორის უფლება-ვალდებულებებიც არსებობენ, ისინი სრულდებიან და ამავე დროს მუდმივად ჩნდებიან თავიდან. მაგალითად, სანამ არსებობს ქირავნობის ხელშეკრულება და მისგან წარმოშობილი სამართალურთიერთობები, ძალას ინარჩუნებს გამქირავებლის უფლება დამქირავებელს მოსთხოვოს ქონების პირვანდელ მდგომარეობაში „შენახვა“ (ხელშეკრულების დამთავრების შემდეგ გამქირავებელს დაუბრუნოს ნივთობრივად და უფლებრივად უნაკლო ნივთი“, ხოლო დამქირავებლის უფლებას წარმოადგენს სათანადო ქონების მისთვის გადაცემა მოსახმარად ვარგის მდგომარეობაში და აქვე ჩნდება მისი ვალდებულება „ხელშეკრულების შესაბამისი გამოყენებისათვის ქირავნობის ნივთის სათანადო მდგომარეობაში შენარჩუნება/ნივთის მოვლა“ (ბგბ, § 535, პირველი ნაწილის მეორე წინადადება), ქირის საფასურის გადახდა და ა. შ.<sup>38</sup>.

სამოქალაქო სამართლებრივი ურთიერთობის შინაარსს შეადგენს სამოქალაქო სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტების უფლებები და მისი მონაწილეების მოვალეობები. სამოქალაქო სამართალურთიერთობის სუბიექტების უფლებები მათი იურიდიული შესაძლებლობიდან გამომდინარეობს<sup>39</sup>.

სამოქალაქო სამართალურთიერთობების სუბიექტებად აღიარებულია ფიზიკური და იურიდიული პირები. ეს უკანასკნელები სხვა პირებთან სამართალურთიერთობაში გამოდიან მათ ხელმძღვანელობასა და წარმომადგენლობაზე უფლებამოსილი პირების დახმარებითა და უშუალო მონაწილეობით. სახელმწიფო და ადგილობრივი თვითმმართველი ორგანოები მხოლოდ მაშინ გამოდიან სამოქალაქო სამართალურთიერთობების მონაწილედ, როცა ისინი სამოქალაქო სამართლებრივ გარიგებებში შედიან სამოქალაქო სამართლის სუბიექტებთან, ამ შემთხვევაში, ისინი როგორც კერძო სამართლის სუბიექტები ისე გვევლინებიან კერძო ურთიერთობებში<sup>40</sup>. საგულისხმოა, რომ

<sup>36</sup> Larenz, K. Allgemeine Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts. – S. 197. მით: Арсланов К. М. К паниатию о гражданском правоотношении по германскому праву, 57.

<sup>37</sup> Larenz, K. Allgemeine Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts. – S. 198, მითით: Арсланов К. М. К паниатию о гражданском правоотношении по германскому праву, С. 58.

<sup>38</sup> იხ. კროპჰოლერი იან, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, სასწავლო კომენტარი, თბ., 2014, § 535.

<sup>39</sup> ი. ხარაზი, სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი (მეოთხე გადაამუშავებული და დამატებული გამოცემა), 2015, 127.

<sup>40</sup> ი. ხარაზი, დასახ. ნაშრ; 127

შეზღუდულია იმ კერძო-სამართლებრივ ურთიერთობათა წრე, როცა სახელმწიფო უფლებამოსილი იყოს მისი მხარე. მაგალითად, სახელმწიფო ვერ იქნება საოჯახო-სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტი. მემკვიდრეობითი სამართლის ფარგლებში სახელმწიფოს ჩართულობა მხოლოდ უმკვიდრო ქონების მიღებას უკავშირდება. ფაქტობრივად, სამოქალაქო კოდექსით მონესრიგებული ურთიერთობიდან სახელმწიფო ძირითადად გვევლინება სანივთო და ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტად...<sup>41</sup>. სამოქალაქო სამართალსუბიექტურობა ნიშნავს სამოქალაქო სამართლის ნორმებით გათვალისწინებულ უნარს (შესაძლებლობას) იყოს სამოქალაქო სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილე, ისარგებლოს გარკვეული სამოქალაქო უფლებებით, ან კიდევ შეასრულოს ნაკისრი მოვალეობები.

კერძო პირის სამართალურთიერთობა ელემენტის სახით შეიცავს (როგორც მინიმუმი) ერთ „სუბიექტურ სამართალს“. საქართველოს სამოქალაქო კანონმდებლობაში სამოქალაქო სამართალურთიერთობაში განსაკუთრებული როლი საბოლოო ჯამში სუბიექტურ შემადგენლობას მიეკუთვნება და უპ. ყოვლისა სამართლის სუბიექტს, მოთხოვნის სუბიექტს. BGB-ში საუბარია მხოლოდ უფლებებსა და მოვალეობებზე, თუმცა მასში ნახსენებია სავალდებულო სამართალურთიერთობებზე, მაგ. BGB-ს მეორე წიგნის (ვალდებულებითი სამართალი) დასახელებაში და მისი სხვადასხვა განყოფილებების დასახელებაში, §§241, 305, 362, 364, 366, 397 და ა. შ. მაგრამ ყველა შემთხვევაში სახეზეა შესრულების ცალკეული ურთიერთობა, რომელიც კრედიტორის მხრიდან აღიქმება, როგორც მოთხოვნა (Forderung), მოვალის მხრიდან კი შესრულების ვალდებულება (Leistungspflicht). მაგრამ ყველა შემთხვევაში კანონმდებელს მხედველობაში აქვს არა ცალკეული მოთხოვნები, როდესაც საუბარი მიდის ქირავნობის ურთიერთობის გაუქმებაზე, დავალების ხელშეკრულების შეწყვეტაზე და ა. შ. BGB-ის მესამე წიგნში (სანივთო სამართალი) კანონმდებელი საერთოდ არ იყენებს სამართალურთიერთობის კატეგორიას, მაგრამ § 903-ის თვით ფორმულირება გვთავაზობს განსაზღვრული იურიდიული კავშირის ქონას სამოქალაქო ბრუნვის სუბიექტებს შორის: „ნივთის მესაკუთრეს შეუძლია, თუ ამას არ ეწინააღმდეგება კანონი ან მესამე პირის უფლებები, საკუთარი შეხედულებით ისარგებლოს ნივთით და გამორიცხოს სხვა პირები ნებისმიერი ზემოქმედებისაგან...“<sup>42</sup>. 930-ე პარაგრაფი მესაკუთრეს ანიჭებს როგორც განკარგვისა და სარგებლობის ყოვლისმომცველ უფლებას, ისე სხვა პირების მისგან გამორიცხვის უფლებას...<sup>43</sup>

გერმანულ მეცნიერებაში სამართალურთიერთობების ელემენტებს მიაკუთვნებენ: **სუბიექტური სამართალი (და შესაბამისად მისი მოვალეობები), წინადადება შექნაზე (Erwerbsaussichten) და „სამართლებრივი კავშირი“ (rechtspflichtenindsonstigegebundenheiten), მოვალეობა (Obliegenheit), უფლებამოსილების წრე (Zuständigkeiten)**<sup>44</sup>. გ. ფ. შერშევიჩი გამოყოფს ისეთ ელემენტებს სამოქალაქო სამართალურთიერთობისა, როგორცაა, სუბიექტი, ობიექტი, უფლება, მოვალეობა<sup>45</sup>.

**სუბიექტურ უფლებებს შეესაბამება მოვალეობები (Pflichten), შეზღუდვები (Beschränkungen) ან სამართლებრივი კავშირები (Gebundenheiten).** აღსანიშნავია, რომ **სუბიექტური უფლებების** ქვეშ მოიაზრება არა ყოველივე არსებული სამართალურთიერთობის ჩარჩოებში მოქცეული უფლებამოსილება განსაზღვრული მოქმედების შესრულებით, არამედ ისეთი, რომელიც შედარებით დამოუკიდებელი მნიშვნელობით ხასიათდება. სუბიექტური უფლებები, როგორც წესი გადაცემა-

<sup>41</sup> თ. ჩაჩანიძე, სახელმწიფო და კერძო-სამართლებრივი ურთიერთობები, საიუბილეო კრებულიდან „სამართლის პრობლემები“, 2012, 250.

<sup>42</sup> იხ. კროპჰოლერი იან, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, სასწავლო კომენტარი, მთარგმ. თ. დარჯანია, ზ. ჭეჭელაშვილი, თბ., 2014, 688.

<sup>43</sup> კროპჰოლერი იან, დასახ. ნაშრ; 689.

<sup>44</sup> Larenz, K. Allgemeine Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts. – S. 200.

<sup>45</sup> Шершеневич, Г. Ф. Учебник русского гражданского права. Т. I. С. 98.

დია და მათ დარღვევას მოჰყვება მეორე მხარის მიერ დაცვის უფლება და/ან მოთხოვნა ზიანის ანაზღაურებაზე<sup>46</sup>.

ცალკეულ სუბიექტურ სამართალს შეუძლია მიიერთოს სხვადასხვა სამართალუფლებები, რომლებიც ცალკე არ გამოიყოფიან სუბიექტური სამართალიდან. მაგალითად, სანივთო სამართლიდან, 903 პარაგრაფი<sup>47</sup>, მესაკუთრეს შეუძლია ფლობდეს ნივთს, სარგებლობდეს მისით, განკარგოს იგი, შეუცვალოს იერ-სახე, ან კიდევ გაანადგუროს იგი. მესაკუთრე ასევე უფლებამოსილია საკუთრების უფლება დატვირთოს სხვისი უფლებებით, მაგ; უზუფრუქტით (ბგბ, §1030 და მომდევნო პარაგრაფები)<sup>48</sup>.

ხშირ შემთხვევაში რთულია იმის თქმა, „სუბიექტურ სამართალს“ აქვს ადგილი თუ მხოლოდ „უფლებამოსილებას“. ყველაფერი იმაზეა დამოკიდებული, დასაშვებია თუ არა დამოუკიდებელი განკარგულების გაცემა, ასევე სამართლის მნიშვნელობისაგან (უფლებამოსილებისაგან)<sup>49</sup>.

**სუბიექტური სამოქალაქო სამართლებრივი ურთიერთობებისას შეიძლება შევხედოთ სამი უფლებამოსილების კომბინაციის შედეგს: 1. უფლებამოსილება საკუთარ მოქმედებებზე**, რაც ნიშნავს სუბიექტის მიერ თვითნებური ფაქტობრივად და იურიდიულად მნიშვნელოვანი მოქმედებების შესრულებას; **2. მოთხოვნის უფლებამოსილება**, რაც წარმოადგენს სუბიექტის შესაძლებლობას, მოითხოვოს მოვალე სუბიექტისაგან მასზე დაკისრებული მოვალეობის შესრულება (გადაიხადოს ვალი, დააბრუნოს იჯარით აღებული სასოფლო-სამეურნეო მიწის ნაკვეთი ხელშეკრულების ვადის გასვლისას და სხვ.); **3. დაცვის უფლებამოსილება**, რომელიც გამოდის შესაძლო სუბიექტის სახით, გამოიყენოს სხვასხვა დაცვის ზომები ან მოითხოვოს სახელმწიფოს იძულების ზომების გამოყენება იმ შემთხვევისათვის, თუ დარღვეულია სუბიექტების სამოქალაქო უფლებები<sup>50</sup>.

სუბიექტური სამოქალაქო სამართლის კლასიკური მოდელი სამოქალაქო სამართალსუბიექტურობისა, რომელიც შეიცავს თავისი შინაარსით უფლებამოსილების მთელ ტრიადას, არის **სუბიექტური უფლების არსებობა**. მესაკუთრეს გააჩნია იურიდიული შესაძლებლობა მოითხოვოს ყველა პირისაგან უფლების დაცვა, რათა არ დააღვიონ მისთვის მინიჭებული საკუთრების უფლება, მას ასევე შეუძლია მოითხოვოს უფლებადამრღვევის მიმართ გამოყენებული იქნეს სახელმწიფო-იძულებითი ღონისძიებების ზომები. მაგრამ, მთავარი და განმსაზღვრელი ბირთვი სუბიექტური უფლების საკუთრებასთან მიმართებაში ისაა, რომ განახორციელოს თავისი საკუთრების ობიექტზე ფლობის, სარგებლობისა და განკარგვის უფლებამოსილება<sup>51</sup>.

**წინადადება შეძენაზე (Erwerbsaussichten).** სამართალურთიერთობას ხშირად უკავშირებენ მომავალში რომელიმე უფლების შეძენაზე. მაგ; ნივთის მესაკუთრე BGB-ის § 953-ის თანახმად, იძენს „საკუთრების უფლებას გამოცალკევებულ ნაყოფსა და ნივთის სხვა შემადგენელ ნაწილებზე“, თუ ისინი ნივთისაგან განცალკევდებიან და თუ არ იკვეთება მასზე სხვა პირის უფლება მისი შეძენისა. მესაკუთრის უფლება წინადადების შეთავაზებაზე საკუთრების შეძენისა, წარმოადგენს მესაკუთრის უფლების შინაარსს. 954-ე პარაგრაფის თანახმად, „პირი, რომელიც სხვა პირის ნივთზე არსებული უფლების საფუძველზე უფლებამოსილია, მისაკუთროს ნაყოფი ან ნივთის სხვა შემადგენელი ნაწილები, §§ 955-957-ის ნორმების დარღვევის გარეშე, ამ უკანასკნელებზე საკუთ-

<sup>46</sup> Larenz, K. Allgemeine Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts. – S. 200.

<sup>47</sup> შეად; სკ-ის მ. 170, მესაკუთრეს შეუძლია, კანონისმიერი ან სხვაგვარი, კერძოდ, სახელშეკრულებო შებოჭვის ფარგლებში თავისუფლად ფლობდეს და სარგებლობდეს ქონებით (ნივთით), არ დაუშვას სხვა პირთა მიერ ამ ქონებით სარგებლობა, განკარგოს იგი....

<sup>48</sup> შეად; სკ-ის 170-ე მუხლის პირველი ნაწილი, მ. 242 და მომდევნო მუხლები.

<sup>49</sup> Арсланов, К. М. К понятию о гражданском правоотношении по германскому праву 59.

<sup>50</sup> იხ. ი. ხარაზი, სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი (მეოთხე გადაამუშავებული და დამატებული გამოცემა), 2015, 129-130.

<sup>51</sup> იხ. ბგბ-ის §903; სსკ-ის მ. 170.1.



რების უფლებას იძენს გამოცალკევების მომენტიდან“. მესაკუთრის კუთვნილი შეძენის ვარაუდი მიეკუთვნება მესაკუთრის უფლების შინაარსს. მესაკუთრეს შეუძლია ასეთი წინადადება წარუდგინოს სხვა პირს, რამეთუ ის უკანასკნელს გადასცემს უფლებამოსილებას ნაყოფის შეძენაზე ან ნივთის სხვა შემადგენელ ნაწილებზე, სარგებლობის სანივთო უფლებით (BGB, § 954). ამგავრი „მოლოდინი“ გამომდინარეობს შემდგომში სავალდებულო ურთიერთობებიდან მესაკუთრესა და ნივთის მპოვნელს შორის. 973-ე პარაგრაფის დისპოზიციიდან გამომდინარე, „მპოვნელის მიერ კომპეტენტური ადმინისტრაციული ორგანოსათვის შეტყობინების გაგზავნის მომენტიდან ექვსი თვის ვადის გასვლისთანავე მპოვნელი იძენს ნივთზე საკუთრების უფლებას გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც მანამდე ნაპოვარის მიღებაზე უფლებამოსილი პირი მისთვის ცნობილი გახდება ან ამ უკანასკნელმა თავისი უფლების შესახებ შეატყობინა კომპეტენტურ ადმინისტრაციულ ორგანოს“<sup>52</sup>.

**„სამართლებრივი მოვალეობები და „სამართლებრივი კავშირის სხვა შემთხვევები“ (rechtspflichtenundsonstige Gebundenheiten).** სამოქალაქო სამართალურთიერთობის მონაწილის მოვალეობას შეადგენს გარიგებით განსაზღვრული და სახელმწიფო იძულების შესაძლებლობით უზრუნველყოფილი აუცილებელი ქცევის წესის (მოქმედება ან მოქმედებისაგან თავის შეკავება) განხორციელება. გამოდის, რომ პირის, როგორც სამოქალაქო სამართლის სუბიექტის მოვალეობაა სამოქალაქო სამართლის ნორმით განსაზღვრული აუცილებელი ქცევა, ზომა, ქცევის მასშტაბი ანუ მისი ვალდებულება, რომელიც პირის ვალდებულებაა და რომელიც გულისხმობს მისი მოქმედების სამართლებრივ აუცილებლობას<sup>53</sup>. ლარენცის აზრით, სამართლებრივი მოვალეობები შეიძლება შედგებოდეს არა მარტო სუბიექტური უფლებების შესაბამისად, არამედ, ასევე გამომდინარეობდეს სამართლებრივი ნორმებიდან, რომლებიც განაპირობებენ განსაზღვრული მოქმედების სრულყოფას, როდესაც ვინმეს არ უჩნდება ასეთ მოქმედებაზე სუბიექტური უფლება<sup>54</sup>. არსებობს უამრავი სამართლებრივი მდგომარეობები, რომლებიც მიაწერენ ან კრძალავენ განსაზღვრულ მოქმედებებს, რათა აღმოიფხვრას მესამე პირთა უფლებებისა და ასევე მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივი ინტერესების დარღვევა. ამდაგვარი მიწერილობების შესრულება ხშირად უზრუნველყოფილი ხდება ჯარიმების დაკისრების მუქარით ან სხვა სამართლებრივი შედეგებით (მაგ; ზიანის ზღვევინების აღიარების ფაქტის შესაძლებლობა იმ პირის მიმართ, ვისი უფლებებიც იყო დარღვეული შესაბამისი მიწერილობის გაუთვალისწინებლობით. ამდაგვარი მიწერილობის მაგალითია BGB-ის § 823 (1) („პირი, რომელიც განზრახ ან გაუფრთხილებლობით აყენებს ზიანს სხვა პირის სიცოცხლეს, სხეულს, ჯანმრთელობას, თავისუფლებას, საკუთრების უფლებას ან სხვა უფლებას, ვალდებულია აუნაზღაუროს ამ პირს ამით გამოწვეული ზიანი“<sup>55</sup>); მე-2 ნაწილის თანახმად, კი: ანალოგიური ვალდებულება ეკისრება იმ პირს, რომელიც არღვევს სხვა პირის ინტერესების დაცვისაკენ მიმართულ კანონს; თუ, კანონის შინაარსის თანახმად, მისი დარღვევა შესაძლებელია ასევე ბრალის გარეშე, მაშინ ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება დგება მხოლოდ ბრალის არსებობისას“.

სამართლებრივი კავშირის ქვეშ უპ. ყოვლისა მოიაზრება კონსტიტუციური სამართალი (Gestaltungsrecht). მან, ვის წინააღმდეგაც მიმართულია ასეთი სამართალი, მაგალითად, სამართლის განხორციელებისას ხელშეკრულების გაუქმებაზე, უნდა მიიღოს ასეთი სამართლით განპირობებული სამართლებრივი ცვლილებები. „კავშირურთიერთობა“ აქ გულისხმობს, რომ სამართალურთიერთობის მეორე მხარეს შეუძლია აიძულოს პირი ცვლილებებისაკენ და სამართალურ-

<sup>52</sup> შეად; საქართველოს სკ-ის მ.191. განსხვავებით ბგ-ის შესაბამისი ნორმისა, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით ნაპოვარზე საკუთრების შეძენის ერთწლიანი ვადაა განსაზღვრული განცხადების გაკეთებიდან.

<sup>53</sup> ბ. სავანელი, სამართლის თეორია, თბ., 1993, 90.

<sup>54</sup> Larenz, K. Allgemeine Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts. – S. 203.

<sup>55</sup> შეად; საქართველოს სამოქალაქოკოდექსის მ. 992.

თიერთობის შეწყვეტისაკენ, რაც პირს შეიძლება არც კი სურდეს<sup>56</sup>. სხვა, მაგალითად, შეიძლება მოვიტანოთ, მესაკუთრის „კავშირობა“, რომელიც მეორე პირს გადასცემს შეზღუდულ სანივთო უფლებას თავის ნივთზე და იგი ვალდებულია ითმინოს მეორე პირის მოქმედებები ამ ნივთზე, რომელსაც იგი, როგორც მესაკუთრე არ გააკეთებდა (მაგ; BGB § 1030 და მომდევნო პარაგრაფები უზუფრუქზე)<sup>57</sup>. ასეთ შემთხვევაზე ამბობენ, რომ მესაკუთრის მხრიდან ადგილი აქვს თავის შეკავების ვალდებულებას გარკვეული მოქმედების განხორციელებისაგან (თმენის ვალდებულება) {Plichtzudulden}, რომელიც უფრო მეტია ვიდრე თავშეკავების ვალდებულება (UnterlassungsPlicht). ასე მაგალითად, იგივე მესაკუთრე არა მარტო ვალდებულია თავის შეკავებაზე გარკვეული მოქმედებისაგან მის საკუთრებაში არსებულ ნივთზე, მაგრამ რომელიც სხვისი შეზღუდული უფლებებითაა დატვირთული, არამედ იგი არ უნდა შეეწინააღმდეგოს უფლებამოსილ პირს გარკვეული მოქმედებები განახორციელოს შეზღუდული სანივთო უფლებებით დატვირთულ ნივთზე.

**ვალდებულება (Obliegenheit)** უნდა განვასხვავოთ ვალდებულებისაგან „Plicht“, რამეთუ აქ საუბარია მოქმედების მოთხოვნისებზე (**Verhaltensanforderungen**), რომლის შესრულება იმ პირის ინტერესებში შედის, ვისზეცაა იგი დაკისრებული. ასეთი ვალდებულებების შეუსრულებლობის შედეგი „Obliegenheiten“ არის ის, რომ პირი კარგავს კეთილსინდისიერი პირის სამართლებრივ მდგომარეობას ან იწვევს სხვა სამართლებრივ შედეგს. აქ შეიძლება მოვიხმოთ გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 254-ე პარაგრაფი: „თუ ზიანის დადგომას ხელი შეუწყო დაზარალებულის ბრალეულმა ქმედებამ, მაშინ ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება, ისევე როგორც ანაზღაურების მოცულობა, დამოკიდებულია იმაზე, ზიანი უფრო მეტი ოდენობით თუ რომელი მხარის ბრალით არის გამოწვეული“<sup>58</sup>.

ჯერარსისა და არსობის (Sollens und Seinsaussagen) ურთიერთგამიჯვნის შესახებ კანტის შეხედულების საფუძველზე, განსაკუთრებით ნეოკანტიანური სამართლის ფილოსოფია სამართალს განიხილავს როგორც ნებართვებისა (Gebote) და აკრძალვების (Verbote) წყობას, მაშასადამე სამართალს წარმოგვიდგენს როგორც ჯერარსულ მოვლენას. სამართალი აღწერს არა ფაქტებს, არამედ განსაზღვრავს მოქმედებებს, მაშასადამე სამართალი შედგება პრესკრიფციული (ნორმატიული) დებულებებისაგან. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სამართალი შედგება ვალდებულებებისაგან, რომლებიც მოქმედებას ან უმოქმედობას განსაზღვრავს და იმ წესებისაგან, რომელთა საფუძველზეც ხდება ზოგადი ნორმების ან ვალდებულებების წარმოშობა, მოდიფიცირება ან შეწყვეტა<sup>59</sup>. უფლებამოსილების აღმქურველი ნორმები შეიძლება მიმართული იყოს ზოგადი და ინდივიდუალური ვალდებულებების წარმოშობის, შეცვლის ან შეწყვეტისაკენ, მაგალითად, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის § 311<sup>60</sup> შეიცავს უფლებამოსილებას, რომ ხელშეკრულების დადებით წარმოიშვას ამ ხელშეკრულების მონაწილეთა ინდივიდუალური სამართლებრივი ვალდებულებები<sup>61</sup>.

**უფლებამოსილების ფარგლები (Zuständigkeiten)**<sup>62</sup>. სამართალურთიერთობაში შეიძლება იყოს დასაბუთებული უფლებამოსილებათა წრე პირთა ნება-სურვილის გამოვლინების მისაღებად, ან შესრულდეს ამ ურთიერთობაში მონაწილე სხვა პირების მიერ. განსაკუთრებული უფლებამო-

<sup>56</sup> Larenz, K. Allgemeine Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts. – S. 204. მით; Арсланов, К. М. К понятию о гражданском правоотношении по германскому праву, 60.

<sup>57</sup> შესაბამისად, იხ. საქართველოს კოდექსის მ. 242-246.

<sup>58</sup> Арсланов, К. М. К понятию о гражданском правоотношении по германскому праву, 60.

<sup>59</sup> ციპელიუსი რაინჰოლდ, იურიდიული მეთოდების მოძღვრება, 10. Auflage, მეათე გადაამუშავებული გამოცემა, თბ., GIZ, 2-3.

<sup>60</sup> ბგბ-ის § 311–ს შეესაბამება საქართველოს სკ-ის 317-ე მუხლი

<sup>61</sup> ციპელიუსი რაინჰოლდ, დასახ. ნაშრ; 3.

<sup>62</sup> Larenz, K. Allgemeine Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts. – S. 204. მით; Арсланов, К. М. К понятию о гражданском правоотношении по германскому праву, 60.



სიღება კანონმდებლობით დადგენილი წესით ვალდებულებით სამართლებრივ ურთიერთობებში შესრულების მიღებაში გააჩნია კრედიტორს, მაგრამ შეიძლება იმავე უფლებით ისარგებლოს სხვა პირმაც<sup>63</sup>.

სამოქალაქო სამართალი გაიგება, როგორც სუბიექტებს შორის სამართლებრივი კავშირი და ამ ურთიერთობის რეგულირება არის კანონმდებლის მთავარი ამოცანა. ძირითადი ელემენტის სახით სამართალურთიერთობის სუბიექტების უფლებების და საკორესპონდენტო მოვალეობების არსებობა ვარაუდობს სამართლის დარღვევის შემთხვევაში (უფლებების დარღვევის), ვალდებულმა პირმა, ვინც ეს დარღვევა გამოიწვია თავისი მოქმედებისათვის პასუხი უნდა აგოს თავისი ნეგატიური შედეგების დადგომის გამო უფლებამოსილი პირის წინაშე. გერმანულ მეცნიერებაში და ასევე პრაქტიკაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია სამართალმთხოვნას, რომელიც არის უფლებამოსილი პირის უფლება მოსთხოვოს სხვა პირს შეასრულოს იურიდიული მოქმედებები და ვალდებულებანი. მაგალითად, **ნივთის უკან დაბრუნების მოთხოვნის უფლება** მფლობელის მიმართ (§§ 985, 986); **სარგებლის დაბრუნების მოთხოვნის უფლებები** არამართლზომიერი მფლობელის მიმართ (§987 და მომდევნო პარაგრაფები); **ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებები** არამართლზომიერი მფლობელის მიმართ (§ 989 და შემდეგი პარაგრაფები); **ხარჯების კომპენსაციის მოთხოვნის უფლებები** მესაკუთრის მიმართ (§ 994 და შემდეგი პარაგრაფები); **ნეგატორული სარჩელი** ზიანის მიმცენებლის მიმართ (§ 1004-ის პირველი ნაწილი)<sup>64</sup> და სხვ; კანონის ის ნორმები, რომლებიც არ შეიცავენ სამართალმთხოვნებს, ითვლება დამხმარე ნორმებად<sup>65</sup>.

გერმანული მეცნიერების სამართალში სამართალურთიერთობის თეორია განვითარდა უფლებებისა და ვალდებულებების განვითარებაში მისი მექანიზმების დეტალური კონკრეტიზაციით. ამან თავისი გამოხატულება ჰპოვა სამართალმთხოვნის თეორიის დამუშავებაში. სამართალმთხოვნის სისტემა ემსახურება სამართალურთიერთობის რელიზაციის უზრუნველყოფას, განივთებული სამართალურთიერთობის უფლებებში და ვალდებულებებში.

<sup>63</sup> მით; Арсланов, К. М. К понятию о гражданском правоотношении по германскому праву, 60.

<sup>64</sup> კროპკოლერი, იან, დასახ. ნაშრ; 731.

<sup>65</sup> Арсланов, К. М. К понятию о гражданском правоотношении по германскому праву, 60.

დავით გეგერიძე  
სამართლის დოქტორი,  
ასოცირებული პროფესორი

## ეროვნული და საერთაშორისო ცერემონიალის და პროტოკოლის თანაფარდობისა და დიპლომატიური კორპუსის სამართლებრივი რეგულირების შესახებ

### რეზიუმე

დიპლომატიური კორპუსის მრავალრიცხოვანი ფუნქციების შესასრულებლად, ყველა ქვეყანაში იქმნება შესაბამისი სამსახურები. დღესდღეობით მსოფლიოში ჩამოყალიბებულია ორი ასეთი სისტემა: 1. *დეცენტრალიზებული* ანუ გადანაწილებული. ამ სისტემის თანახმად, პროტოკოლური ქვედანაყოფები არსებობს სხვადასხვა სახელმწიფო ინსტიტუტებში, სახელისუფლებო და სახელმწიფო მმართველობის სხვადასხვა დონეებზე. ეს არის ყველაზე გავრცელებული სისტემა (აშშ, დიდი ბრიტანეთი, გერმანია, იაპონია). 2. *ცენტრალიზებული* სისტემა, რომლის თანახმად ქვეყანაში იქმნება ძირითადი მაკოორდინირებელი ორგანო, რომელიც ატარებს ერთიან სახელმწიფო პოლიტიკას, სხვადასხვა დონის თანამდებობის პირების საერთაშორისო კონტაქტების პროტოკოლურ უზრუნველყოფას.

პროტოკოლის და ცერემონიალის ორგანიზებისა და ჩატარების ეროვნული სპეციფიკა, დიპლომატიური პროტოკოლი და დიპლომატიური ცერემონიალი – ეს არის დიპლომატიურ პრაქტიკაში არსებული წესების, ტრადიციების და პირობითობების სისტემა.

სტატიაში განხილულია მნიშვნელოვანი დებულებები ეროვნული და საერთაშორისო ცერემონიალის და პროტოკოლის თანაფარდობისა და დიპლომატიური კორპუსის სამართლებრივი რეგულირების შესახებ.

**Davit Geperidze**  
*Doctor of Law, Associate Professor*

## About National and International Ceremonies and Protocols Relativity and Diplomatic Corps Legal Regulations

### Abstract

In order to fulfill the numerous functions of diplomatic corps, relevant services are created in countries all over the world. Nowadays, there are two such systems in the world: 1. Decentralized or divided. According to this system, protocol subdivisions exist in different state institutions, at different levels of state and government ruling. This is the most common system (US, UK, Germany, Japan). 2. Centralized system – according to which a major coordinating body is established in the country, which carries out a single state policy, to provide different level public officials with international contacts.

National features of organizing and conducting protocols and ceremonies, diplomatic protocols and diplomatic ceremonies – is the system of rules, traditions and conventions in diplomatic practice.

Important provisions on national and international ceremonies and protocols relativity and legal regulation of diplomatic corps are discusses.



## ეროვნული და საერთაშორისო ცერემონიალის და პროტოკოლის თანაზარდობისა და დიპლო- მატიური კორპუსის სამართლებრივი რეგული- რების შესახებ

დიპლომატიური კორპუსის მრავალრიცხოვანი ფუნქციის შესასრულებლად ყველა ქვეყანაში იქმნება შესაბამისი სამსახურები. ამ სამსახურების სტრუქტურა შესაძლოა სხვადასხვაგვარი იყოს. დღესდღეობით, მსოფლიოში ჩამოყალიბებულია ორი ასეთი სისტემა: 1. *დეცენტრალიზებული* ანუ გადანაწილებული; ამ სისტემის თანახმად, პროტოკოლური ქვედანაყოფები არსებობს სხვადასხვა სახელმწიფო ინსტიტუტებში, სახელისუფლებო და სახელმწიფო მმართველობის სხვადასხვა დონეებზე. ეს არის ყველაზე გავრცელებული სისტემა (აშშ, დიდი ბრიტანეთი, გერმანია, იაპონია). 2. *ცენტრალიზებული* სისტემა, რომლის თანახმად, ქვეყანაში იქმნება ძირითადი მაკოორდინირებელი ორგანო, რომელიც ატარებს ერთიან სახელმწიფო პოლიტიკას, სხვადასხვა დონის თანამდებობის პირების საერთაშორისო კონტაქტების პროტოკოლურ უზრუნველყოფას. ამ სისტემის მაგალითად შეიძლება დავასახელოთ საფრანგეთისა და იტალიის პროტოკოლის სამსახურები. თუმცა, ამგვარი დაყოფა საკმაოდ პირობითია. ხშირად კონკრეტულ ქვეყანაში შესაძლოა როგორც ერთი, ასევე მეორე სისტემის ელემენტების არსებობა.

*საქართველო:* აღმასრულებელ სფეროში ფუნქციონირებს სამთავრობო დაწესებულებების პროტოკოლის სხვადასხვა სახის სამსახური (დეპარტამენტი, სამმართველო, სამსახური, განყოფილება) რომლებიც აღჭურვილია შესაბამისი ფუნქცია-მოვალეობებით. საგარეო საქმეთა სამინისტროს ერთ-ერთი ამოცანაა: “უზრუნველყოს უმაღლესი და მაღალი დონის სახელმწიფოთაშორისი ღონისძიებების განხორციელებისას დიპლომატიური პროტოკოლის წესების დაცვა; კონტროლი გაუწიოს დიპლომატიური და საკონსულო პრივილეგიებისა და იმუნიტეტის დაცვის მდგომარეობას”<sup>1</sup>. ამავე სამინისტროს შემადგენლობაში შედის „დიპლომატიური პროტოკოლის დეპარტამენტი, რომლის ძირითადი ამოცანაა სამინისტროს საქმიანობის პროტოკოლური უზრუნველყოფა, უმაღლესი დონის სახელმწიფო და სამთავრობო დელეგაციათა ვიზიტების მომზადება-გამართვა, საზღვარგარეთის ქვეყნების საგარეო საქმეთა მინისტრების, მათი მოადგილეების, საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩების, საერთაშორისო ორგანიზაციათა ხელმძღვანელებისა და მათი წარმომადგენლების, აგრეთვე საქართველოს მაღალი დონის დელეგაციების, საგარეო საქმეთა მინისტრის, მისი მოადგილეების საზღვარგარეთის ქვეყნებში ოფიციალური და სამუშაო ვიზიტების (შეხვედრების) ორგანიზება; საქართველოში საზღვარგარეთის დიპლომატიური წარმომადგენ-

<sup>1</sup> იხ. საქართველოს მთავრობის 2005 წლის 16 ნოემბრის N 206 დადგენილება „საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს დებულების დამტკიცების შესახებ“ (მე-3 მუხლის „ო“ ქვეპუნქტი) [www.matsne.gov.ge](http://www.matsne.gov.ge)

ლობებისა და საკონსულო დაწესებულებების, საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და მისიების თანამშრომელთა იმუნიტეტისა და პრივილეგიების დაცვის კონტროლი, აგრეთვე საქართველოში აკრედიტებულ დიპლომატიურ კორპუსთან მუშაობის პროტოკოლური უზრუნველყოფა<sup>2</sup>.

**პროტოკოლის და ცერემონიალის ცნება და სახეობები.** „საზოგადოებრივ ურთიერთობებში სავალდებულოა მხარეების მიერ გარკვეული წესების პატივისცემა, რის გარეშეც საერთაშორისო არენაზე ქაოსი და ანარქია გამეფდება. უხსოვარი დროიდან სახელმწიფოები ცდილობდნენ ერთმანეთთან ურთიერთობისათვის შეექმნათ წესების და კანონების კრებული, ქცევის წესები“<sup>3</sup>. პროტოკოლის და ცერემონიალის ორგანიზებისა და ჩატარების ეროვნული სპეციფიკა, დიპლომატიური პროტოკოლი და დიპლომატიური ცერემონიალი – ეს არის დიპლომატიურ პრაქტიკაში არსებული წესების, ტრადიციების და პირობითობების სისტემა. ამჟამად, დიპლომატიური პროტოკოლი და დიპლომატიური ცერემონიალი სრულდება სხვადასხვა შემთხვევაში, მათ შორის: სახელმწიფოების საერთაშორისო სამართლებრივი ცნობის დროს; დიპლომატიური ურთიერთობების დამყარების დროს; დიპლომატიური მისიების ხელმძღვანელების დანიშვნის დროს; მათ მიერ რწმუნებათა სიგელების გადაცემისას; საუბრებისა და მოლაპარაკებების გამართვის დროს; შეთანხმებების ხელმოწერების დროს; ოფიციალური დელეგაციების დახვედრისა და გაცილების ორგანიზებისას; საზეიმო ან სამგლოვიარო ცერემონიებში მონაწილეობის დროს. დიპლომატიური პროტოკოლის ნორმების და დიპლომატიური ცერემონიალის საფუძველზე იმართება დიპლომატიური მიღებები, ინარმოება დიპლომატიური მიმონერა, ხორციელდება მისიის მუშაობა. მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება სახელმწიფო მოღვაწეების და დელეგაციების ვიზიტებს. ვიზიტის პროგრამიდან გამომდინარე, ისინი იყოფა ოფიციალურ და არაოფიციალურ ვიზიტებად, საქმიან შეხვედრებად ან გავლით ვიზიტებად. თუ სახელმწიფოს მეთაური ოფიციალური ვიზიტით სტუმრობს სხვა სახელმწიფოს, მას აეროპორტში ან მატარებლის სადგურზე ხვდება მიმღები მხარის ხელმძღვანელობის წარმომადგენელი, აღიმართება მაღალი სტუმრის ქვეყნის და მასპინძელი ქვეყნის დროშები. მწკრივდება სამი სახეობის შეიარაღებული ძალების საპატიო ყარაული, ორკესტრი ასრულებს ორივე ქვეყნის ჰიმნს. სტუმარი ქვეყნის მეთაურს წარუდგენენ დიპლომატიური ურთიერთობების ხელმძღვანელებს, რომლებიც აკრედიტებულნი არიან მიმღებ ქვეყანაში და მონაწილეობენ დახვედრის ცერემონიაში, მისთვის განკუთვნილ რეზიდენციამდე, სახელმწიფოს მეთაურის ავტომობილს თან ახლავს მოტოციკლისტების საპატიო ესკორტი. იგივე სრულდება მაღალი სტუმრის გაცილების დროს. ქვეყანაში მოგზაურობისას, უცხო ქვეყნის მეთაურს თან ახლავს მიმღები ქვეყნის ოფიციალური პირი. კონკრეტულ ადგილებზე შეხვედრების დროს, სტუმართმოყვარეობის ნიშნად, სტუმარს მიართმევენ პურს და მარილს. არაოფიციალურ ვიზიტებს განეკუთვნება მაღალი რანგის უცხოელი სტუმრების დასასვენებლად, სამკურნალო, პირადი მიზნებით, სტუმრის და ტურისტის სტატუსით ჩამოსვლა. ასეთ შემთხვევებში, პროტოკოლის და ცერემონიალური ღონისძიებები არ იმართება. საქმიანი შეხვედრები იმართება უცხო ქვეყნის სახელმწიფო მოღვაწეების ჩამოსვლისას, მოლაპარაკებებსა და კონსულტაციებზე, საერთაშორისო კონფერენციებში, თათბირებში მონაწილეობის მისაღებად, ოფიციალური გამოფენების გახსნის დროს, მნიშვნელოვანი საერთაშორისო შეთანხმებების ხელმოწერისას და ა.შ. ცერემონიალური ღონისძიებების ნაწილი, რომლებიც გათვალისწინებულია ოფიციალური ვიზიტების დროს, ამ დროს არ იმართება. გავლით ვიზიტის დროს, უცხო

<sup>2</sup> იხ. საქართველოს მთავრობის 2005 წლის 16 ნოემბრის N 206 დადგენილება „საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს დებულების დამტკიცების შესახებ“ (მე-7 მუხლის „კ“ ქვეპუნქტი) [www.matsne.gov.ge](http://www.matsne.gov.ge)

<sup>3</sup> იხ. ალექსანდრე ჩიკვაიძე ჰამლეტ ჭიპაშვილი, „დიპლომატიის სამხარეულო“, თბ., 2008, გვ. 183

ქვეყნის სახელმწიფო მოღვაწე, ხშირად მხოლოდ აეროპორტში ყოფნით შემოიფარგლება. მასთან შესახვედრად ადგილზე მიდის მიმღები ქვეყნის მისი თანაფარდი სტატუსის მქონე სახელმწიფო მოღვაწე. ასეთ დროს, ცერემონიალური ღონისძიებები მინიმალურია. დიპლომატიურ პრაქტიკაში დაუშვებლად ითვლება დიპლომატიური პროტოკოლის და ცერემონიალის ნორმების დარღვევა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, შესაძლოა ადგილი ჰქონდეს ორმხრივი ურთიერთობების სერიოზულ გართულებას. იყო შემთხვევები, როდესაც სახელმწიფოებს შორის იწყებოდა შეიარაღებული კონფლიქტი მხოლოდ იმის გამო, რომ ოფიციალური სადილის დროს დიპლომატები მაგიდასთან განათავსეს რიგითობის დარღვევით და მათი რანგისთვის შეუსაბამოდ<sup>4</sup>. და მაინც, დიპლომატიური პროტოკოლი გამოირჩევა დიდი მოქნილობით. სახელმწიფოებს შორის არსებული ურთიერთობებიდან გამომდინარე, ამა თუ იმ, პროტოკოლით გათვალისწინებულ ღონისძიებას, შესაძლოა მიენიჭოს შესაბამისი ელფერი. მაგალითად, რომელიმე მომენტის საზეიმო ხასიათის განსაკუთრებით ხაზგასმა ან ცალკეული შეხვედრის მნიშვნელოვნების დონის გაზრდა.

**ცერემონიალური და პროტოკოლური ღონისძიებების თავისებურებები.** თანამედროვე პირობებში, ორმხრივი დიპლომატია ხორციელდება ძირითადად დიპლომატიური წარმომადგენლობის ან სპეციალური მისიების მეშვეობით. დიპლომატიური წარმომადგენლობების გაცვლა, შესაძლოა სხვადასხვა დონეზე მოხდეს. „დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ“ 1961 წლის ვენის კონვენციის თანახმად, „წარმომადგენლობების ხელმძღვანელები დაყოფილნი არიან სამ საკლასო ჩინად: ა) ელჩების და ნუნციების (ამგვარად იწოდებიან ვატიკანის წარმომადგენლები) საკლასო ჩინი, რომლებიც აკრედიტებულნი არიან სახელმწიფოების ხელმძღვანელებთან; ბ) დესპანების და ინტერნუნციების საჩინო კლასი, რომლებიც აკრედიტებულნი არიან სახელმწიფოების ხელმძღვანელებთან; გ) საქმეთა რწმუნებულების (მუდმივი) კლასი, რომლებიც აკრედიტებულნი არიან საგარეო საქმეთა სამინისტროში. კლასი, რომელსაც უნდა მიეკუთვნებოდნენ დიპლომატიური წარმომადგენლობების ხელმძღვანელები, განისაზღვრება სახელმწიფოებს შორის შეთანხმების საფუძველზე“<sup>5</sup>. არავითარი განსხვავება წარმომადგენლობების ხელმძღვანელებს შორის, რომლებიც მიეკუთვნებიან შესაბამის კლასს, გარდა უფროსობისა, არ არსებობს. წარმომადგენლობის ხელმძღვანელის რწმუნების სიგელებში ცვლილება, რომელიც არ იწვევს კლასის ცვლილებას, არ აისახება მათ უფროსობაზე<sup>6</sup>. ამგვარად, დიპლომატიური წარმომადგენლობების ხელმძღვანელებს, რომლებიც იმყოფებიან მიმღებ ქვეყანაში, გააჩნიათ სხვადასხვა საკლასო ჩინი. დიპლომატიური პრაქტიკა ჯერ კიდევ დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს კლასთან, ცერემონიალთან და ეტიკეტთან დაკავშირებულ საკითხებს, თუმცა, ელჩების, დესპანების და საქმეთა მუდმივი რწმუნებულების სამართლებრივი მდგომარეობა არსებითად, დიდად არ განსხვავდება. დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელის კლასი უნდა გავარჩიოთ დიპლომატიური წარმომადგენლის რანგისგან. როგორც წესი, დიპლომატიური წარმომადგენლის კლასი ემთხვევა რანგს, მაგრამ თუ წარმომადგენლის კლასთან დაკავშირებული საკითხი განსაზღვრულია საერთაშორისო სამართლით, რანგების საკითხი რეგულირდება თითოეული ქვეყნის შიდასახელმწიფოებრივი სამართლით<sup>7</sup>. შეგვიძლია მხოლოდ აღვნიშნოთ, რომ თითქმის ყველა ქვეყანაში, როგორც მათ უცხოურ

<sup>4</sup> Бекяшев К.А., Л. П. Ануфриева, Международное публичное право, М.,2005, стр. 784

<sup>5</sup> იხ. „დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ“ 1961 წლის ვენის კონვენცია, (მუხლი 15) <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/aqtebi39.pdf>

<sup>6</sup> იქვე, (მუხლი 16, პ. 2).

<sup>7</sup> დაწვრ. იხ. საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრის 2008 წლის 22 მაისის N 99 ბრძანება „დიპლომატიური რანგის მინიჭების წესის დამტკიცების შესახებ“



წარმომადგენლობებში, ასევე, ცენტრალურ უწყებაში არსებობს ატაშეს, მესამე მდივნის, მეორე მდივნის, პირველი მდივნის, მრჩეველის, დესპანის და ელჩის რანგები. გარდა ამისა, არსებობს ამ რანგების რიგი გრადაციები. ატაშე – დიპლომატიურ სამსახურში მყოფი პირის თანამდებობა ან რანგი. საერთაშორისო პრაქტიკაში არსებობს ატაშეს შემდეგი კატეგორიები: 1) სამხედრო, სამხედრო-საზღვაო, სამხედრო-საჰაერო ატაშეები არიან თავიანთი სამხედრო უწყების წარმომადგენლები, მიმღები ქვეყნის სამხედრო უწყებაში. იმავდროულად, ისინი არიან დიპლომატიური წარმომადგენლის მრჩეველები სამხედრო საკითხებში. სამხედრო ატაშეების მთელი საქმიანობა თანხვედრაშია საერთაშორისო სამართლის ნორმებთან, მასპინძელი ქვეყნის კანონებსა და წეს-ჩვეულებებთან; 2) სპეციალური ატაშეები არიან თავიანთი ქვეყნის სხვადასხვა უწყების წარმომადგენლები – მრეწველობის, სოფლის მეურნეობის, ფინანსურ, სავაჭრო, კულტურის, მეცნიერების და ა.შ. სფეროებში. ამ თანამდებობაზე, როგორც წესი, ინიშნებიან შესაბამისი დარგების კვალიფიცირებული სპეციალისტები, რომლებსაც ევალებათ მიმღებ ქვეყანაში, მათი კომპეტენციის ფარგლებში არსებული საკითხების შესწავლა, ასევე ოპერატიული სამუშაოს წარმოება, რომელიც დაკავშირებულია მათ მიერ წარმომადგენელ უწყებებსა და მიმღები ქვეყნის შესაბამის უწყებებს შორის კავშირების განვითარებას. ზოგჯერ სპეციალური ატაშეს მინიჭებული აქვს მრჩეველის რანგი; 3) პრეს-ატაშე – დიპლომატიური წარმომადგენლობის პასუხისმგებელი თანამშრომელი (ეს შეიძლება იყოს მრჩეველი), რომელიც განაგებს ამ წარმომადგენლობის პრესისა და ინფორმაციის საკითხებს; 4) დიპლომატიური ატაშე – დიპლომატიური წარმომადგენლობის ან საგარეო საქმეთა სამინისტროს ცენტრალური აპარატის უმცროსი დიპლომატიური თანამშრომელი; დიპლომატიური ატაშეს თანამდებობაზე ინიშნებიან ის პირები, რომლებიც იწყებენ დიპლომატიურ სამსახურს; 5) საპატიო ატაშე – პირი, რომელმაც აირჩია დიპლომატიური კარიერა, მაგრამ ჯერ არ ირიცხება მუდმივ სამსახურში და არ იღებს ხელფასს. საპატიო ატაშეს აქვს უფლება გაიაროს სტაჟირება რომელიმე დიპლომატიურ წარმომადგენლობაში. სტაჟირების დასრულების შემდეგ, ის ჩაირიცხება დიპლომატიურ სამსახურში, სრულ განაკვეთზე. ყველა კატეგორიის ატაშე არის დიპლომატიური თანამშრომელი, ირიცხება დიპლომატიურ კორპუსში და სარგებლობს ყველა დიპლომატიური პრივილეგიით და იმუნიტეტით. საქმეთა რწმუნებული. არსებობს საქმეთა რწმუნებულების ორი სახეობა: საქმეთა მუდმივი რწმუნებული და საქმეთა დროებითი რწმუნებული. საქმეთა მუდმივი რწმუნებული (Charge d’Affaires en pied), „დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ“ 1961 წლის 18 აპრილის ვენის კონვენციის თანახმად<sup>8</sup>, წარმოადგენს მესამე კლასის აგენტს. ის აკრედიტებულია არა სახელმწიფოს მეთაურთან, არამედ საგარეო საქმეთა სამინისტროში. საქმეთა მუდმივი რწმუნებული მიმღები ქვეყნის საგარეო საქმეთა მინისტრს რწმუნებულების სიგელის ნაცვლად გადასცემს საკუთარი ქვეყნის საგარეო საქმეთა მინისტრის წერილს. საქმეთა დროებითი რწმუნებული (Charge d’Affaires ad interim) – პირი, რომელიც ხელმძღვანელობს დიპლომატიურ წარმომადგენლობას, ქვეყანაში დიპლომატიური წარმომადგენლის არყოფნის შემთხვევაში. ამ თანამდებობაზე, როგორც წესი, ინიშნება დიპლომატიური წარმომადგენლობის უფროსი დიპლომატიური მოსამსახურე. საქმეთა დროებითი რწმუნებული არის თავისი სახელმწიფოს წარმომადგენელი მიმღებ ქვეყანაში და ის სარგებლობს დიპლომატიური წარმომადგენლის ყველა უფლებით და პრივილეგიით, პროტოკოლით გათვალისწინებული ზოგიერთი პატივის გარდა, რომელიც ნაკლებად ვრცელდება საქმეთა დროებით რწმუნებულზე, დიპლომატიურ წარმომადგენელთან (ელჩი ან

<sup>8</sup> იხ. „დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ“ 1961 წლის ვენის კონვენცია, <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/aqtebi39.pdf>



დესპანი) შედარებით. საქმეთა დროებით რწმუნებულზე, აგრემანი<sup>9</sup> არ მოითხოვება. საქმეთა დროებითი რწმუნებულის დანიშნვის შესახებ ეცნობება მიმღები ქვეყნის საგარეო საქმეთა მინისტრს, დიპლომატიური წარმომადგენლის პირადი წერილით, მისი ქვეყნიდან გამგზავრების წინა დღეს. იმ შემთხვევაში, თუ ქვეყნიდან დიპლომატიური წარმომადგენლის გამგზავრების შემდეგ, საელჩოში რაიმე მიზეზით არ რჩება დიპლომატიური რანგის მქონე თანამშრომელი, დიპლომატიური წარმომადგენლობის საქმეთა მართვა ეკისრება უფროს თანამშრომელს პერსონალიდან. ასეთ შემთხვევაში, ეს თანამშრომელი ხდება უბრალოდ საქმეთა რწმუნებული (Charge d'Affaires). მას არ შეუძლია შეასრულოს თავისი სახელმწიფოს წარმომადგენლის ფუნქციები, აწარმოოს ურთიერთობა საგარეო საქმეთა სამინისტროსა და მიმღები ქვეყნის სხვა სამთავრობო უწყებებთან. მისი მოვალეობები შემოიფარგლება მხოლოდ დიპლომატიური წარმომადგენლობის საქმეთა (შიდა) მართვით. დიპლომატიური უფროს-უმცროსობა – არის დიპლომატიური ცერემონიალის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი წესი, რომელიც დაცული უნდა იქნას საჯარო წვეულებაზე მონევეული დიპლომატიური კორპუსის კოლექტიურ უფროს-უმცროსობასთან მიმართებაში; უფროს-უმცროსობა დიპლომატიურ წარმომადგენლობების მეთაურებს შორის, უფროს-უმცროსობა დიპლომატიურ წარმომადგენლებსა და მასპინძელი ქვეყნის ხელისუფლებას შორის; უფროს-უმცროსობა დიპლომატებს შორის დიპლომატიური წარმომადგენლობის შიგნით. ოფიციალურ საჯარო ღონისძიებაზე, ცერემონიაზე და ა.შ. მიწვეული დიპლომატიური კორპუსისთვის გამოიყოფა საპატიო პირველი ადგილი, ამ წვეულებაზე ან ღონისძიებაზე დამსწრე, სახელმწიფოს მეთაურის ან მთავრობის უშუალო სიახლოვეს. პატივი უნდა მიეგოს დიპლომატიური კორპუსის ერთიანობას, რის გამოც არ უნდა მოხდეს ელჩების, დესპანების და საქმეთა რწმუნებულების განცალკევება (მათთვის სხვადასხვა ადგილის მიჩენა). დიპლომატიური წარმომადგენლობების დიპლომატიური უნცროს-უფროსობა, როგორც ზემოთ აღინიშნა, დადგენილია, „დიპლომატიურ ურთიერთობათა შესახებ“ 1961 წელს მიღებული ვენის კონვენციის თანახმად<sup>10</sup>, რომელიც შემდეგია: ელჩები, დესპანები, საქმეთა მუდმივი რწმუნებულები. დიპლომატიური წარმომადგენლობების მეთაურების თითოეული საკლასო ჩინის შიგნით, უფროს-უმცროსობა განისაზღვრება ადგილობრივი პრაქტიკიდან გამომდინარე: ან მიმღებ ქვეყანაში დიპლომატიური წარმომადგენლის ჩამოსვლის თარიღის მიხედვით ან მის მიერ რწმუნების სიგელების გადაცემის თარიღის მიხედვით. დროებითი რწმუნებულების უფროს-უმცროსობა განისაზღვრება დიპლომატიური წარმომადგენლის საკლასო ჩინით, რომელსაც ისინი ცვლიან და მათ მიერ თანამდებობის დაკავების თარიღის შესახებ შეტყობინებიდან. 1815 წლის ვენის კონგრესის დადგენილების მე-5 და მე-6 მუხლების დებულებები იმის შესახებ, რომ „ყოველ სახელმწიფოში უნდა დადგინდეს თითოეული კლასის დიპლომატიური აგენტების მიღების ერთგვაროვანი წესი“ და, რომ „ნათესაური კავშირი ან ოჯახური კავშირები სხვადასხვა სამეფო კარს შორის, არ ქმნის არავითარ უპირატესობას რანგებში, მათი წარმომადგენლებისთვის“<sup>11</sup>. აღნიშნული შეეხება პოლიტიკურ გაერთიანებებსაც. ისინი საყოველთაოდ იყო აღიარებული და 1961 წლის ვენის კონვენციის დადებამდე, წარმომადგენლებს ყველა ქვეყნის დიპლომატიური ცერემონიალის

<sup>9</sup> აგრემანი – თანხმობა დიპლომატიური წარმომადგენლობის მიღების შესახებ. იხ. უნივერსალური ენციკლოპედიური ლექსიკონი, [3 ტომად], შეადგინა ალექსანდრე ელერდაშვილმა. – I-ლი გამოც., თბ., 2006.

<sup>10</sup> იხ. „დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ“ 1961 წლის ვენის კონვენცია, <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/aqtebi39.pdf>

<sup>11</sup> იხ. Заключениеный акт Венского конгресса (1815 г.), <http://www.history.ru/content/view/1226/87/>

ნესების საფუძველს. ეს პრინციპები დადასტურებულია ასევე, ვენის კონვენციის 14-ე მუხლის მე-2 პუნქტში: „წარმომადგენლობების ხელმძღვანელებს შორის არ უნდა იყოს არავითარი განსხვავება, მათი საკლასო ჩინის მიუხედავად, გარდა უფროს-უმცროსობისა და ეტიკეტის პრინციპებისა, აგრეთვე, მე-18 მუხლი: „თითოეულ ქვეყანაში დაცული წესი, წარმომადგენლობების ხელმძღვანელების მიღების დროს, ერთნაირი უნდა იყოს თითოეული საკლასო ჩინის მიმართ“<sup>12</sup>. ეს იმას ნიშნავს, რომ ამ დებულებების პრაქტიკაში განხორციელებისას, დაცული უნდა იქნას უფროს-უმცროსობა დიპლომატიურ წარმომადგენლებს შორის და არ მიენიჭოს უფროსობა რაიმე მოსაზრებით ამა თუ იმ დიპლომატიურ წარმომადგენელს, სხვა დიპლომატიური წარმომადგენლების უფროს-უმცროსობის შელახვით. ამ მნიშვნელოვანი წესის დარღვევა, რომელიც აკნინებს დიპლომატიური წარმომადგენლების ღირსებას, შესაძლოა გახდეს დისკრიმინაციაში ბრალდების საფუძველი და გამოიწვიოს სერიოზული გართულებები ქვეყნის ხელისუფლებასა და დიპლომატიურ კორპუსს შორის. საწმენდაროდ საქართველოში ბოლო ოფიციალური ვიზიტების დროს შეინიშნება ცერემონიალური და პროტოკოლური ღონისძიებების დარღვევის ტენდენცია.

**დიპლომატიური კორპუსი.** სიტყვა „დიპლომატიური კორპუსი“ ორი მნიშვნელობა აქვს და ერთ შემთხვევაში განსაზღვრავს ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში უცხოეთის ქვეყნების დიპლომატიურ წარმომადგენლობებს – ერთად აღებულს და მეორე შემთხვევაში აღნიშნულ წარმომადგენლობებში მომუშავე ყველა დიპლომატიურ მუშაკს, მათი ოჯახის წევრებს (მეუღლეებს, არასრულწლოვან შვილებს და სხვ.)<sup>13</sup>. დიპლომატიური კორპუსი – უცხო ქვეყნების დიპლომატიური წარმომადგენლობების ხელმძღვანელების ერთობლიობა, რომელიც აკრედიტებულია მოცემულ ქვეყანაში. ესენი არიან ელჩები, დესპანები, საქმეთა მუდმივი რწმუნებულები, საქმეთა დროებითი რწმუნებულები, ასევე ნუნციები და ინტერნუნციები – ვატიკანის დიპლომატიური წარმომადგენლობების ხელმძღვანელები. ამ სიტყვის ფართო გაგებით, „დიპლომატიური კორპუსი“, გარდა დიპლომატიური წარმომადგენლობების ხელმძღვანელებისა, გულისხმობს დიპლომატიური წარმომადგენლობების ყველა დიპლომატიურ მოსამსახურეს, რომლებიც აღიარებულნი არიან ასეთად მასპინძელი ქვეყნის მთავრობის მიერ. კერძოდ: საელჩოებისა და მისიების მრჩეველები, პირველი, მეორე და მესამე მდივანი და ატაშე; სამხედრო, საზღვაო და საჰაერო ატაშეები, მათი თანამემწეები; სპეციალური მრჩეველები და სპეციალური ატაშეები (მრეწველობის, სოფლის მეურნეობის, ეკონომიკის, ფინანსური, პრესის, კულტურის, მეცნიერების, შრომის და ა.შ. დარგებში). პირადობის მოწმობის სახით, ამ ქვეყნის საგარეო საქმეთა უწყება ასეთ პირზე გასცემს დიპლომატიურ ბარათს. რა თქმა უნდა, დიპლომატიური მოსამსახურის დიპლომატიური ხარისხი აღიარებული უნდა იქნას, პირველ რიგში, თავისი მთავრობის მიერ, მასზე დიპლომატიური პასპორტის გაცემის შემდეგ. მასპინძელი ქვეყნის საგარეო საქმეთა უწყებას შეუძლია უარი განაცხადოს ამა თუ იმ დიპლომატიური მოსამსახურის დიპლომატიური ხარისხის აღიარებაზე, თუ მის მიერ დაკავებული თანამდებობა არ შეესაბამება დიპლომატიური მოსამსახურეების საყოვეთაოდ მიღებულ ნომენკლატურას ან ამ თანამშრომლების ნომენკლატურას, რომელიც მოქმედებს მოცემულ დიპლომატიურ კორპუსში. დიპლომატიურ კორპუსს მიეკუთვნებიან ასევე, მათი ოჯახის წევრები – მეუღლეები, გასათხოვარი ქალიშვილები, არასრულწლოვანი ვაჟები. საგარეო საქმეთა უწყება რეგულარულად გამოსცემს დიპლომატიური კორპუსის ცნობარს, რომელშიც მითითებულია დიპლომა-

<sup>12</sup> იხ. „დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ“ 1961 წლის ვენის კონვენცია, <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/aqtebi39.pdf>

<sup>13</sup> იხ. ჰამლეტ ტიპაშვილი, „დიპლომატია“, თბ., 2007, გვ. 112

ტიური მოსამსახურეების გვარები, რომლებიც დაჯგუფებულნი არიან შესაბამისი საელჩოების და მისიების მიხედვით, მათი მისამართები და სამსახურის და სახლის ტელ. ნომრებით. დიპლომატიური კორპუსი – კოლექტიური ორგანიზაცია, მაგრამ ის არ წარმოადგენს ინსტიტუტს, რომელიც დაფუძნებულია საერთაშორისო სამართალის რაიმე ნორმაზე, ის აგრეთვე, არ არის პოლიტიკური გაერთიანება ან ორგანიზაცია, რომელიც აღჭურვილია იურიდიული პირის უფლებებით. დიპლომატიური კორპუსი – ერთმანეთისგან დამოუკიდებელი, ცალკეული დიპლომატიური წარმომადგენლობების ერთობლიობა, რომელთა ერთიანობა გამოიხატება მხოლოდ ადგილსამყოფელით და საქმიანობით. დიპლომატიური კორპუსის კოლექტიური გამოსვლა მასპინძელი მთავრობის წინაშე არ ითვლება მართლზომიერად, ვინაიდან ყოველი ქვეყანა ურთიერთობას აგებს სხვა ქვეყნებთან არა მხოლოდ საკუთარი შიდა და საგარეო პოლიტიკის, არამედ მასთან მიმართებაში გატარებული პოლიტიკის გათვალისწინებით, ორმხრივობის პრინციპზე დაყრდნობით. საერთაშორისო პრაქტიკით დასაშვებია დიპლომატიური კორპუსის კოლექტიური გამოსვლა მხოლოდ ცერემონიალურ (პროტოკოლურ) საკითხებთან დაკავშირებით, მაგალითად: მილოცვა, სამძიმარი, და ა.შ. მიმღები ქვეყნის მიმართ. როგორც წესი, დიპლომატიური კორპუსის სახელით გამოდის დუაიენი. თავის გამოსვლას ის ათანხმებს დიპლომატიური წარმომადგენლობების ხელმძღვანელებთან. ზოგ შემთხვევაში, დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელი, იქამდე ვიდრე გასცემს დიპლომატიური კორპუსის კოლექტიურ გამოსვლაში მონაწილეობის მიღებაზე თანხმობას, ამა თუ იმ საკითხთან დაკავშირებით, მან უნდა გამოითხოვოს საკუთარი მთავრობის მითითება. ამგვარად, დიპლომატიური კორპუსის მეთაურია დუაიენი (უფროსი ან დეკანი). ის არის საკლასო ჩინით უფროსი და მსახურობის ხანგრძლივობით პირველ ადგილზე მყოფი დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელი მოცემულ ქვეყანაში. ის კონსულტაციას უწევს თავის კოლეგებს ადგილობრივ დიპლომატიურ წესჩვეულებებთან დაკავშირებით და უძღვება დიპ.კორპუსს პროტოკოლურ ღონისძიებებზე. ზოგერთ კათოლიკურ ქვეყანაში, ვატიკანის ელჩს (ნუნციას) გააჩნია დიპლომატიური უფროსობა სხვა ელჩებთან მიმართებაში განურჩევლად მისი მიმღებ ქვეყანაში ჩამოსვლის ან რწმუნების სიგელების ჩაბარების თარიღისა. სწორედ აღნიშნული ტრადიციის თანახმად, ამ ქვეყნებში, ნუნცია ყოველთვის არის დიპ.კორპუსის დუაიენი<sup>14</sup>. იმ ქვეყნების დიპლომატიური წარმომადგენლები, რომელთაც არ აქვთ ურთიერთობა დიპ.კორპუსის დუაიენის მიერ წარმოდგენილ ქვეყანასთან, მის კომპეტენციაში შემავალ საკითხებთან დაკავშირებით კავშირს ამყარებენ, დიპლომატიურ წარმომადგენელთან, რომელსაც უკავია მეორე ადგილი დუაიენის შემდეგ. დუაიენი არის აღიარებული შუამავალი, დიპ.კორპუსსა და იმ მთავრობას შორის, რომელთანაც ის არის აკრედიტებული. მას შეუძლია საკუთარი ინიციატივით ან თავისი კოლეგების თხოვნით, მიიღოს ყველა ზომა მთელი დიპ.კორპუსის ან მისი ცალკეული წევრების ინტერესების დაცვის უზრუნველსაყოფად და მოითხოვოს მათ პრეროგატივების, პრივილეგიების და იმუნიტეტების პატივისცემა. მთლიან დიპ.კორპუსთან დაკავშირებული შეტყობინებები, რომელთა გაგზავნა დიპლომატიური წარმომადგენლობების ხელმძღვანელებთან სურს საგარეო საქმეთა სამინისტროს, გადაიცემა დიპ კორპუსის დუაიენის მეშვეობით, რომელიც იღებს აუცილებელ ზომებს, რათა უზრუნველყოს თავისი კოლეგების ინფორმირება. დუაიენი უნდა შეეცადოს შეკრას დიპ.კორპუსი და ხელი შეუწყოს მათ წევრებს შორის საქმიან და მეგობრულ ურთიერთობებს. ეს ერთიანობა შესაძლოა შეირ-

<sup>14</sup> იხ. „დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ“ 1961 წლის ვენის კონვენცია, (მუხლი 16 , პ.3) <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/aqtebi39.pdf>

ყეს რაიმე საეთაშორისო მოვლენით, რომელთანაც არ აქვს შეხება დიპლომატიების ადგილსამყოფელ ქვეყნებს (დიპლომატიური ურთიერთობების გაწყვეტა, საომარი მდგომარეობები განაპირობებს იმას, რომ ორი მტრული ქვეყნის წარმომადგენლები და, შესაბამისად, მათი დიპლომატიური წარმომადგენლები წყვეტენ ოფიციალურ და პირად ურთიერთობებს). ასეთ ვითარებაში დიპ.კორპუსის დუაინი ვალდებულია შეათანხმოს თავისი ქმედებები მიმღები ქვეყნის პროტოკოლის სამსახურთან, რათა თავიდან აიცილოს გაუგებრობები. როგორც, წესი პროფესიონალი დიპლომატიები გაურბიან გართულებულ მდგომარეობას, ვინაიდან, მათთვის კარგად გასაგებია, რომ შექმნილ მდგომარეობას აქვს ცვალებადი ხასიათი და არ არის საჭირო სიძნელების შექმნა ნორმალური ურთიერთობების აღდგენის გზაზე. დიპ.კორპუსის დუაინის ფუნქციებში შედის მიმღები ქვეყნის პროტოკოლური პრაქტიკის საკითხები. ზოგჯერ დუაინი გამოდის დიპ.კორპუსის პროტოკოლური ხასიათის პრივილეგიების დასაცავად. მაგალითად, დიპლომატიური კორპუსის წევრების უფროს-უმცროსობა ადგილობრივი მთავრობის წარმომადგენლებთან მიმართებაში, დიპლომატიური კორპუსის მონაწილეობა რაიმე სახის ცერემონიაში, დიპ.კორპუსის ადგილები ამ ცერემონიაზე. მიმღები ქვეყნის ხელისუფლებასა და დიპლომატიურ წარმომადგენლებს შორის უფროსობის საკითხთან დაკავშირებით, საერთაშორისო პრაქტიკაში ძირითადად დაცულია წესი, რომლის თანახმად უცხოელი ელჩები, როგორც თავიანთი სახელმწიფოს წარმომადგენლები, უშუალოდ მიჰყვებიან სახელმწიფოს მეთაურს. თუმცა პატივისცემის გამოხატვის მიზნით, უცხოელი ელჩები თავად უთმობენ ადგილს პრემიერ-მინისტრს და საგარეო საქმეთა მინისტრს. დიპ.წარმომადგენლობა ფუნქციონირებს მუდმივმოქმედი საფუძვლით. ის არის, იურიდიული პირი-საეთაშორისო სამართლის სუბიექტის საგარეო ურთიერთობების ორგანო. სხვადასხვა ქვეყნის დიპლომატიური წარმომადგენლობის სტრუქტურა სხვადასხვაგვარია და განისაზღვრება საკუთარი ტრადიციებისა და მიმღები ქვეყნის მიმართ ურთიერთობის სპეციფიკით. თუმცა, როგორც წესი, საელჩოებში მოქმედებს შემდეგი განყოფილებები: პოლიტიკური, ეკონომიკური, პრესის, კულტურული კავშირების, საკონსულო, სამხედრო ატაშატი, ადმინისტრაციულ – სამეურნეო და კანცელარია. დიპლომატიური წარმომადგენლობის თანამშრომლები იყოფიან სამ კატეგორიად: დიპლომატიური, ადმინისტრაციულ – ტექნიკური და მომსახურე პერსონალი. დიპლომატიური პერსონალი შედგება წარმომადგენლობის თანამშრომლებისგან, რომლებსაც გააჩნიათ დიპლომატიური რანგი. ადმინისტრაციულ-ტექნიკური პერსონალი შედგება თანამშრომლებისგან, რომლებიც დაკავებულნი არიან წარმომადგენლობაში ადმინისტრაციულ-ტექნიკური ხასიათის სამუშაოთი. მომსახურე პერსონალი, უზრუნველყოფს წარმომადგენლობის ოფისის დასუფთავება-დალაგებას და თანამშრომლების ყოფითი საჭიროებების დაკმაყოფილებას. დიპლომატიური ურთიერთობის შესახებ 1961 წლის ვენის კონვენციის თანახმად<sup>15</sup>, იმ შემთხვევაში, თუ არ არსებოს კონკრეტული შეთანხმება წარმომადგენლობაში მომუშავე პერსონალის რიცხოვნობასთან დაკავშირებით, მიმღებ ქვეყანას შეუძლია შესთავაზოს, რომ აკრედიტაციის გამცემი სახელმწიფოს წარმომადგენლობის პერსონალის რიცხოვნობა შენარჩუნებული იქნას იმ ფარგლებში, რომლებსაც ის მიიჩნევს გონივრულად და ნორმალურად. მიმღებ სახელმწიფოში არსებული ვითარებისა და პირობების და აგრეთვე, მოცემული წარმომადგენლობის საჭიროებების გათვალისწინებით. გარდა ამისა, მიმღებ სახელმწიფოს შეუძლია იგივე საფუძვლებით, დისკრიმინაციის გარეშე, უარი თქვას გარკვეული კატეგორიის თა-

<sup>15</sup> იხ. „დიპლომატიური ურთიერთობების შესახებ“ 1961 წლის ვენის კონვენცია, (მუხ.11. პ.1 და 2.) <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/aqtebi39.pdf>



ნამდებობის პირების მიღებაზე, რა თქმა უნდა, ყველა სახელმწიფოს აქვს უფლება, უარი თქვას გარკვეული კატეგორიის თანამდებობის პირების მიღებაზე, ისევე როგორც მას გააჩნია უფლება, უარი თქვას მიიღოს ნებისმიერი თანამდებობის პირი, თუმცა, მიმღები სახელმწიფო ვალდებულია ეს უფლება გამოიყენოს გონივრულ ფარგლებში.

**მანანა ალადაშვილი**

ბიზნეს ადმინისტრირების დოქტორი,  
ახალი უმაღლესი სასწავლებლის  
ტურიზმის საბაკალავრო  
პროგრამის ხელმძღვანელი

## ტურიზმის მართვის სამართლებრივი საფუძვლები და სახელმწიფო რეგულირება

### რეზიუმე

ტურისტული საქმიანობის მარეგულირებელი სახელმწიფო და საერთაშორისო ორგანიზაციები დიდ როლს თამაშობენ ტურიზმის განვითარებაში და საერთაშორისო-სამართლებრივი გარემოს შექმნაში.

მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაცია, გააძლეს სპეციალიზებული ორგანო, რომელიც არის წამყვანი საერთაშორისო ორგანიზაცია ტურიზმის სფეროში, კონცენტრირებულია საერთაშორისო ტურიზმის შესახებ სტატისტიკური მონაცემების შეგროვებაზე და შედარებაზე. ამ ორგანიზაციის მიერ მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებიდან მონოდედებული მონაცემები საშუალებას იძლევა გაკეთდეს მსოფლიო მასშტაბით ტურიზმის ზრდისა და შემცირების შედარებითი ანალიზი.

საქართველო ტურიზმის მსოფლიო ორგანიზაციის თანადგომით ახორციელებს სხვადასხვა პროექტებს, მათ შორის შავი ზღვის სანაპირო ზოლის ტურიზმის მდგრადი განვითარების გეგმას.

ქვეყანაში აუცილებელია ტურიზმის საკანონმდებლო ბაზის არსებითი განახლება და მისი მიღება ქვეყნის პარლამენტის მიერ. აგრეთვე ტურიზმის განვითარების სახელმწიფო პროგრამებისა და კონცეფციის შემუშავება საერთაშორისო კონვენციების, შეთანხმებისა და ევროკავშირის რეკომენდაციების გათვალისწინებით ეროვნულ კანონმდებლობასთან მისი ჰარმონიზაციის მიზნით, რაშიც დიდ როლს თამაშობენ საერთაშორისო ტურისტული ორგანიზაციები.

**საკვანძო სიტყვები:** სახელმწიფო რეგულირება, საერთაშორისო ტურიზმი, მდგრადი განვითარება





**Manana aladashvili**

*Associate Professor*

*At New Higher Education Institute*

## **Legal Basis for Tourism Management and State Regulation**

### **Abstract**

A process of active integration in world community has begun, since Georgia has gained a political independence. Since then Georgia has established relationships with tourist organizations and particularly dense is the relationship with World Tourist Organization.

WTO is the important organization that operates in every corner of the world and it is oriented on gathering and comparing statistical data about an international tourism.

Georgian and World Tourism organization are beginning to implement joint projects. These projects are development of tourism in the region of South Caucasus and initiative for development of tourism at Black Sea.

Education council of UNWTO has established the network (community) of education and learning in 1990. It is a consortium of schools that operates with World Tourist Organization for development of a strategic plan, as well as for development of education facilities in the tourism field at the level of universities. Its goal is to improve professionalism and quality in the fields of tourism education and learning.

In spite of this, more cooperation and integration in international structures are necessary to develop Georgian tourism opportunities and satisfy demands of tourists. It is also necessary to improve environment in financial and legislative sectors, as well as support sustainable development of tourism.

მანანა ალადაშვილი

ბიზნეს ადმინისტრირების დოქტორი,  
ახალი უმაღლესი სასწავლებლის  
ტურიზმის საბაკალავრო პროგრამის  
ხელმძღვანელი

## ტურიზმის მართვის სამართლებრივი საფუძვლები და სახელმწიფო რეგულირება

ტურიზმმა და საერთაშორისო მოგზაურობამ, როგორც საერთაშორისო ურთიერთობის ერთ-ერთმა ფორმამ, თანამედროვე პირობებში უდიდესი მასშტაბები შეიძინა და არსებით ზეგავლენას ახდენს სახელმწიფოთა შორის პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და კულტურულ კავშირებზე. ერთი მხრივ, იზრდება საქმიანი და კულტურული მიზნით მოგზაურობათა მოცულობა, მეორე მხრივ, ხდება სატრანსპორტო საშუალებების სრულყოფა, რასაც მივყავართ მოგზაურობათა დაჩქარებისა და გაიაფებისაკენ. განსაზღვრულ როლს თამაშობს აგრეთვე ვალუტის გატანაზე შეზღუდვების შესუსტება და ვიზა ლიბერალიზაცია. [3]

სტამბოლსა (1992წ.) და ვარშავაში (1993წ.) მტო-ს მიერ ჩატარებულ კონფერენციაზე სახელმწიფოებმა მიიღეს ვალდებულება ტურისტული მომსახურების ხარისხის სრულყოფისა და ახალი ტურპროდუქტის სახეების შემოღების შესახებ. პირველ რიგში სახელმწიფოებმა უნდა გადახედონ ტურიზმის რეგულირების სრულყოფის ნებსებს, რადგანაც ტურისტული კავშირები და საერთაშორისო მოგზაურობები თანამედროვე ურთიერთობებში საჭიროებენ სამართლებრივ რეგულირებას, რომელსაც ანესრიგებს საერთაშორისო ტურისტული სამართალი, წარმოადგენს პრინციპებისა და ნორმების ერთობლიობას და არეგულირებს სახელმწიფოთა საქმიანობას ტურიზმისა და მოგზაურობის სფეროში. [3]

საერთაშორისო ტურისტული სამართლის წყაროებია: კონვენცია ტურისტებისათვის საბაჟო შეღავათებზე (მიღებული იქნა გაეროს დიპლომატიურ კონფერენციაზე, 1954 წ.), გაერო და სხვა სპეციალიზებული გაეროს სისტემები, აგრეთვე სხვა საერთაშორისო ტურისტული ორგანიზაციები, რომლებიც წარმოადგენენ საერთაშორისო ტურისტული სამართლის ნორმებისა, რეგულირებისა და უნიფიცირების საფუძველს. მათ ასევე მიეკუთვნება:

- გაეროს რომის კონფერენციის რეზოლუცია საერთაშორისო ტურიზმისა და მოგზაურობის შესახებ (1963წ.);
- ევროპაში უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის ჰელსინკის თათბირის დასკვნითი აქტი (1975წ.);
- საერთაშორისო სასტუმროთა კონვენცია სასტუმროს მფლობელებსა და ტურაგენტებს შორის კონტრაქტის გაფორმების შესახებ (1979წ.);
- საერთაშორისო ტურისტული ორგანიზაციის მსოფლიო ტურიზმის შესახებ მანილის დეკლარაცია (1980წ.);
- ტურიზმის შესახებ საერთაშორისო თათბირის აკაპულკოს დეკლარაცია (1982წ.);
- ტურისტის კოდექსი და ტურიზმის ქარტია, მონონებული მტო-ს გენერალური ასამბლეის VI

სესიაზე (1985წ.);

- ევროპაში უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის თათბირის მონაწილე სახელმწიფოთა წარმომადგენლობის ვენის შეხვედრის შემაჯამებელი დოკუმენტი (1989წ.);

- ტურიზმის შესახებ ჰააგის დეკლარაცია, მიღებული პარლამენტთაშორის კავშირისა და მტო-ს მიერ (1989წ.);

- მსოფლიო ტურისტული ფორუმის დეკლარაცია ტურიზმის შესახებ მინისტრთა საერთაშორისო კონფერენციისა (1994წ. ოსაკა-იაპონია);

- დირექტივის საფუძველზე ტურსააგენტოსა და კლიენტს შორის ხელმოწერის ტიპიური კონტრაქტი (1995წ.);

- გაეროს კონვენცია საქონლის საერთაშორისო ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულებების შესახებ (1997წ.);

აღსანიშნავია, რომ მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის გენერალურ ასამბლეაზე 1999 წლის 1 ოქტომბერს მიღებულ იქნა “ტურიზმის გლობალური ეთიკური კოდექსი”, რომელშიც ასახულია ტურიზმის მდგრადი განვითარების საკითხები.

ტურისტული საქმიანობის მარეგულირებელი სახელმწიფო და საერთაშორისო ორგანიზაციები დიდ როლს თამაშობენ ტურიზმის განვითარებაში და საერთაშორისო-სამართლებრივი გარემოს შექმნაში.

**მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაცია (UNWTO)** – გაერთს სპეციალიზებული ორგანო, რომელიც არის წამყვანი საერთაშორისო ორგანიზაცია ტურიზმის სფეროში. ორგანიზაცია დაფუძნდა 1974 წელს მადრიდში. მტო არის მსოფლიო მასშტაბით მნიშვნელოვანი ორგანიზაცია, რომელიც კონცენტრირებულია საერთაშორისო ტურიზმის შესახებ სტატისტიკური მონაცემების შეგროვებაზე და შედარებაზე. ამ ორგანიზაციის მიერ მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებიდან მოწოდებული მონაცემები საშუალებას იძლევა გაკეთდეს მსოფლიო მასშტაბით ტურიზმის ზრდისა და შემცირების შედარებითი ანალიზი. [1]

**UNWTO-ს განათლების საბჭო** – 1990 წელს ჩამოაყალიბა განათლებისა და სწავლების ქსელი (კავშირი), სკოლების კონსორციუმი, იმისთვის, რომ ემუშავათ ტურიზმის მსოფლიო ორგანიზაციასთან ერთად, განვითარებინათ სტრატეგიული გეგმა და შეექმნათ საგანმანათლებლო ინფრასტრუქტურა ტურიზმის განათლებისთვის საუნივერსიტეტო დონეზე, გაეუმჯობესებინათ ტურიზმის განათლებასა და სწავლებაში პროფესიონალიზმი და ხარისხი ყველა დონეზე. პროფესიული განათლების განვითარების ევროპულმა ცენტრმა ჩაატარა კვლევა ევროპის მოსახლეობის მასშტაბით, რათა განესაზღვრათ, რა სპეციალური ცოდნა და უნარებია საჭირო ტურიზმის ინდუსტრიაში. სასტუმროს, რესტორნისა და ინსტიტუციური განათლების საბჭოს (CHRIE) გრძელვადიანი პროექტი მოწოდებულია და მისი მიზანია შექმნას ცოდნის ეროვნული სტანდარტები ტურიზმის სექტორში. მთელი მსოფლიოს მასშტაბით ყველა სახის ტურიზმის განათლების პროვაიდერები არიან დიდი რაოდენობით და ისინი ძალიან განსხვავდებიან ერთმანეთისგან ხარისხით. კატალოგების, ინდექსებისა და მონაცემთა ბაზების დიდი რაოდენობა, ტურიზმისა და მასპინძლობის საგანმანათლებლო პროგრამების აღწერა, არის პირველი და ყველაზე მნიშვნელოვანი მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის და სასტუმროს, რესტორნისა და ინსტიტუციური განათლების საბჭოსთვის.

საერთაშორისო ორგანიზაციებია: გაერთიანებული ერების მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაცია, მოგზაურობისა და ტურიზმის მსოფლიო საბჭო, Skat International-ი, საჰაერო ტრანსპორტის საერთაშორისო ასოციაცია, საერთაშორისო სამოქალაქო ავიაციის ორგანიზაცია, ტურიზმის

მეშვეობით მშვიდობის დამყარების საერთაშორისო ინსტიტუტები და ა.შ.

**Skal International**-ის არის მსოფლიოს მასშტაბით ტურიზმის ლიდერების პროფესიო-ნალური ორგანიზაცია, რომელიც ემსახურება მსოფლიო ტურიზმს და მსოფლიოს ქვეყნებს შორის მეგობრობას. იგი დაარსდა 1934 წელს საერთაშორისო ასოციაციის სტატუსით, ის არის გაეროს მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის ფილიალური წევრი და მხარს უჭერს პასუხისმგებლიანი, მდგრადი და უნივერსალურად ხელმისაწვდომი ტურიზმის განვითარებას. Skal International-მა მიიღო ტურიზმის ეთიკის გლობალური კოდექსი. Skal International არის ტურიზმის ინდუსტრიის მძლავრი ძალა, რომელიც გამოიწვევს ცვლილებებს და ხელს შეუწყობს გარემოს კონსერვაციას ტურიზმის განვითარებისათვის.

**საჰაერო ტრანსპორტის საერთაშორისო ასოციაცია (International Air Transport Association-IATA)** აერთიანებს უკლებლივ ყველა საერთაშორისო საჰაერო გადამზიდველს – დაახლოებით 230 ავიაკომპანიას, რომელიც შეადგენს რეგულარული საერთაშორისო საჰაერო მოძრაობის 93%-ს. IATA-ს უმთავრეს ფუნქციას წარმოადგენს მსოფლიოს რომელიმე წერტილიდან სხვა ნებისმიერ წერტილში ნებისმიერი მარშრუტით მგზავრებისა და ტვირთის უსაფრთხო გადაყვანა/გადატანა.

**საერთაშორისო სამოქალაქო ავიაციის ორგანიზაცია (International Civil Aviation Organization-ICAO)** – გაეროს სპეციალიზებული სააგენტო – არის სამოქალაქო ავიაციის გლობალური ფორუმი. ორგანიზაცია დაარსდა 1944 წელს. ICAO მუშაობს უსაფრთხოების, საიმედო და მდგრადად განვითარებადი ხედვის მისაღწევად თავის წევრებთან თანამშრომლობით.

## ტურიზმის მეშვეობით მშვიდობის დამყარების საერთაშორისო ინსტიტუტი

(International Institute for Peace Through Tourism – IIPT) არის არაკომერციული ორგანიზაცია, რომელიც ხელს უწყობს ტურიზმის იმ ინიციატივებს, რომლებსაც წვლილი შეაქვს საერთაშორისო ურთიერთგაგებასა და თანამშრომლობაში, გარემოს ხარისხის გაუმჯობესებაში, მემკვიდრეობის დაცვასა და შენახვაში და ამ ინიციატივების მეშვეობით ხელს უწყობს მშვიდობიანი და მდგრადი მსოფლიოს ჩამოყალიბებას.

## ტურისტული საქმიანობის მარეგულირებელი კანონმდებლობა საქართველოში

ტურიზმის სამართლებრივი უზრუნველყოფის ძირითადი მიზანი შეიძლება ჩამოვყალიბოთ, როგორც დარგის გამართული ფუნქციონირების ნორმატიული უზრუნველყოფა. ტურიზმის სამართლებრივი უზრუნველყოფის ამოცანაა სახელმეკრულებო ურთიერთობები მომხმარებლებსა და მომსახურების მომწოდებლებს შორის, ტურისტული პროდუქტის ხარისხობრივი სტანდარტების დადგენა.

ქვეყნის ტერიტორიაზე ტურისტული საქმიანობის მარეგულირებელ ძირითად დოკუმენტს წარმოადგენს საქართველოს კანონი „ტურიზმისა და კურორტების შესახებ“.

კანონი განსაზღვრავს ტურისტულ საქმიანობასთან დაკავშირებულ ძირითად ცნებებს, საქართველოს საკურორტო რესურსებსა და მათით სარგებლობის ძირითად პრინციპებს, ტურიზმისა და კურორტების დარგში სახელმწიფო პოლიტიკასა და სახელმწიფო რეგულირებას. კანონში განსაზღვრულია ტურიზმისა და კურორტების დარგის სახელმწიფო რეგულირების პრინციპები; ტურიზმისა და კურორტების დარგის მართვის აღმასრულებელი ხელისუფლების უფლებამოსილი ორგანო; დარგის მართვის რეგიონული ორგანიზაციები; ტურისტული და საკურორტო სანარმო-

ების მიერ ლიცენზიის აღების საჭიროება; დარგში მომსახურების სტანდარტიზაციის, სერტიფიცირებისა და ლიცენზირების საკითხები; ტურისტული და საკურორტო საქმიანობის სუბიექტების სახელმწიფო რეესტრის ორგანიზების პრინციპები.

საქართველოს კანონი „კურორტებისა და საკურორტო ადგილების სანიტარიული დაცვის ზონების შესახებ“ განსაზღვრავს საქართველოს კურორტებსა და საკურორტო ადგილებში სანარმოთა განთავსების, სამენარმეო საქმიანობის, ბუნებრივი სამკურნალო რესურსებით სარგებლობისა და მოსახლეობის განსახლების აუცილებელ პირობებს. ადგენს სანიტარიული დაცვის ზონების ზოგად წესებს; განსაზღვრავს ბუნებრივი სამკურნალო რესურსების სახეობებს, სანიტარიული დაცვის ზონების ტიპებს, რეჟიმებს, საზღვრებს; სანიტარიული დაცვის ზონების დაპროექტების ძირითად პრინციპებს.

საქართველოს კანონი „პროდუქციისა და მომსახურების სერტიფიკაციის შესახებ“ ადგენს საქართველოში პროდუქციის, მომსახურების, სხვა ობიექტების სავალდებულო და ნებაყოფლობითი სერტიფიკაციის სამართლებრივ საფუძვლებს, აგრეთვე სერტიფიკაციის მონაწილეთა უფლებებს, ვალდებულებებსა და პასუხისმგებლობას.

კანონი განსაზღვრავს შესაბამისობის დამადასტურებელი დოკუმენტის (სერტიფიკატის) გაცემის პროცედურებს; ტექნიკური რეგლამენტის მიღების პრინციპებს; პროდუქციის უსაფრთხოებისა და ბაზარზე გატანის საფუძვლებს; აკრედიტაციის პროცესს; შესაბამისობის შეფასების წესს; აკრედიტაციის ერთიანი ეროვნული ორგანოს კომპეტენციებს; ბაზრის ზედამხედველობისა და კონტროლის მიმართულებებს. მოცემული კანონის მოქმედების ქვეშ ხვდება ტურიზმის ინდუსტრიის ყველა წარმომადგენელი, რომელიც ტურისტული პროდუქტის შექმნაში მონაწილეობს.

საქართველოს კანონი „ლიცენზიებისა და ნებართვების შესახებ“ არეგულირებს ისეთ ორგანიზებულ საქმიანობას ან ქმედებას, რომელიც ეხება პირთა განუსაზღვრელ წრეს, ხასიათდება ადამიანის სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის მომეტებული საფრთხით, მოიცავს განსაკუთრებით მნიშვნელოვან სახელმწიფო ან საზოგადოებრივ ინტერესებს, ან დაკავშირებულია სახელმწიფო რესურსებით სარგებლობასთან. აწესრიგებს ლიცენზიითა და ნებართვით რეგულირებულ სფეროს, განსაზღვრავს ლიცენზიისა და ნებართვის სახეების ამომწურავ ჩამონათვალს, ადგენს ლიცენზიისა და ნებართვის გაცემის, მათში ცვლილებების შეტანის და მათი გაუქმების წესებს. საქართველოს კანონი „სალიცენზიო და სანებართვო მოსაკრებლების შესახებ“ აწესებს მთელ რიგ მოსაკრებლებს, რომელთა გადახდაც „ლიცენზიებისა და ნებართვების შესახებ“ საქართველოს კანონით შეიძლება მოუწიოთ ტუროპერატორებს, სასტუმროებს, რესტორნებს, კურორტებს, გართობის ინდუსტრიისა და ტურისტული პროდუქტის ბაზარზე მოქმედ სხვა ეკონომიკურ აგენტებს.

სამი ნორმატიული აქტი უშუალოდ ტურიზმის ინდუსტრიას არ ეხება, მაგრამ წარმოადგენს იმ ნორმატივებს, რომლებიც ნებისმიერი, მათ შორის ტურიზმის დარგის მდგრად განვითარებას და მაქსიმალურ ეფექტიანობას უზრუნველყოფს. ესენია საქართველოს კანონები „თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის შესახებ“, „მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ“ და „რეკლამის შესახებ“.

დაზღვევის როლი ტურისტული ბიზნესის განვითარებაში ერთ-ერთი სასიცოცხლოა, რადგანაც დაზღვევაზე მოთხოვნილება განვითარებული ქვეყნების მოქალაქეებს აქვთ და განვითარებული ქვეყნის მოქალაქე-ტურისტი კი უფრო მომგებიანია ეკონომიკური და რაოდენობრივი თვალსაზრისით სახელმწიფოსთვის. სწორედ უცხოელი ტურისტებისაგან მიღებული შემოსავლები, ინდუსტრიაში მყოფი ფირმების გადასახადები და შანსი, რომ ადგილობრივი მოსახლეობა დასაქმდება, ქმნის ამ ქვეყნისათვის განვითარების შესაძლებლობას. იმისათვის, რომ განვითარდეს



ტურისტული ბიზნესი, აუცილებელია სადაზღვევო კომპანიებმა შესთავაზოს ტურისტულ სააგენტოებს დაცული სადაზღვევო პაკეტი, კერძოდ, სამოგზაურო დაზღვევა სრული სამედიცინო მომსახურებით.

სამოგზაურო დაზღვევის ბაზრის წილი საგრძნობლად ჩამოუვარდება დაზღვევის სხვა სახეობების წილს საქართველოს სადაზღვევო ბაზარზე. ეს განპირობებულია მოსახლეობის დაბალი მსყიდველუნარიანობით მოგზაურობისა და ტურიზმის სფეროში.

ისევ პრობლემად რჩება საზოგადოების დაბალი სადაზღვევო კულტურა და უნდობლობა სადაზღვევო კომპანიების მიმართ. რაშიც აქტიური როლი კვლავ სახელმწიფოს უნდა დაეკისროს. არა და იმ სიტუაციაში, როდესაც ჩვენი ქვეყნის ერთ-ერთი უდიდესი პოტენციური ტურიზმში იმალება, აუცილებელია სადაზღვევო სისტემის განვითარება, რადგან ეს ხელს შეუწყობს ქვეყნის სანდოობის ამაღლებასა და პარალელურად ტურისტული ნაკადების ზრდას. როდესაც ტურისტს გააჩნია უსაფრთხოების გარანტიები და მისთვის მინიმალურია იმის მოლოდინი, რომ რაიმე არასასიამოვნო მოვლენასთან პირისპირ მოუწევს დაჯახება, ასეთ სიტუაციაში ის აუცილებლად დაუბრუნდება ერთხელ მონახულებულ ადგილს და აუცილებლად ურჩევს ამას სხვასაც.

ტურიზმის დაზღვევის პროდუქტი ქართული სადაზღვევო კომპანიების მიერ 2005 წლიდან მიწოდება მომხმარებელს, ძირითადად სამედიცინო დაზღვევის სახით და მისი წილი ბაზარზე მხოლოდ 2 %-მდეა საერთო მოზიდულ პრემიაში. დაზღვევის ამ სახის გაფართოებისათვის საჭიროა მას მიეცეს სავალდებულო დაზღვევის სტატუსი უცხოეთში გამსვლელი ნებისმიერი მოქალაქისათვის, რომელიც განმტკიცებული უნდა იქნას კანონმდებლობით. მოსახლეობის სადაზღვევო კომპანიებისადმი ნდობის ასამაღლებლად პროდუქტის შეთავაზების უფლება მიეცეს მაღალი ფინანსური მდგრადობის სადაზღვევო კომპანიებს, რათა ადგილი არ ჰქონდეს სადაზღვევო ანაზღაურების გადაუხდელობას სადაზღვევო შემთხვევის დადგომისას.

საქართველოში სადაზღვევო ურთიერთობები რეგულირდება საქართველოს კანონით „დაზღვევის შესახებ“. ეს კანონი აწესრიგებს ურთიერთობებს დაზღვევის სფეროში სადაზღვევო ორგანიზაციებსა და იურიდიულ და ფიზიკურ პირებს შორის, აგრეთვე თვით სადაზღვევო ორგანიზაციებს შორის, ადგენს სადაზღვევო საქმიანობის სახელმწიფო რეგულირების ძირითად პრინციპებს.

საქართველოს კანონი „ქობულეთისა და ანაკლიის თავისუფალი ტურისტული ზონების განვითარების ხელშეწყობის შესახებ“. ამ კანონის მიზანია საქართველოში ტურიზმის განვითარება და მენარმეობის ხელშეწყობა, რისთვისაც ეს კანონი ადგენს პირობებს ქობულეთის მუნიციპალიტეტისა და ზუგდიდის მუნიციპალიტეტის სოფელ ანაკლიის ტერიტორიებზე სასტუმროების მშენებლობისა და ფუნქციონირებისათვის, ასევე საგადასახადო და სხვა შეღავათებს.

კანონის თანახმად, ინვესტორი ამ კანონით განსაზღვრულ ტერიტორიაზე კანონით გათვალისწინებული პირობებით საინვესტიციო საქმიანობის შემთხვევაში ღებულობს შემდეგ საშეღავათო პირობებს:

1. ინვესტორი თავისუფლდება: ა) საქართველოს საგადასახადო კოდექსით დადგენილი ქონების გადასახადისა და მოგების გადასახადის გადახდის ვალდებულებისაგან 15 წლის ვადით; ბ) მშენებლობის ნებართვის მოსაკრებლის გადახდის ვალდებულებისაგან.

ქვეყანაში ტურიზმის განვითარებაზე აქტიურად მოქმედებს სავიზო პოლიტიკაც. ქვეყნებთან ვიზა ლიბერალიზაციის პროცესებმა გამოიწვია ტურისტული ნაკადების მომატება.

ტურიზმის მდგრადი განვითარების სტრატეგიის განხორციელებისთვის პირველ რიგში აუცილებელია ქვეყანაში დარგის სახელმწიფო რეგულირება ხორციელდებოდეს ტურიზმისა და კურორტების ძირითადი კანონმდებლობით, რომელიც უნდა უზრუნველყოფდეს მაქსიმალურ



ლიბერალურობასა და დემოკრატიულობას, აგრეთვე კერძო მენარმეებისთვის თავისუფალი საქმიანობის პირობების შექმნას. ჩვენს ქვეყანაში ამ მიზნით მიღებულია კანონები, სხვადასხვა ადმინისტრაციული დებულებანი და ნორმატიული აქტები, რომელთა შესრულება სავალდებულოა ტურისტულ და საკურორტო საქმიანობასთან დაკავშირებული უწყებების, ფიზიკური და იურიდიული პირებისთვის, სამსუხაროდ, მოძვეებულია. მოძველებული საკანონმდებლო ბაზა კი ხელს უშლის დარგის განვითარებას.

ამასთან ერთად, ტურიზმის განვითარებას ხელს უშლის ისიც, რომ დღემდე არ არსებობს ამ დარგის განვითარების განახლებული, მეცნიერულად გააზრებული და არგუმენტირებული კომპლექსური სახელმწიფო პროგრამა, რომელშიც მკაფიოდ იქნება ჩამოყალიბებული არსებული პრობლემები, პრიორიტეტები, ამოცანები და ძირითადი ორიენტირები თუ როგორი ტრაექტორია და სიჩქარით უნდა განვითარდეს ტურისტული ბიზნესი უახლოეს თუ შორეულ პერსპექტივაში.

ქვეყანაში აუცილებელია ტურიზმის საკანონმდებლო ბაზის არსებითი განახლება და მისი მიღება ქვეყნის პარლამენტის მიერ. აგრეთვე ტურიზმის განვითარების სახელმწიფო პროგრამებისა და კონცეფციის შემუშავება საერთაშორისო კონვენციების, შეთანხმებისა და ევროკავშირის რეკომენდაციების გათვალისწინებით ეროვნულ კანონმდებლობასთან მისი ჰარმონიზაციის მიზნით.

აქედან გამომდინარე, საჭიროა ქვეყანაში მოქმედებდეს ტურიზმის განმსაზღვრელი პოლიტიკა აღმოიფხვრას დარგში არსებული ხარვეზები; ტურიზმის განმსაზღვრელ ძირითად კანონში „კანონი ტურიზმისა და კურორტების შესახებ“ შევიდეს ცვლილებები, რათა მიუახლოვდეს იგი საერთაშორისო მოთხოვნებს, რაც გამოიწვევს დარგში ინვესტიციების სტიმულირებას.

### გამოყენებული ლიტერატურა:

1. [www.unwto.org](http://www.unwto.org) – გადამოწმებულია 15.05.2017.
2. PEM consult – committed of cooperation – გადამოწმებულია 15.05.2015.
3. ლ. კოჭლამაზაშვილი, ტურიზმის ბიზნესის ორგანიზაცია, თბ., 2014.
4. ვ. არლუთაშვილი, ტურიზმის პოლიტიკა – სალექციო კურსი, თბ., 2015.
5. [www.geostat.ge](http://www.geostat.ge) – გადამოწმებულია 21.03.2017.
6. [www.gfmag.Com](http://www.gfmag.Com) – გადამოწმებულია 21.03.2017.
7. <https://www.wttc.org/> -გადამოწმებულია 15.05.2017.
8. David L. Edgell Srand Jason T. Swanson, Tourism Policy and Planning. Yesterday, today and tomorrow 2008.

ქეთევან ზაქარეიშვილი

აღმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტის  
დოქტორანტი

## შრომის ინსპექცია საქართველოში

### რეზიუმე

საქართველოსთვის განსაკუთრებით აქტუალურია შრომითი ურთიერთობების დროს წარმოქმნილი პრობლემები. გარდა იმისა, რომ არ არსებობს სრულყოფილი და საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი კანონმდებლობა, ასევე გაუმართავია შრომის ინსპექციის სამსახური. განსაკუთრებით მწვავედ დგას საკითხი დამსაქმებელთა და დასაქმებულთა უფლებრივი დისბალანსის კუთხით.

ქვეყანაში არსებული მძიმე სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის, უმუშევრობის, „ღარიბი დასაქმებულებისა“ და მძიმე შრომის პირობების ფონზე, დასაქმებულთა უფლებების დაცვა და დაბალანსებული შრომითი ურთიერთობების ხელშეწყობა, ქვეყნის ერთ-ერთი მთავარი პრიორიტეტი უნდა იყოს. წლებია როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე გარეთ სხვადასხვა უწყებები და დარგის ექსპერტები აქვეყნებენ დასკვნებსა და ანგარიშებს არსებული რეალობის შესახებ და იძლევიან რეკომენდაციებს კანონმდებლობის დახვეწისა და ქმედითი ინსპექციის ინსტიტუტის შექმნის თაობაზე.

მართალია, სახელმწიფოს სუვერენული უფლებაა, თავად მოაწესრიგოს ეროვნული კანონმდებლობა, თუმცა, იმის ფონზე, რომ საქართველოსთვის თანაბარი გამოწვევაა როგორც ევროპული სტანდარტების, შრომის უფლების დაცვაზე ორიენტირებული კანონმდებლობის მიღება, ისე თანამედროვე, შესაბამისი უფლებამოსილების მქონე შრომის ინსპექციის სამსახურის შექმნა, სახელმწიფოს ცალსახა ვალდებულებაა, იტვირთოს მოდერატორის როლი, შეიმუშავოს თანმიმდევრული და გეგმაზომიერი პოლიტიკა და უზრუნველყოს სამართლიანი გარანტიები ორივე მხარისთვის.

**Ketevan Zakareishvili**

*Phd Student, East European University*

## **Labour Inspection in Georgia**

### **Abstract**

Problems arising during labour relations are especially relevant for Georgia. Besides that, there is not perfect Legislation relevant to international standards, the labour inspection service is also inaccurate. The issue is particularly acute in terms of disbalance of rights between employer and employed.

Against the backdrop of the hard social-economic conditions in the country, unemployment, «poor employees» and the hard labour conditions of the workers, protection of employees' rights and promoting balanced labour relations should be one of the top priorities of the country. For years, both within and outside the country, different departments and experts publish conclusions and reports on the existing reality and provide recommendations for the improvement of legislation and creation of an effective inspection institution.

It is true, that State's sovereign right is to regulate national legislation itself, but in light of the fact that Georgia's equal challenge is to adopt legislation focused on European standards, protection of labour rights, also creation of a modern and relevant labour inspection service, the state is obliged to load the moderator role, develop a consistent and measurable policy and provide fair guarantees for both parties.

## შრომის ინსპექცია საქართველოში

შრომის უფლება ადამიანის ერთ-ერთი ძირითადი უფლებაა და გარანტირებულია როგორც საერთაშორისო ხელშეკრულებებში, ისე ეროვნულ კანონმდებლობაში. მასთან დაკავშირებული უფლებები კი, ეკონომიკურ-სოციალური უფლებების ერთ-ერთი ყველაზე პრობლემური სფეროა, კერძოდ, შრომის პირობების დაცვა, ჯანსაღი და უსაფრთხო სამუშაო გარემოს უზრუნველყოფა და მონიტორინგი.

დღეს უაღრესად აქტუალურია შრომითი ურთიერთობების დროს წარმოქმნილი პრობლემები, რაც უმეტესად გამოიხატება დასაქმებულების ისედაც მწირი უფლებებისა და ინტერესების უგულვებელყოფაში, განსაკუთრებით შრომის კაბალურ პირობებსა და ჯანმრთელობისათვის მავნე და საფრთხის შემცველ სამუშაო გარემოსთან დაკავშირებით. მოქმედი რეგულაციები, მიუხედავად ძირეული რეფორმების რამდენიმე ტალღისა, ამკარად იხრება დამსაქმებელთა მხარეს და სოციალურ-ეკონომიკური მძიმე ფონისა თუ უმუშევრობის პარალელურად, დასაქმებულთათვის არ იძლევა სამართლიანი, ღირსეული შრომის უფლების რეალიზაციის შესაძლებლობას.

შრომის დაცვა, რომელიც ფაქტობრივად ღირსეული შრომის ძირითადი ნაწილია, რეალურად რეგულირების მიღმა დარჩენილი. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს მთავრობის დადგენილებების დონეზე არსებობს რეგულაციები და ასევე, საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროში ფუნქციონირებს შრომის პირობების ინსპექტირების დეპარტამენტი, შრომის პირობების, ჯანსაღი და უსაფრთხო სამუშაო გარემოს კუთხით, სავალალო მდგომარეობაა, რაც, სამწუხაროდ, პირდაპირ აისახება საწარმოო ტრავმატიზმისა და სამუშაოზე გარდაცვლილთა საგანგაშო სტატისტიკაზე.<sup>1</sup> ქვეყანაში, ერთი მხრივ, არ არსებობს საკანონმდებლო ბაზა, რომელიც უზრუნველყოფს საწარმოებსა და ორგანიზაციებში საწარმოო ტრავმატიზმის შემთხვევების შემცირებასა და დასაქმებულთა შრომის უსაფრთხოების, საწარმოო სანიტარული და ჰიგიენური პირობების გაუმჯობესებას და, მეორეს მხრივ, არ არსებობს უფლებამოსილი ორგანო, რომელიც ზედამხედველობას გაუწევს შრომითი ურთიერთობების მხარეების შრომის კანონმდებლობით გათვალისწინებული ინტერესებისა და უფლებების დაცვას.

მსოფლიოში მიმდინარე პროცესების – ევროკავშირთან ურთიერთობის გაღრმავების, ასოცირების ხელშეკრულების გაფორმებისა და უვიზო რეჟიმის შემოღების პერსპექტივის ფონზე, საქართველომ იკისრა მთელი რიგი ვალდებულებები<sup>2</sup>, რომელთა შესრულება ქვეყნის განვითარების

<sup>1</sup> იხ. შსს სტატისტიკა სსკ 240-ე მუხლთან მიმართებით.

<sup>2</sup> იხილეთ: გაეროს ეკონომიკური, სოციალურ და კულტურული უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტი, მე-7 მუხლი: „წინამდებარე პაქტის მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ თითოეული ადამიანის უფლებას, ჰქონდეს შრომის სამართლიანი და ხელსაყრელი პირობები, რაც, კერძოდ, გულისხმობს: ..... უსაფრთხო და ჯანსაღი შრომის პირობებს;“ ხელმისაწვდომია: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1483577>

ევროპის სოციალური ქარტია (შესწორებული), მე-3 მუხლი: „უსაფრთხო და ჯანმრთელ სამუშაო პირობებზე უფლების ეფექტური განხორციელების უზრუნველყოფის მიზნით, დამსაქმებელთა და მუშაკთა

სხვადასხვა მიმართულებების გარდა პირდაპირ კავშირშია შრომის დაცვასთან. განსაკუთრებით აღსანიშნავია, ევროკავშირთან გაფორმებული ასოცირების შეთანხმების 30-ე დანართი<sup>3</sup>, რომლის მიხედვით, საქართველომ ივალდებულა დასაქმებისა და სოციალური პოლიტიკის შესახებ კანონმდებლობის ევროპულთან დაახლოვება. შესაბამისად, სახელმწიფომ ეტაპობრივად დაიწყო ეროვნულ სტრატეგიულ დოკუმენტებში<sup>4</sup> საკითხის ასახვა. თუმცა, შრომის ინსპექციის, როგორც ინსტიტუტის ერთადერთი მარეგულირებელი საკანონმდებლო აქტია საქართველოს მთავრობის 2016 წლის 29 დეკემბრის დადგენილება N627 „შრომის პირობების ინსპექტირების 2017 წლის სახელმწიფო პროგრამის დამტკიცების შესახებ“,<sup>5</sup> რომლის მთავარი მიზანია ისევე, როგორც 2015 – 2016 წლების პროგრამებისა, დაეხმაროს დამსაქმებელს, უზრუნველყოს შრომის უსაფრთხოების ნორმებით გათვალისწინებული მოთხოვნების დაცვა და არაფერია ნათქვამი დასაქმებულთა უფლებების, უსაფრთხო და ჯანსაღი შრომის პირობების დაცვის შესახებ.

ორგანიზაციებთან კონსულტაციებთან მხარეები ვალდებულებას იღებენ: მიიღონ უსაფრთხოებისა და ჯანმრთელობის დაცვასთან დაკავშირებული წესები და უზრუნველყონ ასეთი წესების შესრულება ზედამხედველობის ზომების მეშვეობით;“

რატიფიცირებულია საქართველოს პარლამენტის 2005 წლის 1 ივლისის N 1876 – რს დადგენილებით. ხელმისაწვდომია: [https://www.google.ge/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiq7sDt66DQAhWDvRQKHRe5AigQFggYMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.parliament.ge%2Ffiles%2Finternational-acts%2Fconventions%2F2005%2F1876-rs-01-07-2005.doc&usq=AFQjCNG-fB3MiVKvhsle-9iWplwkP6FgvA&sig2=2CA\\_Ilfu3YaChn4MXMWpg](https://www.google.ge/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiq7sDt66DQAhWDvRQKHRe5AigQFggYMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.parliament.ge%2Ffiles%2Finternational-acts%2Fconventions%2F2005%2F1876-rs-01-07-2005.doc&usq=AFQjCNG-fB3MiVKvhsle-9iWplwkP6FgvA&sig2=2CA_Ilfu3YaChn4MXMWpg)

<sup>3</sup> ასოცირების შესახებ შეთანხმება, ერთის მხრივ, ევროკავშირს და ევროპის ატომური ენერჯის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებსა და, მეორეს მხრივ, საქართველოს შორის. ხელმისაწვდომია: <http://www.mfa.gov.ge/%E1%83%94%E1%83%95%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%9E%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98-%E1%83%93%E1%83%90-%E1%83%94%E1%83%95%E1%83%A0%E1%83%9D-%E1%83%90%E1%83%A2%E1%83%9A%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%A2%E1%83%98%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%A2%E1%83%94%E1%83%92%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%90/Association-Agreement.aspx>

<sup>4</sup> იხილეთ: საქართველოს მთავრობის N445 დადგენილება „საქართველოს ადამიანის უფლებების დაცვის სამთავრობო სამოქმედო გეგმის (2014-2015 წლებისთვის) დამტკიცებისა და საქართველოს ადამიანის უფლებების დაცვის სამთავრობო სამოქმედო გეგმის (2014–2015 წლებისთვის) საკოორდინაციო უწყებათაშორისი საბჭოს შექმნისა და მისი დებულების დამტკიცების შესახებ“, მოიცავს ისეთ საკითხებს, როგორცაა: საქართველოში შრომის კანონმდებლობის აღსრულების გაუმჯობესება – სიტუაციის შეფასება, შრომის ინსპექციის შექმნის უზრუნველსაყოფად, საერთაშორისო შრომითი სტანდარტების შესაბამისად. ხელმისაწვდომია: [http://gov.ge/files/382\\_43290\\_797918\\_4452c92c072c14.pdf](http://gov.ge/files/382_43290_797918_4452c92c072c14.pdf);

საქართველოს მთავრობის 2014 წლის N400 დადგენილება „საქართველოს სოციალური-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის „საქართველოს 2020“ დამტკიცების შესახებ“, ავალდებულებს საქართველოს მთავრობას იზრუნოს შრომისა და დასაქმების სფეროში არსებული კანონმდებლობის შემდგომ სრულყოფასა და ევროპულ სტანდარტებთან გათანაბრებაზე. გარდა ამისა, არსებული რეალობის გათვალისწინებით, საქართველოს მთავრობა ევროპული გამოცდილების შესაბამისად უზრუნველყოფს შრომითი უფლებების დაცვის მონიტორინგის ინსტიტუციური მექანიზმების შექმნას, რომლებიც დაიცავს დასაქმებულთა უფლებებს, ჰქონდეთ უსაფრთხო და შესაფერისი სამუშაო გარემო და სამუშაო პირობები. ამასთანავე, ზედამხედველობას გაუწევს კანონმდებლობით გათვალისწინებული სხვა უფლებების დაცვას.“ ხელმისაწვდომია: [http://www.economy.ge/uploads/kanonmdebloba/strategia\\_2020/saqartvelo\\_2020.pdf](http://www.economy.ge/uploads/kanonmdebloba/strategia_2020/saqartvelo_2020.pdf)

საქართველოს სამოქმედო გეგმა „ღრმა და ყოვლისმომცველი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმების (DCFTA) განხორციელებისათვის 2014 – 2017“, რომელიც ითვალისწინებს შრომის პირობების მონიტორინგის სახელმწიფო პილოტური პროგრამის შემუშავება/განხორციელებასა და პროექტის „შრომის კანონმდებლობის დაცვის გაუმჯობესება საქართველოში“ განხორციელებას. ხელმისაწვდომია: [http://procurement.gov.ge/getattachment/ELibrary/StrategyActionPlan/DCFTA\\_action\\_plan\\_GEO.pdf.aspx](http://procurement.gov.ge/getattachment/ELibrary/StrategyActionPlan/DCFTA_action_plan_GEO.pdf.aspx)

<sup>5</sup> ხელმისაწვდომია: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3525727>

პროგრამაში სამიზნე ჯგუფი წარმოდგენილია იმ დამსაქმებლების სახით, რომელთაც წინასწარ თანხმობა განაცხადეს აღნიშნულ პროგრამაში მონაწილეობაზე და იმ დასაქმებულებით, რომლებიც მუშაობენ ამ დამსაქმებლებთან. შესაბამისად, ინსპექციის მოქმედების არეალი საკმაოდ შეზღუდულია, შემოიფარგლება მხოლოდ დამსაქმებელთა ვიწრო წრით და გვთავაზობს დამსაქმებლისათვის წინასწარ შეტყობინების გაგზავნის ნებსა და ერთ სანარმოში მხოლოდ ერთხელ შესვლის უფლებას, რაც არ შეესაბამება შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის სტანდარტებს. მართალია, პროგრამა ადგენს რემონიტორინგის საშუალებასაც,<sup>6</sup> თუმცა განმეორებით შემოწმების ეფექტურობა მხოლოდ ინფორმაციის მიღებით შემოიფარგლება.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ფაქტია, რომ დამსაქმებლის ნების არ არსებობის შემთხვევაში, გარდა იძულებითი შრომისა და შრომითი ექსპლუატაციის გამოსავლენად ინსპექტირების განხორციელების შემთხვევებისა, არ არსებობს დარღვევების გამოვლენისა და რეაგირების ეფექტური მექანიზმები.

რაც შეეხება ინსპექტირების უფლებამოსილებებს, პროგრამის ამოცანებსა და ღონისძიებებს – მხოლოდ ინფორმირება/კონსულტირებით შემოიფარგლება და რეალურად არ პასუხობს საერთაშორისო მოთხოვნებს.

გარდა ამისა, რეგულირების მიღმა დარჩა დარღვევებზე რეაგირების საკითხი. შრომის ინსპექციას არ აქვს უფლება დარღვევის აღმოჩენის შემთხვევაში სათანადო რეაგირება მოახდინოს და მხოლოდ არასავალდებულო ძალის მქონე რეკომენდაციის გაცემის უფლებით სარგებლობს. შესაბამისად, იბადება სრულად ლეგიტიმური და ლოგიკური კითხვა – რეალურად რა ფუნქციის მატარებელია დღევანდელი კვაზი შრომის ინსპექცია და რაში იხარჯება სახელმწიფო რესურსი, თუ მას არ მიეცა დარღვევებზე ადექვატური რეაგირების, მსოფლიოში აპრობირებული (გაფრთხილების ან სანქციონების) მეტოდების გამოყენების უფლება?!

2006 წელს შრომის ინსპექციის გაუქმებიდან მოყოლებული, მოქმედი შრომის პირობების ინსპექტირების სახელმწიფო პროგრამის პირობებშიც, ინსტიტუტის გაუმართაობასა და არაეფექტურობაზე პირდაპირ უთითებს სხვადასხვა უწყებების დასკვნები, მათ შორის საქართველოს სახალხო დამცველის რეკომენდაციები<sup>7</sup> და აშშ სახელმწიფო დეპარტამენტის ანგარიშები,<sup>8</sup> რომელთა მწვავე შეფასებებისა და რეკომენდაციების ასახვა მიზანმიმართულად არ ხდება მოქმედ რეგულაციებში.

შესაბამისად, იქმნება შთაბეჭდილება, რომ შრომის ინსპექციის ამგვარი მოდელი საერთაშორისო ვალდებულებების ფორმალური შესრულების მცდელობა უფროა, ვიდრე დასაქმებულთა უფლებებისა და შრომის პირობების დაცვის გარანტია. მით უფრო იმის ფონზე, რომ არ არის გათვალისწინებული შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ დადგენილი არც ერთი მოთხოვნა და სტანდარტი. კერძოდ, შსო 1947 წლის კონვენცია N81 „შრომის ინსპექციის შესახებ მრეწველობისა და ვაჭრობის სფეროებში“<sup>9</sup>, შესაბამისი რეკომენდაციები (N81, N82 და N85), და N129 კონვენცია „შრომის ინსპექციის შესახებ სოფლის მეურნეობის სფეროში“<sup>10</sup>, რაც ცალსახად და ამომწურავად

<sup>6</sup> პროგრამის, მე-2 მუხლის, მე-3 პუნქტი.

<sup>7</sup> საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიში „საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ“, 2013 წ. 2014 წ. 2015 წ.

<sup>8</sup> ხელმისაწვდომია: <https://www.facebook.com/notes/%E1%83%90%E1%83%93%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%98%E1%83%A1->

<sup>9</sup> ხელმისაწვდომია: [http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100\\_INSTRUMENT\\_ID:312226](http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312226)

<sup>10</sup> ხელმისაწვდომია: [http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO:12100:P12100\\_INSTRUMENT](http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT)



ადგენს საკითხის რეგულირების მექანიზმებს და გვთვავზობს გამართული შრომის ინსპექციის მოდელის შექმნის საუკეთესო გზას.

ყველაზე მნიშვნელოვანია, რომ N81 კონვენციის მეორე მუხლი ერთმნიშვნელოვნად განსაზღვრავს, შრომის ინსპექციის უფლებამოსილების გავრცელებას ყველა საწარმოსა თუ ორგანიზაციაზე, სადაც არიან დასაქმებულები, მათი სამუშაო პირობების დაცვის უზრუნველსაყოფად და ამასთანავე ადგენს, რომ თუ შრომის ინსპექციას ეროვნული კანონმდებლობით დამატებით განესაზღვრა სხვა მიზნები და ამოცანები, ამ უკანასკნელმა არ უნდა შექმნას დაბრკოლება კონვენციით ჩამოთვლილი ძირითადი მიზნების განხორციელებისთვის.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია, რომ კონვენციის მიხედვით, შრომის ინსპექციის თანამშრომელი სახელმწიფო მოხელეა, თუმცა დამოუკიდებელია საქმიანობაში და მის მდგომარეობაზე მთავრობათა ცვლილება არ უნდა ახდენდეს გავლენას.<sup>11</sup> საქართველოში კი ბუნდოვანია, საერთოდ რა კრიტერიუმებით ხდება შრომის ინსპექტორების შერჩევა და შემდგომ მათი გადამზადება, კონკრეტული უფლებამოსილების განხორციელების მიზნით.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, მოქმედ კანონმდებლობაში ერთ-ერთი ყველაზე მოუწესრიგებელი საკითხია, შრომის ინსპექტორების უფლებამოსილება. კონვენცია განსაზღვრავს, რომ შრომის ინსპექტორებს უფლება აქვთ დაუბრკოლებლად, წინასწარი გაფრთხილებისა და შეტყობინების გარეშე შევიდნენ ნებისმიერ საწარმოსა თუ ორგანიზაციაში, ინსპექტირების მიზნით; დღის განმავლობაში შევიდნენ ნებისმიერ შენობაში, რომელიც შესაძლოა ექცეოდეს მათი იურისდიქციის ქვეშ; ჩაატარონ ყველა ტიპის კონტროლი თუ მოკვლევა, რომელიც მათი აზრით, აუცილებელია მოქმედი კანონმდებლობის მოთხოვნათა დაცვის გადასამოწმებლად და სხვ. ხოლო დამსაქმებელისთვის შეტყობინება მხოლოდ იმ შემთხვევაში ხდება „თუ ინსპექტორი თვლის, რომ შეტყობინება ხელს არ შეუშლის პროცესის გამართულად და ეფექტურად, კანონმდებლობის მოთხოვნათა შესაბამისად წარმართვას“, რაც საერთოდ არ არის გათვალისწინებული საქართველოს მთავრობის დადგენილებაში.

კონვენცია შრომის ინსპექციის უფლებამოსილებათა შორის, ეროვნულ დონეზე სანქციონების უფლებასაც ითვალისწინებს, რაც აღმოჩენილ დარღვევაზე დროული და ეფექტური რეაგირების ერთ-ერთი ყველაზე აპრობირებული ფორმაა. მაშინ როცა, საქართველოში ინსპექტორები მხოლოდ არასავალდებულო ძალის მქონე რეკომენდაციების გაცემის უფლებამოსილებით შემოიფარგლებიან.

შესაბამისად, ნათლად ჩანს თუ რამდენად აცდენილია ეროვნული შრომის ინსპექციის ინსტიტუტი საერთაშორისო სტანდარტებს. ფაქტია, რომ საქართველოსთვის თანაბარი გამონეგავა როგორც ევროპული სტანდარტების, შრომის უფლების დაცვაზე ორიენტირებული კანონმდებლობის მიღება, ისე თანამედროვე, შესაბამისი უფლებამოსილების მქონე შრომის ინსპექციის სამსახურის შექმნა, რაც პირველ რიგში თანმიმდევრული და გეგმაზომიერი პოლიტიკის შემუშავებასთანაა დაკავშირებული და მოითხოვს მთელი რიგი აქტივობებისა და ღონისძიებების დაგეგმვას. სახელმწიფომ უნდა განსაზღვროს უფლებამოსილებით აღჭურვილი შრომის ინსპექციის გამართული ფუნქციონირების ხელშეწყობის კურსი და რეალურად უზრუნველყოს დასაქმებულთა შრომის უსაფრთხო და ჯანსაღი პირობების, დასაქმებულთა უფლებების დაცვა და დაბალანსებული შრომითი ურთიერთობების ხელშეწყობა.

ორწლიანმა პრაქტიკამ ცალსახად აჩვენა, რომ საქართველოს მთავრობის დადგენილებებით

[ID:312274](#)

<sup>11</sup> შსო N81 კონვენცია „შრომის ინსპექციის შესახებ“, მე-6 მუხლი.

განსაზღვრული მხოლოდ წინასწარ თანხმობა გაცხადებული კომპანიების შემოწმება და ისიც, უსაფრთხოებისა და ჯანსაღი პირობების „დათვალიერება“ არაფრის მომტანია.

გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს თავიდანვე, საკანონმდებლო დონეზე განისაზღვროს რეაგირების ეფექტური მექანიზმი და ინსპექტორატს მიენიჭოს როგორც რეკომენდაციების გაცემის, ისე უფრო მკაცრი, თუნდაც სანქციონების, ღონისძიებების გატარების უფლება.

## გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ანდრეა ბორონი, საქართველოს შრომის კოდექსის კომენტარი, თარგმანი, გამომცემლობა „მერიდიანი“ თბ. 2016 წ.
2. პიოტრ კაზმიარკევიჩი, მუშაობის ნებართვა და შრომის ინსპექცია, ნიდერლანდები, გერმანია და პოლონეთი, ვარშავის საზოგადოებრივ საქმეთა ინსტიტუტი, თბ., 2014.
3. Вольфганг фон Рихтхофен, ИНСПЕКЦИЯ ТРУДА, Введение в профессию, Международное бюро труда, Женева, 2002 г
4. შსო, „თამაშის წესები“, მოკლე შესავალი შრომის საერთაშორისო ნორმებში, შესწორებული რედაქცია, 2009, გვ. 40, ჟენევა, შსო, 2002.
5. A mapping report on Labour Inspection Sercises in 15 European countires , A syndex report for the European federation of Public Service Unions (EPSU) 2012,
6. Renato Bignami, Giuseppe Casae, Mario Fasani, Labour Inspection and employment relationship, Working document N28, ILO, 2013
7. Labour Inspection and Undeclared Work in the EU, EC Project GLO/12/24/EEC, Labour Inspection Strategies for combatting undeclared work in Europe, Working document N29, ILO, 2013
8. Labour Inspection, International Labour Conference 95<sup>th</sup> Session, 2006. ILO, Report III (part 1B)
9. საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიში „საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ“, თბ., 2013.
10. საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიში „საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ“, თბ., 2014.
11. საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიში „საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ“, თბ., 2015.

**ნორმატიული მასალა:**

1. საქართველოს კონსტიტუცია;
2. საქართველოს ორგანული კანონი „საქართველოს შრომის კოდექსი“
3. კანონი „საქართველოს შრომის კანონთა კოდექსი“;
4. საქართველოს კანონი „ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“
5. Co81-Labour Inspection Convention (concerning Labour Inspection in Industry and Commerce), 1947, (No.81)
6. C129- Labour Inspection (Agriculture) Convention (Convention concerning Labour Inspection in Agriculture), 1969 (No 129)
7. C121 –Employment Injury Benefits Convention (Convention concerning Benefits in the Case of Employment Injury), 1964, (No 121)
8. Council Directive on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health of workers at work N89/391/EEC (of 12 June 1898)
9. ასოცირების შესახებ შეთანხმება ერთის მხრივ, ევროკავშირს და ევროპის ატომური ენერჯის გაერთიანებას და მათ ნევრ სახელმწიფოებსა და მეორეს მხრივ, საქართველოს შორის.
10. გაეროს ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტი.
11. ევროპის სოციალური ქარტია (შესწორებული), რატიფიცირებულია საქართველოს პარლამენტის 2005 წლის 1 ივლისის N 1876 – რს დადგენილებით.
12. საქართველოს სამოქმედო გეგმა „ღრმა და ყოვლისმომცველი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმების (DCFTA) განხორციელებისათვის 2014 – 2017“
13. საქართველოს მთავრობის 2013 წლის N199 დადგენილება „საქართველოს შრომის ბაზრის ფორმირების სახელმწიფო სტრატეგიისა და საქართველოს შრომის ბაზრის ფორმირების სახელმწიფო სტრატეგიის რეალიზაციის 2013-2014 წლების სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ“
14. საქართველოს მთავრობის 2014 წლის 26 დეკემბრის N732 დადგენილება „საქართველოს შრომის ბაზრის ფორმირების სახელმწიფო სტრატეგიისა და საქართველოს შრომის ბაზრის ფორმირების სახელმწიფო სტრატეგიის რეალიზაციის 2015-2018 წლების სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ“.
15. საქართველოს მთავრობის N445 დადგენილება „საქართველოს ადამიანის უფლებების დაცვის სამთავრობო სამოქმედო გეგმის (2014-2015 წლებისთვის) დამტკიცებისა და საქართველოს ადამიანის უფლებების დაცვის სამთავრობო სამოქმედო გეგმის (2014-2015 წლებისთვის) საკოორდინაციო უწყებათაშორისი საბჭოს შექმნისა და მისი დებულების დამტკიცების შესახებ“
16. საქართველოს მთავრობის 2014 წლის N400 დადგენილება „საქართველოს სოციალური-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის „საქართველოს 2020“ დამტკიცების შესახებ“
17. საქართველოს მთავრობის 2015 წლის 2 მარტის N81 დადგენილება „საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს დებულების დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2005 წლის 31 დეკემბრის N249 დადგენილებაში ცვლილების შეტანის თაობაზე.
18. საქართველოს მთავრობის 2016 წლის N112 დადგენილება „იძულებითი შრომისა და შრომითი ექსპლუატაციის პრევენციის და მათზე რეაგირების მიზნით სახელმწიფო ზედამხედველობის განხორციელების წესის დამტკიცების შესახებ“.
19. საქართველოს მთავრობის 2015 წლის 5 თებერვლის დადგენილება N38 „შრომის პირობების მონიტორინგის სახელმწიფო პროგრამის დამტკიცების შესახებ“.
20. საქართველოს მთავრობის 2016 წლის 18 იანვრის დადგენილება N19 „შრომის ინსპექტირების 2016 წლის სახელმწიფო პროგრამის დამტკიცების შესახებ“.
21. საქართველოს მთავრობის 2013 წლის 7 ოქტომბრის N258 დადგენილება „სოციალური პარტნიორობის სამმხრივი კომისიის დებულების დამტკიცების შესახებ“.

**ინტერნეტ რესურსები:**

[www.matsne.gov.ge](http://www.matsne.gov.ge)

[www.ilo.org](http://www.ilo.org)

[www.ombudsmen.ge](http://www.ombudsmen.ge)

[www.moh.gov.ge](http://www.moh.gov.ge)

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:01989L0391-20081211>

<http://www.mfa.gov.ge>

<http://ssa.gov.ge>

<http://gov.ge>

<http://www.economy.ge>

<http://procurement.gov.ge>

<http://eugeorgia.info>

<http://www.rostrud.ru/openrostrud/>

<http://www.gtuc.ge/>

<https://emc.org.ge/>

**ზვიად გოგრიჭიანი**

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის  
სახელმწიფო უნივერსიტეტის  
იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი

## პირობითი მსჯავრის სამართლებრივი ასპექტები

### რეზიუმე

წინამდებარე კვლევაში ყურადღება გამახვილებულია პირობითი მსჯავრის პრობლემატურ საკითხებზე, რომელიც სასჯელის მიზანს ასრულებს თვით სასჯელის გამოყენების გარეშე. პირობითი მსჯავრი არის დამოუკიდებელი ინსტიტუტი საერთოდ სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, რომელსაც, ვფიქრობ, ერთ-ერთი პრობლემატური ადგილი უჭირავს სისხლის სამართლის ინსტიტუტებს შორის.

უპირველეს ყოვლისა, კვლევის ღირსია პირობითი მსჯავრის დანიშვნის გამართლება. ისმის კითხვა, მაინც რა უდევს საფუძვლად პირობითი მსჯავრის დანიშვნას, როგორ შეიძლება მისი მიზანშეწონილობის ახსნა? ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად საჭიროა რამდენიმე კითხვას გაეცეს პასუხი. კეძოდ, რომელი სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფისას უნდა დაინიშნოს პირობითი მსჯავრი და საერთოდ რატომ არსებობს როგორც დამოუკიდებელი ინსტიტუტი, რა განასხვავებს სასჯელისა და სასჯელის გადავადებისაგან. სასამართლომ როგორი პროგნოზირებით უნდა აიცილოს დანაშაულის რეციდივი თავიდან. ასეთი რისკები შეიძლება დაყვანილ იქნას მინიმუმამდე. საერთოდ უნდა ითქვას, პირობითი მსჯავრი ჯერ ხომ კიდევ ახალი ეპოქის სისხლის სამართლებრივი აზროვნების ნაყოფია. ის გაცდენილია სისხლის სამართლებრივი კვლევის სფეროს. ამით დაინტერესებას რატომ გამოხატავენ საერთოდ მხატვრული ლიტერატურის წარმომადგენლები? მათ შორის ილია ქავჭავაძე, რომელიც წინააღმდეგი იყო პირობითი მსჯავრი შეფარდებოდა ადამიანობაზე უსირცხვილო ხელალებულ კაცებს. მაშასადამე, როგორი უნდა იყოს აღნიშნული ინსტიტუტი, რომ მან სასჯელის გარეშე კარგად შეიცნოს პიროვნება. ჩვენი კანონმდებლობა რამდენად სწორად აყალიბებს ყოველივეს, რამდენად სწორად არის განსხვავებული პროფესიონალი და შემთხვევითი დამნაშავე, რაც ძალიან მნიშვნელოვანია პირობითი მსჯავრის ინსტიტუტისათვის.



**Zviad Gogrichiani**

*Ivane Javakhishvili Tbilisi State University*

*Phd Student of Law Faculty*

## **Suspended Sentence**

### **Abstract**

The presented research pays attention to the problematic issues of suspended sentence, which fulfills the goal of punishment without punishment. Suspended sentence is an independent institute of legislation, which takes one of the problematic places within institutes of criminal law.

First of all, we need to analyse why the suspended sentence is a good infection of penalty. There are some questions about it: what can be assumed as a basis of setting suspended sentence? How can its appropriateness be explained? The answer to these questions demands answers from other questions. In particular, for instance, what legal act should be subjected to suspended sentence and why it is an independent institution? What is difference between suspended and penalty or reprieve of penalty? How can court avoid recidivism? Such risks can be reduced to a minimum.

Generally, we can say that suspended sentence is a fruit of the new era criminal law thinning, which is out of criminal law's analysis. Why did the representatives of fiction literature express interest in it at all? One of them was Ilia Chavchavadze, who opposed giving suspended sentence to shameful men. Therefore, what kind of institution it should be to be well aware of the person without penalty. How well our legislation correctly formulates all these? How well are differentiated professionals from accidental offenders, which is very important for the suspended sentence institution.

ზვიად გოგრიჭიანი

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის  
სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდი-  
ული ფაკულტეტის დოქტორანტი

## პირობითი მსჯავრის სამართლებრივი ასპექტები

### ისტორიული მიმოხილვა

სამართლის დოქტორი ზ. გოთუა როცა პირობით მსჯავრზე იწყებს მსჯელობას, ამბობს, პირობითი მსჯავრის ინსტიტუტი უძველესი ქვეყნების სამართლის ძეგლებშიც გვხვდება. თუმცა ამას არ აკონკრეტებს. პირობითი მსჯავრის ისტორიულ ნაწილს აშუქებს პროფ. ო. გამყრელიძე, რომელიც წერს, პირობითი მსჯავრის ინსტიტუტი ახალი ეპოქის სისხლის სამართლებრივი აზროვნების ნაყოფია<sup>1</sup>. ეს ინსტიტუტი პირველად აშშს ერთ-ერთ შტატში (მასაჩუსეტში) აღმოცენებულა. აქედან ის ჯერ ავსტრალიაში, შემდგომ კი სხვა ქვეყნებში გავრცელებულა. თავდაპირველად ამ ინსტიტუტის პრაქტიკაში შემოღების საკითხს რიგი შეხლა-შემოხლა გამოუწვევია სპეციალისტთა შორის. იგი თურმე საერთაშორისო კონგრესის განხილვის საგანიც იყო და 1902 წელს პეტერბურგში ხმათა უმრავლესობით პირობითი მსჯავრის ინსტიტუტის შემოღება გამართლებულად მიუჩნევიათ. პირობითი მსჯავრის ინსტიტუტი ჩაისახა ინგლისში იქაური მოსამართლეების უფლების ნიადაგზე გადაედოთ განაჩენის გამოტანა სხვადასხვა მიზეზების გამო. მაგალითად: მოსამართლე რომ მოთათბირებოდა თავის ამხანაგს საქმეში წამოჭრილი იურიდიული საკითხის დასაზუსტებლად, ან ბრალდებულისათვის მიეცათ საშუალება მომზადებულიყო ბრალდების უარსაყოფად, ან გადაეტანა საქმე ზემდგომ ინსტანციაში და სხვ. მე-19 საუკუნის 40-იან წლებში ქ. ბირმინგემის ერთ-ერთმა მომრიგებელმა მოსამართლემ მეტიუ ჰილილიმ დაიწყო ამ ღონისძიების გამოყენება იმ დამნაშავეთა მიმართ, რომლებიც არ ამჟღავნებდნენ ზნედაცემულობას. იგი გარკვეული ვადით გადადებდა ხოლმე გამოტანილი განაჩენის აღსრულებას, ამასთან მოითხოვდა თავდების წარმოდგენას კარგი ქცევისათვის, თუ ბრალდებული თავდებობების პირობებს პირნათლად ასრულებდა, მის მიმართ სასჯელი აღსრულებას აღარ ექვემდებარებოდა.

მე-19 საუკუნის 60-იან წლებში ეს პრაქტიკა ნასესხებ იქნა ამერიკის მასაჩუსეტის შტატის მიერ. აქ ინგლისიდან იწვევენ ახალგაზრდა იურისტებს მოსამართლეებად და ამ უკანასკნელებმა შეიტანეს იქ ეს პრაქტიკაც, აშშ-ში პირობითმა მსჯავრმა საკანონმდებლო გაფორმება მიიღო 1898 წელს.

ამერიკის კანონმდებლობაში პირობითი მსჯავრის შეტანა განაპირობა ახალმა შეხედულებამ დანაშაულის მიზეზებზე სოციალური ფაქტორების გავლენის შესახებ. ამერიკელი მეცნიერები ასე მსჯელობდნენ: თუ დანაშაულის ჩადენა სოციალური ფაქტორების შედეგია (ცხოვრების ცუდი პირობები, გარემო პირობები, ცუდი წრე), მაშინ დანაშაული უნდა აღიკვეთოს სოციალური გარემოს გაუმჯობესებით და თვით დამნაშავე კი უნდა გამოსწორდეს; ამ თეორიით ამართლებდნენ პირობითი მსჯავრის და დამნაშავეთა მიმართ ზედამხედველის თანამდებობის შემოღებას.

საფრანგეთში 1884 წელს სენატორმა ბერნარჟემ წარადგინა პირობითი მსჯავრის პროექტი.

<sup>1</sup> ზ. გოთუა, სისხლის სამართლის სასჯელები, თბ., 2001, გვ.69.



აღნიშნული პროექტი 1894 წელს დამტკიცდა კანონად. რაც შეეხება ბელგიას, იგი საფრანგეთზე უფრო გვიან დაადგა პირობითი მსჯავრის შემოღების გზას. 1888 წელს, მარტში, იუსტიციის მინისტრმა ლოჟენმა წარადგინა პირობითი მსჯავრის პროექტი, კანონად, იგი ამავე დროს დამტკიცდა. ბელგიამ, ამ პატარა, მაგრამ კარგად განათლებულმა ქვეყანამ, პირველმა დაადო სანქცია პირობით მსჯავრს და საფრანგეთზე 3 წლით ადრე მიიღო აღნიშნული კანონი. ბელგიის 1888 წლის პირობითი მსჯავრის კანონი უნდა შეეფარდებინათ პირის მიმართ, რომელმაც დანაშაული ჩაიდინა პირველად და რომლის მიმართ შეიძლებოდა დანიშნულიყო თავისუფლების აღკვეთა არაუმეტეს 6 თვისა. ბელგიურმა სამართალმა უარყო პირობითი მსჯავრის ის სახე, რომელსაც განაჩენი არ გამოაქვს და დააკანონა, რომ პირის მიერ ჩადენილ დანაშაულზე სასამართლომ განაჩენი უნდა გამოიტანოს, მაგრამ სასჯელი გარკვეულ პირობებში სისრულეში არ მოიყვანებოდა.

გერმანიაში პირობითი მსჯავრის შემოღება დაიწყო მე-19 საუკუნის 90-იან წლებში, როდესაც გერმანელი იურისტების ყურადღება მიიპყრო 1888 წელს ბელგიის კანონმა პირობითი მსჯავრის შესახებ. მას შემდეგ გერმანელმა იურისტებმა: ბერნერმა, სიტმა, იაგემანმა, შროტმა და სხვებმა მხარი დაუჭირეს პირობით მსჯავრს (რაც ჟურნალებში მსჯელობის საგნად იქცა).

გერმანიის იმპერიის სხვადასხვა სახელმწიფოებში პირობითი მსჯავრის სხვადასხვა სახე მკვიდრდებოდა. მათ მიიღეს პირობითი შეწყალების სახელწოდება. გერმანიის იმპერატორმა ბრძანება გასცა იუსტიციის მინისტრის მიმართ იმის შესახებ, რომ იმ დანაშაულისათვის, რომელთა გამოც სამართალმა დაადგინა ციხეში ჯდომა არა ექვს თვეზე მეტი, სასჯელის აღსრულება დააყოვნოს, დამნაშავე თავისუფლად დატოვოს რამოდენიმე ხნით (არაუმეტეს ერთი წლით) თითქოს გამოსაცდელად და მით უმეტეს, თუ დასასჯელი არასრულწლოვანია (18 წელზე ნაკლები).

რუსეთში პირობითი მსჯავრის ინსტიტუტმა თავიდანვე მიიპყრო მრავალი კრიმინალისტიკის ყურადღება. რუსი კრიმინალისტების ცდა, გაეტარებინათ ეს კანონი, უშედეგოდ დასრულდა, რაც კიდევ ერთხელ ამტკიცებდა მის სკეპტიკურ დამოკიდებულებას ახლის, პროგრესულის მიმართ. სამართლის კლასიკური სკოლის მიმდევარი, ავტორიტეტული რუსი კრიმინალისტი, პროფ. ნ. ს. ტაგანცევი, აყენებდა საკითხს, შემოეღოთ აღნიშნული ინსტიტუტი „გერმანული პირობითი შეწყალების სახით“.

### პირობითი მსჯავრის იურიდიული ბუნება

ჩადენილი დანაშაულისათვის სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების ყველაზე გავრცელებული ფორმა მსჯავრდებულის მიმართ, სასჯელის რეალური აღსრულებაა, მაგრამ დანაშაულის განხორციელებისათვის სასჯელის გვერდით იყენებს სხვა სამართლებრივ ლონისძიებებსაც, რომლებიც სისხლის სამართლის მიზნების მისაღწევად დადგენის საშუალებებს კიდევ უფრო ეფექტურს ხდის. სწორედ აღნიშნული პრინციპის რეალიზაციას ემსახურება პირობითი მსჯავრი<sup>2</sup>. პირობითი მსჯავრის იურიდიული ბუნების ცნების სწორად გარკვევა საჭიროა უწინარეს ყოვლისა იმ მიზნით, რომ მისი გამოყენება კანონიერად მოხდეს. და შედეგიც ნაყოფიერი იყოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში პირობითი მსჯავრის იურიდიული ბუნების არასწორ წარმოდგენას დიდი ზიანის მოტანა შეუძლია. ცოტა როდია ისეთი დამნაშავეები, რომლებიც ძალზე განიცდიან სისხლის სამართლის პასუხისმგებაში მიცემას, როგორი დანაშაულიც უნდა იყოს მათ მიერ ჩადენილი, ასეთი დამნაშავეებისათვის მარტო ბრალდებულის სკამზე ჯდომა და მითუმეტეს სასამართლოს მიერ გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანა ფრიად სერიოზულ სასჯელს წარმოადგენს. თვით სას-

<sup>2</sup> ო. გამყრელიძე, სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-3 ტომი, თბ., 2013, გვ.130.

ჯელის მოხდა მთელ რიგ შემთხვევაში ველარაფერს დაუმატებდა მსჯავრდებულის გამოსწორების მხრივ. მაგრამ როდის უნდა იქნას გამოყენებული პირობითი მსჯავრი? აი ეს არის მთავარი საკითხი, რადგან ყველა დანაშაულისათვის ყველა დამნაშავეს მიმართ როდი უნდა იქნას პირობითი მსჯავრი გამოყენებული (როგორც ეს იქნა გამოყენებული ბოლო წლების სასამართლო პრაქტიკაში).

აღრინდელ იურიდიულ ლიტერატურაში აზრთა სხვადასხვაობა იყო პირობითი მსჯავრის იურიდიული ბუნების შესახებ, როგორც ქართულ ისე უცხოურ იურიდიულ ლიტერატურაში. ამ საკითხზე ერთმანეთისაგან განსხვავებული მოსაზრება იყო გამოთქმული. ერთი ნაწილი პირობით მსჯავრს სასჯელის განსაკუთრებულ სახედ მიიჩნევდა, მეორე ჯგუფი სასჯელის სისრულეში მოყვანის განვადებად, მესამე ჯგუფი განაჩენის სისრულეში მოყვანის განსაკუთრებულ წესად აღიარებს. მეოთხე ჯგუფი პირობით მსჯავრს სასჯელის დანიშვნის განსაკუთრებულ სახედ მიიჩნევს. ნ. სავინი პირობით მსჯავრს განსაზღვრავს როგორც სახელმწიფო იძულების განსაკუთრებულ ზომას. თუ დაუშვებთ, რომ პირობითი მსჯავრი არის სასჯელის ერთ-ერთი სახე, მაშინ პირობითი მსჯავრის იურიდიული ბუნება გაშუქებული უნდა იყოს სასჯელის ცნების პოზიციებიდან. ამ შემთხვევაში უნდა ვიხელმძღვანელოთ სასჯელის ნორმებით და პირობითი მსჯავრი უნდა დაგუკავშიროთ სასჯელის სხვა სახეებს, მაგრამ სულ სხვა შედეგს მივიღებთ, თუ პირობით მსჯავრს არ ჩავთვლით სასჯელის სახედ, მაშინ, ბუნებრივია, მისი რეგულირება სხვანაირად მოხდება. მეოცე საუკუნის დასაწყისში პირობითი მსჯავრი ცნობილი იყო როგორც სასჯელი.

1924 წელს პირობითი მსჯავრი ამოირიცხა სასჯელთა სიიდან, პირობითი მსჯავრი აღარაა შეტანილი სასჯელთა სახეებში. ე. ი. სასჯელთა სახედ არ ითვლება.

პირობითი მსჯავრი დამნაშავეს ეუბნება, შენ ჩაიძინე დანაშაული, მაგრამ არ გიყენებთ იმ სასჯელს, რომელიც განაჩენშია მოცემული და დარწმუნებული ვართ შენს გამოსწორებაში განაჩენის სისრულეში მოუყვანლად. აქ მთავარ სპეციფიკურ ფაქტორად ითვლება ბრალდებულისადმი ნდობის გამოცხადება და მეორე ჩვენ თუ დავეთანხმებით შეხედულებას, რომლის მიხედვითაც პირობითი მსჯავრი სასჯელის სახეს წარმოადგენს, მაშინ უნდა ვაღიაროთ, პირობითი მსჯავრდებული ერთი და იმავე დანაშაულისათვის ისჯება ორჯერ. ერთხელ, როცა სასამართლო უსჯის მას დანაშაულის ჩადენისათვის სასჯელის ერთ-ერთ სახეს თავისუფლების აღკვეთას და, მეორედ, როდესაც სასჯელის ეს სახე შეიძლება შეიცვალოს პირობით. თუ მივიჩნევთ, რომ აღნიშნული თვალსაზრისით თვითონ წარმოადგენს სასჯელის გარკვეულ სახეობას.

ეს კი მაშინ დაიშვება კანონით, თუ პირობით მსჯავრდებული საგამოცდო ვადაში ჩაიდენს ახალ დანაშაულს, ასეთ შემთხვევაში, ცხადია, სასამართლოს შეუძლია ახალი დანაშაულის ჩადენის დროს შეუერთოს სასჯელი, რაც ადრე პირობით ჰქონდა დანიშნული.

რაც შეეხება სასჯელის აღსრულების გადავადებას, თუ პირდაპირი მნიშვნელობით გავიგებთ, გამოდის, რომ ვადის გასვლის შემდეგ, რასაც სასამართლო დაანესებს, სასჯელი სისრულეში უნდა მოვიდეს.

პროფ. ი. დვალის აზრით, პირობითი მსჯავრი არ უნდა გავიგოთ სასჯელის გადავადებად, ვინაიდან სასჯელის გადავადება ნიშნავს იმას, რომ ობიექტურად არსებობს სასჯელის აღსრულების დამაბრკოლებელი გარემოება, რომელსაც არანაირი კავშირი არ აქვს პასუხისმგებლობის ინდივიდუალიზაციასა და სისხლის სამართლის მიზნებთან სასჯელის რეალურად აღსრულებლობა პროცესუალური პრობლემა<sup>3</sup>.

<sup>3</sup> იხ. ი. დვალიძე, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სასჯელისა და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები, თბ., 2013, გვ.128.

შეიძლება ჯარიმის განვადება ან გადადება, თუ ჯარიმის დაუყოვნებლივ გადახდა საძნელოა მჯავრდებულისათვის. ე. ი. სასჯელის აღსრულება გადავადებულია, მაგრამ ყველა შემთხვევაში განაჩენი მოიყვანება სისრულეში.

პირობითი მსჯავრის დანიშვნისას თუ მსჯავრდებულმა არ დაარღვია მის მიმართ წაყენებული მოთხოვნები, სასჯელი არასოდეს არ იქნება სისრულეში მოყვანილი. ამიტომ არის დანესებული საგამოცდო ვადა, რომლის განმავლობაში უნდა გამოისყიდოს თავისი დანაშაული<sup>4</sup>.

თუ ჩვენ გავიზიარებთ, რომ პირობითი მსჯავრი არის განაჩენის აღსრულების განსაკუთრებული წესი, აღნიშნულ თვალსაზრისს ვერ დავეთანხმებით იქიდან გამომდინარე, რომ პირობითი მსჯავრის დროს დანიშნული სასჯელი დამნაშავეს არ ეფარდება, იგი მას არ იხდის, თუ მან შეასრულა გამოცდის პირობები, ის ითვლება ნასამართლეობის არმქონედ. ასეთი გამოცდა არ შეიძლება გავიგოთ სასჯელის განსაკუთრებულ წესად, რადგან იგი არ ითვალისწინებს მსჯავრდებულისათვის სპეციალური შეზღუდვის ნიშნებს (ურომლისოდაც სასჯელი არ არსებობს).

უცილებელია აქვე აღინიშნოს ის გარემოება, თითქოს პირობითი მსჯავრის სახელწოდება არასწორად ასახავს მის იურიდიულ ბუნებას, თვით მსჯავრდება თავისი შინაარსით რეალურია და არა პირობითი მსჯავრდებულის მიმართ. ასეთ შემთხვევაში სასამართლოს გამოაქვს გამამტყუნებელი განაჩენი, უნიშნავს მას სასჯელის კონკრეტულ სახეს და განსაზღვრული სასჯელის ზომას.

ლიტერატურაში საერთოდ დავაა თვით ტერმინთან დაკავშირებითაც. უცხო ქვეყნის იურიდიულ ლიტერატურაში თარგმნის შემთხვევაში გამოყენებულია ტერმინი „პირობითი სასჯელი“ სისხლის სამართლის როგორც ძველი, ისე მოქმედი კოდექსი იყენებს პირობით მსჯავრს. რიგი ავტორების აზრით, უმჯობესია ტერმინი „სასჯელის პირობით გამოუყენებლობა“. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, ვფიქრობთ, რომ მთავარია განვითარდეს სამართალი, ტერმინები ხშირად რჩება უცვლელი. პირობითი მსჯავრის ტერმინი ვერავითარ ზიანს ვერ მოუტანდა მის ბუნებას, რაც მთავარია, პირობითი მსჯავრი სასჯელისგან გათავისუფლების ინსტიტუტია, ის წარმოადგენს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის თავისებურ ფორმას. ამის გამო იგი შეიძლება სისხლისსამართლებრივი ზემოქმედების ერთ-ერთ რიგში მოექცეს, ამასთან ერთად პირობითი მსჯავრი უპირობოდ მოიცავს თავის თავში ბრალდებულის განთავისუფლების იმ ნიშნებს, რომლებიც ათავისუფლებს მას რეალური მსჯავრისაგან. ამით უახლოვდება იგი მსჯავრისაგან განთავისუფლების ინსტიტუტს, რომლის გამოყენება როგორც ეს რსფსრ-ს ზოგადი ნაწილის კომენტარებშია აღნიშნული, ეფუძნება მსჯავრდებულისათვის ნდობას, რომალსაც, ასევე როგორც პროფ. ი. დვალაძე აღნიშნავს, გააჩნია იგივე მიზნები, რაც სასჯელს. პირობითი მსჯავრის გამოყენებისას პირი არ თავისუფლდება სს პასუხისმგებლობისაგან და სათანადო ქცევაზე ზედამხედველობით სახელმწიფო მსჯავრდებულზე განაგრძობს ზემოქმედებას ისეთი მიზნების განსახორციელებლად, როგორცაა: სამართლიანობის აღდგენა, ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება, დამნაშავის რესოცილაზიცია, თავისუფლების აღკვეთის და სხვა სასჯელების გამოყენების გარეშე<sup>5</sup>.

### **პირობითი მსჯავრის სახეები და გამოყენების წესი**

საქართველოში მოქმედი კანონმდებლობით პირობითი მსჯავრის გამოყენება შეიძლება სასჯელის სახით, როგორცაა გამასწორებელი სამუშაო, თავისუფლების შეზღუდვა, სამხედრო პი-

<sup>4</sup> იხ. ო. კოლუაშვილი, პირობითი მსჯავრის შეფარდების ზოგაერთი საკითხები, თბ., 1967, გვ.60-67.

<sup>5</sup> იხ. ი. დვალაძე, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სასჯელისა და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები, თბ., 2013, გვ. 128.

რის სამსახურებრივი შეზღუდვა, თავისუფლების აღკვეთა და სხვ. სასჯელების დროს, სადაც თავდაპირველად განისაზღვრება ამ სასჯელების კონკრეტული ზომა, ხოლო შემდეგ ინიშნება გამოსაცდელი ვადა. სასამართლო პირობითი მსჯავრის გამოყენებისას გამამტყუნებელი განაჩენით დანიშნავს ორ ვადას, რეალური სასჯელის ვადას და გამოსაცდელ ვადას. პირობითი მსჯავრის გამოყენების დროს პირობითად ითვლება მხოლოდ ძირითადი სასჯელი, მაგრამ იგი არ ახდენს გავლენას დამატებითი სასჯელის გამოყენებაზე. ამის ერთ-ერთი მაგალითია განსასჯელ თურქეთის მოქალაქე მ.ჯ-ს საქმე, რომელსაც ბრალი ედებოდა იმაში, რომ მან დაარღვია „ოკუპირებული ტერიტორიების შესახებ“ კანონი – შევიდა ოკუპირებულ ტერიტორიაზე ჯგუფურად. მასვე ედებოდა ბრალი საბაჟო საზღვარზე კონტროლის გვერდის ავლით განსაკუთრებით დიდი ოდენობით მოძრავი ნივთის გადატანაში, რაც გადატვირთა სოხუმის ნავსადგურში და აღკვეთილი იქნა საქართველოს სასაზღვრო პოლიციის მიერ. განსასჯელი მ.ჯ. ცნობილი იქნა დამნაშავედ წარდგენილ ბრალდებაში და საბოლოოდ მიესაჯა 5 წლით თავისუფლების აღკვეთა, რაც ჩაეთვალა პირობით, სამი (3) წლის გამოსაცდელი ვადით, ამასთან, მასვე დამატებითი სასჯელის სახით დაენიშნა ჯარიმა 30-000 სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ. დამატებითი სასჯელის გამოყენებას პირობითი მსჯავრის დროს განსაზღვრავს სსკ-ის 63-ე მუხლის მე-6 ნაწილი, რაც შეეხება ძირითად სასჯელს, თავდაპირველი რედაქცია განსაზღვრავდა, თუ რომელი სასჯელი ჩათვლილიყო პირობითად, მაგრამ დღევანდელი რედაქციის 63-ე მუხლში ასეთი ჩამონათვალი აღარ გვხვდება, მაგრამ თუ გადავხედავთ 64-ე მუხლის შინაარსს ამოვიკითხავთ, თავისუფლების აღკვეთაზე უფრო მსუბუქი სახის სასჯელის დანიშნვისას გამოსაცდელი ვადა უნდა იყოს არანაკლებ ერთი და არაუმეტეს სამი წლისა. აქედან გამომდინარე, ნათელია, პირობითად თავისუფლების აღკვეთასთან ერთად შეიძლება დაინიშნოს ძირითადი სასჯელი. თუ სასამართლო ჩათვლის, რომ მსჯავრდებულმა დამატებითი სასჯელი გარდა ჯარიმისა რეალურად უნდა მოიხადოს, მაშინ პირობითი მსჯავრის გამოყენება, ჩვენი აზრით, მიუღებელია. თუ სასამართლომ საქმიდან გამომდინარე თავისუფლების აღკვეთა ჩაუთვალა პირობითად, პირობითი მსჯავრის იურიდიული ბუნებიდან გამომდინარე, ეს პიროვნების ნდობაზეა აგებული. ამიტომ ასეთ დროს რეალური აღსრულებისაგან, ვფიქრობთ, თავი უნდა შევიკავოთ მისი გამოყენებით შევავიწროვოთ არა მარტო თავისუფლების აღკვეთა, არამედ სხვა სასჯელების რეალური გამოყენება. პირობითი მსჯავრი, როგორც ეს პროფ. თინათინ წერეთელს აქვს აღნიშნული, შეიძლება გამოვიყენოთ სასჯელის მთელი ვადის და არა რომელიმე ნაწილის მიმართ. 1997 წელს ახალციხის სასამართლოს განაჩენით ზ-ს მიესაჯა თავისუფლების აღკვეთა 3 წლით ზემდგომი სასამართლოს გადაწყვეტილებით შეიცვალა. მის მიერ მოუხდელი თავისუფლების აღკვეთის 2 წელი და 5თვე ჩაითვალა პირობითად და გამოსაცდელ ვადად განისაზღვრა ერთი წელი. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს საზედამხედველო პალატამ ასეთი განჩინება არასწორად ცნო. პირობითი მსჯავრი ფაქტიურად ცნო მხოლოდ მოუხდელი სასჯელის მიმართ. პირობითი მსჯავრი მას უნდა დანიშვნოდა მთლიანად განაჩენით ზ-სათვის შეფარდებული სასჯელის მიმართ (ვფიქრობთ, რომ სსკ კოდექსის 50-ე მუხლის მეხუთე ნაწილი არასწორად არის ჩამოყალიბებული, რაც ალბათ შესწორებას მოითხოვს)<sup>6</sup>.

ამგვარად პირობითი მსჯავრის გამოყენების საფუძველი და ამასთანავე მიზანი უნდა იყოს სასამართლოს მიერ იმის დადგენა, რომ მსჯავრდებულის გამოსწორება შეიძლება სასჯელის რეალურად მოხდის გარეშე. ამიტომ პირობითი მსჯავრის საკითხის გადაწყვეტისას სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმის ხარისხი, დამნაშავის პიროვნება, მაგრამ ამ კუთხით არ იყო კარგი გამონათება ქართული იურიდიული აზროვნების ცაზე 2006 წლის

<sup>6</sup> ბ. ჟორჯოლაძე, თ. ბუზალაძე, სოციალური ეკონომიკა N3/19/2010, გვ.120.



28-აპრილის რედაქცია, სადაც წერია, თუ მხარეებს შორის დადებულია საპროცესო შეთანხმება სასამართლო უფლებამოსილია დაადგინოს, რომ დანიშნული სასჯელი ჩაიდინოს პირობითად. ამ ცვლილებით კი გამოდის, რომ სასამართლოს აღარ ევალება იმსჯელოს დამნაშავეს პიროვნებაზე. ასე რომ, 63-ე მუხლის ახალი რედაქციის მიხედვით, შეიძლება გარეთ დარჩეს საშიში გამოუსწორებელი დამნაშავეც, თუ კი მას საპროცესო შეთანხმებას გაუფორმებენ. სამაგიეროდ ციხეში უნდა გავუშვათ მსჯავრდებული, რომლის გამოსწორება, მართალია შესაძლებელია, მაგრამ სავსებით გასაგები მიზეზების გამო ის უარს ამბობს საპროცესო შეთანხმებაზე ან თვითონ არ არის ამაზე თანახმა<sup>7</sup>.

საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობაზე დაკვირვებით პროფ. ი. დვალიძემ პირობითი მსჯავრი დაყო სამ სახეთ: პირობითი მსჯავრი, რომელიც ინიშნება საპროცესო შეთანხმების დადებისას (სისხლის სამართლის კოდექსის 63-ე მუხლის პირველი ნაწილი) და პირობითი მსჯავრი, რომელიც საპროცესო შეთანხმების დადების გარეშე ინიშნება „სსკ 63-ე მუხლის მესამე“ და პირობითი მსჯავრი, რომელიც საპროცესო შეთანხმების გარეშე ინიშნება და სასჯელის ნაწილის აღსრულებას ცვლის (სსკ 50-ე მუხლის მე-5 ნაწილი) მოქმედი სისხლის სამართლის 63-ე მუხლის მიხედვით, თუ მხარეებს შორის დადებულია საპროცესო შეთანხმება, პირობითი მსჯავრი შეიძლება გამოყენებულ იქნას ნებისმიერ დანაშაულზე. ამასთან, მისი გამოყენება შეიძლება იმ შემთხვევაშიც, თუ პირი გამოსაცდელ ვადაშიც ჩაიდენს ახალ განზრახ დანაშაულს. ეს გამონაკლისი დაიშვება მხოლოდ საპროცესო შეთანხმების დადებისას, რომელიც შეთანხმებული უნდა იყოს მთავარ პროკურორთან ან მის მოადგილესთან. აქედან გამომდინარე, მართებულია პროფ. ი. დვალიძის მოსაზრება, როცა თავის სახელმძღვანელოში ამბობს: „სსკ 63-ე მუხლი განსაკუთრებულ მსჯელობას მოითხოვს. 63-ე მუხლის მეორე ნაწილში თუ მსჯავრდებულმა ჩაიდინა განსაკუთრებით მძიმე ან განზრახმძიმე დანაშაული, დანიშნული სასჯელის პირობითად ჩათვლა დაუშვებელია“<sup>8</sup> ეს შეზღუდვა ეხება პირობითი მსჯავრის მხოლოდ მეორე სახეს<sup>8</sup>.

მეორე სახის პირობითი მსჯავრის დანიშვნისათვის აუცილებელი მოთხოვნა გახდა, თუ მსჯავრდებული აღიარებს დანაშაულს, ანდა თანამშრომლობს გამოძიებასთან, ასევე მსჯავრდებული წარსულში ნასამართლევია არ ყოფილა განსაკუთრებით მძიმე ან განზრახმძიმე დანაშაულის ჩადენისთვის და ასევე, 63-ე მუხლის მე-4 ნაწილის დაწესებული შეზღუდვა მეორე სახის პირობით მსჯავრზე ვრცელდება, რომელიც ორჯერ ნასამართლობის შეზღუდვას აწესებს. რაც შეეხება 63-ე მუხლის მე-5 ნაწილს, თუ მსჯავრდებულს განაჩენის გამოტანის მომენტისათვის არ შესრულებია თვრამეტი წელი და მან პირველად ჩაიდინა დანაშაული, სასამართლო უფლებამოსილია დაადგინოს, რომ დანიშნული სასჯელი ჩაითვალოს პირობით, თუ მას ჩადენილი არ აქვს განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული. ამ შემთხვევაშიც სასამართლო უფლებამოსილია დაუნიშნოს პირობითი მსჯავრი. საპროცესო შეთანხმების გარეშე მძიმე დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაშიც თუ მსჯავრდებულს განაჩენის გამოტანის მომენტისათვის არ შესრულებია თვრამეტი წელი, აქვე უნდა ვთქვათ, სასამართლოს როლი პირობითი მსჯავრის დანიშვნის ნაწილში მომატებულია<sup>9</sup>. 63-ე მუხლის მე-3 ნაწილში სასამართლოს როლი შემცირებულია 2000 წლის რედაქციასთან შედარებით, თანაც აუცილებელ პირობას უყენებს დანაშაულის აღიარებას, ანდა გამოძიებასთან თანამშრომლობას. 63-ე მუხლის მე-4 ნაწილში სასამართლოს როლი და ფუნქცია უსაფუძვლოდაა შემცირებული. თუ სასამართლომ დაინახა პირობითი მსჯავრის მოსალოდნელი ეფექტი, ვერ დაუნიშნავს, რადგან მსჯავ-

<sup>7</sup> იხ. ო. გამყრელიძის ინტერვიუ გაზეთ ასავალ-დასავალში 14-20 მაისი 2007 წ.

<sup>8</sup> თ. წერეთელი, სისხლის სამართლის კოდექსის კომენტარები, თბ., 1976, გვ. 269-270.

<sup>9</sup> მ. ტურავა, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, გვ.120.

რდებული ნასამართლავი იყო ორი განზრახ მსუბუქი დანაშაულის ჩადენაში<sup>10</sup>.

ანდა 63-ე მუხლის დღევანდელ რედაქციაში რომ წერია: „თუ მსჯავრდებულმა ჩაიდინა განსაკუთრებით მძიმე და განზრახ მძიმე დანაშაული, დანიშნული სასჯელის პირობითად ჩათვლა დაუშვებელია.“

50-ე მუხლის მე-5 ნაწილში ვკითხულობთ, ვადიანი თავისუფლების აღკვეთის დანიშვნისას სასამართლო უფლებამოსილია განაჩენით დაადგინოს სასჯელის ნაწილის მოხდა, ხოლო დანარჩენი ნაწილის პირობით მსჯავრად ჩათვლა თუ ბრალდებული (მსჯავრდებული აღიარებს დანაშაულს) პირს არ წაასწრეს დანაშაულის ჩადენისას ან ჩადენისთანავე, ასახელებს დანაშაულის ჩადენაში თანამონაწილეებს და თანამშრომლობს გამოძიებასთან. საპროცესო შეთანხმების დადების გარდა თუ ჩადენილია განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული, პირობით მსჯავრად შეიძლება ჩაითვალოს დანიშნული სასჯელის ერთი მეოთხედი, მძიმე დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში სასჯელის ერთი მესამედი.

როგორც ვხედავთ, 63-ე მუხლი სასამართლოს უკრძალავს პირობითი მსჯავრის გამოყენებას „განსაკუთრებით მძიმე ან განზრახ მძიმე დანაშაულისათვის“, ხოლო 50-ე მუხლი ამის უფლებას აძლევს.

კიდევ მინდა ყურადღება გავამახვილო ერთ შეუსაბამობაზე. 63-ე მუხლის მე-5 ნაწილის თანახმად, „თუ მსჯავრდებულს განაჩენის გამოტანის მომენტისათვის არ შესრულებია თვრამეტი წელი და მან პირველად ჩაიდინა დანაშაული, სასამართლო უფლებამოსულია დაადგინოს, რომ დანიშნული სასჯელი ჩაითვალოს პირობითად, თუ მას ჩადენილი არ აქვს განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული. გამოდის, რომ თუ არასრულწლოვანმა განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული ჩაიდინა, სასამართლო მისთვის ვერ გამოიყენებს პირობით მსჯავრს. სამაგიეროდ 50-ე მუხლის მე-5 ნაწილი სრულ უფლებას აძლევს, სრულწლოვანს თავისუფლების აღკვეთა პირობით იმ შემთხვევაშიც დაუნიშნოს, როცა მან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული ჩაიდინა. გამოდის რომ განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში სრულწლოვანს სასამართლომ შეიძლება დაუნიშნოს პირობითი მსჯავრი და დატოვოს საპატიმრო სასჯელის გარეშე, ხოლო არასრულწლოვანი რომელმაც განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული ჩაიდინა, სასამართლო მას ვერ დაუნიშნავს პირობით მსჯავრს და შეიძლება დანიშნოს თავისუფლების აღკვეთა. (უნდა გავითვალისწინოთ, რომ არასრულწლოვანთა უმრავლესობა შემთხვევით დამნაშავეა).

სსკ-ის 50-ე მუხლის მე-5 ნაწილი ცვლის სასჯელის მოხდის ნაწილს და შეეხება მხოლოდ ვადიანი თავისუფლების აღკვეთას, ამასთანავე ამის შესაძლებლობას აძლევს ყველა ვადიან თავისუფლებააღკვეთილს, როდესაც საპროცესო შეთანხმება არაა გაფორმებული გარკვეული სამართლებრივი მოთხოვნების შესრულების შემდეგ, რომ ბრალდებულმა უნდა აღიაროს დანაშაული და ამგვარი აღიარება არ უნდა მოხდეს დანაშაულის ჩადენისას ან ჩადენისთანავე: ბრალდებულმა უნდა ითანამშრომლოს გამოძიებასთან: მან უნდა დაასახელოს დანაშაულში მონაწილე პირები. ასეთი გათავისუფლება პირობითია და არა საბოლოო.

## გამოსაცდელი ვადა პირობითი მსჯავრის დროს

პირობითი მსჯავრის დროს უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება საგამოცდო ვადის განსაზღვრას. იგი პირობითი მსჯავრის შეფარდების აუცილებელი პირობაა. მხოლოდ ამ ვადის გასვლამდე შეიძ-

<sup>10</sup> ი. დვალიძე, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სასჯელი და დანაშაულის სხვა სისხლის სამართლებრივი შედეგები, თბ., 2013, გვ.129.



ლება პირობითად დანიშნული სასჯელი სისრულეში მოვიდეს. ამიტომ ამ პერიოდში მსჯავრდებულის უნდა იქცეოდეს სამაგალითოდ, არ უნდა ჩაიდინოს ახალი დანაშაული, შეასრულოს სასამართლოს მიერ მასზე დაკისრებული მოვალეობა, რომლის პირობითად დასრულების შემდეგ მსჯავრდებულს გაუქარწყლდება ნასამართლობა და ჩაითვლება ნასამართლობის არმქონედ.

კანონი მოითხოვს, რომ პირობითი მსჯავრის დროს აუცილებლად განისაზღვროს საგამოცდო ვადა. ეს იმიტომ, რომ საგამოცდო ვადა პირობითი მსჯავრდებულის გამოსწორებაში ძალიან დიდ როლს თამაშობს. უმჯობესია, მეცნიერ-იურისტების მოსაზრებით, საგამოცდო ვადა არ იყოს ხანგრძლივი, მაგალითად, ათი ან ცამეტი წელი, რაც მეტად ხანგრძლივია გამოსაცდელი ვადისათვის და რამაც შეიძლება უარყოფითად იმოქმედოს მსჯავრდებულის გამოსწორებაზე. პირობითი მსჯავრის საგამოცდო ვადა უნდა იყოს დიფერენცირებული. ვფიქრობთ, ასეთი კონსტრუქცია საფუძველს აძლევს სასამართლოს დანაშაულისა და მასთან ერთად სასჯელის მიხედვით განსაზღვროს, საგამოცდო ვადა – საგამოცდო ვადის ხელოვნურად შემცირება ვერ შეასრულებს მსჯავრდებულის მიმართ აღმზრდელობითი ხასიათის მნიშვნელობის როლს.

ასევე დაუსაბუთებელი მაქსიმალური საგამოცდო ვადის შეფარდების დროს შეილახება მსჯავრდებულის ინტერესები. იგი დაკარგავს რწმენას კანონისადმი, რამდენადაც ხანგრძლივი ვადის განმავლობაში უსაფუძვლოდ იქნება ნასამართლობა. მეცნიერ-იურისტების მოსაზრებით, გამოსაცდელი ვადა ერთგვარად უნდა ეფარდებოდეს განაჩენით დადგენილი სასჯელის ვადას, ცოტა უხერხულობას ქმნის, რომ სასჯელსა და საგამოცდო ვადას შორის დიდი სხვაობა იყოს<sup>11</sup>. ე. ი. უმჯობესია საგამოცდო ვადა დაწესდეს რეალური სასჯელის მიხედვით (რაც შემდგომ პირობით შეეცვალა). თუ გამოსაცდელი ვადა განაჩენში განსაზღვრული არ არის, მაშინ პირობით მსჯავრს აზრი და მნიშვნელობა ეკარგება, შეუძლებელი ხდება გაირკვეს, თუ რა ხნის განმავლობაში ინარჩუნებს განაჩენი, რომლითაც პირობითი მსჯავრი დაინიშნა, თავის ძალას. პირობითი მსჯავრის მთელი არსი და ეფექტურობა, პირობითი მსჯავრისას დადგენილი გამოსაცდელი ვადისა და დაკისრებული მოვალეობის სწორად შერჩევაში უნდა ვეძიოთ.

გამოსაცდელი ვადა – ეს არის სასამართლოს მიერ გამამტყუნებელი განაჩენით განსაზღვრული მონაკვეთი, რომლის განმავლობაში მსჯავრდებულმა უნდა დაამტკიცოს რომ გამოსწორდა. ამ პერიოდში მსჯავრდებულის უნდა იქცეოდეს სამაგალითოდ, არ უნდა ჩაიდინოს ახალი დანაშაული, უნდა შეასრულოს სასამართლოს მიერ მასზე დაკისრებული მოვალეობა. მსჯავრდებულის საგამოცდო ვადის პერიოდში შესაძლებელია მდგომარეობა საუარესოდაც შემობრუნდეს. საგამოცდო ვადა არის ის პერიოდი, რომლის დროსაც შეიძლება სასამართლომ იმსჯელოს პირობითი მსჯავრის გაუქმების, ან მისი გაგრძელების, ან პირობითი დანიშნული სასჯელის გაუქმების და მისი აღსრულების თაობაზე. პირობითი მსჯავრი უქმდება როგორც მსჯავრდებულის სასიკეთოდ, ისე მის საუარესოდ. გამოსაცდელი ვადის ხანგრძლივობა დამოკიდებულია, როგორც ამას პროფ. დვალაძე აღნიშნავს, სასჯელის სახესა და დანიშნული სასჯელის ვადაზე. 64-ე მუხლის მიხედვით, თუ თავისუფლების აღკვეთაზე უფრო მსუბუქი სახის სასჯელია დადგენილი, მაშინ გამოსაცდელი ვადა ერთიდან სამ წლამდე ვადით ინიშნება, ხოლო თუ თავისუფლების აღკვეთაა დანიშნული პირობით მსჯავრზე, ან დადგენილ სასჯელზე ერთი წლით მეტი ანალოგიურად განსაზღვრავდა კანონმდებელი განაჩენთა ერთობლიობის დროს სასჯელთა შეკრების შედეგად საბოლოო სასჯელის დანიშვნისას. მაგრამ უკვე საგამოცდო ვადებმა განიცადა გარკვეული ცვლილება, რომელიც შეეხება თავისუფლების აღკვეთის დანიშვნისა – არა ნაკლებ ერთი და არა უმეტეს ექვსი წლისა, ხოლო დანაშაულთა ერთობლიობის დროს ან განაჩენთა ერთობლიობის დროს სასჯელთა შეკრების შე-

<sup>11</sup> გაზეთი ასავალ დასავალი, 2007 წლის 14-20 მაისის გამოცემა.

დეგად საბოლოო სასჯელის დანიშვნისას, არა ნაკლები ორი და არა უმეტეს ექვსი წლისა. თავისუფლების აღკვეთის და დანაშაულთა ერთობლიობის ან განაჩენთა ერთობლიობის დროს საგამოცდო ვადის დანიშვნა დამოკიდებული არ არის სასჯელის ვადაზე, რაც შეიძლება ჩაითვალოს სამართლიან შესწორებად. სასჯელის ვადაზე დამოკიდებული საგამოცდო ვადა იძლეოდა შესაძლებლობას მსჯავრდებულის დიდი ხნით კონტროლში ყოფნისა, რომლის მიზანშეუწონლობაზე ჩვენ უკვე გვექონდა საუბარი.

## პირობითი მსჯავრდებულის მოვალეობები და კონტროლი

ევროპული ქვეყნების მსგავსად სათანადო საფუძვლების არსებობისას ჩვენი ქვეყნის სასამართლოს შეუძლია დააკისროს განსაზღვრული მოვალეობების შესრულება პირობით მსჯავრდებულებს: პრობაციის სამსახურის გარეშე არ შეიცვალოს მუდმივი ბინადრობის ადგილი, არ დაამყაროს ურთიერთობა მათთან, ვინც შეიძლება იგი ჩააბას ამ საზოგადოებრივ საქმიანობაში, არ მოინახულოს განსაზღვრული ადგილი, მატერიალურად დაეხმაროს ოჯახს. გაიაროს ალკოჰოლიზმის, ნარკომანიის, ტოქსიკომანიის ან ვენერიული სენის მკურნალობის კურსი. 65-ე მუხლს დაემატა, კიდევ ერთი სიახლე, რომელიც ძალაში შევა ამა წლის პირველი სექტემბრიდან, თუ მსჯავრდებული ოჯახური დანაშაულის ჩამდენი პირია, მას ჩაუტარდება ძალადობრივი დამოკიდებულების და ქცევის შეცვლაზე ორიენტირებული სავალდებულო სწავლების კურსი, რაც საინტერესო ნოვატიაა. ასევე, შეიძლება სასამართლომ დააკისროს სხვა მოვალეობაც, რომელიც ხელს შეუწყობს მის გამოსწორებას, რაც დაკონკრეტებული არა აქვს კანონმდებელს.

პირობითი მსჯავრდებულის ყოფა-ქცევის კონტროლს და მის დახმარებას ახორციელებს ამისათვის შექმნილი სპეციალური სამსახური – პრობაციის სამსახური. ეს სამსახური არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ კანონის მე-40 მუხლის მიხედვით ახორციელებს სხვადასხვა ღონისძიებებს, რომლებიც ხელს უწყობს მსჯავრდებულის რესოციალიზაციას. ეს სამსახური არ არის მხოლოდ საზედამხედველო სამსახური, რადგან მის მთავარ ფუნქციას მსჯავრდებულ პირთა რესოციალიზაცია და რეაბილიტაცია წარმოადგენს. სხვათა შორის დახვეწილი და ეფექტური პრობაციის სისტემა მეტ საშუალებასა და თავისუფლებას მისცემს სასამართლოს გამოიყენოს უფრო მსუბუქი სასჯელები. ამ მოვალეობის დაკისრება სასამართლოს მიერ სავალდებულო არ არის. სასამართლოს მიერ პირობით მსჯავრდებულზე დაკისრებული მოვალეობები არ უნდა იყოს შეურაცხმყოფელი ან პიროვნების ინტელექტუალური და ფიზიკური შესაძლებლობებიდან გამომდინარე, შესასრულებლად შეუძლებელი. მაგალითად, არ შეიძლება სახლის სარემონტო სამუშაოს შესრულება დროის მცირე, არანორმალურ მონაკვეთში, მძიმე ფიზიკური სამუშაოს შესრულება, რაც მონური შრომის ტოლფასია, ანდა ნახატის შესრულების დაკისრება, რაც, ბუნებრივია, შესაბამის ნიჭსა და ოსტატობას მოითხოვს. ასევე, შეიძლება ითქვას სასწავლებელში ჩაბარებაზეც. თუ მსჯავრდებულს არა აქვს სათანადო ცოდნა (ბიოლოგიასა და ქიმიაში, იხილეთ, ი. დვალის ნაშრომი „სასჯელები სისხლის სამართალში“, გვ. 136). ასევე, პირობითი მსჯავრდებულის კონტროლსა და მის დამხმარებას 66-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად ახორციელებს სამხედრო ნაწილის ხელმძღვანელობა.

პირობითი მსჯავრდების გაუქმების საკითხი შეიძლება სხვაგვარად გადაწყდეს იმისდა მიხედვით, პირობით მსჯავრდებულმა გამოსაცდელ ვადაში განზრახ დანაშაული ჩაიდინა თუ გაფრხილებლობით. 67-ე მუხლის მე-4 ნაწილში კანონმდებელმა სასამართლოს დაუტოვა უფლება გააუქმოს თუ არა პირობითი მსჯავრი თუ ჩადენილი იქნება გაუფრთხილებლობით დანაშაული. თუ მსჯავ-

რდებულმა ჩაიდინა გამოსაცდელ ვადაში განზრახი დანაშაული, სასამართლო გააუქმებს პირობით მსჯავრს და მსჯავრდებულს დაუნიშნავს სასჯელს 59-ე მუხლით გათვალისწინებული წესით. ე.ი. განზრახი დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში, სასამართლომ სავალდებულოდ უნდა იმსჯელოს სასჯელის დანიშვნაზე.

### **პირობითი მსჯავრის და კანონით გათვალისწინებულზე მსუბუქი სასჯელის დანიშვნა**

ზოგიერთი მეცნიერ-იურისტი პირობით მსჯავრს ადარებდა კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის დანიშვნას. აღნიშნული ინსტიტუტს საერთო არა აქვს რა პირობით მსჯავრთან, რადგან მოცემულ შემთხვევაში ლაპარაკია არა სასჯელისაგან გათავისუფლებაზე, არამედ დამნაშავის მიმართ სასჯელის გამოყენებაზე.

ამ ინსტიტუტის მოცემულ ასპექტში განხილვა საჭიროა იმისათვის, რომ ერთგვარი ზღვარი გავავლოთ კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის დანიშვნასა და პირობით მსჯავრს შორის. ისმის კითხვა – რა გარემოებებში შეიძლება გამოყენებულ იქნას პირობითი მსჯავრი და როდის უნდა იქნას დანიშნული უფრო მსუბუქი სასჯელი? <sup>12</sup> დღევანდელი მოქმედი კანონმდებლობით, კანონით გათვალისწინებული მსუბუქი სასჯელის დანიშვნა და პირობითი მსჯავრი ინიშნება საპროცესო შეთანხმების შემდეგ, რაც მოცემულია 55-ე და 63-ე მუხლებში. ამით, ვფიქრობთ, ყოველგვარი დასაბუთების გარეშე ხდება 55-ე მუხლზე გადასვლა და პირობითი მსჯავრის გამოყენება. გარდა ამისა, ასეთ პრაქტიკას შეუძლია წარმოშვას არასწორი პრაქტიკა იმის შესახებ, რომ სასამართლო სპეციალურად ამცირებს სასჯელის ზომას იმ მიზნით, რათა გაიოლდეს პირობითი მსჯავრის გამოყენება. ვფიქრობთ, რომ უნდა აღდგეს 55-ე მუხლის თავდაპირველი რედაქცია, რითაც ფაქტიურად დასაბუთდება 55-ე მუხლის გამოყენება, სადაც მოცემული იყო განსაკუთრებით შემამსუბუქებელი გარემოება. კოდექსის 55-ე მუხლის გამოყენება არაა გამართლებული, მაშინ როდესაც დანაშაული ჩადენილია რაიმე ქვენა გრძნობით, აშკარად მიუთითებს დამნაშავის საშიშროებაზე, რაც საბოლოო ჯამში საზოგადოების მკვეთრ რეაქციას იწვევს. ასეთ პირობებში ზედმეტი ჰუმანურობის გამოჩენა და ამ მუხლის გამოყენებით პირობითი მსჯავრის დანიშვნა ვფიქრობთ არ იქნება სამართლიანი. რა შეიძლება ყოფილიყო განსაკუთრებული შემამსუბუქებელი გარემოება, კანონმდებელი არ განსაზღვრავდა და არც მათ ჩამონათვალს იძლეოდა, სასამართლო პრაქტიკაში მოიპოვება ერთი მაგალითი ამასთან დაკავშირებით (2002 წლის სასამართლო პრაქტიკიდან). კერძოდ, ზ.-ს, რომელიც მსჯავრდებული იყო, ავტოავარია მიძიმე შედეგით, ავტომანქანის მართვისას მოსახვევში ვერ შეძლო მანქანის სწორად მართვა და გადააბრუნა. ამის შედეგად დაიღუპა ძარაზე მყოფი. ს. სასამართლომ გამოიყენა ზ.-ს მიმართ 55-ე მუხლი, გაითვალისწინა მისი სამსახურებრივი დახასიათება, ასევე ის გარემოება, რომ მას ჰყავდა სამი მცირეწლოვანი შვილი და არის ერთადერთი მარჩენალი, წარსულში არ ყოფილა ნასამართლევნი, სასამართლოს უადვილებდა გადასულიყო 55-ე მუხლზე, ანუ კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქ სასჯელზე და ეს სასჯელი ჩაეთვალა პირობითად.

<sup>12</sup> ი. დვალიძე, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სასჯელი და დანაშაულის სხვა სისხლის სამართლებრივი შედეგები, თბ., 2013, გვ.136.

## პირობითი მსჯავრის დანიშვნის დრო საჭიროა თუ არა საპროცესო შეთანხმება

საერთოდ უნდა ითქვას, პირობითი მსჯავრის დანიშვნის დროს საჭიროა თუ არა საპროცესო შეთანხმება, ამ საკითხზე სერიოზულად უნდა ფიქრობდნენ მეცნიერ-იურისტები. ჩვენ ამასთან დაკავშირებით შეგვიძლია მოვიყვანოთ ერთი მაგალითი, რომელიც საადვოკატო პრაქტიკაში მოგვეპოვება. კერძოდ, ა.-ს ბრალი ედებოდა ქურდობაში, დანაშაული ჰქონდა პირველად (თუმცა პრობლემები იყო მტკიცებულებების ნაწილში, რომლის განხილვას ახლა არ ვაპირებთ). ა.-ს კარგი საფეხბურთო მონაცემები ჰქონდა და საზღვარგარეთ მიემგზავრებოდა<sup>13</sup>. რომ არა ეს აღნიშნული დანაშაული, ა.-ს მიმართ მოთხოვნილი იყო პირობითი მსჯავრის გამოყენება, მაგრამ, სამწუხაროდ, პროკურორმა არ გააფორმა საპროცესო შეთანხმება, რის გამოც იგი მოხვდა საპატიმრო დაწესებულებაში ორი წელი და ექვსი თვის განმავლობაში. ამ სასჯელის მოხდის შემდეგ ა. დაუკავშირდა ქურდული მენტალიტეტის მქონე პირებს, საფეხბურთო თამაშის ინტერესი დაკარგა, იწყო ჩარევა ქურდულ გარჩევებში. ვფიქრობთ, ასეთი შემთხვევისათვის პირობითი მსჯავრის გამოყენებლობა პირდაპირ წინააღმდეგობაშია ფრანც ლისტის თეორიასთან, როცა შემთხვევითი დამნაშავე ციხეში ხვდება გამოუსწორებელ, პროფესიონალურ დამნაშავეებთან. ის იქ პროფესიონალი-საგან სწავლობს დანაშაულის ჩადენის ხერხებს და ციხიდან გამოდის პროფესიონალ დამნაშავედ. აი სწორედ ამ შემთხვევითი დამნაშავის გადარჩენა იგულისხმება ციხის უარყოფითი ზეგავლენისაგან პირობითი მსჯავრის დანიშვნის დროს<sup>14</sup>. ასე რომ, 63-ე მუხლიდან ამოღებულმა სიტყვებმა, თუ მსჯავრდებულის გამოსწორება შეიძლება, რაც სასამართლოს ავალდებულებდა შეემონებინა განსასჯელის პიროვნება, ჩადენილი დანაშაულის ხასიათი და სხვა პირობები და ამის მიხედვით ემსჯელა, ყურადღების მიღმა დატოვებული, რაზედაც ალბათ იურიდიული საზოგადოება დაფიქრდება. აღსანიშნავია, რომ ნებისმიერი საკანონმდებლო ნოვაცია სამართალმცოდნეობის მიღწევებს ეფუძნება, როგორც მსოფლიო პრაქტიკა და იურიდიული მეცნიერების მიღწევები. ქართული კანონმდებელი, რა თქმა უნდა, იყენებდა მსოფლიო მონიშნულ ქვეყნების კანონმდებლებით გამოცდილებას, თუმცაღა ამ გამოცდილების ქართული ინტერპრეტაცია დაფიქრებას იწვევს.

მაგალითისთვის ჩვენ შეგვიძლია მოვიყვანოთ გერმანიის პირობითი მსჯავრის პრაქტიკა, რომელიც დამნაშავის გამოსწორებით იწყება. იმედია, შევძლებთ ამ არსებული მავნე პრაქტიკის გამოსწორებას, რაც პირობითი მსჯავრის ინსტიტუტშია.

<sup>13</sup> გაჯიევი, პირობითი მსჯავრის გამიჯვნა მოსაზღვრე ინსტიტუტებისაგან, საბჭოთა სამართალი 1966.

<sup>14</sup> ო. გამყრელიძე, სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-3 ტომი, თბ., 2013, გვ.125.

### გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ზ. გოთუა, სისხლის სამართლის სასჯელები, თბ., 2001.
2. ო. გამყრელიძე, სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-3 ტომი, თბ., 2013.
3. ვ. მეტრეველი, ილია ჭავჭავაძის შეხედულება პირობით მსჯავრზე.
4. ო. კოდუაშვილი, პირობითი მსჯავრის შეფარდების ზოგიერთი საკითხები, თბ., 1967.
5. ი. დვალიძე, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სასჯელისა და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები, თბ., 2013.
6. ბ. ყორყოლაძე, თ. ბუზალაძე, სოციალური ეკონომიკა, #3/19/2010.
7. მ. ტურავა, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა.
8. გაზეთი ასავალ დასავალი, 2007 წლის 14-20 მაისის გამოცემა.
9. გაჯიევი, პირობითი მსჯავრის გამიჯვნა მოსაზღვრე ინსტიტუტებისაგან, საბჭოთა სამართალი, 1966.
10. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, 1997.



# სოციალური მეცნიერებების მიმართულება

სოფო ჩქოფოია

ახალი უმაღლესი სასწავლებლის  
ასოცირებული პროფესორი

## თურქეთ-ევროკავშირის ურთიერთობები და თანამედროვე გამოწვევები

### რეზიუმე

თურქეთი ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში ერთ-ერთი ძლიერი და მნიშვნელოვანი სახელმწიფოა. მისი საგარეო პოლიტიკა თანამედროვე ეტაპზე, რომელიც ცივი ომის პერიოდში მეზობლებისაგან იზოლირებული და მხოლოდ დასავლეთზე ორიენტირებული იყო, მნიშვნელოვან ცვლილებებს განიცდის. თურქეთისათვის მეტად მნიშვნელოვანია ევროკავშირში შესვლის საკითხი, რაც მუდმივად აისახებოდა კიდევაც მის საგარეო და საშინაო პოლიტიკურ კურსზე.

მსჯელობა იმაზე, თუ საგარეო კურსის რომელი მიმართულებაა უფრო სწორი თურქეთისთვის, რთულია, რადგანაც გასათვალისწინებელია უამრავი ფაქტორი, რომელიც ერთმანეთს გადაკვეთს და კომპლექსური ურთიერთობების სახეს იღებს. თურქეთის შემთხვევაში ისეთი გამოწვევები დგას საგარეო პოლიტიკაში, როგორიცაა ევროკავშირში განწევრიანების სურვილი, დასავლეთთან სტაბილური ურთიერთობის შენარჩუნება და რეგიონში ლიდერის პოზიციის დამყარება.

თურქეთი თანამედროვე ეტაპზე წარმოადგენს ერთ-ერთ უძლიერეს სახელმწიფოს რეგიონში, ამავდროულად ის გახლავთ დასაყრდენი ამერიკის შეერთებული შტატებისათვის და ევროპისათვის. მისი გეოსტრატეგიული მდებარეობიდან გამომდინარე მუდმივად ყურადღების ცენტრში იყო უძველესი დროიდან. მნიშვნელოვანი და საკმაოდ დიდია თურქეთის როლი ახლო აღმოსავლეთის რეგიონის ქვეყნების ამერიკის შეერთებულ შტატებთან ურთიერთობის კუთხით. თურქეთი არის სახელმწიფო, რომელსაც აქვს პრეტენზიები რეგიონში ლიდერობაზეც. მიუხედავად მრავალი პრობლემისა, ის მაინც ცდილობს ევროკავშირში შესვლას, ურთიერთობების გაღრმავებას დასავლეთთან და მეტი გავლენის მოხდენას არაბულ სამყაროზე.

**Sopho Chkopoia**

*Associate Professor of  
New higher Education Institute*

## **Turkey-European Union Relations and Modern Challenges**

### **Abstract**

Turkey is one of the strongest and most important countries in the Middle East. Its foreign policy, at a modern stage, isolated from neighboring neighbors during the Cold War and only west-oriented has been making significant changes. The issue of entry into the EU is very important for Turkey, which has always been reflected in its foreign and domestic political courses.

Discussion is about which foreign policy course is more correct for Turkey, it is difficult because there are a lot of factors to be taken into consideration and the complexity of a complex relationship. In the case of Turkey, such challenges are in foreign policy, such as the willingness to join the EU, to maintain stable relations with the West and establish the position of leader in the region.

Turkey in a modern state in one of the strongest countries in the region and at the same time it is a stronghold for the United States and Europe. From its geostrategic location, it was constantly in the center of attention since ancient times. Turkey's role in the relations with the United States of the Middle East countries is significant and quite large. Turkey is a state that has complaints about leadership in the region. Despite many problems, the country still tries to enter the EU, deepen relations with the West and influence the Arab world.





## თურქეთ-ევროკავშირის ურთიერთობები და თანამედროვე გამოწვევები

თურქეთი საკმაოდ ძლიერი და განვითარებული სახელმწიფოა ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში, რაშიც დიდი წვლილი მიუძღვის მუსტაფა ქემალ ათათურქს, რომელიც თურქეთის ნაციონალური გმირია. მართალია, მისი მთავარი პრინციპი ნაციონალური იდეები გახლდათ, თუმცა ეს არ გულისხმობდა იმას, რომ მიმართულიყო რომელიმე ეთნიკური ჯგუფის წინააღმდეგ. მიუხედავად იმისა, რომ თურქეთის ყველა მოქალაქე ცხადდებოდა თურქად, გამოდიოდა ინსტრუქციები სხვა ეთნიკური ჯგუფებისათვის, თუ როგორ უნდა მიეღოთ მაქსიმალურად სწრაფად ენა, კულტურა და ტრადიციები. თუ ვინმე ამის წინააღმდეგ წავიდოდა და მოისურვებდა, რომ შეენარჩუნებინა თავისი ეთნიკური იდენტობა, განიცდიდა დისკრიმინაციას ეთნიკური ნიშნით. სწორედ ათათურქის მიერ გატარებულმა რეფორმებმა გადაარჩინა თურქეთი დაშლას.

ძალიან საინტერესო და მეტად მნიშვნელოვანია თურქეთისათვის მისი ევროკავშირში შესვლის საკითხი, რომელიც მრავალწლიანი დავის საგანია. 1987 წლის 14 აპრილს თურქეთმა შეიტანა განაცხადი ევროკავშირში შესვლის თაობაზე. ევროკავშირის კომისიამ ანგარიში წარადგინა აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, სადაც მითითებული იყო, რომ ქვეყნის ეკონომიკურმა და პოლიტიკურმა სიტუაციამ ვერ დაარწმუნა კომისია იმაში, რომ თურქეთი გადალახავდა ეკონომიკური პროცესების სირთულეს ევროკავშირში შესვლის დროს, პოზიტიური ძვრების მიუხედავად, მაინც რჩებოდა პრობლემები დემოკრატიზაციისა და ადამიანის უფლებების სფეროში.

1989 წლის 18 დეკემბერს ევროპული გაერთიანების კომისიის მიერ გამოქვეყნდა ორი დოკუმენტი: „კომისიის მოსაზრება თურქეთის გაერთიანებაში შესვლასთან დაკავშირებით“ და მასთან დანართის სახით მოხსენება „თურქეთის ეკონომიკა: სტრუქტურა და განვითარება“, რომელიც წარმოადგენდა თურქეთის ეკონომიკური მდგომარეობის ვრცელ ანალიზს და მოტანილი იყო შედარებითი ანალიზი ევროკავშირის ნაკლებად განვითარებულ სახელმწიფოებთან: საბერძნეთთან, პორტუგალიასთან და ესპანეთთან.

1993 წლის ნოემბერში ხელი მოეწერა ასოციაციის საბჭოს ოქმს, რის შემდეგაც თურქეთი გადავიდა საბაჟო კავშირის რეჟიმზე ევროკავშირის ნორმების შესაბამისი რიგი კანონების მიღებითა და მისი ამოქმედებით.

1995 წლის 13 დეკემბრის ევროკომისიის მოხსენებაში ჩამოყალიბებული იყო ძირითადი დებულებები, რომელსაც თურქეთმა უნდა მიაქციოს ყურადღება ევროკავშირში შესვლისას: 1982 წლის კონსტიტუცია, ადამიანთა უფლებების დაცვა და ქურთების საკითხის პოლიტიკური გადანყვეტის ალტერნატიული გზების ძიება. მთავარ წინააღმდეგობას თურქეთის დემოკრატიზაციის პროცესში წარმოადგენს პოლიტიკაში თურქი სამხედროების როლი. ეროვნული უშიშროების საბჭოს წევრები არიან პრეზიდენტი, პრემიერ-მინისტრი და თურქეთის სამხედრო ძალების უმაღლესი თანამდებობრივი პირები. საბჭო, 1982 წლის კონსტიტუციის თანახმად, განსაკუთრებულ როლს ასრულებს ეროვნულ პოლიტიკაში, ხოლო მინისტრთა საბჭო დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს მის რე-

კომენდაციებსა და გადაწყვეტილებებს.

მეტად მნიშვნელოვანია ქურთების საკითხიც, მათ მიმართ ტარდება პოლიტიკა, რომელიც მიმართულია ქურთების ნაციონალური იდენტობის უარყოფისაკენ. ქურთებთან სამხედრო დაპირისპირებაში საკმაოდ დიდი თანხები იხარჯება, რომელიც შესაძლებელია მიმართული ყოფილიყო სხვა მიმართულებით, ქვეყნის გასავითარებლად.

1996 წლის სექტემბერში ევროპარლამენტმა გადაწყვიტა, ყველა ფინანსური დახმარება შეენწყვიტა თურქეთისათვის, გარდა დემოკრატიის აღდგენისათვის გამიზნული თანხებისა. 1997 წლის ივლისში, ევროკავშირის კომიტეტის განცხადებით, თურქეთში ადამიანის უფლებების დაცვა არ შეესაბამებოდა ევროკავშირის სტანდარტებს. ამავე წლის 8 დეკემბერს თურქეთის მთავრობამ მიიღო კანონების პაკეტი ადამიანთა უფლებების შესახებ. ძირითადი დებულებები პატიმართა პირობებს ეხებოდა.

1999 წლის დეკემბერში ჰელსინკში ევროსაბჭოს სხდომაზე თურქეთს მიენიჭა ევროკავშირში შესვლის კანდიდატის სტატუსი, მაგრამ ის დარჩა თავის მოსაზრებაზე და განაცხადა, რომ იღებს წინადადებას ევროკავშირში შესვლის კრიტერიუმების დაცვასთან დაკავშირებით, მაგრამ კატეგორიულად არ ეთანხმება საბერძნეთთან სადაო საკითხებზე დათმობაზე წასვლის აუცილებლობას.

თურქეთმა მიიღო კანდიდატი ქვეყნის სტატუსი და ევროკავშირის სანქსდებო მოთხოვნების შესრულების ვალდებულება. თუმცა 2000 წლის დასაწყისში მოლაპარაკებები დაიწყო ევროკავშირის ყველა კანდიდატ ქვეყანასთან, გარდა თურქეთისა. ეს ფაქტი აიხსნა შემდეგი მიზეზებით, რომ თურქეთის მთავრობამ არ შეასრულა ის აუცილებელი პირობები, როგორცაა: ადამიანის უფლებების დაცვა, სიკვდილით დასჯის გაუქმება, თურქეთ-საბერძნეთის ურთიერთობების უთანხმოების მოგვარება და კვიპროსის საკითხი.

2000 წლის ნიცის სამიტზე მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება, რომლის თანახმადაც მოლაპარაკებები თურქეთის ევროკავშირში შესვლასთან დაკავშირებით არ დაიწყებოდა მანამდე, სანამ თურქეთი არ მიაღწევდა წინასწარი პოლიტიკური მოთხოვნების შესაბამისობას, თუ ძირეულად არ გააუმჯობესებდა მდგომარეობას ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებით, არ შეიზღუდებოდა არმიის როლი ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებაში, არ შეწყდებოდა ეროვნული უმცირესობების მიმართ დისკრიმინაცია.

2000 წლის ივნისში თურქეთში შეიქმნა „ევროკავშირის საკითხებთან დაკავშირებით გენერალური სამდივნო“. ამავე წლის დეკემბერში ევროკავშირის სამიტზე ბრიუსელში გამოქვეყნდა და თურქეთს გადაეცა ევროკავშირის გაფართოების კომიტეტის მიერ მომზადებული „დოკუმენტი ევროკავშირში თურქეთის შესვლის საკითხებზე პარტნიორობის შესახებ“. რომელშიც დეტალურად იყო აღნიშნული თუ რა მოთხოვნები უნდა შეესრულებინა თურქეთს მოკლევადიან (2002 წლამდე) და გრძელვადიან (2006 წლამდე) პერსპექტივებში.

2001 წლის 13 ნოემბერს კომისიამ გამოაქვეყნა ანგარიში თურქეთის განვითარებასთან დაკავშირებით. ადამიანის უფლებების სფეროში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობოდა სიტყვის თავისუფლებას, ციხეში არსებულ პირობებს, სამართალწარმოებასა და უკანონობასთან ბრძოლას. ანგარიშში დადებითად შეფასდა მთავრობის მიერ განეული ძალისხმევა კონსტიტუციის შეცვლასთან დაკავშირებით, რომლის მიზანსაც წარმოადგენდა დემოკრატიული ღირებულებების გაფართოება ევროკავშირში შესვლის კრიტერიუმების გათვალისწინებით. მთლიანობაში ხაზი გაესვა იმას, რომ თურქეთი ერთადერთი კანდიდატი ქვეყანაა, რომელმაც გარკვეული ცვლილებების მუხედავად, კოპენჰაგენის კრიტერიუმები არ შეასრულა.

თურქულ-ევროპულ საპარლამენტო კომისიაზე გამოსვლის დროს თურქეთის საგარეო საქმეთა მინისტრმა განაცხადა, რომ არ ეთანხმებოდა ევროსაბჭოს კრიტიკას ადამიანის უფლებების დაუცველობასთან დაკავშირებით. არ ეთანხმებოდა თურქეთის ციხეებში დამნაშავეთა ნამების ბრალდებას და აღნიშნავს, რომ თავისუფალი შეკრებებისა და მსვლელობების შეზღუდვა სხვა ევროპულ ქვეყნებშიც არსებობს.

2003 წლის ოქტომბერსა და 2004 წლის ივლისს შორის თურქეთის დიდმა ეროვნულმა კრებამ მიიღო 261 ახალი კანონი.

2001 წლის ოქტომბერში თურქმა დეპუტატებმა ხმათა დიდი უპირატესობით ცვლილებები შეიტანეს კონსტიტუციის 34-ე მუხლში, რომელთა შორის არის ეროვნული უმცირესობების ენებზე რადიომუხსებლობის უფლება. თუმცა იქვე აღნიშნული იყო შენიშვნებიც „ნებისმიერი ენის გამოყენება შეიძლება შეიზღუდოს ეროვნული უსაფრთხოებისა და საზოგადოებრივი წესრიგის დასაცავად“. 42-ე მუხლი სწავლების ერთადერთ ენად აცხადებდა თურქულს. გაუქმდა სიკვდილით დასჯა, გარდა სახელმწიფოებრივი ღალატისა და ტერორიზმში მონაწილეობის შემთხვევებისა.

2003 წლის მარტში თურქეთმა ხელი მოაწერა ადამიანის უფლებების ევროპული კონვენციის ოქმს №6, რომელიც კრძალავს სიკვდილით დასჯას მშვიდობიან ვითარებაში. ევროპის საქმეთა მინისტრმა დენის მაკშანმა განაცხადა, რომ „ესაა თურქეთის ახალი მთავრობის მნიშვნელოვანი ნაბიჯი ადამიანის უფლებების დაცვის სფეროში და თავისი მოქალაქეების ევროპული სტანდარტებით უზრუნველყოფისათვის“.

2004 წელს თურქეთის კონსტიტუციაში შეიტანეს ცვლილებები, თურქეთის კონსტიტუცია შეიცვალა ევროპული დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებათა დაცვის პრინციპების შესაბამისად.

2004 წლის მაისში მომზადდა კანონპროექტი, რომელიც უმსუბუქებდა მუსლიმური სასწავლო დაწესებულების კურსდამთავრებულებს უმაღლეს სასწავლებელში შესვლას. კანონპროექტმა პროტესტი გამოიწვია სამხედროებში და ასევე რამოდენიმე სასწავლებლის პროფესორ-მასწავლებელი მივიდა პროტესტის ნიშნად ქვეყნის პარლამენტში, სადაც 18 საათიანი მსჯელობის შემდეგ მიიღეს გადაწყვეტილება უმაღლესი განათლების წარმოდგენილი კანონის დამტკიცების შესახებ.

2004 წლის 28 მაისს ქვეყნის პრეზიდენტმა აჰმედ ნეჯედ სეზერმა ვეტო დაადო აღნიშნულ კანონპროექტს.

2004 წლის იანვარში გამოიცა ახალი კანონი, რომელიც შესაძლებლობას აძლევდა კერძო ეროვნულ ტელევიზიებსა და რადიოარხებს, სახელმწიფო არხთან ერთად წაეყვანათ გადაცემები ეროვნულ უმცირესობათა ენებზე. მაგრამ გაკეთდა შენიშვნაც: „ნებისმიერი ენის ხმარების უფლება შეიძლება შეიზღუდოს ნაციონალური უსაფრთხოების დაცვის, საზოგადოებრივი წესრიგის, რესპუბლიკის ფუნდამენტური პრინციპების, სახელმწიფოსა და ერის ერთიანობის შესანარჩუნებლად.“

2003 წლის დეკემბერში პირველად გახდა შესაძლებელი ქურთული ენის კურსების ჩამოყალიბება, ქურთული ენის სწავლება დაიწყო 6 კერძო სკოლაში. იყო შეზღუდვები მასწავლებლებთან და სასწავლო ცხრილებთან დაკავშირებით, ამ სკოლის მოსწავლეები უნდა ყოფილიყვნენ 15 წელს ზემოთ, უნდა ჰქონოდათ მიღებული ზოგადი განათლება.

2004 წლის 16 დეკემბერს დაიწყო ბრიუსელის ორდლიანი სამიტი, ევროპარლამენტმა მხარი დაუჭირა თურქეთის ევროპულ ამბიციებს.

ევროკავშირის ლიდერებმა დადებითად შეაფასეს თურქეთის საკანონმდებლო გარდაქმნა, რომელიც აუცილებელი იყო იმისათვის, რომ მისი საკანონმდებლო ბაზა შესაბამისი ყოფილიყო ევროკავშირის დემოკრატიული სტანდარტებისა. [1]

2012 წლის 31 ოქტომბერს ბერლინში თურქეთის ახალი საელჩოს გასახსნელად ჩასულმა თურ-

ქეთის პრემიერ მინისტრმა რეჯევ ტაიპ ერდოღანმა რაიხკანცლერ ანგელა მერკელთან საუბარში განაცხადა, რომ დიდი სურვილი აქვს 2023 წლამდე გახდეს თურქეთი ევროკავშირის სრულუფლებიანი წევრი, ამასთან იმედი გამოთქვა, რომ 2023 წლამდე ლოდინი არ მოუწევს.

2017 წლის იანვარში თურქეთის პარლამენტმა ხმათა უმრავლესობით მხარი დაუჭირა ქვეყნის კონსტიტუციაში შესატან ცვლილებებს, რომლის მიხედვითაც ქვეყანა საპრეზიდენტო რესპუბლიკა ხდება. რაც იმას ნიშნავს, რომ რეჯევ თაიფ ერდოღანს (რომელიც 2014 წლიდან არის თურქეთის პრეზიდენტი) ქვეყნის მართვა 2029 წლამდე შეეძლება. ცვლილებათა პაკეტს 339 დეპუტატმა დაუჭირა მხარი, საჭირო იყო 330 ხმა, ამით მთლიანად ისპობა ძალაუფლების გადანაწილებისა და ბალანსირების სისტემა. კანონპროექტის მიხედვით თურქეთი საპრეზიდენტო მმართველობაზე გადადის და მთლიანად უქმდება პრემიერმინისტრის ინსტიტუტი. კანონის მიხედვით პრეზიდენტი კვლავ მხოლოდ ორი ვადით შეიძლება იყოს არჩეული, თუმცა ათვლა დაიწყება 2019 წლიდან, როდესაც ახალი კანონით ჩატარდება არჩევნები. შესაბამისად, თუ ერდოღანი არჩევნებში მიიღებს მონაწილეობას მას პრეზიდენტად ყოფნა შეეძლება 2029 წლამდე, კანონპროექტის მისაღებად საჭიროა რეფერენდუმის ჩატარება, რომელიც უნდა ჩატარდეს კანონპროექტის მიღებიდან 60 დღეში. [3]

თურქეთის პრეზიდენტმა რეჯევ ტაიპ ერდოღანმა განაცხადა, რომ თურქეთის ევროკავშირის წევრობის შესახებ რეფერენდუმს ჩატარებდა 16 აპრილს დანიშნული რეფერენდუმის შემდეგ. დასავლეთთან ურთიერთობა თანდათან მწვავედება, რის გამოც თურქეთი ვიზალიბერალიზაციის სანაცვლოდ ევროკავშირთან მიგრანტების საკითხზე მიღწეული შეთანხმების გადახედვასაც არ გამოირცხვას.

თურქეთის პრეზიდენტმა, ქვეყნის ევროკავშირის წევრობის საკითხზე შესაძლო რეფერენდუმის ჩატარების ახალი ინიციატივა, ევროკავშირის საიუბილეო სამიტს დაამთხვია.

ერდოღანმა ევროპაში მცხოვრებ თურქებს მოუწოდა, ხუთი შვილი იყოლიონ, გამრავლდნენ და „ევროპის მომავალი“ იყვნენ: „ჩემს მოქალაქეებს, ევროპაში მცხოვრებ ძმებსა და დებს მოვუწოდებ, არა თუ სამი, არამედ ხუთი შვილი იყოლიეთ... ადგილი, სადაც თქვენ ცხოვრობთ და მუშაობთ, ახლა თქვენი სამშობლოა. მოითხოვეთ თქვენი უფლებები. გახსენით უფრო მეტი ბიზნესი, თქვენი შვილები საუკეთესო სკოლებში გაუშვით, იცხოვრეთ საუკეთესო უბნებში, ატარეთ საუკეთესო მანქანები, იცხოვრეთ ყველაზე ლამაზ სახლებში და, რაც მთავარია, იყოლიეთ ხუთი შვილი“, განაცხადა ერდოღანმა ქალაქ ესქიშეჰირში მიტინგზე სიტყვით გამოსვლისას.

თურქეთის ლიდერი ასევე შეეხო ევროკავშირის სასამართლოს მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებას, რომლის თანახმად დამსაქმებლებს შეუძლიათ აუკრძალონ დასაქმებულებს რელიგიური ნიშნების, მათ შორის მუსლიმური თავსაბურავის ტარება. ერდოღანმა ასევე აღნიშნა: „ისინი თავსაფრის ტარებას კრძალავენ, ჩვენ ეს უკვე მოგვებურდა. სად არის აღმსარებლობის სინდისის თავისუფლება?... თურქეთი, რომელზეც ევროპელები ოცნებობენ, ეს ის თურქეთია, რომლის მიმართაც შეუძლიათ ბრძანებები გასცენ. მათ არ აქვთ დისკომფორტი იმ თურქების მიმართ, რომლებიც მუშად მუშაობს ქარხანაში, მაგრამ ვერ იტანენ ნებისმიერ თურქს, ვინც ქარხნის მესაკუთრეა, ინჟინერი ან მენეჯერი“. [4]

დიდი ბრიტანეთის პრემიერ-მინისტრმა დევიდ კემერონმა განაცხადა, რომ თურქეთი ევროკავშირში შესვლას შეძლებს 3000 წელს. მისი თქმით, „თურქეთი უახლოეს მომავალში ევროკავშირში ვერ შევა“.

საპასუხოდ ერდოღანმა განაცხადა: „თუ ვინმე ამტკიცებს, რომ თურქეთის ევროკავშირში გაწევრიანება 3000 წლამდე გაგრძელდება, მაშინ ეს ჩვენი სირცხვილი კი არა, მათი სირცხვილია,

ვინც ამას ამბობს. საინტერესო კი ისაა, რა დაემართება დღევანდელ ევროკავშირს 30 წლის შემდეგ“. [5]

თუკი თურქეთი გახდება ევროკავშირის წევრი სახელმწიფო დადებითი მხარე იქნება ის, რომ შეიქმნება ახალი დიდი ბაზარი ევროკავშირის ნაწარმისათვის. ევროპა მიიღებს ერთ-ერთ უძლიერეს რეგიონალურ ძალას, ევროპა რა თქმა უნდა თურქეთს გამოიყენებს, როგორც ხიდს ცივილიზაციათა შორის, ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში სიტუაციის დასარეგულირებლად და ევროპა გამოიყენებს მის გეოსტრატეგიულ მდებარეობას, მის სატრანზიტო ფუნქციას ენერგორესურსების მისაღებად აზერბაიჯანიდან, თურქმენეთიდან და ერაყიდან. [6]

თუმცა, მეორე მხრივ, თურქეთი ევროკავშირში მოსახლეობის რაოდენობით პირველი ან მეორე იქნება, შედეგად მას მინისტრთა საბჭოში ხმების იმდენივე რაოდენობა ექნება, რამდენიც გერმანიას. მიუხედავად ამისა, ეს არ უზრუნველყოფს იმას, რომ თურქეთს ექნება უმრავლესობა გადამწყვეტილების მიღების პროცესში, თუმცა შეიძლება მასზე დიდი გავლენა მოახდინოს მიიმხროს სხვა ქვეყნები. ასევე მნიშვნელოვანი საკითხია რელიგიაც, მიუხედავად იმისა, რომ დღეს თურქეთი სეკულარული სახელმწიფოა, ისლამი მაინც დიდ როლს თამაშობს მის პოლიტიკურ ცხოვრებაში. ყველა ამ და სხვა გარემოებებიდან გამომდინარე ევროკავშირის ქვეყნები ცდილობენ განელონ საკითხი რაც შეიძლება მეტხანს, თურქეთი არის ძლიერი სახელმწიფო, რომელსაც აქვს საკუთარი მიზნები და ამბიციები, რაც მნიშვნელოვანწილად დაარღვევს სტაბილურობას ევროკავშირის შიგნით.

### გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გ. სანიკიძე, გ. ალასანია, ნ. გელოვანი, ახლო აღმოსავლეთის ისტორია და მისი ურთიერთობები სამხრეთ კავკასიასთან (XIX-XXI ს-ის დასაწყისი).
2. <http://www.24saati.ge/weekend/story/37875-turqebis-mama>
3. <http://regional-dialogue.com/after-election/>
4. <http://news.ge/ge/news/story/206676-turqetis-palramentma-erdoghans-2029-tslamde-prezidentad-darchenis-sashualeba-mista>
5. <http://www.allnews.ge/%E1%83%9B%E1%83%A1%E1%83%9D%E1%83%A4%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%9D/152564-%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%93%E1%83%9D%E1%83%A6%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%9B%E1%83%90-%E1%83%94%E1%83%95%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%9E%E1%83%90%E1%83%A8%E1%83%98-%E1%83%9B%E1%83%AA%E1%83%AE%E1%83%9D%E1%83%95%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%91-%E1%83%97%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%A5%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%A1-5-%E1%83%A8%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%A7%E1%83%9D%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%99%E1%83%94%E1%83%9C-%E1%83%9B%E1%83%9D%E1%83%A3%E1%83%AC%E1%83%9D%E1%83%93%E1%83%90.html>
6. <http://www.ipress.ge/new/33638-turqeti-evrokavshirshi-gatsevrianeba-tu-3000-tslamde-gastans-es-chveni-sirckhvili-ar-iqneba>



ვალერი კვანტრიშვილი  
ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი

## საქართველოს, როგორც ქრისტიანული ქვეყნის როლი და ადგილი მსოფლიო ცივილიზაციათა და რელიგიათა ახალ ურთიერთობებში (წარსული და თანამედროვეობა)

### რეზიუმე

ჩვენი ინტერესის საგანს წარმოადგენს, თუ რა მომავალი ელის საქართველოს ქართულ მართლმადიდებლურ სახელმწიფოს, სად არის მისი ნამდვილი ადგილი ცივილიზაციათა და რელიგიათა ჭიდილის ახალ ტალღაში.

რადგან ჩვენი სახელმწიფოს მომავალი მონყობის კონტურები განსაზღვრულია, რომელიც ევროპულ ოჯახში შემავალი სახელმწიფოების რიცხვში მოიაზრება, უნდა დავინტერესდეთ, როგორ მოეწყობა ევროპა სამომავლოდ და ქრისტიანულ მართლმადიდებლურ რელიგიას, რომელიც ჩვენთვის უპირველეს ფასეულობას წარმოადგენს, რა ყურადღება დაეთმობა ევროპის მხრიდან და რა ადგილი, თუ ფუნქცია ექნება ჩვენს სახელმწიფოს მომავალ ევროპულ ოჯახში.

გლობალურ პროცესებში საქართველო თავისი გეოპოლიტიკური მდგომარეობის გათვალისწინებით კვლავ რელიგიათა გზაგასაყარზეა და როგორც ისტორიულად ხდებოდა დღესაც დიდი გამოცდისა და საფრთხის წინაშე იმყოფება. ეს საფრთხეა ის, რომ რელიგიები იჭრებიან სხვადასხვა სივრცეში და საზღვრების გადანაცვლება აისახება საერთაშორისო ბალანსზე. საბოლოოდ, რელიგიათა მცდელობა, რომ გასცდეს საზღვრებს, მიმართულია მოსახლეობაზე იდეოლოგიური კონტროლი განახორციელოს.

დღეს მოსკოვის საპატრიარქო აკონტროლებს მსოფლიოში ყველაზე მნიშვნელოვან მართლმადიდებლურ ეკლესიას როგორც ტერიტორიით, ასევე მოსახლეობითაც. მნიშვნელოვანია ასევე თავისი გავლენით კონსტანტინოპოლის საპატრიარქო, რომლებიც დღეს გავლენის სფეროებში ეცილებიან ერთმანეთს. ამ პირობებში, ბუნებრივია, რუსეთი უკიდურესად განაწყენებულია ჩვენი ევროპული არჩევანით და ყველა ღონეს ხმარობს, რომ ჩვენ კლანჭებიდან არ გაგვიშვას.

მსოფლიო ცივილიზაციათა და რელიგიათა ამ ახალ მღელვარე ეპოქაში უდიდესი წინდახედულება და გამჭრიახობა მართებთ ჩვენი ქვეყნის საჭეთმპყობელებს და საქართველოს თითოეულ მოქალაქეს, რათა რეალურ საფრთხეებსა თუ გამოწვევებს თვალი გაუხსნორონ და გაუმკლავდნენ, რომ ქვეყანა სულიერად და ტერიტორიულად განამტკიცდეს და ის მაინც დავიცვათ რაც დავგრჩა.





**Valery Kvantrishvili**  
*Doctor of Philology*

**The Role and Place of Georgia as a Christian Country in  
New Relations of the World Civilizations and Religions  
(Past and Present)**

**Abstract**

The subject of our interest is the future of Georgian Orthodox State and its true place in the new wave of civilizations and religions.

As long as the contours of our state's future arrangement is already clear, which considers it in the number of countries within the European family, we should be interested in how Europe will be organized in the future and what attention will be given to the Christian Orthodox religion, which is the most valuable for us, and what place will be given to our state in the future European family.

In the global processes Georgia is still on the crossroad of religions, taking into consideration its geopolitical situation, as it was historically still faces great tensions and danger. This is the danger of religions penetration in different areas and this change of borders has an impact on international balance. Finally, attempts of religions to cross the boundaries are directed to ideological control of the population.

Today the Moscow Patriarchate controls the most important Orthodox church in the world as well as people. The Constantinople Patriarchate is also important and also tries to gain the sphere of influence. Under these circumstances, Russia is very upset with our European choice and is doing all to keep us in its claws.

In this new turbulent epoch of world civilizations and religions, our country's leaders and every citizen should be prudent and wise in order to see the threats and challenges and to strengthen the country spiritually and territorially.

## საქართველოს, როგორც ქრისტიანული ჭეშმარიტების როლი და ადგილი მსოფლიო ცივილიზაციათა და რელიგიათა ახალ ურთიერთობებში (წარსული და თანამედროვეობა)

მსოფლიოს ხალხთა ყურადღების ცენტრში კვლავ მოექცა წლების განმავლობაში მივიწყებული რელიგიური ფაქტორები. საზოგადოებისა და მასმედიის ინტერესები მიმართულია თემების-კენ: „რელიგიები და ცივილიზაციათა შეჯახება; სარწმუნოების როლი კონფლიქტის მოგვარებაში; ისლამისა და სხვა რელიგიების ადგილი ახალ ურთიერთობაში...“ [3]. ჩვენი ინტერესის საგანს წარმოადგენს, თუ რა მომავალი ელის საქართველოს ქართულ მართლმადიდებლურ სახელმწიფოს, სადა არის მისი ნამდვილი ადგილი ამ ცივილიზაციათა და რელიგიათა ჭიდილის ახალ ტალღაში.

ევროპის მომავალი კონსტიტუციის განსაზღვრაში რელიგიური მემკვიდრეობის მოხსენიების საკითხმა გამოაშკარავა როგორც რელიგიური ფაქტორების უარყოფა, ასევე მისდამი ლოიალური დამოკიდებულება, მაგრამ არც ერთი სახელმწიფო არ მისულა ევროპის კონსტიტუციის უარყოფამდე, მის ტექსტში კი ღმერთი და ევროპის ქრისტიანული ფესვები არ მოხსენიებულა. მეორე მხრივ, ქრისტიანობის მოხსენიების აშკარა უარყოფის მიუხედავად, კონსტიტუციამ წარმოშვა ღია გამჭვირვალე და რელიგიური დიალოგი ეკლესიებთან. ორგანიზაციების არც ერთ სხვა ტიპთან არ ყოფილა ამგვარი მიდგომა. ეს იმას ნიშნავს, რომ რელიგიური ფაქტორები ჯერ კიდევ არ არის დავინწყებას მიცემული და ეკლესიას შეუძლია ისეთი ადგილი ეჭიროს, რომლის წვლილი უდიდესია მსოფლიო მღელვარების პერიოდში [3].

რადგან ჩვენი სახელმწიფოს მომავალი მონაცემების კონტურები განსაზღვრულია, რომელიც ევროპულ ოჯახში შემავალი სახელმწიფოების რიცხვში მოიაზრება, უნდა დავინტერესდეთ, როგორ მოეწყობა ევროპა სამომავლოდ და ქრისტიანულ მართლმადიდებლურ რელიგიას, რომელიც ჩვენთვის უპირველეს ფასეულობას წარმოადგენს, რა ყურადღება დაეთმობა ევროპის მხრიდან და რა ადგილი, თუ ფუნქცია ექნება ჩვენს სახელმწიფოს მომავალ ევროპულ ოჯახში, ჯერ ბუნდოვანია. ასევე გაურკვეველია ქართულმა ქრისტიანულმა სახელმწიფომ სადა უნდა დაივანოს რეალურად, ან კონფლიქტების მოგვარების საკითხში მისი როლი განისაზღვროს მსოფლიო მასშტაბით.

გავიხსენოთ ისტორიულად საქართველოს რა ადგილი ეჭირა ევრაზიის კონტინენტზე, ქართული ქრისტიანობა როგორ იცავდა ევროპის სახელმწიფოებს მუსლიმანური აგრესიისაგან. სწორედ საქართველო იყო ის განაპირა გოდოლი, რომელიც ევროპას მხარში ედგა, ფარის ფუნქციას ასრულებდა ყოველგვარი აღმოსავლური რელიგიური თუ აღმოსავლური ზესახელმწიფოების საფრთხეებისგან.

თავად ევროპა მაინცდამაინც თავს არ იწუხებდა საქართველო თავისი მფარველობის ქვეშ შეეყვანა და მოძალადე აგრესორებისაგან დაეცვა. გავიხსენოთ თუნდაც ს. ს. ორბელიანის დიპლომატიური ვიზიტი იტალიასა და საფრანგეთში, როდესაც გარკვეული პოლიტიკური მოსაზრებებით ორბელიანმა მიიღო კათოლიკური აღმსარებლობა. ირან-ოსმალეთის მუდმივი აგრესიისა-

გან განანამებ ქართველ სახელმწიფო მოღვაწეებს, მათ შორის ორბელიანს სურდათ მოესინჯათ ნიადაგი დასავლეთ ევროპასთან პოლიტიკური კავშირისათვის. ორბელიანი ეწვია საფრანგეთის მეფეს ლუი XIV-ს და რომის პაპს კლიმენტი XI-ს, რათა ეთხოვა აგრეთვე ფინანსური დახმარება ირანის ტყვეობიდან ვახტანგ VI-ის გამოსახსნელად. მისი დიპლომატიური მისია მარცხით დამთავრდა. იმედგაცრუებულმა ორბელიანმა დიდი გაჭირვებით ჩამოაღწია სამშობლოში. ბერის სამოსით შემოსილი ეძებდა გზებს ქვეყნის ოსმალეთისგან გასანთავისუფლებლად [6].

დღესდღეობით სახელმწიფო მოღვაწეები და ამერიკელი მომხსენებლები აკეთებენ პროგნოზს, თუ როგორ განისაზღვრება მსოფლიო მომავალი ევოლუცია 2020 წლისათვის, რომლის თანახმად, მომდევნო თხუთმეტი წლის განმავლობაში რელიგიური იდენტობა გახდება ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი თვითიდეინტიფიკაციის პროცესში. ამ პროგნოზების მიხედვით, არა მარტო ისლამს მიეკუთვნება ეს პერსპექტივები, არამედ ქრისტიანობა შესაძლებელია გავრცელდეს ჩინეთსა და ასევე სხვა არადასავლურ ქვეყნებში. ამ გლობალურ პროცესებში საქართველო თავისი გეოპოლიტიკური მდგომარეობის გათვალისწინებით კვლავ რელიგიათა გზაგასაყარზეა და როგორც ისტორიულად ხდებოდა, დღესაც დიდი გამოცდისა და საფრთხის წინაშე იმყოფება. ეს საფრთხეა ის, რომ რელიგიები იჭრებიან სხვადასხვა სივრცეში და საზღვრების გადანაცვლება აისახება საერთაშორისო ბალანსზე. საბოლოოდ, რელიგიათა მცდელობა, რომ გასცდეს საზღვრებს, მიმართულია მოსახლეობაზე იდეოლოგიური კონტროლი განახორციელოს.

ცნობილი ამერიკელი პოლიტოლოგი, ჰარვარდის უნივერსიტეტის პროფესორი, სემუელ პ. ჰან-თინგტონი თავის სტატიაში „ცივილიზაციათა შეჯახება“, ამბობს, რომ მსოფლიოში დომინანტი რელიგიები ისლამი და ქრისტიანობა მომდინარეობს ამ ორი რელიგიისა და მათზე დამყარებული ცივილიზაციების ბუნებიდან. ერთი მხრივ, კონფლიქტმა წარმოშვა განსხვავება და, პირველ რიგში, ისლამის, როგორც ცხოვრების წესის გაგება, რომელიც სცილდება რელიგიისა და პოლიტიკის ფარგლებს და აერთიანებს მაჰმადიანებს; ეს ეწინააღმდეგება დასავლურქრისტიანულ კონცეფციას ღმერთისა და კეისრის კუთვნილის განსხვავების შესახებ. მაგრამ კონფლიქტი მომდინარეობდა ორი რელიგიის მსგავსი ნიშნებისგანაც. ორივე მათგანი მონოთეისტურია და პოლითეისტური რელიგიებისაგან განსხვავებით, არ შეუძლია ახალი ღმერთების მიღება; ორივე აღწერს სამყაროს დუალისტური ცნებებით „ჩვენ“ და „ისინი“. ორივე უნივერსალისტურია და პრეტენზიას აცხადებს ერთადერთ ჭეშმარიტ სარწმუნოებად ყოფნაზე, რომელსაც შეიძლება შეუერთდეს ყველა ხალხი. ორივე რელიგია ხასიათით მისიონერულია და დამყარებულია იმის რწმენაზე, რომ მისი მიმდევრები მოვალენი არიან, ჭეშმარიტ სარწმუნოებაზე მოაქციონ ურწმუნონი [1].

წარმოშობის დროიდან, ისლამი ყოველთვის ფართოვდებოდა დაპყრობათა გზით; ხელსაყრელ შემთხვევაში იგივეს აკეთებდა ქრისტიანობა. „ჯიხადისა“ და „ჯვაროსნული ომის“ პარალელური კონცეფციები არა მხოლოდ ჰგავდა ერთმანეთს, არამედ განასხვავებდა ამ ორ რელიგიას სხვა მსოფლიო რელიგიებისაგან. ისლამსა და ქრისტიანობას, იუდაიზმთან ერთად, გააჩნია თელეოლოგიური შეხედულება ისტორიაზე, განსხვავებით ციკლური და სტატიკური ხედვისაგან, რომლებიც ჭარბობს სხვა ცივილიზაციებში.

როგორც ჩანს, ჭიდილი ფარული თუ ღია კვლავ მიმდინარეობს ამ ორი სარწმუნოებრივი იდეოლოგიის მატარებელ ხალხსა თუ ქვეყნებს შორის და, ბუნებრივია, მცირე სახელმწიფოები ასეთ შემთხვევაში დიდი სახელმწიფოების ფრთებქვეშ ცდილობენ თავისი კულტურისა თუ იდენტობის შენარჩუნებას.

როგორც პოლიტოლოგები ვარაუდობენ, გლობალური ომი ძირითად მსოფლიო ცივილიზაციათა ბირთვი სახელმწიფოების მონაწილეობით ნაკლებ სავარაუდოა, მაგრამ მთლიანად გამორიც-

ხული არ არის. ასეთი ომი, შეიძლება წარმოიშვას სხვადასხვა ცივილიზაციის კუთვნილ სახელმწიფოთა ჯგუფებს შორის გამყოფი მიჯნის გასწვრივ კონფლიქტის ესკალაციის გამო; ამასთან, სავარაუდოა, რომ მასში მონაწილე ერთ-ერთ მხარედ ჩართული იქნებიან მუსლიმები, მეორე მხარეს – არამუსლიმები. ესკალაციის შესაძლებლობა გაიზრდება, თუ პატივმოყვარე ისლამური ბირთვი-სახელმწიფოები მეტოქეობას დაიწყებენ საბრძოლველად შემართულ თანამოქმეთა მხარდაჭერის საქმეში. იგი შემცირდება, თუკი შორეული მონათესავე ქვეყნები არ იქნებიან დაინტერესებული ომში ჩაბმით. გლობალური ცივილიზაციური კონფლიქტის უფრო საშიში წყაროა ცივილიზაციებსა და მათ ბირთვ სახელმწიფოებს შორის ძალთა ბალანსის შეცვლა. თუ იგი გაგრძელდება, ჩინეთის აღმავლობა და „კაცობრიობის ისტორიაში ამ უდიდესი მოთამაშის“ მზარდი თავდაჯერება მძიმე ტვირთად დაანება XXI საუკუნის დასაწყისის საერთაშორისო სტაბილურობას. ჩინეთის, როგორც აღმოსავლეთ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის დომინირებული ძალის გამოჩენა წინააღმდეგობაში აღმოჩნდება ამერიკის ინტერესებთან – იმ სახით, როგორც ისინი ისტორიულად გაიაზრებოდა [1].

ამ მოსაზრებით აშშ, ევროპა, რუსეთი და ინდოეთი ჩაბმული აღმოჩნდებიან ნამდვილ გლობალურ ომში ჩინეთის, იაპონიისა და ისლამური ქვეყნების უმრავლესობის წინააღმდეგ. რით დამთავრდება ასეთი ომი, თუ ასეთი პრეცედენტი შესაძლებლად დაუშვით, და ჩვენ ქვეყანას რა ზიანი მიადგება, როგორც ქრისტიანთა განაპირა მხარეს, რომელიც მუსლიმანთა საზღვარზეა, ცხადია.

მოდერნიზაცია და ეკონომიკური განვითარება არც მოითხოვს და არც განაპირობებს კულტურულ ვესტერნიზაციას. პირიქით, იგი ინვესს ადგილობრივ კულტურათა გამოცოცხლებასა და აღორძინებას. ინდივიდუალურ დონეზე, ადამიანთა მოძრაობა დიდ ქალაქებისაკენ, ტრადიციულ ურთიერთობათა განწყვეტა და უცხო გარემოში გადანაცვლება ინვესს გაუცხოების გრძნობის წარმოშობას და თვითიდენტიფიკაციის კრიზისს. ამ ვითარებიდან გამოსავალს ხშირად რელიგია კარნახობს. სოციალურ დონეზე, მოდერნიზაციას მოსდევს მთელი ქვეყნის ეკონომიკური და სამხედრო ძლიერების ზრდა, რაც ადამიანებს განუმტკიცებს საკუთარი კულტურული მემკვიდრეობის რწმენას. ამის შედეგად ბევრი არადასავლური საზოგადოება უბრუნდება ადგილობრივ კულტურას. ხშირად ეს რელიგიურ ფორმას იღებს, რელიგიის გლობალური აღორძინება სწორედ მოდერნიზაციის პირდაპირი შედეგია. არადასავლურ საზოგადოებაში ეს აღორძინება ანტიდასავლური ფორმით ვლინდება. ერთ შემთხვევაში დასავლურ კულტურას უარყოფენ როგორც ქრისტიანულსა და დამლუპველს, მეორე შემთხვევაში – როგორც საეროსა და გადაშენების გზაზე დამდგარს. ადგილობრივისაკენ დაბრუნება ყველაზე მკაფიოდ აღინიშნება ისლამურ და აზიურ საზოგადოებაში. ისლამური აღორძინება ყველა მუსლიმურ ქვეყანაში შეინიშნება. თითქმის ყველა მათგანში იგი იქცა მთავარ სოციალურ, კულტურულ და ინტელექტუალურ მოძრაობად, რომელიც სერიოზულ გავლენას ახდენს პოლიტიკაზე [1].

ამ პოლიტიკური და შეიძლება ითქვას, რეალური ექსკურსიდან ნათელია, რომ ისტორია გამუდმებით მეორდება და საქართველო ყოველთვის დიდი სახელმწიფოების ინტერესების ტყვეობაში იმყოფებოდა და დღესაც იმყოფება. კვლავ დაეუბრუნდეთ წარსულს.

სწორედ ამ დიდი საფრთხეების წინაშე იდგა საქართველო, რადგან იგი, როგორც ზემოთ ითქვა, განაპირა ქრისტიანულ ქვეყანას წარმოადგენდა და ყოველთვის მუსლიმანთა ზენოლას განიცდიდა. სხვადასხვა ჰეგემონი სახელმწიფოები და რელიგიები ყოველთვის ცდილობდნენ საქართველოზე იდეოლოგიური ზეგავლენის მოპოვებას. ყველა დამპყრობ სახელმწიფოს თავისი ინტერესი ჰქონდა. უფრო სწორად, ქართველ კაცს ცხოვრება უხდებოდა და უხდება ისეთ რეგიონში, სადაც მას არც გარეთ, მეზობლების სახით და არც შიგნით, შემოხიზნულთა სახით გულწრფელი მეგობარი არ ჰყავს. ყოველი მეზობელი ქვეყანა ისტორიულად და დღესაც მოშურნეა და აგრესი-

ული, დამპყრობის თვალთ შეჰყურებს ჩვენს მიწა-წყალს. „ყოველივე მათგანს, ჩვენივე უკეთური თანამემამულეების წყალობით მიტაცებული აქვს ჩვენი კუთვნილი ისტორიული მიწა-წყალი. თურქეთს ტაო-კლანჯეთი, რუსეთს – სოჭის ოლქი, აზერბაიჯანს – საინგილო, სომხეთს – ლორეს ოლქი, მაგრამ ისინი ამასაც არ კმარობენ და კვლავაც აქეთ იმზირებიან, რათა კვლავაც ჩამოგლიჯონ საქართველოს და მიისაკუთრონ – რუსეთმა აფხაზეთი და სამაჩაბლო, სომხეთმა – ჯავახეთი, აზერბაიჯანმა – ისტორიული საბარათიანო. ყოველი ჯურის ადამიანი მარადჟამს მის გადაშენებაზე ოცნებობდა, რომ ქართველთა ნაფუძნარზე თვითონ გაპარპაშებულყო“ [2. გვ. 12].

რეალური ვითარება ასეა და ამგვარად მოდის ჩვენი ისტორია დასაბამიდან დღემდე. საქართველო მუდმივი თავდასხმის პირობებში იყო. საქართველოს ესხმოდნენ აპენინიდან რომაელები, ჩვენი ქვეყნის სამხრეთიდან სპარსელები, არაბეთიდან ბედუინები, ჩრდილო კავკასიიდან ოსები და ხაზარები, შუა აზიიდან თურქ-სელჩუკები, ცენტრალური აზიიდან მონღოლები, შუა აზიიდან ხვარაზმელები, მცირე აზიიდან იგივე თურქები და ბოლოს, მეცხრე საუკუნიდან რუსებად წოდებული სკვითურ-სლავური მოდგმის ტომები [2. გვ. 12]. აი ის არასრული ჩამონათვალი სახელმწიფოებისა და ქვეყნებისა, რომელთაც ჩვენზე გავლენის მოპოვება სურდა და, ბუნებრივია, თავისი იდეოლოგიისა და სარწმუნოების გავრცელება.

ქართველი ადამიანი აგრესორს იგერიებდა, თორემ უხცოურ კულტურას არასოდეს ებრძოდა, პირიქით, ითვისებდა და თავისი კულტურის ნაწილად აქცევდა. ამით იყო განპირობებული ის ტოლერანტული დამიკიდებულება სხვადასხვა რელიგიათა და ხალხების მიმართ. მიმტევებლობა და შემწყნარებლობა კულტურისა, თუ სხვა რელიგიის ადამიანებისა. სწორედ ამ დიპლომატიურმა მიდგომამ მოიყვანა ჩვენი ქვეყანა დღემდე და დიდი ზესახელმწიფოების გავლენის პირობებში გამჭრიახი ქვეყნის მესვეურები თავისი ქვეყნის გაძლიერებასა და მოღონიერებაზე ფიქრობდნენ. გავიხსენოთ ვახტანგ გორგასლის ეპოქა, დავით აღმაშენებლისა და თამარის ეპოქები. ზოგადად, დიპლომატიის როლი განუზომელი იყო სახელმწიფოებრიობისა და რელიგიის შენარჩუნებაში. ზესახელმწიფოების პოლიტიკური ჰეგემონობის ქვეშ საჭირო იყო ისეთი ფაქიზი მექანიზმისა თუ მიდგომების გამოჩენა, რომ მათ არ ემსხვერპლა პოლიტიკურად და რელიგიურად ჩვენი ქვეყანა და, როგორც ილია ჭავჭავაძე ამბობდა, „მამული ენა და სარწმუნოება“ შეგვენარჩუნებინა.

ერთ-ერთი, რაც ქართველ ერს, ხალხს გადაარჩინდა, სწორედ, რწმენა და სულიერება იყო, რომელსაც გამუდმებით დაცვა და გაფრთხილება სჭირდებოდა. ამიტომ მის შესანარჩუნებლად ჩვენი ქვეყნის მმართველთა დიპლომატიური დამოკიდებულება აგრესორებთან ასრულებდა გადამწყვეტ როლს რწმენისა თუ თვითმყოფადობის შენარჩუნებაში. მაშასადამე, ქვეყნის დაცვისა და რწმენის შენარჩუნების საიდუმლო მარტო მის ფიზიკურ სიდიდესა და რიცხობრივ უპირატესობაში არ იყო. ამის დასტურია ის მაგალითები, როდესაც რუკიდან მსოფლიოს უდიდესი სახელმწიფოებიც კი გაქრა და მოიშალა. რწმენასა და იდეოლოგიასთან ერთად გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭებოდა სწორ პოლიტიკას და დიპლომატიურ დამოკიდებულებას მოძალადე სახელმწიფოებთან, მითუმეტეს ისეთ პირობებში, როდესაც ფიზიკური და იდეოლოგიური წნეხი ხორციელდებოდა გამუდმებით.

კვლავ საქართველოს ისტორიის პერიპეტიებს რომ თვალი გავადევნოთ, იშვიათად იყო ისეთი გამონათებები, როდესაც ჩვენს ქვეყანას „თავისი თავი თვითონვე ეყუდნოდა“, ანუ პოლიტიკურ თავისუფლებას ინარჩუნებდა. განსაკუთრებით აღსანიშნავია, როგორც ზემოთ ითქვა, დავით აღმაშენებლისა და თამარის ეპოქა. სწორედ დიპლომატიის წყალობით ჩაეყარა საფუძველი ქვეყნის მშენებლობას ვახტანგ გორგასლის დროიდან, როდესაც მან ირანის გავლენა თავისივე ქვეყნის სასიკეთოდ გამოიყენა და ჩვენი სამშობლო მოაღონიერა. სულ ყოველთვის იდგა საქართველოს



წინაშე საკითხი, თუ როგორ, რა საშუალებით გადაერჩინა თავი. კიდევ ვიმეორებ, რომ არა ხელისუფალთა გამჭრიახი, დიპლომატიური პოლიტიკა, რომელსაც სამშობლოს უზომო სიყვარული ასაზრდოებდა, რომელიც იყო სანინდარი ქვეყნის შენარჩუნებისა, ქვეყანა ვერ გადარჩებოდა.

დავუბრუნდეთ ისევ დღევანდელ რეალობას. დღეს ჩვენ წინ უზარმაზარი თხრილია. ამ თხრილის პირას ვდგავართ საკმაო ხელი გვკრან შიგ გადავიჩეხებით დედა-ბუდიანად და, როგორც დიდი ილია იტყოდა „ორბი, არწივიც კი ველარ გვიპოვის, ველარ დასწვდება ჩვენს ძვლებს“ [4]. დღეს მოსკოვის საპატრიარქო აკონტროლებს მსოფლიოში ყველაზე მნიშვნელოვან მართლმადიდებლურ ეკლესიას როგორც ტერიტორიით, ასევე მოსახლეობითაც. მნიშვნელოვანია ასევე თავისი გავლენით კონსტანტინოპოლის საქართველო, რომლებიც დღეს გავლენის სფეროებში ეცილებიან ერთმანეთს. ამ პირობებში, ბუნებრივია, რუსეთი უკიდურესად განაწყენებულია ჩვენი ევროპული არჩევანით და ყველა ღონეს ხმარობს, რომ ჩვენ კლანჭებიდან არ გაგვიშვას. როგორც აღვნიშნეთ, მსოფლიო რელიგიები, რომელთაც წარსულში საქართველოს ტერიტორიაზე უმოქმედია ამა თუ იმ ფორმით, დღესაც განაგრძობენ მოქმედებას. ესენია ძირითადად: ქრისტიანობა, ისლამი და იუდაიზმი. მაშასადამე, საქართველო არა მარტო მრავალეროვანი, არამედ მრავალკონფისიური ქვეყანაა [5].

ამგვარად, მსოფლიო ცივილიზაციათა და რელიგიათა ამ ახალ მლელვარე ეპოქაში უდიდესი წინდახედულება და გამჭრიახობა მართებთ ჩვენი ქვეყნის საჭეთმპყობელებს და საქართველოს თითოეულ მოქალაქეს, რათა რეალურ საფრთხეებსა თუ გამოწვევებს თვალი გაუსწორონ და გაუმკლავდნენ, რომ ქვეყანა სულიერად და ტერიტორიულად განამტკიცდეს და ის მაინც დავიცვათ რაც დაგვრჩა.

როგორც გოეთე იტყოდა, „ყველაფერი გონივრული უკვე ნაფიქრია, მხოლოდ მათ ჩვენ ახლებურად ვიაზრებთ“, ამიტომ ამ კატაკლიზმებით აღსავსე ეპოქაში უნდა გავითვალისწინოთ ჩვენი გონიერი წინაპრების ცოდნა და გამოცდილება, რომ თავი დავაღწიოთ საფრთხეებს, რათა საქართველო, როგორც მართლმადიდებლური ქრისტიანული ქვეყანა, ისტორიის საკუთრებად არ იქცეს. მაშასადამე, იგი უნდა ემსახუროს ეროვნულ იდეას, მედგრად შეახსენოს კაცობრიობას სახელი ქართველი ერისა, ხელი შეუწყოს მის განმტკიცებასა და გაერთიანებას, რათა კაცობრიობის ფერხულში ქართველმა ერმა პოვოს შესაფერი და დამსახურებული ადგილი.

## გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს კონსტიტუცია.
1. სემოელ ჰანგთინქტონი, ცივილიზაციათა შეჯახება და მსოფლიო წესრიგის გარდაქმნა, 2010, (ინგლისურიდან თარგმნა ნინო ჩიქოვანმა) <https://polittheory.wordpress.com/2010/02/08/>.
2. მ. მჭედლიშვილი, რუსეთ-საქართველოს დიპლომატიური ურთიერთობებისა და მისი მოკლე მიმოხილვა (1491-1783 წლებში), 2013.
3. ჟან-ფრანსუა მეიერი, რელიგიური საკითხები და საერთაშორისო ურთიერთობები, 2013. <http://politforumi.com>
4. ილია ჭავჭავაძე, რა გითხრათ, რით გაგახაროთ?, პუბლიცისტური წერილი, თბ., 1897.
5. ნ. პაპუაშვილი, რელიგიური ფაქტორები და საქართველოს ურთიერთობა, მსოფლიო რელიგიები საქართველოში, 2013. <http://gelati.edu.ge/wp-content/uploads/2013/06/>
6. ს. ს. ორბელიანი, ბიოგრაფია, <https://ka.wikipedia.org/>





ივანე სეხნიაშვილი  
ფილოლოგიის დოქტორი, პროფესორი

**ინფორმაციის ხელმისაწვდომობისა და მოპოვების თავისებურებანი  
თანამედროვე ინტერნეტ ტელევიზიაში**

**რეზიუმე**

წინამდებარე სტატიაში „ინფორმაციის ხელმისაწვდომობისა და მოპოვების თავისებურებანი თანამედროვე ინტერნეტ ტელევიზიაში“, საუბარია მასმედიის სისტემის ყველაზე მნიშვნელოვან და ამავდროულად ყველაზე გავლენიან სფეროზე – ინტერნეტ ტელევიზიაზე, რომელმაც განსაკუთრებით ბოლო პერიოდში შეძლო ადამიანების ცხოვრებაში მთელი სიმძაფრით შეჭრილიყო და მასზე უდიდესი ზეგავლენა მოეხდინა. სოციალური მედიის უსწრაფესი ტემპით განვითარებამ ტელევიზია დაჩრდილა და დღეისათვის უფრო მეტად უპირატესობას ინტერნეტ ტელევიზიას ანიჭებენ. მომხმარებელი ინფორმაციას სულ უფრო ადვილად იღებს. დიდი დროის დაკარგვა ტელევიზორის ყურებაში დღეს აღარ არის საჭირო.

საქართველოში 2000 წლიდან უზრუნველყოფს ინფორმაციის ხელმისაწვდომობას საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი, 2013 წლის 26 აგვისტოდან კი მოქმედებს ინფორმაციის პროაქტიულად გამოქვეყნების წესი. უახლოეს მომავალში საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში მცხოვრებ მოსახლეობას შესაძლებლობა მიეცემა თანამედროვე საინფორმაციო ტექნოლოგიური სერვისებით ისარგებლონ. რეგიონებში ინტერნეტის ხელმისაწვდომობა, ინტერნეტის მაღალი სიჩქარის უზრუნველყოფა და დაბალი ფასები მნიშვნელოვან ბიძგს მისცემს როგორც მცირე, ასევე საშუალო და მსხვილ ბიზნესს განვითარდეს უფრო ჩქარი ტემპით, გაზარდოს საკუთარი კონკურენტუნარიანობა და შექმნას ახალი სამუშაო ადგილები.

დასკვნის სახით უნდა აღინიშნოს, ძალზედ მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ ინფორმაციული ტექნოლოგიების განვითარებამ მსოფლიოში პრიორიტეტი სწორედ ინტერნეტ მედიას მიანიჭა, რადგან იგი ხელმისაწვდომი გახდა მომხმარებლისათვის. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში ტრადიციული ინფორმაციის წყარო მაინც გაზეთი და ტელევიზორია, სულ უფრო მეტად აღინიშნება მომხმარებელზე თანამედროვეობის გავლენა და შესაბამისად, ჩვენი აზრით, ონლაინ მედიის როლი ყოველდღე კიდევ უფრო გაიზრდება.

**Ivane Sekhniashvili**

*Doctor of Philology, Professor*

**Some Characteristics of Getting Information and Making it  
Available in the Modern Internet TV**

**Abstract**

The article “Some characteristics of getting information and making it available in the modern internet TV” deals with one of the most modern and at the same time the most influential fields of the system of Mass Media – internet TV that could cut into the life of people and influence them very strongly recently. The fast development of the social media overshadowed the TV and the internet TV is preferred more nowadays. Getting information for consumers is becoming easier and easier. It is not necessary to waste much time on watching TV any more.

Georgian General Administrative code has been guaranteeing the availability of information in Georgia since 2000 and the rule of using information proactively has been in use since 26<sup>th</sup> of August 2013. The population from different regions of Georgia will be able to use the modern informative technological services in the recent future. Accessibility to the internet, availability of high-speed internet and low prices will give a stimulus to developing small business as well as medium and big businesses at a very fast rate; they will be able to increase their competitiveness and create new working places.

In conclusion, it should be noted that the fact of the development of informative technologies prioritized the internet Media is very important because it has become available for the consumers. In spite of the fact that the sources of traditional information in Georgia are still newspapers and TV, the influence of modernity is marked on consumers and accordingly, the role of online media will increase every day.

## **ინფორმაციის ხელმისაწვდომობისა და მოპოვების თავისებურებანი თანამედროვე ინტერნეტ ტელევიზიაში**

ინტერნეტის განვითარებასთან ერთად სულ უფრო აქტუალური ხდება ინტერნეტ ტელევიზია. ზოგადად ტელევიზია მეოცე საუკუნის 50-იანი წლებიდან მოსახლეობისთვის ინფორმაციის მინოდებისა და გართობის ერთ-ერთი ძირითადი საშუალება იყო. რადიოსადგური „ამერიკის ხმა“ ტელევიზიის მნიშვნელობაზე გაეროს შეფასებას აქვეყნებს. 1996 წლის მარტში გაერთიანებული ერების გენერალურმა ასამბლეამ 21 ნოემბერი მსოფლიოს ტელევიზიის დღედ გამოაცხადა. ამით გაერომ კიდევ ერთხელ გაუსვა ხაზი მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებში მშვიდობისა და უსაფრთხოების მიმართულებით ტელევიზიის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას.

მსოფლიოს ბევრმა ქვეყანამ ბოლო ხანებში მიიღო კანონი ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის შესახებ, რომელმაც უზრუნველყო საზოგადოების უფლება გასცნობოდა სამთავრობო ინფორმაციას. პირველად ამგვარი კანონი 1776 წელს შვედეთში მიიღეს, თუმცა სანამ სხვა ქვეყნები მაგალითს აიღებდნენ, დიდმა დრომ გაიარა: ფინეთმა 1951 წელს მიიღო კანონი ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის შესახებ, ხოლო ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა 1966 წელს. 1970-იანსა და 1980-იან წლებში ზემოთხსენებული კანონი ნელა, თუმცა მტკიცედ იკიდებდა ფეხს, მაგრამ მისი ნამდვილი საყოველთაოდ გავრცელება 1989 წლიდან დაიწყო, როდესაც ცენტრალურსა და აღმოსავლეთ ევროპაში სამოქალაქო საზოგადოებრივმა ჯგუფებმა ეს უფლება გარდამავალ პოსტკომუნისტურ პერიოდში ძალთა გადანაცვლების პროცესის აუცილებელ ნაწილად აღიარეს.

საქართველოში 2000 წლიდან უზრუნველყოფს ინფორმაციის ხელმისაწვდომობას საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი, 2013 წლის 26 აგვისტოდან კი მოქმედებს ინფორმაციის პროაქტიულად გამოქვეყნების წესი („ევროპის ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის ორგანიზაცია“, „ლიგალ ლიკის გზამკვლევი“, 2011, 46-47).

ბოლო 50 წლის განმავლობაში ტელევიზიამ ახალი გამოწვევები დაუსახა განვითარებად ქვეყნებს. რადიოსადგურ „ამერიკის ხმის“ ინფორმაციით, მაგალითად, აფრიკის ქვეყნებში ტელევიზიამ დამოუკიდებლობის, პლურალიზმისა და ეკონომიკური თავისუფლების სფეროში უდიდესი ძვრები მოახდინა. თუ გასული საუკუნის 90-იან წლებში აღმოსავლეთ ევროპას დავაკვირდებით, იქაურმა მოსახლეობამ დემოკრატიული ფასეულობების შესახებ ინფორმაცია ტელევიზიის საშუალებით მიიღო.

ამგვარად, ტელევიზია წარმოადგენს მასობრივი კომუნიკაციის ერთ-ერთ ყველაზე აქტიურ საშუალებას, რომლის სოციალური ფუნქციების გააზრება ჟურნალისტს დაეხმარება უფრო ზუსტად განსაზღვროს თავისი პროფესიული ამოცანები და როლი, მაყურებელმა კი მიიღოს ამომწურავი ინფორმაცია სხვადასხვა თემებსა და მოვლენებზე.

ცნობილია, რომ საქართველოს მოსახლეობის უმრავლესობა ინფორმაციას ტელევიზიით იღებს. ინტერნეტ პორტალმა “გეოდიგიტალ. ტვ“ გამოაქვეყნა ამერიკის ეროვნული ინსტიტუტის გამოკითხვის შედეგი. კვლევის მიხედვით, კითხვაზე რამდენად ხშირად იყენებთ ინტერნეტს,

42% პასუხობს, რომ ყოველ დღე, 9% კვირაში ერთხელ მაინც, ხოლო თვეში ერთხელ ინტერნეტთან წვდომა 2% აქვს. გამოკითხვა 2016 წლის 23 თებერვლიდან – 14 მარტის პერიოდში საქართველოს მასშტაბით ჩატარდა.

ყოველ მე-10 ბრიტანელს ცხოვრება ინტერნეტის გარეშე ვერ წარმოუდგენია. ყოველი მე-5 კი დღეზე მეტს ვერ გაძლებს მის გარეშე. კიდევ ერთი გამოკითხვა, რომელსაც “გეოდიგიტალ. ტვ” აქვეყნებს, დიდ ბრიტანეთში ჩატარდა. კვლევის შედეგად, რესპოდენტთა 10% ამბობს, რომ ფართოზოლიანი ინტერნეტის გარეშე საკუთარი საქმიანობა წარმოუდგენიათ, სანინალ-მდეგო პოზიცია 21% გააჩნია. ისინი ამბობენ, რომ ერთ დღეს ან სულაც ნაკლებს გაძლებენ ფართოზოლიანი ინტერნეტის გარეშე. გამოკითხულთა ყოველი მე-20 ფიქრობს, რომ მხოლოდ 30 წუთს გაძლებს ასეთი ტიპის სერვისის გარეშე. „ფართოზოლიანი ინტერნეტი დღეს ტექნოლოგიაზე მეტს ნიშნავს. ის ასრულებს მედიატორის როლს ჩვენი საინფორმაციო, ფინანსურ და სოციალურ ცხოვრებაში. ისეთებიც კი, ვინც გასულ წლებში ფართოზოლიანი ინტერნეტს არ იყენებდნენ, ახლა უქმეებზე, შოპინგზე და პირადი ცხოვრებისთვის სწორედ ამ სერვისს იყენებენ“, ამბობს ჩაბლე. ცო. უკ მთავარი რედაქტორი დენ ჰოულდი.

იუნესკოს გენერალური დირექტორის ასისტენტი იანის კარკლინსი რადიოსადგურ „ამერიკის ხმასთან“ ინტერვიუში კაცობრიობის ცნობიერებაზე ტელევიზიის გავლენას განსაკუთრებით დადებითად აფასებს: „სატელევიზიო კომუნიკაციების როლი მსოფლიოს ეკონომიკური და კულტურული განვითარების მხრივ შეუფასებელია. ასევე ძალზე დიდი გავლენა მოახდინა ტელევიზიამ განვითარებადი ქვეყნების იმ მოსახლეობაზეც, რომლისთვისაც ტელევიზია ინფორმაციის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საშუალებაა“.

ცნობილია, რომ მასმედიის სისტემის ყველაზე მნიშვნელოვანმა და ამავედროულად ყველაზე გავლენიანმა სფერომ, ტელევიზიამ, შეძლო ადამიანების ცხოვრებაში მთელი სიმძაფრით შეჭრილიყო და მასზე უდიდესი ზეგავლენა მოეხდინა. თუმცა, განსაკუთრებით ბოლო წლებში, სოციალური მედიის უსწრაფესი ტემპით განვითარებამ ტელევიზია დაჩრდილა და დღეისათვის მასობრივი კომუნიკაციის ეს საშუალება ადამიანებს ნაკლებად აინტერესებთ და უფრო მეტად უპირატესობას ინტერნეტ ტელევიზიას ანიჭებენ. ზოგადად სოციალური მედია უფრო საინტერესოა დღეს და მომხმარებლები ინფორმაციას სულ უფრო ადვილად იღებენ. დიდი დროის დაკარგვა ტელევიზორის ყურებაში დღეს აღარ არის საჭირო. აღარც გასართობ საშუალებად აღიქვამენ ახალგაზრდები ტელევიზორს. სამაგიეროდ საჭირო ინფორმაციის მოპოვების საუკეთესო საშუალება მათთვის ახლა უკვე ინტერნეტი. ჩვენი აზრით, იგივე ბედი ენია ბექდურ მედიას. მოსახლეობა ამჟამად აღარ ყიდულობს გაზეთს. ადამიანისათვის დღეს უფრო ადვილია ინტერნეტში გაეცნოს სხვადასხვა სტატიას ინტერნეტ გაზეთის მეშვეობით. დღესდღეობით მხოლოდ ტელევიზია აღარ არის ერთადერთი მნიშვნელოვანი საინფორმაციო საშუალება, რაც გასული საუკუნის 90-იან წლებში იყო. თუმცა უსათუოდ გასათვალისწინებელია, ისიც, რომ გაზეთი გამოირჩევა ენობრივი შემოქმედების თავისებური პირობებით. იგი იქმნება უმოკლეს ვადაში, ისე სწრაფად, რომ ზოგჯერ საგაზეთო მასალის იდეალური დამუშავების საშუალებაც კი არ არის. ამავე დროს, მას ქმნის არა ერთი, არამედ მრავალი პიროვნება. კორესპონდენტები ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად ამუშავებენ თავ-თავიანთ მასალას. საგაზეთო ჟანრების მრავალფეროვნება, ურთიერთობის სხვა სფეროთა მასალების (განცხადებები, ბრძანებულებები, კანონპროექტები ...) პუბლიკაცია – ყოველივე ეს გავლენას ახდენს გაზეთის სტილზე.

ამგვარად, გაზეთის სტილი პუბლიცისტური სტილის ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული სახეობაა, რომელიც თავისი დანიშნულების, ამოცანებისა და საკომუნიკაციო პირობების გამო

საკმაოდ რთულ მოვლენას წარმოადგენს და მთლიანად ექსტრალინგვისტურ საფუძველთა თავისებურებებითაა განპირობებული.

ზემოთ დასახელებული ზოგადი ნიშნების გარდა საგაზეთო-პუბლიცისტურ მეტყველებას ახასიათებს იმპერატიულობა და გაზრდილი ემოციურობა. ორიენტაცია ფართო მკითხველზე იწვევს საყოველთაოდ გასაგები ენობრივი ერთეულების შერჩევას. უშუალოებისა და მკითხველთან კონტაქტის ადვილად დასამყარებლად პრესა ხშირად მიმართავს სასაუბრო მეტყველები-სათვის დამახასიათებელ ენობრივ ელემენტებს, რაც განსაკუთრებით კარგად ჩანს საგაზეთო სათაურებში.

საინფორმაციო სააგენტო „ონ.ჯი-ს“ მიერ გამოქვეყნებულ ფრიდომ ჰაუსის შეფასებაში აღნიშნულია, რომ 2016 წელს მსოფლიოში მედია თავისუფლების კუთხით სიტუაციამ ყველაზე დაბალ ნიშნულს მიაღწია უკანასკნელი 13 წლის განმავლობაში. ქვეყნები, მათ შორის როგორცაა რუსეთი, ჩინეთი, თურქეთი და სერბეთი უფრო აქტიურად ცდილობენ პრესის თავისუფლების შეზღუდვას. ორგანიზაციის წარმომადგენელთა თქმით, საქართველო კვლავ ნახევრად თავისუფალი ქვეყნების სიაში ხვდება. საქართველოს რეიტინგმა პრესის თავისუფლების კუთხით წინა წელთან შედარებით მცირედით დაიკლო. ანგარიშის თანაავტორის ჯენიფერ დანჰამის თქმით, ეს გამოწვეულია იმით, რომ ხელისუფლების მხრიდან მედიაზე პოლიტიკური გავლენის მოპოვების მცდელობა 2016 წელს უფრო აგრესიულად წარიმართა.

საქართველოს უმაღლეს სასწავლებლებში მედიის სკოლის სტუდენტებისათვის (აგრეთვე სხვა ფაკულტეტების წარმომადგენლებისთვისაც) ყველანაირი შესაძლებლობა არსებობს სტუდენტურ ინტერნეტ ტელევიზიებში მუშაობის დროს თეორიულ ცოდნასთან ერთად უდიდესი პრაქტიკული გამოცდილება მიიღონ და განავითარონ პროფესიული უნარ-ჩვევები. სწორედ მაშინ შეისწავლიან და დაეუფლებიან მომავალი ჟურნალისტები იმ საჭირო უნარ-ჩვევებს, რაც მათ მომავალ საქმიანობაში დაეხმარებათ. ინფორმაციის მოძიება, გადაღებაზე გასვლა, ინტერვიუების ჩანერა, რეპორტაჟისათვის ტექსტის დაწერა, გახმოვანება, დამონტაჟება და კიდევ უამრავი სხვა “სატელევიზიო საქმე” – ეს ის მცირე ჩამონათვალია, რაც ტელეჟურნალისტმა ზედმინევენით უნდა იცოდეს თავის მომავალ საქმიანობაში. ჩვენი აზრით, სწორედ სტუდენტური ინტერნეტ ტელევიზიების (და არა მხოლოდ ერთი ტელევიზიის) არსებობა შეუწყობს ხელს ახალგაზრდა თაობის სამომავლო კარიერული გზის განვითარებას.

საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში მცხოვრებ მოსახლეობას უახლოეს მომავალში შესაძლებლობა მიეცემა თანამედროვე საინფორმაციო ტექნოლოგიური სერვისებით ისარგებლონ. საინფორმაციო ანალიტიკური პორტალ “ფორ.ჯი-ს” ინფორმაციით, რეგიონებში ინტერნეტის ხელმისაწვდომობა, ინტერნეტის მაღალი სიჩქარის უზრუნველყოფა და დაბალი ფასები მნიშვნელოვან ბიძგს მისცემს როგორც მცირე, ასევე საშუალო და მსხვილ ბიზნესს განვითარდეს უფრო ჩქარი ტემპით, გაზარდოს საკუთარი კონკურენტუნარიანობა და შექმნას ახალი სამუშაო ადგილები.

“გუგლის” ჯერ კიდევ 2016 წელს ჩატარებული კვლევის მიხედვით, რომელიც სააგენტო “ფორ.ჯი-ს” გამოაქვეყნა, მსოფლიო მოსახლეობის 50% ინტერნეტით სარგებლობდა, რაც ჯამში სამ მილიარდ მომხმარებელს აღწევდა. ეს კი, კიდევ ერთხელ მიუთითებს იმაზე, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია არსებობდეს სხვადასხვა ინტერნეტ ტელევიზია, რომ დაინტერესებულმა პირმა მიიღოს ამომწურავი ინფორმაცია ამა თუ იმ საკითხზე. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია არსებობდეს სხვადასხვა ჟანრის ინტერნეტ ტელევიზიები (საინფორმაციო, სპორტული, მუსიკალური, საგანმანათლებლო, რელიგიური, სამეცნიერო და სხვა). ჩვენი აზრით, მრავალფეროვანი



ინტერნეტ ტელევიზიები იმუშავებენ პროდუქციის ხარისხის მუდმივ გაუმჯობესებასა და მომხმარებელთა მოთხოვნების მაქსიმალურად დაკმაყოფილებაზე.

2017 წელს გერმანიაში ინტერნეტი ტელევიზიას გადაუსწრებს. ამის შესახებ ინფორმაციას საინფორმაციო პორტალი “გეოდიგიტალ.ტვ” აქვეყნებს. ანალიტიკოსები მიიჩნევენ, რომ ზრდასრული მოსახლეობა ინტერნეტში 4 საათს გაატარებს. გერმანიის ზრდასრული მოსახლეობა 2017 წელს უფრო მეტ დროს ინტერნეტში გაატარებს, ვიდრე ტელევიზორთან. ინტერნეტი გაუსწრებს ტელევიზიას პირველად თავისი არსებობის ისტორიაში. მეცნიერებმა დაითვალეს, რომ მოსახლეობა, რომლის ასაკი 18 წელს აღემატება კომპიუტერებთან და მობილურ ტელეფონებთან დღეში 3 საათსა და 44 წუთს გაატარებენ, ტელევიზორთან კი 3 საათსა და 38 წუთს. ჩვენი აზრით, გამოდის რომ მაყურებელი ნელ-ნელა უარს ამბობს ტელევიზორზე და გადაინაცვლებს ინტერნეტში. მომხმარებელს უნდა ჰქონდეს არჩევანის საშუალება და სწორედ ამიტომ უნდა არსებობდეს მრავალფეროვანი ინტერნეტ ტელევიზიები საკუთარი საინტერესო და, რაც მთავარია, რეიტინგული გადაცემებით.

ამ ეტაპზე გერმანიისაგან განსხვავებით, საქართველოში ჩატარებული კვლევის შედეგები სხვაზე მეტყველებს. საინფორმაციო სააგენტო “ინტერპრესნიუსი” ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტის მიერ გამოქვეყნებული კვლევის შედეგებს აქვეყნებს, რომლის თანახმად, პოლიტიკისა და მიმდინარე მოვლენების შესახებ ინფორმაციის მიღების პირველწყარო გამოკითხულთა 76%-სთვის ტელევიზიაა, ხოლო 15%-სთვის ტელევიზია არის მეორე წყარო. რაც შეეხება ინტერნეტს, მხოლოდ 16%-სთვის არის პირველწყარო, ხოლო 24%-სთვის – მეორე წყარო. მიუხედავად ასეთი მონაცემებისა, ჩვენ ვთვლით, რომ ძალიან მოკლე ხანში მდგომარეობა შეიცვლება და ინფორმაციის წვდომის წყაროდ პირველ ადგილზე მაინც ინტერნეტ ტელევიზია, ზოგადად კი სოციალური მედია იქნება.

თუ რამდენად არის მნიშვნელოვანი დღეს ინტერნეტ ტელევიზიების არსებობა მსოფლიოს ქვეყნებში, ჩვენ მოვიყვანთ კიდევ ერთ მაგალითს “გეოდიგიტალ. ტვ-ის” მიერ გამოქვეყნებული სტატიიდან, რომლის მიხედვით მსოფლიოში პოპულარული ვიდეოსაიტი “იუთუბი” ინტერნეტ ტელევიზიაზე მუშაობს. ვიდეოჰოსტინგი “იუთუბი” მოლაპარაკებებს ასრულებს საერთაშორისო და საკაბელო არხებთან 2017 წლისთვის ფასიანი ინტერნეტ ტვ-პლატფორმის ჩაშვების შესახებ. “იუთუბი” მალე წარადგენს ახალ პროექტს და ინტერნეტის მეშვეობით შესთავაზებს მაყურებელს არხებს. ცნობილია ისიც, რომ ახალი სერვისის სავარაუდო ფასი 35 აშშ დოლარამდე იქნება.

“იუთუბი”, რომელიც ვიდეო გიგანტ “გუგლ-ს” ეკუთვნის, სავარაუდოდ მოლაპარაკებებს სხვადასხვა ინტერნეტ კონტენტის პროვაიდერებთან აწარმოებს. ამ ეტაპზე კომპანიას არ გააჩნია უფლება აჩვენოს პროგრამული კონტენტი, რადგან მხარეები ჯერ კიდევ ვერ შეთანხმდნენ ამ სერვისის ფასზე. ჯერჯერობით უცნობია ისიც, თუ როგორი ინტერფეისი იქნება მომსახურებას და როდის გამოჩნდება ის ბაზარზე. თუმცა უკვე ცნობილია, რომ “იუთუბი” სავარაუდოდ გააერთიანებს ოთხ ამერიკულ ქსელს და ასევე დაამატებს ცნობილ საკაბელო არხებს. აღსანიშნავია, რომ კომპანია ინტერნეტ ტელევიზიის პროექტზე 2012 წლიდან მუშაობს. გარდა ამისა მედია წერდა, რომ მსგავსი პროექტის განხორციელებაზე “ეფლი” და “ამაზონი” მუშაობენ.

საინტერესოდ მიგვაჩნია კახეთის საინფორმაციო ცენტრის მიერ გავრცელებული საქართველოს ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების სააგენტოს ცნობა იმის შესახებ, რომ საერთო ჯამში საქართველოში დაგეგმილი საყოველთაო ინტერნეტიზაციის პროექტის ფარგლებში ინტერნეტ ქვეყნის ორი ათას სოფელში შევა და მთლიანობაში ხელმისაწვდომი მოსახლეობის 91%-სთვის

გახდება. მაგისტრალური ინფრასტრუქტურის გამოყენებით მომსახურებას 190 ათასამდე აბონენტი მიიღებს. ცნობილია, რომ აღნიშნული პროექტი 2018 წელს უნდა დასრულდეს.

დასასრულს უნდა აღინიშნოს, ძალზედ მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ ინფორმაციული ტექნოლოგიების განვითარებამ მსოფლიოში პრიორიტეტი სწორედ ინტენეტ მედიას მიანიჭა, რადგან იგი ხელმისაწვდომი გახდა მომხმარებლისათვის. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში ტრადიციული ინფორმაციის წყარო მაინც გაზეთი და ტელევიზორია, სულ უფრო მეტად აღინიშნება მომხმარებელზე თანამედროვეობის გავლენა და ჩვენი აზრით, ონლაინ მედიის როლი შესაბამისად ყოველ დღე გაიზრდება, ვინაიდან ამომწურავი და საინტერესო ინფორმაციის მიღება ინტერნეტ ტელევიზიის მეშვეობით სულ უფროდაუფრო მარტივი ხდება მომხმარებლისათვის.

#### გამოყენებული ლიტერატურა:

1. იხ. <http://www.amerikiskhma.com>
2. იხ. <http://www.geodigital.tv>
3. იხ. <http://www.for.ge>
4. იხ. <http://www.ipn.ge>
5. იხ. <http://www.ick.ge>
6. იხ. <http://www.on.ge>
7. იხ. „ევროპის ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის ორგანიზაცია“, „ლიგალ ლიკის გზამკვლევი“, 2011.

თამარა ტარტარაშვილი  
საქართველოს საზოგადოებრივ საქმეთა  
ინსტიტუტის(ჯიპა)დოქტორანტი

## ეთნიკური სომხების ინტეგრაციის 2013 წლის ეროვნული პოლიტიკის ანალიზი

### რეზიუმე

თანამედროვე საზოგადოებაში უფროდაუფრო მძაფრ მნიშვნელობას იძენს ეთნიკური, რელიგიური თუ სხვა უმცირესობათა მშვიდობიანი და ჰარმონიული თანაცხოვრების უზრუნველყოფა უმრავლესობასთან. შეგვიძლია მოვიყვანოთ არაერთი მაგალითი იმისა, რომ უმცირესობათა ინტეგრაციის დაბალმა დონემ საზოგადოებრივ პოლიტიკურ ცხოვრებაში არაერთი დაძაბულობა და დრამატული დაპირისპირება გამოიწვია.

საქართველო თავისი განვითარების უმნიშვნელოვანეს ეტაპზე იმყოფება. ქვეყანაში ცალსახად არის განცხადებული, გახდეს ევროპული და ევროატლანტიკური სტრუქტურების სრულფასოვანი წევრი. ამ პროცესში ჩვენთვის ძალზე მნიშვნელოვანია სრულფასოვნად უზრუნველვყოფთ ქვეყანაში მცხოვრები უმცირესობათა უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვა და, მეორეს მხრივ, მოვახდინოთ ქვეყანაში მცხოვრები თითოეული მაცხოვრებლისა თუ ჯგუფის პოტენციალის მობილიზება ამ მიზნის მისაღწევად.

წინამდებარე მიმოხილვას, რასაკვირველია, არ აქვს პრეტენზია, რომ იგი არის სრული და ამომწურავი. ჩვენ მხოლოდ შევეცადეთ, მოკლედ მიმოგვეხილა 2013 წლის შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფციის სამოქმედო გეგმის შესრულების ანგარიში. ვფიქრობ, ჩვენი ნაშრომი საინტერესო იქნება ამ საკითხებით დაინტერესებული ნებისმიერი პირისათვის.



**Tamara Tartarashvili**

*PhD Student of Georgian Institute  
of Public Affairs*

### **2013 National Policy Analysis of Ethnic Armenians Integration**

#### **Abstract**

Ensuring ethnic, religion and other minorities peaceful and harmony co-existence with majority gets more and more acute importance in modern society. We can consider many examples of low level of minorities integration in public political life was reason of a number of tensions and dramatic conflicts.

Georgia is at the important stage of development. The country clearly stated to become a full member of the European and Euro-Atlantic structures. At that process, it is very important to have legislative acts and practice based on modern democratic values. On the one hand, to ensure the rights and freedoms of minorities living in the country, and on the other to mobilize each resident living in the country and groups potential to achieve this goal. These all becomes more urgent in case of circumstances, taking place in Abkhazia and Tskhinvali region.

The presented article does not claim that it is complete and comprehensive. We only tried, to review those regulations, structures and mechanisms, which regulate the legislative situation of the ethnic minorities in the country.

## ეთნიკური სომხების ინტეგრაციის 2013 წლის ეროვნული პოლიტიკის ანალიზი

ამ ანალიზში გაერთიანებულია შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფციის 2013 წლის სამოქმედო გეგმის შესრულების ანგარიში. (რეინტეგრაციის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატი, შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფციის და 2013 წლის სამოქმედო გეგმის შესრულების ანგარიში, <http://www.smr.gov.ge/docs/doc251.pdf>).

შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფციისა და 2013 წლის სამოქმედო გეგმის შესრულების ანგარიშში ნაჩვენებია საქართველოს აღმასრულებელი და საკანონმდებლო ხელისუფლების მიერ განხორციელებული საქმიანობის კონცეფციით განსაზღვრული ექვსი სტრატეგიული მიმართულება.

**კანონის უზენაესობის** ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრიორიტეტული მიმართულება იყო 2013 წელს, რომლის ფარგლებშიც ჩატარდა ტრენინგები და სემინარები ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებისათვის და მომზადდა კანონპროექტი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ.

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს 2013 წლის სტრატეგიაში განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო უმცირესობების უფლებების დაცვას. 2013 წლის სექტემბერში არასამთავრობო ორგანიზაციამ „საქართველოს დემოკრატიული ინიციატივა“ განახორციელა პროექტი „თანასწორობის მხარდაჭერა განათლების საშუალებით“, სადაც ჩატარდა ტრენინგები უმცირესობების უფლებებსა და დისკრიმინაციის აკრძალვის საკითხებზე.

2012 წელს დაწყებული პროექტები **განათლების კუთხით** გაგრძელდა 2013 წელსაც. კერძოდ, „ვასნავლოთ ქართული, როგორც მეორე ენა“, რომლის ფარგლებშიც ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლები მივლინებით ნავიდნენ სამცხე-ჯავახეთის, ქვემო-ქართლისა და კახეთის ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებული სოფლების არაქართულენოვან სკოლებში, სადაც ენის ბარიერი იყო ისევე ძალიან მწვავე.

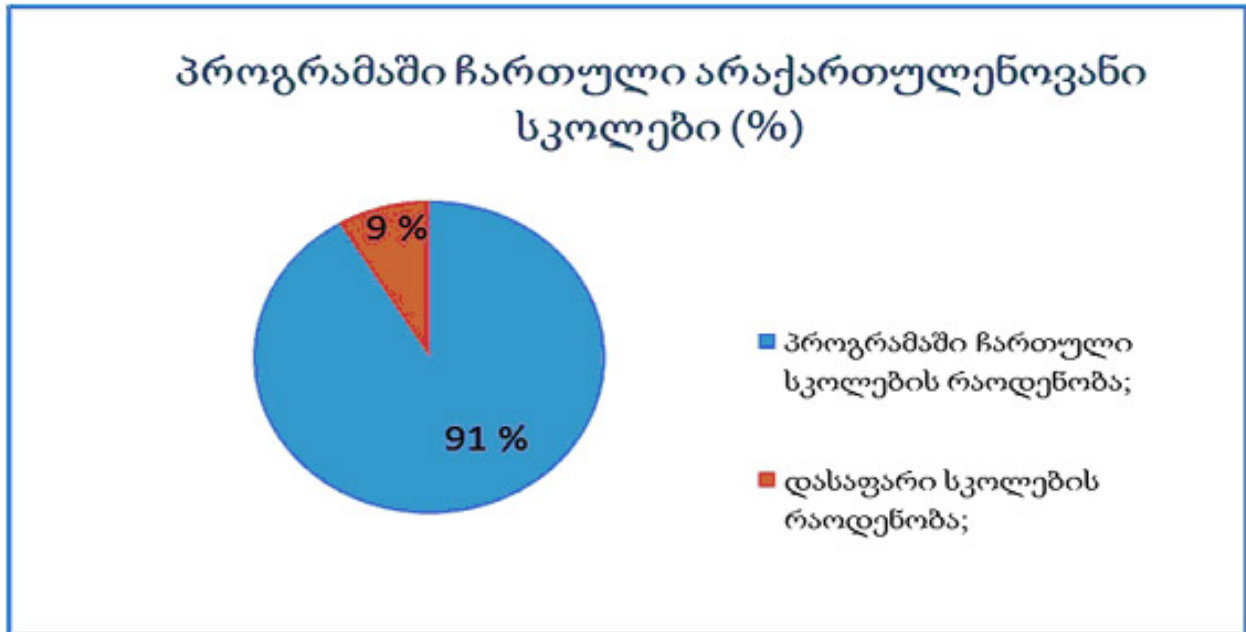
2013 წლის 15 ივლისიდან 5 აგვისტომდე შედგა საზაფხულო სკოლა და ჩართული იყო 216 მონაწილე, აქედან 180 იყო აზერბაიჯანელი და სომეხი მოსწავლე და 36 მასწავლებელი. პროექტის მიზანი იყო ინტერაქტიული მეთოდით ქართული ენის სწავლება. ასევე გაგრძელდა პროექტი ქართული ენის სახლები.

გაცვლითი პროგრამები განხორციელდა ასევე პროგრამის „ვასნავლოთ ქართული, როგორც მეორე ენა“ ფარგლებში, სადაც სომხურ და აზერბაიჯანულენოვანი სკოლები დამეგობრდნენ საქართველოს სხვადასხვა რეგიონის ქართულენოვან სკოლებთან. პროგრამის ბიუჯეტი შეადგენდა 2013 წელს 1435803 ლარს.

საქართველოს განათლების სამინისტრომ განახორციელა ასევე, პროგრამა „ქართული ენა მომავალი წარმატებისთვის“, რომლის მიზანიც იყო საქართველოში მცხოვრები ეთნიკური უმ-



ცირესობების ინტეგრაცია და არაქართულენოვან სკოლებში ქართული ენის სწავლა/სწავლების ხარისხის გაუმჯობესება. პროგრამაში ჩართული არაქართულენოვანი სკოლების რაოდენობა (%) შემდეგნაირად გამოიყურება:



2012 წელს დაწყებული ოლიმპიადა 2013 წელსაც ჩატარდა ეროვნული სასწავლო ყველა ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებაში, მათ შორის არაქართულენოვან სკოლებშიც სომხურ, აზერბაიჯანულ და რუსულ ენებზე. კერძოდ, სომხური საგნები იყო 3177. აქედან ქართულ ენაში გამარჯვებულები იყვნენ ხუთი სომხურენოვანი და უცხოენაში გამარჯვებულებს შორის სამი სომხურენოვანი მოსწავლე.

სკოლის გამოსაშვებ გამოცდებში 2012-2013 სასწავლო წელს სრული ზოგადი განათლების დოკუმენტი აიღო 1257 სომხურენოვანმა მოსწავლემ.

2010 წლიდან დაწყებული 1+4 პროგრამა უმაღლეს სასწავლებლებში ჩასაბარებლად 2013 წელს უფრო დაიხვეწა. 2013 წლის ერთიან ეროვნულ გამოცდებზე ზოგადი უნარების სომხურენოვანი ტესტების საფუძველზე საქართველოს უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებაში სწავლის გაგრძელების უფლება მოიპოვა 186 სტუდენტმა და სომხურენოვანი ტესტების შედეგების საფუძველზე დაფინანსდა 91 აბიტურიენტი.

ამასთანავე, სპორტისა და ახალგაზრდულ საქმეთა სამინისტრომ განახორციელა პროექტი „მეგობარი სკოლები“, რომელიც მიზნად ისახავდა საქართველოს ყველა რეგიონში არსებული სკოლების დამეგობრებასა და მათ შორის ხანგრძლივი დიალოგის დამყარებას.

**მედია და ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობის კუთხით** საქართველოს საზოგადოებრივმა მაუწყებელმა 2013 წელს მაყურებელს შესთავაზა რამდენიმე განახლებული ტელეპროექტი. ყოველდღიურ მაუწყებლობას აფხაზურ, ოსურ, სომხურ, აზერბაიჯანულ ენებზე 2013 წლის 1 ივნისიდან დაემატა რუსულენოვანი საინფორმაციო გამოშვებაც, რომელიც აშუქებდა ქვეყანაში მიმდინარე პროცესებს და მსოფლიო ამბებს პირდაპირი ეთერით მე-2 არხზე 20:00-21:00 სთ.

ასევე სომხურ ენაზე გადიოდა საინფორმაციო გამოშვება კვირაში ერთხელ „პირველი რადიოს“ ეთერში.

2013 წლიდან გამოიცა სომხურენოვანი და რუსულენოვანი გაზეთები: „ვრასტანი“, „სვაბოდნა-ია გრუზია“ და „გურჯისტანი“, რომელიც მთელი საქართველოს მაშტაბით ვრცელდებოდა.

**პოლიტიკური ინტეგრაციისა და სამოქალაქო მონაწილეობის** მხრიდანაც ცენტრალური საარჩევნო კომისია აქტიურ მუშაობას ატარებდა უმცირესობებისათვის თანაბარი საარჩევნო გარემოს შექმნის მიზნით, როგორც ზემოთ აღვნიშნე, 2012 წლიდან ცენტრალურ საარჩევნო კომისიაში შეიქმნა სპეციალური ფგუფი, რომელიც მუშაობს უმცირესობების საკითხებზე და შემუშავდა 2012-2014 წლების სამოქმედო გეგმა, რომელშიც ჩართულნი იყვნენ ასევე საერთაშორისო ორგანიზაციის წარმომადგენლები, სახალხო დამცველის აპარატი და საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის თანამშრომლები. ამასთანავე ცენტრალურ საარჩევნო კომისიაში 2012 წლიდან ამოქმედდა ქოლ-ცენტრი და ეს გაგრძელდა 2013 წელსაც, სადაც დასაქმებულნი იყვნენ სომხურენოვანი იურისტ-ოპერატორები და სომხურენოვან ამომრჩევლებს სომხურ ენაზე აწვდიდნენ ინფორმაციას. ამასთანავე, მნიშვნელოვანი დოკუმენტაციები და ინფორმაციებიც, როგორცაა, საარჩევნო მასალები და ცესკოს 11 სარეკლამო რგოლი, საიტზე სომხურ ენაზე ითარგმნა და გავრცელდა წამყვან სატელევიზიო არხებზე, სამცხე-ჯავახეთისა და ქვემო-ქართლის რეგიონების ტელევიზიების ეთერში, სოციალურ ქსელებში და ცესკოს ოფიციალურ ფეისბუქ გვერდზე.

ამასთანავე ცესკოს ოფიციალურ გვერდზე ამომრჩეველთა ერთიან სიაში არსებული მონაცემები ხელმისაწვდომი გახდა სომხურ ენაზე რეგიონში და თბილისში მცხოვრები ეთნიკური უმცირესობებისათვის. კომპაქტურად დასახლებულ რეგიონებში ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებს დაურიგდათ სომხურ ენაზე ამომრჩევლის მონაცემთა ბარათები, სამასხოვრო ბარათები, სადაც აღწერილი იყო კენჭისყრის დღის პროცედურები. ამასთანავე საქართველოს საპრეზიდენტო არჩევნების პერიოდში ეთნიკური უმცირესობებისათვის თანაბარი გარემოს შექმნის მიზნით 1502 სომეხისათვის ოლქებში დაიბეჭდა სხვადასხვა სახის საარჩევნო დოკუმენტაცია. ამასთანავე ხდებოდა სისტემატური შეხვედრები ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელ ამომრჩევლებთან რეგიონებში.

ყურადღების მიქცევა გაუმჯობესდა ასევე **სოციალურ და რეგიონალურ ინტეგრაციაზეც**. საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს ჯანდაცვითი თუ სახელმწიფო პროგრამები ერთნაირად გავრცელდა საქართველოს ყველა მოქალაქეზე. ინფორმაციის გავრცელების მიზნით და ენობრივი ბარიერის გამო ეთნიკური უმცირესობების ხელმისაწვდომობისათვის მიზნით არაქართულენოვანი მოსახლეობისათვის ჩატარდა საინფორმაციო კამპანიები, რათა მომხდარიყო მათი ინფორმირებულება სახელმწიფო პროგრამებში დაგეგმილი სიახლეების შესახებ. 2013 წელს გაიმართა სამინისტროს წარმომადგენლების მიერ გასვლითი საინფორმაციო შეხვედრები ეთნიკური უმცირესობების კომპაქტურად დასახლებულ რეგიონებში და თბილისში.

2013 წელს შემწყნარებლობის, სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფციისა და სამოქმედო გეგმის ფარგლებში მოხდა **ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაცია**, სადაც შემუშავდა კომპაქტურად დასახლებული რეგიონებისა და მუნიციპალიტეტების განვითარების სტრატეგია, რომელშიც მაქსიმალურად იყო ჩართული ადგილობრივი მოსახლეობა. თუმცა ამ კუთხით თბილისში არაფერი გაკეთებულა, რადგან პროექტები ორიენტირებული იყო რეგიონებზე, როგორც 2012 წელს.

ასევე აღსანიშნავია 2013 წელს ეთნიკური **უმცირესობების კულტურის, თვითმყოფადობის შენარჩუნებისა** და მათი ინტეგრაციის ხელშეწყობის კუთხით სახელმწიფოს მიერ გადადგმული ნაბიჯები, როგორც იყო ფესტივალების, კონკურსების, გამოფენების, ხსოვნის საღამოების,

კულტურათმორისი დიალოგებისა და ლიტერატურულ-შემეცნებითი პრეზენტაციების მონყობა. კერძოდ, საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრომ განახორციელა პროექტი „ქართულ-სომხურენოვანი საინფორმაციო კომპიუტერული მეგა-თამაში „ერთიანი საქართველო“, რომლის ფარგლებშიც მოსახლეობას გააცნეს საქართველოს კულტურის მრავალფეროვნება, შეასწავლოს ქართული ენა და ხელი შეუწყეს მათ ინტეგრირებას ქართულ-კულტურულ სივრცეში.

ქართულ ენაზე გამოიცა ცნობილი სომეხი მწერლის, გაგიკ დავითიანის ნაწარმოებების კრებული, რომლის პრეზენტაციასაც თავად მწერალი ესწრებოდა.

ასევე ჩატარდა მულტიკულტურული ფესტივალი „ერთი ცის ქვეშ“, რომელიც ასევე 2012 წელსაც ჩატარდა. ფესტივალში მონაწილეობა მიიღეს უმცირესობების ბავშვთა მუსიკალური სკოლების აღსაზრდელებმა და ფოლკლორულმა ანსამბლებმა.

თბილისის მერიის ორგანიზებით ერევნიდან სომეხი მხატვარი ესტუმრა საქართველოს, რომელმაც შეხვედრები გამართა სამხატვრო სკოლის მოსწავლეებთან.

„ახალგაზრდული პოლიტიკის განვითარების პროგრამის „ფარგლებში ლაგოდეხის ნაკრძალში ჩატარდა მულტიეთნიკური კულტურული ფესტივალი „კახეთი 2013“, სადაც თითოეულმა მუნიციპალიტეტმა წარმოადგინა თავის ტერიტორიაზე მცხოვრები ეთნიკური უმცირესობების და ქართული ხალხური კულტურა. (რეინტეგრაციის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატი, შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფციის და 2012 წლის სამოქმედო გეგმის შესრულების ანგარიში, 2014 წელი, <http://www.smr.gov.ge/docs/doc306.pdf>).

ანალიზის შედეგად ჩანს, რომ სახელმწიფო აქტიურად ცდილობს აღებული ვალდებულებები ეროვნული და ეთნიკური უმცირესობების მიმართ შეასრულოს. ამის გამო შეიქმნა სახელმწიფო უწყებათმორისი კომისია, სადაც არის ჩართული ყველა ის სამინისტრო თუ დაწესებულება, რომელსაც ეხება უმცირესობების საკითხები. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ყველა სამინისტროები აქტიურად არიან ჩართულნი და ცდილობენ ეთნიკურ უმცირესობებს ხელი შეუწყონ სამოქალაქო ინტეგრაციის კუთხით. 2010 წლიდან დაწყებულ პროექტებს აგრძელებენ და ყოველ წელს ემატება სხვა პროექტებიც. თუმცა აღსანიშნავია, რომ ეს არ არის საკმარისი მათი ინტეგრაციისათვის. ასევე სახელმწიფოს ყურადღება მთლიანად ორიენტირებულია რეგიონებზე, რადგან რეგიონებში უფრო მწვავედ დგას ენის პრობლემა და გაუცხოვების პრობლემები, ვიდრე დედაქალაქში.

### გამოყენებული ლიტერატურა:

1. რეინტეგრაციის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატი, შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფციის და 2013 წლის სამოქმედო გეგმის შესრულების ანგარიში, <http://www.smr.gov.ge/docs/doc251.pdf>
2. რეინტეგრაციის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატი, შემწყნარებლობისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის ეროვნული კონცეფციის და 2012 წლის სამოქმედო გეგმის შესრულების ანგარიში, 2014 წელი, **Error! Hyperlink reference not valid.**<http://www.smr.gov.ge/docs/doc306.pdf>

ეკა ბუხრაშვილი

ახალი უმაღლესი სასწავლებლის  
ასოცირებული პროფესორი

## საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ისტორიიდან

### რეზიუმე

რუსეთში მიმდინარე მოვლენებმა დაამხო რომანოვთა სამასწლოვანი სამეფო ტახტი. ამ გარემოებამ დაკარგული სახელმწიფოებრიობის აღდგენისათვის ხელსაყრელი პირობები შექმნა. მართლაც, განხორციელდა ქართველი ხალხის საუკუნოვანი ოცნება – ქართველმა ერმა აღიდგინა სახელმწიფოებრიობა და 1918 წლის 26 მაისს დამოუკიდებლობა გამოაცხადა. საქართველოს დემოკრატიულმა რესპუბლიკამ დროის მცირე მონაკვეთში შეძლო სახელმწიფო ინსტიტუტების ჩამოყალიბება. არჩეულ იქნა დამფუძნებელი კრება, რომელმაც 1919 წლის 21 მარტს დაამტკიცა მთავრობის კაბინეტი. მოხდა სკოლების, სამართალდამცავი და მართვა-გამგებლობის ორგანოების გაეროვნულება. სახელმწიფო უმაღლეს სასწავლებლად გადაიქცა თბილისის უნივერსიტეტი, გაიხსნა კონსერვატორია. მიღებულ იქნა მთელი რიგი საკანონმდებლო აქტები, მათ შორის სახელმწიფო ენის, რესპუბლიკის დროშისა და ღერბის შესახებ. 1921 წლის 21 თებერვალს დამფუძნებელმა კრებამ დაამტკიცა 1 ეროვნული კონსტიტუცია, რომლითაც საქართველო თავისუფალ, დამოუკიდებელ და განუყოფელ სახელმწიფოდ – დემოკრატიულ რესპუბლიკად ცხადდებოდა, მაგრამ განსაცდელი კარზე იყო მომდგარი. მისი თავიდან აცილება კი ალბათ შეიძლებოდა წინდახედულებითა და გონიერებით.



**Eka Bukhrashvili**

*Associate Professor of  
New higher Education Institute*

### **From the history of the Georgian Democratic Republic**

#### **Abstract**

The current events in Russia bring to an end the Romanovs' 300 years ruling. This gave a solid base for the restoration of the lost state. The centuries-old dream of Georgian people was implemented at last. On May 26, 1918, Georgian people regained statehood and declared independence. In a very short period of time democratic republic of Georgia managed to establish state institutions. On March 21, 1919, was elected Georgian Parliament, which approved the cabinet. At this time were nationalized many institutions – schools, legal and management-governing bodies. We have to highlight that Tbilisi State University became a national higher educational institute, and was opened Conservatoire. A number of legislative acts were adopted, among them the act about state language, the flag of the republic and act on the coat of arms. On 21 February, 1921 the Parliament adopted the first national constitution, which declared Georgia as a free, independent and indivisible state. Georgia was declared as an independent Republic but it faced and challenged a new problem. Of course it might be avoided by using common sense, prudence and intelligence.

## საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ისტორიიდან

1917 წლის თებერვლის რევოლუციის შედეგად რუსეთში თვითმპყრობელობა დაემხო. ჩვენში, ეს ფაქტი, თბილისში გამომავალ გაზეთ „თანამედროვე აზრის“ რედაქციაში მოსული დეპეშით გავრცელდა, რომელსაც მოსკოვის უნივერსიტეტის სტუდენტები ვიქტორ ნოზაძე და გოგიტა ფალავა აწერდნენ ხელს. დეპეშა დაშიფრული იყო და ასეთ ტექსტს შეიცავდა: „მთავრობაძე სკონჩალსია ვ პეტროგრადე. ოპოვესტიტე ვსეხ“

ტექსტი რედაქციის თანამშრომლებმა ვასო წულაძემ და პავლე იაშვილმა გაშიფრეს. იმხანად, თბილისში, გავრცელდა გამოთქმა, – საქართველოს თავისუფლება ფოსტით მივიღეთო, – ეს სინამდვილეს შეეფერებოდა როგორც ფაქტობრივად, ისე ამ დიდმნიშვნელოვანი პოლიტიკური აქტის არსითაც.

თებერვალმა დაამსხვრია რომანოვთა სამასწლოვანი სამეფო ტახტი, რამაც რუსეთის იმპერიუ მთლიანობასაც შეურყია საფუძველი. ამ გარემოებამ საქართველოს დაკარგული სახელმწიფოებრიობის აღდგენისათვის ხელსაყრელი პირობები შექმნა. თუმცა, ერთბაშად არ მომხდარა. მას წინ უსწრებდა ამიერკავკასიის ჯერ სამხარეო მმართველობა, შემდეგ კი ფედერალური სახელმწიფოებრივი გაერთიანება. ორივე მათგანმა სულ რაღაც თოთხმეტ თვეს გაძლო.

1917 წლის 9 მარტიდან 15 ნოემბრამდე არსებობდა დროებითი მთავრობის მიერ დანიშნული გასაკუთრებული კომიტეტი.

1917 წლის 15 ნოემბრიდან განსაკუთრებული კომიტეტი ამიერკავკასიის კომიტეტმა შეცვალა. მისი თავჯდომარე გახდა ქართველი სოციალ-დემოკრატი ევგენი გეგეჭკორი.

1918 წლის 10 თებერვლიდან კომისარიატის ადგილი ამიერკავკასიის სიემმა დაიკავა, რომელშიც, ძირითადად, რუსეთის დათხოვნილი დამფუძნებელი კრების ამიერკავკასიელი დეპუტატები შევიდნენ. სიემის თავჯდომარედ არჩეულ იქნა სოციალ-დემოკრატი ნიკოლოზ (კარლო) ჩხეიძე. მთავრობა ჯერ ევგენი გეგეჭკორმა შეადგინა, მოგვიანებით აკაკი ჩხენკელმა. ხაზგასასმელია ის ფაქტიც, რომ ამიერკავკასიის ყველა მმართველი შტაბბინა თბილისში იყო განთავსებული.

1917 წლის 19-22 ნოემბერს შედგა საქართველოს პოლიტიკური პარტიების, საზოგადოებათა, ორგანიზაციების, საქველმოქმედო საზოგადოებების და სხვათა წარმომადგენლების კრება, რომელმაც თავი ეროვნულ ყრილობად გამოაცხადა. ყრილობამ აირჩია ეროვნული საბჭო, საბჭოს თავჯდომარედ კი არჩეულ იქნა ნოე ჟორდანიას.

ამ ისტორიული პერიოდის პოლიტიკური მოვლენები კალეიდოსკოპური სისწრაფით ენაცვლებოდა ერთმანეთს. შეიძლება ითქვას, რომ მიუხედავად რომანოვების მონარქიული დინასტიის მრავალწლოვანი რყევისა, საქართველო და მისი პოლიტიკური ელიტა საკმაოდ მოუმზადებელი შეხვდა თებერვლის დამაგვირგვინებელ აქტს. ეს აიხსნება როგორც ობიექტური, ისე სუბიექტური მიზეზებით. ცხადია, საუკუნეზე მეტი კოლონიურ უღელქვემ მყოფი ქვეყნის უნარი სახელმწიფოებრივი ინსტიტუტების შექმნისა და ქვეყნის დამოუკიდებლად მართვისა, მნიშვნელოვანწილად, ატროფი-



რებული იყო, მაგრამ არც ქართველი პოლიტიკური პერსონალების ურთიერთდაპირისპირებისა და კინკლაობის დავინყება გვმართებს. ამდენად, ამიერკავკასიის ფედერალური რესპუბლიკა არ ყოფილა მტკიცე პოლიტიკური სახელმწიფო. იგი უფრო ნაჩქარევად შექმნილ, ხელოვნურ გაერთიანებას წარმოადგენდა, რომელსაც შინაგანი წინააღმდეგობა--უთანხმოებები ღრღნიდა.

1918 წლის 9 აპრილს, ამიერკავკასია გამოეყო საბჭოთა რუსეთს და დამოუკიდებლობა გამოაცხადა. ეს ქართველმა სოციალ-დემოკრატებმა არც თუ მთლად სინანულის გარეშე გააკეთეს, რაც ბუნებრივი იყო. მათი პოლიტიკური კრედო ხომ რუსეთის სახელმწიფოებრივი მთლიანობის იდეას შეესაბამებოდა. პარტიული კუთვნილების მხრივაც, ისინი რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის წევრები იყვნენ. გასაგებია ქართველი სოციალ-დემოკრატების უხერხულობაც. გამოდიოდა: პარტია რუსეთის, ხოლო სახელმწიფო – რუსეთისაგან გამოყოფილი. ამ უხერხულობის ნათელი დადასტურებაა ისიც, რომ ამიერკავკასიის გამოყოფის საკითხზე კენჭისყრისას პირადად ნოე ჟორდანიამ თავი შეიკავა.

ამ საკითხზე საუბრისას მხედველობიდან არ უნდა გამოგვრჩეს ერთი მომენტიც. რუსეთში ხელისუფლების სათავეში ბოლშევიკების მოსვლისთანავე ქართველმა სოციალ-დემოკრატებმა მათგან პირი იბრუნეს და, ასე თუ ისე, ეროვნულ საკითხებს დაუბრუნდნენ. ამასთან დაკავშირებით, გერონტი ქიქოძე 1919 წელს გამოქვეყნებულ ნაშრომში «ეროვნული ენერგია», წერდა: «...მათთან დათან ისწავლეს საკუთარი თვალებით ცქერა და საკუთარი ფეხებით სიარული. ჩვენი სამშობლოს მზემ ნელ-ნელა გააღლო მათი გაყინული დოგმები» (გვ. 140)

ამიერკავკასიის ფედერაციის დაშლას ხელი შეუწყო გართულებებმა საგარეო პოლიტიკაში. კავკასიის ფრონტის მოშლას და რუსეთის ჯარის წასვლას დაემატა ბრესტის ზავის არცნობა და თურქეთის მხრივ – საფრთხე. ამიერკავკასიის მთავრობამ არ მიიღო ბრესტის ზავის პირობები. საბჭოთა რუსეთს ბრალად დასდო ამიერკავკასიის ხალხთა ინტერესების უგულვებლყოფა, ბათუმისა და ყარსის ოლქების თურქეთისათვის დათმობა. მთავრობის თავჯდომარემ ე. გეგეჭკორმა თურქეთთან სეპარატისტული საზავო მოლაპარაკებისათვის გაგზავნა სპეციალური დელეგაცია, რომელმაც აგრესორს უანექსიო და უკონტრიბუციო ზავი შესთავაზა, მაგრამ ამიერკავკასიის მესვეურები მალე დარწმუნდნენ, რომ ოსმალებთან მსგავს ზავზე ლაპარაკი ფუჭი ოცნება იყო.

1918 წლის 16 თებერვალს სხდომაზე სეიმმა დაადგინა ენარმოებინა საზავო მოლაპარაკება ოსმალეთთან, რისთვისაც გაგზავნილ იქნა დელეგაცია დამფუძნებელი კრების წევრებით დაკომპლექტებული აკ. ჩხენკელის მეთაურობით. საზავო მოლაპარაკების ადგილად დადგინდა ქალაქი ტრაპეზუნის. ტრაპეზუნის კონფერენციის მუშაობა გაიხსნა 1 მარტს. კონფერენციაზე ოსმალთა დელეგაცია მოითხოვდა ბრესტ-ლიტოვსკის ხელშეკრულების შესრულებას. ასეთ პირობებში, სეიმმა შეუძლებლად ჩათვალა მოლაპარაკების გაგრძელება და 31 მარტს დაადგინა თავისი დელეგაციის უკან გამოწვევა.

1918 წლის მარტში თურქები შეტევაზე გადმოვიდნენ, ორი თვის განმავლობაში დაიკავეს ბრესტის ზავის შემდეგ რუსთა ჯარის მიერ დატოვებული პოზიციები, მოახდინეს ბათუმისა და ყარსის ოლქების, სამცხე-ჯავახეთის, გურიის ოკუპაცია. ბათუმს იცავდნენ ნაუცბათევად შექმნილი მოხალისეთა რაზმები და ქართველი ჯარისკაცები.

საქართველოს მმართველმა წრეებმა შექმნილ სიტუაციაში მთელი იმედი გერმანიაზე დაამყარეს. თუ საგარეო პოლიტიკურ პლატფორმაზე შეუძლებელი გახდებოდა ამიერკავკასიის ფედერაციის სამი ერთეულის მორიგება, უნდა გამოცხადებულიყო საქართველოს დამოუკიდებლობა. ამას, აკაკი ჩხენკელის აზრით, ისიც აადვილებდა, რომ ჯერ კიდევ 1917 წლის შემოდგომაზე გერმანიამ, ავსტრია-უნგრეთმა და ბულგარეთმა გაცვალეს ნოტები, იკისრეს ვალდებულება ეცნოთ

საქართველოს დამოუკიდებლობა. აკ. ჩხენკელმა საქართველოს ეროვნულ საბჭოს ურჩია დაუყოვნებლივ გამოეცხადებინა საქართველოს დამოუკიდებლობა და ახლადფორმირებულ საქართველოს მთავრობას გერმანიისთვის ეთხოვა მფარველობა-დახმარება. ეს ასეც მოხდა.

1918 წლის 22 მაისს შედგა თათბირი, რომელმაც გადაწყვიტა საქართველოს შემდგომი ბედი. თათბირს ესწრებოდნენ: ზ. ავალიშვილი, აკ. ჩხენკელი, ნ. ნიკოლაძე, ნ. ჟორდანიას და პ. სურგულაძე. საქართველოს დამოუკიდებლობის სანიმუშო პროექტი ზურაბ ავალიშვილს შეუდგენია (ზ. ავალიშვილი, საქ. დამ. 1918-21 წწ. საერთაშორისო პოლიტიკაში, თბილისში, 1925 წ., გვ. 84) სხვა ცნობებით (ჟორდანიას მოგონება და სხვა) პროექტის ავტორი ეროვნულ-დემოკრატი გიორგი გვაზავაა. პროექტი მოწონებულ და მიღებულ იქნა/ ზ. ავალიშვილი თავის მემუარებში იგონებს: „ნ. ჟორდანიას ეტყობოდა რყევა... საქართველოს დამოუკიდებლობა არ შეეფერებოდა არც მის წინანდელ მუშაობის მოძღვებას, არც რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრობას, მაგრამ, როცა „ირწმუნა“, ახალი პროგრამის ჩატარებას გამოცდილის ხელით შეუდგაო“. ნ. ჟორდანიამ, მართლაც, რომ წინდახედულად, საქართველოს გამოყოფის საკითხს სათანადო ნიადაგი მოუსინჯა.

1918 წლის 26 მაისს თბილისში შეიკრიბა სეიმის უკანასკნელი სხდომა. სხდომა დიდხანს არ გაგრძელებულა და მან თავიდან მოიხსნა ყოველგვარი რწმუნებულება და ამიერკავკასიის ფედერაცია დაშლილად გამოაცხადა.

26 მაისი კვირა დღე იყო. ჭეშმარიტად მზიანი და ნათელი დღე ქართველთათვის. ოთხი საათისათვის ყოფილ მეფისნაცვლის სასახლიდან დაშლილი სეიმის დეპუტატები გამოვიდნენ. დარბაზში საქართველოს ეროვნული საბჭო შეიკრიბა. ამ ისტორიულ სხდომას საბჭოს 42 წევრი და 36 კანდიდატი დაესწრო. მოწვეულთა შორის იყვნენ: თბილისის მიტროპოლიტი ლეონიდე-სამღვდელო ამალითურთ, ქართველი მხედრობა და სხვა ეროვნებათა წარმომადგენლები. საპატიო სტუმართა შორის გამოირჩეოდნენ გერმანიის ჯარის უფროსი გრაფი შულენბურგი და სხვა ოფიცრები. სხდომას თავჯდომარეობდა ნოე ჟორდანიას, მდივანობდა ილია ზურაბიშვილი. პრეზიდიუმში იხსდნენ გიორგი ლასხიშვილი, გრიგოლ ვეშაპელი და პავლე საყვარელიძე. სხდომა. ნ. ჟორდანიამ გახსნა: ”ამ დარბაზში მოკვდა ერთი სახელმწიფო და აი ახლა, ამავე დარბაზში, ეყრება საფუძველი მეორე სახელმწიფოს”, – აღნიშნა მან.

შესავალი სიტყვის შემდეგ ნ. ჟორდანიას კითხულობს ”საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტს.” ეროვნული საბჭოს წევრებმა ”საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი” ერთხმად მიიღეს. ერთხმად იქნა დამტკიცებული დროებითი მთავრობა შემდეგი შემადგენლობით; ”ნოე რამიშვილი (სოც.-დემ) – მთავრობის თავჯდომარე და შინაგან საქმეთა მინისტრი, აკაკი ჩხენკელი (სოც. დემოკრატები) – საგარო საქმეთა მინისტრი; გრიგოლ გიორგაძე (სოც.-დემოკრატები) – სამხედრო მინისტრი; გიორგი ჟურული (ეროვ.დემოკრატები) – ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობის მინისტრი; გიორგი ლასხიშვილი (სოც.-ფედერალისტი) – განათლების მინისტრი; ნოე ხომერიკი (სოც.დემოკრატები) – მინათმოქმედებისა და შრომის მინისტრი; შალვა მესხიშვილი (სოც. ფედერალისტი) – იუსტიციის მინისტრი და ივანე ლორთქიფანიძე (სოც.-რევოლუციონერი)” – გზათა მინისტრი.

ამრიგად, განხორციელდა ქართველი ხალხის საუკუნოვანი ოცნება – ქართველმა ერმა აღიდგინა სუვერენული სახელმწიფო, მაგრამ განსაცდელი კარზე იყო მომდგარი. მისი თავიდან აცილება კი შეიძლებოდა წინდახედულებითა და გონიერებით.

დამფუძნებელი კრების მოწვევამდე ქვეყანას კოალიციური მთავრობა მართავდა, საკანონმდებლო საქმიანობას კი ეროვნული საბჭო ეწეოდა, რომელსაც საქართველოს პარლამენტი ეწოდა. იგი მალე გაფართოვდა და ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლებით შეივსო. ჩამოყალიბდა

მრავალპარტიული ეროვნული საკრებულო და მის წინაშე პასუხისმგებელი დროებითი კოალიციური მთავრობა, რომელშიც წამყვან როლს სოც-დემოკრატები ასრულებდნენ.

ხელისუფლების სათავეში ჩამდგარმა ქართველმა სოც-დემოკრატებმა გადაჭრით უარი თქვეს მმართველობის რუსეთში დამკვიდრებულ ფორმაზე – დიქტატურაზე და სახელმწიფოებრივი განვითარების დემოკრატიული გზა აირჩიეს, ამასთანავე, საერთაშორისო ომიანობაში საქართველო მუდმივ ნეიტრალურ ქვეყნად გამოაცხადეს.

ახლადშექმნილი დამოუკიდებელი სახელმწიფოს ხელისუფალთა უპირველეს ამოცანას ქვეყნის თავდაცვის უზრუნველყოფა წარმოადგენდა. ამ მიზნით დადებული იქნა ხელშეკრულება გერმანიასთან სამხედრო პოლიტიკური დახმარების თაობაზე, რასაც საქართველოში გერმანიის არმიის შეზღუდული კონტიგენტის (რამდენიმე ბატალიონის) შემოსვლა მოჰყვა. ამავე დროს, 1918 წლის 2 ივლისს, საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი სახალხო გვარდიის, ხოლო 20 აგვისტოს რესპუბლიკის რეგულარული არმიის ორგანიზაციის შესახებ. დაწესებულ იქნა სამხედრო ბეგარა ( ნამდვილ სამსახურში ორი წელი, სათადარიგოში – 15 და ლაშქარი-მწელიწადი).

მთავრობამ განსაკუთრებული ყურადღება დაუთმო სახელმწიფოს შიგნის ანარქიასთან ბრძოლისა და საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის ორგანიზაციას. სახალხო გვარდიასა და მილიციასთან ერთად, დამატებით შეიქმნა საგანგებო, ე.წ. „მფრინავი რაზმები“, რომელთა მიზანს ანტისახელმწიფოებრივი გამოსვლების ლიკვიდაცია შეადგენდა. გაუქმდა ნოდებები და საქართველოს ყველა მცხოვრები იქცა მოქალაქედ, რომლითაც ისინი კანონის წინაშე თანასწორნი გახდნენ.

მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდა ახლადშექმნილი საელმწიფოს ეკონომიკა და ფინანსები. აუცილებლობას წარმოადგენდა საქართველოში უცხოური კაპიტალის მოზიდვა, რაც ორი გზით მიიღწეოდა: 1-სესხის მიღებით და 2- კონცესიების გაცემით. საქართველოს მთავრობა ენერგიულად იღწვოდა ამ კუთხით, მაგრამ სიფრთხილეს იჩენდნენ ევროპის სახელმწიფოები, როლებსაც ამიერკავკასიაში არსებული არასტაბილური ვითარება აფრხობდათ.

საქართველოს დემოკრატიულმა რესპუბლიკამ დროის მცირე მონაკვეთში შეძლო სკოლის, სამართალდამცავი და მართვა-გამგებლობის ოგრანოების გაეროვნულება. სახელმწიფო უმაღლეს სასწავლებლად გადაიქცა თბილისის უნივერსიტეტი, გაიხსნა კონსერვატორია. მიღებულ იქნა მთელი რიგი საკანონმდებლო აქტები, მათ შორის სახელმწიფო ენის, რესპუბლიკის დროშისა და გერბის შესახებ და სხვ.

1918 წლის 20 ნოემბერს, საქართველოს პარლამენტმა მიიღო დამფუძნებელი კრების საარჩევნო დებულება. კრების დანიშნულებას ქართული სახელმწიფოებრიობის მტკიცე საფუძვლის ჩაყრა და მომავლის პროგრამის შემუშავება შეადგენდა. საზოგადოებამ დიდი ინტერესი გამოავლინა დამფუძნებელი კრების მიმართ, რომლის არჩევნები 1919 წლის 14-16 თებერვალს დაინიშნა.

გააქტიურებული პოლიტიკური პარტიები, ორგანიზაციები და გაერთიანებები ფართოდ ჩაებნენ საარჩევნო კომპანიაში. პირდაპირი, თანასწორი, საყოველთაო და ფარული არჩევნები პროპორციული სისტემით ტარდებოდა. საარჩევნი იყო 130 დეპუტატი. დემოკრატიული საარჩევნო დებულება საშუალებას იძლეოდა საქართველოში არსებულ პოლიტიკურ პარტიებს, ორგანიზაციებს, ჯგუფებსა და კავშირებს წამოეყენებინათ თავიანთი კანდიდატები თუნდაც ყველა ადგილზე.

დამფუძნებელი კრების არჩევნებში მონაწილეობა მიიღო 16 პარტიამ, კავშირმა და სხვა გაერთიანებამ. კანდიდატთა საარჩევნო სიები წარმოდგენილი იყო შემდეგი ნუმერაციით: N:1 – საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტია, N:2 – საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია, N:3 – საქართველოს სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტია, N:4 – დამნაკნითუნი,

N:5- საქართველოს სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტია, N:6 – მუსულმანთა ეროვნული საბჭო, N:7 – საქართველოს რადიკალ-დემოკრატიების პარტია, N:8 -საქართველოს ეროვნული პარტია, N:9 – მემარცხენე სოციალ-ფედერალისტ მამურალთა პარტია, N:10 – შოთა რუსთაველის ჯგუფი, N:11 – დამოუკიდებელი (უპარტიო) კავშირი, N:12 – ბორჩალოს მაზრაში მცხოვრებ მუსულმანთა ჯგუფი, N:13 – რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტია, N:14 – ესთეტიური ლიგა პატრიოტების და N:15 – საქართველოს ელინთა დემოკრატიული ჯგუფი.

ზოგიერთ ჯგუფში ერთი ან რამდენიმე კანდიდატი იყო წარმოდგენილი. მაგალითად, ”ესთეტიურ ლიგაში პატრიოტებისა,” რომელიც ქართველი პოეტების, მწერლებისა და მხატვრების ჯგუფს აერთიანებდა, შედიოდნენ პაოლო იაშვილი, იაკობ ნიკოლაძე, პავლე ინგოროყვა, ტიცვიან ტაბიძე, ლადო გუდიაშვილი და ალი არსენიშვილი. თავიანთ საარჩევნო ბიულეტენში, ყველაზე მეტი (130) კანდიდატი, შეიყვანეს სოციალ-დემოკრატიებმა.

ქართულ, რუსულ, თათრულ და სომხურ ენებზე შედგენილი თხუთმეტივე სია გამოქვეყნდა პრესაში და არჩევნებამდე ორი კვირით ადრე გამოიკრა დამფუძნებელი კრების ცენტრალური სა-არჩევნო კომისიის ბიუროში, რომელიც მოთავსებული იყო გოლოვინის პროსპექტზე, მირიმანოვის სახლში.

როგორც ვხედავთ, დეკუტატობის კანდიდატთა პოლიტიკური და ეროვნული სპექტრი მართლაც რომ ფართოა. აქ არის საქართველოში იმხანად მოქმედი, თითქმის ყველა, მეტ-ნაკლებად გავლენიანი ძალა, გარდა ბოლშევიკებისა.

საქართველოს ბოლშევიკებს დამფუძნებელი კრების არჩევის მომენტში თავიანთი დამოუკიდებელი პარტია არ გააჩნდათ, მაგრამ ჰქონდათ რამდენიმე საქალაქო და საოლქო ორგანიზაცია, რომლებიც გაერთიანებული იყვნენ რუსეთის კომუნისტურ პარტიაში (ბოლშევიკებსა). აქვე უნდა ითქვას, რომ ორგანიზაციულ მხარეს ბოლშევიკებისათვის არ შეუშლია ხელი მონაწილეობა მიეღოთ არჩევნებში.

საქართველოს ბოლშევიკებმა დამფუძნებელ კრებაში მონაწილეობაზე უარი თქვეს პრინციპულ მოსაზრებათა გამო. საქმე ისაა, რომ ისინი არ ცნობდნენ დამოუკიდებელ საქართველოს და არც მისი მთავრობის მიერ მოწყობილი არჩევნები მიაჩნდათ კანონიერად. ამიტომ ცენტრის მითითების შესაბამისად, ბოლშევიკებმა არჩევნების ჩაშლა გადაწყვიტეს და ბოიკოტის ტაქტიკას მიმართეს.

ბოიკოტი მათი ნაცადი ტაქტიკა იყო ჯერ კიდევ პირველი სახელმწიფო სათათბიროს არჩევნების დროიდან. მართალია, შემდეგ, ლენინმა აღიარა, რომ ეს შეცდომა იყო, მაგრამ ბოიკოტის იდეა ბოლშევიკებს არ ავინწყებოდათ.

როგორც ითქვა, 1919 წლისათვის, საქართველოს ბოლშევიკებს ცალკე პარტია არ ჰქონდათ. აქაური ბოლშევიკური ორგანიზაციები ექვემდებარებოდნენ პარტიის კავკასიის სამხარეო კომიტეტს, ეს უკანასკნელი კი- რკრ(ბ) ცენტრალურ კომიტეტს.სამხარეო კომიტეტს ბინა იმ დროისთვის თბილისში ედო და თვით კომიტეტში წამყვან როლს ქართველი ბოლშევიკები ასრულებდნენ. მათთვის მიუღებელი აღმოჩნდა საქართველოს პარლამენტის გადამწყვეტილება დამფუძნებელი კრების მოწვევის შესახებ. ბოლშევიკები გადაჭრით დაუპირისპირდნენ დამფუძნებელ კრებას და შეეცადნენ მიემხროთ ფართო მასები არჩევნების ჩასაშლელად. 1919 წლის თებერვალში კავკასიის სამხარეო კომიტეტმა შემდეგი მონოდედა გამოაქვეყნა:

«მენშევიკები და ყველა ჯურის ნაციონალისტები აპირებდნენ, კვლავ მოატყუონ ხალხი, ინვეგენ რა დამფუძნებელ კრებას საყოველთაო არჩევნების გზით...

ჩვენი პარტია, მუშების ღარიბი გლეხობის, ჯარისკაცებისა და ყველა პატიოსან მშრომელთა



პარტია გამოდის წინააღმდეგ ასეთი კრებისა და იმგვარი არჩევნებისა, რომლის შემწეობით მენ-შევიკების, ყველა კაციჭამია-ნაციონალისტებისა და გაქსუებულთა პარტიას განზრახული აქვთ კვლავ მოატყუონ ხალხი.

ისინი აპირებენ, სამუდამოდ მოსწყვიტონ ჩვენი ქვეყანა რევოლუციური რუსეთის მუშებს, გლეხებსა და წითელარმიელებს და გადააქციონ იგი გაზულუქებული ქართველების მამულად, ამიტომაც ჩვენი პარტი არ იღებს არავითარ მონაწილეობას ამგვარ არჩევნებში, უცხადებს ბოიკოტს ნაციონალურ დამფუძნებელ კრებას და მოუწოდებს ყველას, არ მიიღონ მონაწილეობა მენშევიკებისა და სხვა ნაციონალისტების მატყუარა საქმეებში...”

პროკლამაცია მთავრდებოდა მონოდებით “გაუმარჯოს ბოიკოტს!”

ბოლშევიკების ბოიკოტის ტაქტიკამ შედეგი ვერ გამოიღო, საქართველოს დამფუძნებელი კრების არჩევნები წარმატებით ჩატარდა. არჩევნებში ყველაზე მეტი-109 მანდატი სოციალ-დემოკრატიებმა მიიღეს. 8-8 დეპუტატი გაიყვანეს ეროვნულ-დემოკრატიულმა პარტიამ და სოციალისტ-ფედერალისტებმა, 5 ადგილი სოციალისტ-რევოლუციონერებს ხვდათ წილად

საქართველოს დამფუძნებელი კრების პირველი სხდომა 1919 წლის 12 მარტს გაიხსნა ყოფილი მეფისნაცვლის სასახლეში, რომელიც ამ დღისათვის საგანგებოდ გადააკეთეს.

კრების თავჯდომარედ არჩეულ იქნა ნიკოლოზ (კარლო) ჩხეიძე, ხოლო მის უფროს ამხანაგად ალექსანდრე ლომთათიძე (ორივე სოც. დემოკრატიული პარტიის წევრი), თავჯდომარის ამხანაგებად არჩეულ იქნენ ექვთიმე თაყაიშვილი (ეროვნულ-დემოკრატი) და სიმონ მდივანი (სოციალისტ-ფედერალისტი). კრებამ აირჩია 4 კომისია; სარედაქციო, სარეგლამენტო, საკონსტიტუციო და საფინანსო-საბიუჯეტო.

დამფუძნებელი კრების პირველივე სხდომამ მიიღო «საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი», რომელსაც ხელი მოაწერა კრების ყველა დამსწრე დეპუტატმა. ეს ისტორიული მომენტი ფირზე აღბეჭდა კინორეჟისორმა გერმანე გოგიტიძემ («სახალხო საქმე», 1919 წ., 22 ივნისი).

1919 წლის 21 მარტს, დამფუძნებელმა კრებამ დაამტკიცა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ახალი კაბინეტი: მთავრობის თავდჯდომარე – ნოე ჟორდანიას, საგარეო საქმეთა და იუსტიციის მინისტრი – ევგენი გეგეჭკორი, შინაგან საქმეთა, სახალხო განათლებისა და სამხედრო მინისტრი – ნოე რამიშვილი, მიწათმოქმედებისა და შრომის მინისტრი – ნოე ხომერიკი, ფინანსთა და ვაჭრობამრეწველობის მინისტრი – კონსტანტინე კანდელაკი (ყველა მინისტრი სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წარმომადგენელი იყო). ამგვარად, შედგა წმინდა ერთპარტიული მთავრობა. შემდეგში, რამდენიმე სამინისტრო ცალკე გამოეყო, მაგრამ ახალი მინისტრებიც სოციალ-დემოკრატთა წრიდან შეირჩა. სხვა პოლიტიკურმა პარტიებმა, რომელთაც დამფუძნებელ კრებაში თავიანთი დეპუტატები ჰყავდათ, საპარლამენტო ოპოზიცია შეადგინეს.

საქართველოს დამფუძნებელი კრება შეუდგა საკანონმებლო მუშაობას ახალი, დემოკრატიული და სამართლებრივი სახელმწიფოს დასამკვიდრებლად.

დამფუძნებელმა კრებამ 1919 წლის 27 მაისს მიიღო კანონი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მოქალაქეობისა, რასაც არსებითი მნიშვნელობა ჰქონდა, მაგრამ განსაკუთრებით ფასეული იყო სახელმწიფოს უზენაესი კანონის-კონსტიტუციის შემუშავება და მიღება. კონსტიტუციის პროექტი მოამზადა საკონსტიტუციო კომისიამ სოციალ-დემოკრატ პავლე საყვარელიძის თავმჯდომარეობით. კომისია 15 წევრისგან შედგებოდა და მასში დამფუძნებელ კრებაში გაერთიანებული ყველა პოლიტიკური პარტიის წარმომადგენელი მონაწილეობდა. პროექტი ერთი წლის განმავლობაში მუშავდებოდა, შემდეგ იგი დაისტამბა და დეპუტატებს დაურიგდათ. განხილვა 1920 წლის 14 ივნისს დაიწყო და რამდენიმე თვეს გაგრძელდა.

1921 წლის 21 თებერვალს დამფუძნებელმა კრებამ დაამტკიცა პირველი ეროვნული კონსტიტუცია, რომლითაც საქართველო თავისუფალ, დამოუკიდებელ და განუყოფელ სახელმწიფო-დემოკრატიულ რესპუბლიკად ცხადდებოდა. სახელმწიფო დროშად დამტკიცებულ იქნა შინდისფერი დროშა შავ-თეთრი ზოლით, სახელმწიფო გერბად-ცხენოსანი თეთრი გიორგი, შვიდი მნათობითურთ.

კონსტიტუციით განისაზღვრა საქართველოს პარლამენტის უფლება-მოვალეობა, პარლამენტი ცხადდებოდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის წარმომადგენლობით დაწესებულებად, რომელიც იქმნებოდა საყოველთაო, თანასწორი, პირდაპირი, ფარული და პროპორციული არჩევნების გზით.

კონსტიტუციის ძალით სახელმწიფო და ეკლესია ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელ ერთეულებად ცხადდებოდა.

დღევანდელი გადასახედიდან განსაკუთრებით საინტერესოა დამფუძნებელი კრების მუშაობა, პირველი ქართული კონსტიტუციის განხილვა მისი დემოკრატიულობისა და პროგრესულობის თვალსაზრისით. მასში გათვალისწინებული იყო ბევრი რამ, რაც მოიპოვებოდა ევროპის მონინავე დემოკრატიული ქვეყნების (შვეიცარია, საფრანგეთი და სხვა) კონსტიტუციებში.

მიუხედავად იმისა, რომ კონსტიტუციის მოქმედება ხანგრძლივი არ ყოფილა, კონსტიტუციას მაინც ფასდაუდებელი მნიშვნელობა ჰქონდა, როგორც დიდმნიშვნელოვან სამართლებრივ დოკუმენტს.

## გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აპოლონ სილაგაძე, ვახტანგ გურული, საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენა 1917-1918. თბილისი 1998წ.
2. გოგი ცხოვრებაძე, ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია და საქართველოს დამოუკიდებლობის საკითხი 1921-1925 წლებში.
3. ოთარ ჯანელიძე, 26 მაისიდან 25 თებერვლამდე. გვ.11.
4. სარგის კაკაბაძე, საქართველოს მოკლე ისტორია. თბილისი 1920წ.
5. ზ. ავალიშვილი, საქართველოს დამოუკიდებლობა 1918-1921წწ. საერთაშორისო პოლიტიკაში. თბილისი 1925წ. გვ.84.
6. მნათობი, გერონტი ქიქოძის მოგონებები. 1989წ.



# ბიზნესის ადვინისტრირების მიმართულება

მაია გელაშვილი

ახალი უმაღლესი სასწავლებლის  
ასოცირებული პროფესორი

ფასიანი ქაღალდების ბაზრის განვითარება საქართველოში

## რეზიუმე

ფასიანი ქაღალდების ბაზარი და მისი ფუნქციონირება ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების მნიშვნელოვანი ნაწილია. მიუხედავად დადებითი გზავნილებისა, ჯერ კიდევ არსებობს გარკვეული პრობლემები. კერძოდ, საქართველოში ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ჩამოყალიბების ერთ-ერთი მიზეზი ხალხის სკეპტიკური დამოკიდებულებაა ამ დანესებულებისადმი, ასევე მათი დაბალი ინფორმირება. შესაბამისად, ვფიქრობ, გონივრულია, თუ სახელმწიფო მხარს დაუჭერს კაპიტალის ბაზრის განვითარებას შემდეგი მახასიათებლებით: გამჭვირვალობა, ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა, სისტემური რისკების შერბილება და შესაბამის საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობა. ეს კი ხელს შეუწყობს საფონდო ბირჟაზე ვაჭრობის მოცულობების და ლიკვიდობის ზრდას, ბაზარზე ახალი ფინანსური ინსტრუმენტების, ინვესტორებისა და ემიტენტების გამოჩენას, რაც თავის მხრივ გაუადვილებს ადგილობრივ კომპანიებს.

**Maia Gelashvili**

*Associate Professor of  
New Higher Education Institute*

## Development of Securities Market in Georgia

### Abstract

Securities market and its smooth functioning is an important part of the economic development of a country. Despite some positive turnarounds in this respect, there are still some problems. Namely, one of the reasons of the under-development of the securities market in Georgia is people's skeptical attitude to this institution as well as their low-awareness. Accordingly, I think it is reasonable if the state supports the development the following characteristics of the capital market: transparency, access to information, mitigation of systemic risks and compliance to relevant international standards.

## ფასიანი ქალაქების ბაზრის განვითარება საქართველოში

ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის აუცილებელი პირობაა ფინანსური ბაზრების განვითარება, მისი განვითარების მნიშვნელოვანი რგოლი კი ფასიანი ქალაქების ბაზარი და მისი გამართული ფუნქციონირებაა. ეკონომიკური წარმატების მიღწევა თითქმის შეუძლებელია ეფექტიანად ფუნქციონირებადი ფინანსური ბაზრების გარეშე, რადგან იგი საერთაშორისო კაპიტალის მოზიდვის და ინვესტიციების ზრდის წინაპირობაა. ისეთი განვითარებადი ქვეყნები, როგორც საქართველოა, განიცდიან საკუთარი სახსრების არარსებობას, საინვესტიციო კაპიტალის მოზიდვის ერთ-ერთი საუკეთესო საშუალება კი ფასიანი ქალაქების ბაზრის ამუშავებაა. საქართველოში ფასიანი ქალაქებთან დაკავშირებულ ურთიერთობებს „ფასიანი ქალაქების ბაზრის შესახებ“ საქართველოს კანონი და სხვა საკანონმდებლო აქტები აწესრიგებს. გამოშვებული ფასიანი ქალაქების რეესტრს თავად ემიტენტი აწარმოებს, რომელიც შეიძლება იყოს:

- სახელმწიფო ცენტრალური ან ადგილობრივი მმართველი ორგანო, ბანკი, იურიდიული პირი, რომელიც მიმოქცევაში უშვებს ფასიანი ქალაქებს და ვალდებულებას იღებს ამ ფასიანი ქალაქების მფლობელების მიმართ;

- საჯარო ან კერძო სამართლის იურიდიული პირი, რომელიც უშვებს ფასიანი ქალაქებს, რომელიც რეგისტრირებულია რეესტრში, სადაც აღიწერილია მათ მფლობელობაში არსებული ქალაქების რაოდენობა და კანონმდებლობით განსაზღვრული სხვა ინფორმაცია.

ფასიანი ქალაქების ბაზრის განვითარების აუცილებელი წინაპირობაა კი ორგანიზებული საფონდო ბაზრის და მისი ინფრასტრუქტურის მდგრადი ფუნქციონირებაა, სადაც საფონდო ბირჟა, ცენტრალური დეპოზიტორი და საბროკერო კომპანიები წარმოადგენენ ფასიანი ქალაქების ბაზრის რეგულირებად მონაწილეებს, კერძოდ, ესენია: ინვესტორები, ემიტენტები და აუდიტორები. საქართველოში ფასიანი ქალაქების ბაზარს 2000 წლიდან არეგულირებდა საქართველოს ფასიანი ქალაქების ეროვნული კომისია, ხოლო 2008 წლიდან კი საქართველოს ეროვნული ბანკი ახორციელებს ამ ფუნქციას. ამჟამად არსებობს შემდეგი ფასიანი ქალაქები:

- ✓ ეროვნული ბანკის ფასიანი ქალაქები: სახელმწიფო ობლიგაციები (სახელმწიფო ობლიგაციები 1997 წლიდან გამოუშვა ფინანსთა სამინისტრომ, ხოლო 2006 წლიდან მიმოქცევაში აღარ არის, ვინაიდან ფინანსთა სამინისტრომ გაურკვეველი ვადით შეაჩერა), სადეპოზიტო სერთიფიკატები;

- ✓ კორპორაციათა ობლიგაციები;

- ✓ სააქციო საზოგადოებათა აქციები.

საქართველოში ფინანსური ბაზარი ჯერ კიდევ განვითარების სტადიაშია, თუმცა საქართველოს ეროვნული ბანკი და თბილისის საფონდო ბირჟა ფასიანი ქალაქებით ვაჭრობისა და ანგა-

რიშნორების სისტემის რეფორმას იწყებენ. პროექტი ითვალისწინებს ეროვნული ბანკის ფასიანი ქაღალდების სისტემის განახლებას და მასში საფონდო ბირჟის შვილობილი კომპანიის – საქართველოს ფასიანი ქაღალდების ცენტრალური დეპოზიტარის ჩართვას. რეფორმა საქართველოში კაპიტალის ბაზრის განვითარების სტრატეგიის ნაწილია, რომელიც საქართველოს მთავრობამ და ეროვნულმა ბანკმა ერთობლივად შეიმუშავა 2016 წელს. პროექტის დასრულებისთანავე საქართველოში გამოშვებული ნებისმიერი ტიპის ფასიანი ქაღალდით ანგარიშსწორება ერთიანი სისტემის მეშვეობით იქნება შესაძლებელი. იმავდროულად, საფონდო ბირჟა შეისყიდის ახალ სავაჭრო პლატფორმას კომპანია მონტრანისგან, რომელმაც ადრე უზრუნველყო საქართველოს ეროვნულ ბანკში არსებული ანგარიშსწორების სისტემის დანერგვა. უნდა აღინიშნოს, რომ საფონდო ბირჟის ახალი სავაჭრო პლატფორმა უპასუხებს თანამედროვე მოთხოვნებს და ინტეგრირებული იქნება ანგარიშსწორების ერთიანი სისტემასთან. ფასიანი ქაღალდებით ანგარიშსწორების სისტემა ეროვნულ ბანკში 2010 წლის ბოლოდან წარმატებით მუშაობს. მისი მომწოდებელია ამერიკული კომპანია Montran Corporation, რომლის ანალოგიურ სისტემებს იყენებენ მსოფლიოს 30-ზე მეტ ქვეყანაში. 2010 წელს პროექტი USAID-ის თანადაფინანსებით წარიმართა და ორ კომპონენტს შეიცავდა. მეორე კომპონენტი RTGS-დროის რეალურ რეჟიმში ანგარიშსწორების სისტემაა, რომლის მეშვეობითაც ხორციელდება ყველა ბანკთაშორისი გადარიცხვა ლარით. მიმდინარე პროექტის ფარგლებში RTGS სისტემის ახალი ვერსიის დანერგვაც არის დაგეგმილი. დღეს მოქმედი სისტემით ანგარიშსწორება ეროვნულ ბანკში შესაძლებელია მხოლოდ სახელმწიფოსა და ეროვნული ბანკის მიერ გამოშვებული ფასიანი ქაღალდებით. ახალი სისტემა საშუალებას მოგვცემს ყველა ტიპის ქართული ფასიანი ქაღალდით (კერძო კომპანიების მიერ გამოშვებული ობლიგაციების და აქციების ჩათვლით) ანგარიშსწორება იყოს ავტომატიზირებული, სწრაფი, დაცული და მოსახერხებელი. ახალი სისტემის მეშვეობით ანგარიშსწორება განხორციელდება ურისკო DvP მეთოდით, ეროვნულ ბანკში გახსნილ ანგარიშებზე (settlement in central bank money). სისტემის ინტეგრაცია როგორც საფონდო ბირჟის, ისე Bloomberg-ის სავაჭრო სისტემებთან მოგვცემს ფასიანი ქაღალდებით ვაჭრობისა და ანგარიშსწორების სრული ციკლის ავტომატიზაციას. ავტომატიზებული იქნება ასევე პროცენტის, დივიდენდის, ფასიანი ქაღალდის ძირითადი თანხის გადახდის ოპერაციები, ასევე მათი დაგირავება ეროვნულ ბანკში ან ბაზრის პროფესიონალ მონაწილეებს შორის. პროექტი განხორციელდება ისეთ ინსტიტუტებთან მჭიდრო თანამშრომლობით, როგორებიცაა: ECB (ევროპის ცენტრალური ბანკი), EBRD და Clearstream. პროექტის ხარჯებს ეროვნული ბანკი, საფონდო ბირჟა და ცენტრალური დეპოზიტარი გაინაწილებენ. პროექტის პირველი ფაზის დასრულება 2017 წლის ბოლოსთვის იგეგმება»<sup>1</sup>.

საფონდო ბაზარი, წარმოადგენს საბაზრო ინსტიტუტების ერთობლიობას, რომელთა მეშვეობით წარმოებს ფულადი სახსრების ნაკადების გადადინება მესაკუთრეებიდან მსესხებლებსაკენ, რომლებიც სახსრების ნაკლებობას განიცდიან. ფინანსური ბაზარი შეიძლება წარმოვიდგინოთ, ერთი მხრივ, ფასიანი ქაღალდების ბაზრად, ხოლო, მეორე მხრივ – საბანკო სესხების ბაზრად. ფინანსური ბაზრის მნიშვნელოვან როლს ეკონომიკაში ობლიგაციათა და აქციათა ბაზარი ასრულებს, რომელიც ფულადი სახსრების იმ ეკონომიკური ერთეულების ხელიდან, რომელთაც მათი მწარმოებლურად გამოყენების უნარი არ შესწევთ, მოახვედრონ იმათ ხელში, ვინც მათ ეფექტიანად გამოიყენებს, რასაც საბოლოოდ ქვეყნის ეკონომიკური ეფექტიანობის ზრდასთან მივყავართ?<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> newsday.ge

<sup>2</sup> რ. კაკულია ფინანსების ზოგადი თეორია, თბ. 2001, გვ. 61.

ფინანსურ ინსტრუმენტებს შორის ობლიგაციებს ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ადგილი უჭირავს. ობლიგაციათა ბაზარი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ქვეყნის ეკონომიკაში, რამეთუ კორპორაციებსა და მთავრობებს საშუალებას აძლევს მოიზიდონ სახსრები თავიანთი საქმიანობის დასაფინანსებლად. აგრეთვე ეხმარება ფირმებსა და ინდივიდებს, რომ საჯარო სექტორზე ნაკლებად იყვნენ დამოკიდებულნი. მსოფლიოში ობლიგაციების გამოშვება მალალი მდგრადობითა და განჭვრეტადობით ხასიათდება. მაშინ როდესაც აქციებისა და ობლიგაციების გამოშვება საბანკო სესხის აღებასთან შედარებით უფრო იაფ ინსტრუმენტად ითვლება, ობლიგაციის გამოშვება აქციების გაყიდვით კაპიტალის მოზიდვასთან შედარებით უფრო დაბალი რისკის მატარებელი და იაფია, მაგრამ ამონაგების ნორმაც შედარებით დაბალია. ზოგადად უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში საობლიგაციო ბაზარი, სააქციო ბაზართან მიმართებაში, ბოლო წლებში უფრო ჯანსაღად გამოიყურებოდა. 2016 წლის 2 ნოემბერს ფინანსთა სამინისტროს სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდების N37 აუქციონზე გაიყიდა 45 000 000 ლარის ნომინალური ღირებულების 2 წლის ვადიანობის მქონე სახაზინო ობლიგაციები. აუქციონში მონაწილეობა მიიღო 4 კომერციულმა ბანკმა. მთლიანმა მოთხოვნამ შეადგინა 68 750 000 ლარი. დაფიქსირდა შემდეგი საპროცენტო განაკვეთები: მინიმალური – 7%, მაქსიმალური – 7,25%, ხოლო საშუალო შენონილი 7.216%<sup>3</sup>. საქართველოს საფონდო ბირჟა (სსბ) 1999 წლიდან ფუნქციონირებს, მაგრამ 18 წელი საკმარისი არ აღმოჩნდა იმისთვის, რომ განვითარებული, მალალი ბრუნვის მქონე ბირჟა მიგველო.

2016 წლის ოქტომბრის თვის მდგომარეობით კორპორატიული ევროობლიგაციები<sup>4</sup>: საქართველოს ბანკის ევროობლიგაცია (BGEOLN) დაიხურა 5.4%-იანი შემოსავლიანობით, ფასით – 103.1. საქართველოს ნავთობისა და გაზის კორპორაციის ევროობლიგაციები – GEOROG 05/17-ით ვაჭრობა დაიხურა ფასით – 101.7 და 3.7%-იანი შემოსავლიანობით, ხოლო GEOROG 04/21-ით ვაჭრობა დაიხურა ფასით 105.4 შემოსავლიანობით. საქართველოს რკინიგზის ევროობლიგაცია (GRAIL) ივაჭრებოდა 112.4 ფასად 5.2%-იანი შემოსავლიანობით. BGEOLN ფაქტის (BGEOLN) აქციები დაიხურა 29.08 ბრიტანულ ფუნტ სტერლინგში (GBP), -1.13% მოცულობამ 160 ათას აქციაზე მეტი შეადგინა, GBP 29.07 – 30.65 დიაპაზონში. ბოლო 4 კვირის განმავლობაში საშუალო დღიური ვაჭრობის მოცულობამ 42 ათასი აქცია შეადგინა, რაც გასული თვის მონაცემზე ნაკლებია. FTSE 250 ინდექსი, რომელშიც BGEOLN შედის, წინა კვირასთან დაიკლო 1.56%-ით ხოლო წინა თვესთან დაიკლო 0.78%-ით. ნავაჭრი აქციების მოცულობამ კომპანიის საბაზრო კაპიტალიზაციის 0.41% შეადგინა. ეს საკმაოდ მცირე მოცულობაა.

ამრიგად, ფინანსური ბაზრის ფუნქციონირება ხელს უწყობს საზოგადოებაში თითოეული ადამიანის კეთილდღეობის ამაღლებას და საშუალებას იძლევა უზრუნველყოფილ იქნეს ფასიანი ქაღალდების ბაზარზე მოთხოვნა-მიწოდების კონცენტრაცია და მათი დაბალანსება საბირჟო ფას-ნარმოქმნის საფუძველზე. ბირჟის როლი მდგომარეობს იმაში, რომ ხელი შეუწყოს ისეთი ფასიანი ქაღალდებით ვაჭრობას, როგორებიცაა: კერძო კომპანიების მიერ ემიტირებული აქციები, კორპორაციული ობლიგაციები, სახელმწიფო ობლიგაციები და ადგილობრივი მმართველობის სესხები, რომელთა დახმარებითაც საოჯახო მეურნეობები, კერძო კომპანიები და სამთავრობო ორგანიზაციები ახდენენ მათ მიერ მიღებული ფინანსური გადაწყვეტილებების რეალიზებას, სთავაზობენ რა მათ ფინანსურ მომსახურებას. ობლიგაციათა და აქციათა ბაზარი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ფულადი სახსრების გადამისამართებაში იმ ეკონომიკური ერთეულების ხელიდან, რომელთაც მა-

<sup>3</sup> [www.mof.ge/](http://www.mof.ge/)

<sup>4</sup> [gt@gt.ge](mailto:gt@gt.ge)

თი მწარმოებლურად გამოყენების უნარი არ შესწევთ, იმათკენ ვისაც მათი ეფექტიანად გამოიყენებს უნარი გააჩნიათ, რასაც საბოლოოდ ქვეყნის ეკონომიკური ეფექტიანობის ზრდასთან მივყავართ.

იმისთვის, რომ დაკმაყოფილდეს ბანკების სურვილი ფასიანი ქაღალდების ლიკვიდობასთან დაკავშირებული შექცენით, აუცილებელია შევისწავლოთ, ფაქტობრივად გააჩნიათ თუ არა ბანკებს ჭარბი ფულადი სახსრები ხელზე. გასესხების დაბალი დონე ხელმისაწვდომ სახსრებთან მიმართებაში როგორც წესი კორელირებს საჭიროებასთან მოხდეს ჭარბი ლიკვიდობის ინვესტირება. ინვესტიციების შექცენისას ბანკის ინტერესების დასაკმაყოფილებლად გათვალისწინებული უნდა იქნეს ხელზე არსებული ფულადი სახსრების მოცულობა, ასევე ორი დამატებითი ფაქტორი:

1. როგორია საინვესტიციო სახსრების ხარჯი. ბანკებს სურთ ისეთი ინვესტიციების განხორციელება, რომლებსაც ახასიათებთ უფრო მაღალი ამონაგები, ვიდრე ის ხარჯია, რომელიც უკავშირდება ამ სახსრების მოზიდვას;

2. რა არის ბანკების შემოსავლიანობის მოლოდინი. ამ კატეგორიაში ბანკებს გააჩნიათ არჩევანი შემდგომ გადასესხებასა და ინვესტიციების განხორციელებას შორის. ინვესტიციების მოსალოდნელი შემოსავლიანობა პოზიტიურად უნდა ედრებოდეს სასესხო პორტფელის შემოსავლიანობას.

ეკონომიკაში საინვესტიციო კაპიტალის მოზიდვის ერთ-ერთი ძირითადი საშუალება ფასიანი ქაღალდების მექანიზმის ამუშავება და ამ ბაზრის განვითარებაა. საქართველოს განუვითარებელი ფინანსური ბაზარი ართულებს უცხოური პორტფელური ინვესტიციების მოზიდვას. ფასიანი ქაღალდების ბაზრის განუვითარებლობის ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი ინსტიტუტისადმი მოსახლეობის სკეპტიკური დამოკიდებულება და ამ სფეროში გაუთვითცნობიერებლობაა. შესაბამისად, მიზანშეწონილი იქნება, რომ სახელმწიფომ შეიმუშავოს სტრატეგიული გეგმა და ისეთი კანონმდებლობა, რომელიც გათვლილი იქნება ფასიანი ქაღალდების ბაზრის განვითარების გრძელვადიან პერსპექტივებზე, ასევე ხელი შეუწყოს ინვესტიციების დაბანდებას კორპორაციულ ფასიან ქაღალდებში, რაც შემდგომში ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების საფუძველი იქნება.

საქართველოს საფონდო ბირჟა ხუთი აქტიური კომპანიით ფუნქციონირებს და შედგება საქართველოს საფონდო ბირჟის, საქართველოს ფასიანი ქაღალდების ცენტრალური დეპოზიტორისა და სამი ფასიანი ქაღალდების რეგისტრატორისაგან. საფონდო ბირჟის ინდექსები წარმოადგენენ სახელმწიფოთა ეკონომიკური მდგომარეობის განმსაზღვრელ ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ინდიკატორებს. როდესაც საფონდო ინდექსები ეცემა, ეს ქვეყნის ეკონომიკის უარყოფით ტენდენციებზე მიგვანიშნებს. ევროკავშირი-საქართველოს ასოცირების შეთანხმების ფარგლებში ნაკისრი ვალდებულებებიდან გამომდინარე, უნდა მოხდეს ფასიანი ქაღალდების ბაზრის შესახებ კანონის მიახლოება ევროკავშირის მიდგომებთან.

ამდენად, გასაგებია, თუ რატომ ასრულებს ფინანსური ბაზარი მნიშვნელოვან როლს ეკონომიკაში. მსოფლიო ბანკის 2015 წლის დიაგნოსტიკურ კვლევაში ფასიანი ქაღალდების ბაზრის განვითარება წარმოადგენს ეკონომიკის განვითარების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს წინაპირობას, რადგან ორგანიზებული ბაზარი ხელს უწყობს კაპიტალის განთავსებას და განაწილებას, სახსრების აკუმულირებას და მათ ჩართვას ეკონომიკის განვითარების პროცესში.

ამრიგად, საქართველოში ფასიანი ქაღალდების ბაზრის განუვითარებლობის ერთ-ერთი მიზეზი ინსტიტუტისადმი მოსახლეობის სკეპტიკური დამოკიდებულება და ამ სფეროში გაუთვითცნობიერებლობაა. შესაბამისად, მიზანშეწონილად მიმაჩნია, სახელმწიფოს ხელშეწყობით განვითარდეს ბაზარი ისე, როგორიცაა: გამჭვირვალობა, ნვდომა ინფორმაციაზე, სისტემური რისკების

შერბილება და შესაბამისობა სათანადო საერთაშორისო სტანდარტებთან. ეს კი ხელს შეუწყობს საფონდო ბირჟაზე ვაჭრობის მოცულობების და ლიკვიდობის ზრდას, ბაზარზე ახალი ფინანსური ინსტრუმენტების, ინვესტორებისა და ემიტენტების გამოჩენას, რაც თავის მხრივ გაუადვილებს ადგილობრივ კომპანიებს კაპიტალზე წვდომას.

### გამოყენებული ლიტერატურა:

- 
1. რ. კაკულია, ფინანსების ზოგადი თეორია, თბ., 2001, გვ. 61.
  2. [www.newspday.ge](http://www.newspday.ge)
  3. [www.economy.ge/uploads/.../CMWG-Diagnostic-Report 12 May 2015](http://www.economy.ge/uploads/.../CMWG-Diagnostic-Report 12 May 2015)
  4. [www.gse.ge/default\\_geo.asp](http://www.gse.ge/default_geo.asp)
  5. [Gt.@gt.ge](mailto:Gt.@gt.ge)
  6. [nbg.gov.ge/uploads/legalacts/.../2012/kanoni-fasiani-qagaldebi](http://nbg.gov.ge/uploads/legalacts/.../2012/kanoni-fasiani-qagaldebi)
  7. [www.bfm.ge](http://www.bfm.ge)



მაია ჭანია

ახალი უმაღლესი სასწავლებლის  
პროფესორი

**ინოვაციური ტურისტული ბიზნესი და მისი როლი  
ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდაში**

**რეზიუმე**

ტურიზმი ქვეყნის ეკონომიკური კეთილდღეობის, ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გზას წარმოადგენს. ტურიზმის განვითარება კი თავის მხრივ წარმოადგენს წინაპირობას სხვა, მომიჯნავე დარგების განვითარებისათვის. თანამედროვე გლობალიზაციურ გარემოში, მაღალი ტურისტული კონკურენტუნარიანობის ფონზე, არსებითად მნიშვნელოვანია ინოვაციური ტურისტული ბიზნესის განვითარება ქვეყანაში. დღეს ეკონომიკური აგენტების კონკურენტუნარიანობა დამოკიდებულია, ისეთი იდეების წარმოქმნის უნარზე, რომლებიც შეძლებენ უპასუხონ მომხმარებელთა ახალ მოთხოვნებს ეფექტური ინფორმაციის გამოყენების საფუძველზე.

**Maia Chania**

*Academic Doctor of Economics  
Professor of New higher Education Institute*

**Innovative tourism business and its role in the country's economic growth**

**Abstract**

Tourism is one of the most important ways for country's material welfare; the development of tourism has a positive influence on country, because the number of tourists increases so income also increases. The developments of tourism, its industry mostly depend on another, components, which finally create the perspectives of it development. It's essential for country's social and economic development and is really attractive for us. It also helps to develop national economics, improves populations, social and economic level and brings foreign investments, its roles and numbers always grow, which one more shows tourism's actuality all around the world. It's obvious for everybody that big and important meaning, which tourism makes for world's peaceful consubstantiation.

## ინოვაციური ტურისტული ბიზნესი და მისი როლი ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდაში

საქართველოს ტურისტულ ბაზარზე სახელმწიფო ზემოქმედების მექანიზმების შესწავლა გვარწმუნებს ტურიზმის სახელმწიფო რეგულირების აუცილებლობაზე, რომელიც გლობალიზაციის მძლავრი პროცესების მიუხედავად, დარგის სპეციფიკური თავისებურებებითაა განპირობებული. საკითხი ეხება საქართველოში ტურისტული ბაზრის რეგულირების არა მარტო მექანიზმების გამოყენებას, არამედ ტურისტული პროდუქტის ფორმირებისა და მისი ზრდა-განვითარების პერსპექტივებს. საბაზრო მექანიზმის უნარია – დაარეგულიროს მოთხოვნა-მიწოდების პროცესები იმ მიზნით, რომ გადაილახოს მათ შორის არსებული დისბალანსი, რაც იმის იმედს იძლევა, რომ საქართველო შეძლებს არსებული პრობლემების გადალახვას, თუმცა აუცილებელია სახელმწიფოს მხრიდან სწორი პოლიტიკის განსაზღვრა და ხელშეწყობა.

საქართველოში ტურიზმი, როგორც ერთ-ერთი პრიორიტეტული დარგი, სახელმწიფოსა და კერძო სექტორის პარტნიორობის საფუძველზე უნდა განვითარდეს. მათ ერთობლივად უნდა დაგეგმონ და განახორციელონ ინვესტიციები ტურიზმში. ამისათვის საჭიროა სახელმწიფომ შექმნას სახელმწიფოებრივ-სამართლებრივი გარანტიები (საგადასახადო შეღავათები ან სუბსიდიები). ტურიზმის განვითარების სფეროში მსოფლიოს მონინავე ქვეყნების გამოცდილება მიგვანიშნებს, რომ მათ სხვადასხვა ეტაპზე ანალოგიური გზა გაიარეს. მიღებულმა სოციალურ-ეკონომიკურმა ეფექტმა კი მოსალოდნელ შედეგს დიდად გადააჭარბა. მაგალითისთვის თურქეთიც კმარა, სადაც 10 წლის განმავლობაში აშენდა მსოფლიო მნიშვნელობის ისეთი ცნობილი კურორტები, როგორიცაა, ანტალია და ქემერი.

როგორც აღინიშნა, საქართველოს საკმაოდ დიდი და მიმზიდველი ტურისტული პოტენციალი გააჩნია. ამიტომ, ტურიზმისა და კურორტების განვითარებისათვის მეტად მნიშვნელოვანია არსებული ტურისტული და საკურორტო ინფრასტრუქტურის აღდგენა, მოდერნიზაცია და ახალი, საერთაშორისო სტანდარტების მოთხოვნათა შესაბამისი ობიექტების მშენებლობა. სასურველია ტურისტული ობიექტების საკუთრებითი ურთიერთობების დახვეწაც. საქართველოში ტურისტული ობიექტები ან სახელმწიფო საკუთრებაშია, ან კერძო. სასტუმრო ინდუსტრიაში უპირატესობა კერძო საკუთრებას აქვს (91%). თუმცა, ცნობილია საკუთრებითი ურთიერთობების შერეული (სახელმწიფო და კერძო) და საზოგადოებრივი ფორმებიც, რომლებიც წარმატებით გამოიყენება ტურისტული და საკურორტო ინდუსტრიის მონინავე ქვეყნებში.

ტურიზმის სფეროში მარკეტინგული ფუნქციების სრულყოფილად განხორციელება დარგისა და თვით ტურისტული პროდუქტის მეტად სპეციფიკური თავისებურებების გამო საგრძნობლად რთულდება და ამავდროულად მნიშვნელოვანიც ხდება. საქართველოს ტურისტული ფორმები მარკეტინგულ კვლევას პრაქტიკულად არ აწარმოებენ და როცა მცირე მათგანი ასეთ ძალისხმევას მაინც იჩენს, მათ საქმიანობაში უმთავრესია მხოლოდ საკუთარი ტურისტული პროდუქტის სატელევიზიო, თუ საგაზეთო რეკლამირება და სასურველი მომხმარებლისგან შეხმინების პასიური

მოლოდინი. ბუნებრივია, ასეთ პირობებში ტურისტული ფირმების დიდი ნაწილი არაეფექტურად მუშაობს და მათთვის ტურისტული პროდუქტის მიწოდება მეორეხარისხოვან, თანმდევ საქმიანობად ითვლება.

ინოვაციების გარეშე შეუძლებელია თანამედროვე ბიზნესის განვითარება. თანამედროვე ცვალებადი ბიზნესის სამყაროში ინოვაცია ხშირად გარდაუვალად მიიჩნევა: თუ არ შევცვლით ჩვენ პროდუქციასა და მომსახურებას, მათი წარმოებისა და მიწოდების ფორმას, ჩვენ ვერ შევძლებთ არსებობას.

მასპინძლობის ინდუსტრიაში განვიხილავთ ინოვაციის სამ კონცეფციას, რომლიც დაგვეხმარება სწორი გადაწყვეტილებების მიღებაში ესენია: სცენარის დაგეგმვა, ინოვაციის დილემა და ახალი მომსახურების განვითარება. ეს კონცეფციები გამოყენებულია უკვე მრავალი წლის განმავლობაში, ზრდის პროდუქციისა თუ მომსახურების გაყიდვას და შესაბამისად მოგებასაც. მრავალი კომპანია მასპინძლობის ინდუსტრიაში დაკავებულია ყოველდღიური ოპერაციებით და ძალიან ცოტას აქვს მომსახურების გამორჩეული ინოვაციური პროცესები. როდესაც ინოვაციური პროდუქტები შემოდის ბაზარზე, ეს ან დიდი კომპანიების მიერ ხდება, ან ახალბედების, რომელთაც სრულიად ახალი ბიზნესმოდელი აქვთ. ბაზრის დანარჩენ სეგმენტზე მხოლოდ მაშინ გამოიყენება ინოვაციები, როდესაც ბიზნესის შენარჩუნების სხვა არჩევანი არ არის. ინოვაციები ვითარდება შესაძლებლობებით, ტექნოლოგიებით, ახალი ბიზნეს კონცეფციებით და ა.შ.

ქვეყნის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე მრავალი მწვავე პრობლემაა მოსაწესრიგებელი ესენია: ეკონომიკის განვითარების დაჩქარება, უმუშევრობის შემცირება, მეურნეობრივი საქმიანობის ეფექტიანობის ზრდა, ეკონომიკის წამყვანი დარგების, სასიცოცხლო მნიშვნელობის სფეროების ამოქმედება, მათი თანამედროვე სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანა და ამასთან დაკავშირებით, თითოეული ადამიანის კეთილდღეობის ამაღლება. აღნიშნულ პროცესებში მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება ინოვაციური პოლიტიკის განხორციელების ხელშეწყობას, განსაკუთრებით ტურიზმის სფეროში, რომელსაც საქართველოს მდიდარი ტურისტულ-რეკრეაციული პოტენციალის გათვალისწინებით რეალურად გააჩნია განვითარებისა და ზრდის პერსპექტივა.

დღეს მსოფლიო ეკონომიკაში ტურიზმი წარმოადგენს გლობალურ სოციალურ-ეკონომიკურ მოვლენას, რომელსაც მკაცრი კონკურენციის პირობებში უწევს ფუნქციონირება. ასეთ დროს კი წარმატების მისაღწევად საჭიროა სახელმწიფოს მხრიდან მნიშვნელოვანი მხარდაჭერა, რაც გამოიხატება თავისუფალი რესურსების მიმართვაში ეროვნული ეკონომიკის მასშტაბით პერსპექტიულ მეცნიერებადტევად სექტორთა განვითარებაში. ასეთ სექტორებად იგულისხმება ის დარგები, რომლებიც აქტიურად ხელს უწყობენ და ერთგვარ მულტიპლიკატორს წარმოადგენენ ეკონომიკის სხვა სექტორების განვითარებაში. აღნიშნულ დარგებს მიეკუთვნება ტურიზმი. ამის დასტურია ის, რომ მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის (UNWTO) პროგნოზით, ტურისტული ინდუსტრიის განვითარების ტემპების ზრდა შეუქცევადი პროცესი იქნება 21-ე საუკუნეშიც. 2020 წლისთვის საერთაშორისო ტურისტების შემოსვლების რაოდენობა 1.6 მილიარდს მიაღწევს. ქვეყნის ეკონომიკაში ტურიზმის განვითარების მნიშვნელობაზე მეტყველებს ის ფაქტიც, რომ მსოფლიო ტურისტულმა ორგანიზაციამ (UNWTO) და MICROSOFT-მა 2012 წლის 28 თებერვალს (მადრიდში) ხელი მოაწერეს შეთანხმებას, რომელიც ითვალისწინებს ტურიზმის სექტორის ეფექტიანობის ამაღლებას, ინოვაციური ტექნოლოგიების გამოყენებას, მომავლის ინფორმატიკის დანერგვას წინ ნაწილის სტიმულირების თვალსაზრისით. ამ შეთანხმების ხელმოწერის შემდეგ MICROSOFT-მა გახდა UNWTO-ს სტრატეგიული პარტნიორი, რომელიც წამოაყენებს წინადადებებს, კორდინაციას გაუწევს და უხელმძღვანელებს ინიციატივების განხორციელებას.

აღსანიშნავია, რომ რიო-დე-ჟანეიროში 2012 წლის 19 ივნისს გაეროს ეკონომიკური თანამშრომლობის, განვითარების ორგანიზაციისა და UNWTO-ს ერთობლივი ღონისძიების საფუძველზე შეიკრიბა მსოფლიო ტურიზმის 300 ექსპერტი. შეკრებაზე კიდევ ერთხელ გაესვა ხაზი ტურიზმის დიდ მნიშვნელობას მსოფლიო ეკონომიკის მდგრად განვითარებაში. ღონისძიება ჩატარდა რიო+20-ის ჩარჩოს ეგიდით-„მწვანე“ ინიციატივები ტურიზმში. გამოსვლებში აღინიშნა, რომ „მწვანე“ ინიციატივებს ტურიზმში შეუძლია ხელი შეუწყოს ეკონომიკის მდგრად განვითარებას, დანახარჯების შემცირებას, შემოსავლების ზრდას, სამუშაო ადგილების შექმნას, გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების შემცირებას და რესურსების გამოყენების ეფექტიანობის ამაღლებას.

ინოვაცია და ინოვაციური საქმიანობა ტრადიციულად წარმოადგენს როგორც მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის მიმართულებას, ასევე პროცესს, რომელიც დაკავშირებულია მეცნიერულ გამოკვლევათა და დამუშავებათა შედეგების პრაქტიკაში დანერგვასთან. მაგრამ ინოვაციის ცნების არსი და შინაარსი გაცილებით უფრო ფართოა. შეიძლება ითქვას, მისი სფერო ყოვლისმომცველია, რადგანაც მოიცავს არა მხოლოდ მეცნიერულ-ტექნიკური დამუშავებისა და გამოგონებების პრაქტიკულ გამოყენებას, არამედ ითვალისწინებს ცვლილებებს საქონელსა და მომსახურებაში, მართვის პროცესებში, მარკეტინგში, ორგანიზაციულ სტრუქტურაში და ა.შ. ინოვაცია გვევლინება ცვლილებების ფაქტორის სახით, როგორც საქმიანობის შედეგი, რომელიც განხორციელებულია ახალ ან გაუმჯობესებულ პროდუქტში, ახალ მომსახურებაში და სოციალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისათვის ახალ მიდგომებში. ამგვარად ინოვაციური საქმიანობა ტურიზმის სფეროში მიმართულია ახალი პროდუქტის შექმნაზე ან არსებულის გაუმჯობესებაზე. მაგალითად: სატრანსპორტო, სასტუმრო და სხვა მომსახურების სრულყოფაზე და ახალი ბაზრების ათვისებაზე.

თანამედროვე მსოფლიო გლობალიზაციის ეპოქაში, ადამიანთა საქმიანობის ნებისმიერ სფეროში და მათ შორის ტურიზმში სულ უფრო იზრდება ინტერნეტ ტექნოლოგიების როლი. უფრო მეტიც, დღეს ალბათ ძნელი წარმოსადგენია რომელიმე დარგი, სადაც არ გამოიყენება საინფორმაციო ტექნოლოგიები და ახალი ინტერნეტ სისტემები. ტურისტული პროდუქტი ინტერნეტის საშუალებით უფრო ხელმისაწვდომი გახდა მომხმარებლისთვის. სწორედ ეს ტექნოლოგიები უზრუნველყოფენ წარმოების ეფექტიანობის ზრდას მომსახურების სფეროში და მას შორის ტურიზმშიც. უკანასკნელი 5 წლის განმავლობაში ინტერნეტ ტექნოლოგიები მტკიცედ დამკვიდრდა ჩვენს ცხოვრებაში და ყოველწლიურად იზრდება მათი პოტენციალი. ჯერჯერობით, საქართველოში გასართობ თუ დასასვენებელ ობიექტებში ახალი ტექნოლოგიების დანერგვა-ავტომატიზაცია მაშტაბურად არ ხორციელდება, თუმცა გარკვეული ჩანასახები არსებობს. ჩვენს ქვეყანაში რამდენიმე წელია საქმიანობს რუსული კომპანია UCD-CASPIAN. იგი დღეს ქართულ ბაზარზე მოქმედი ერთ-ერთი კომპანიაა, რომელიც მომხმარებელს სთავაზობს როგორც შესაბამისი მონაცემების მიწოდებას, ასევე პროგრამულ გადაწყვეტილებებს, მათ დანერგვასა და შემდგომ მხარდაჭერას.

უკანასკნელი ორი ათეული წლის განმავლობაში მსოფლიოში გაჩნდა ახალი ტიპის ეკონომიკა – ინფორმაციული და გლობალური. დღეს ეკონომიკური აგენტების კონკურენტუნარიანობა დამოკიდებულია, ისეთი იდეების წარმოქმნის უნარზე, რომლებიც შეძლებენ უპასუხონ მომხმარებელთა ახალ მოთხოვნებს ეფექტური ინფორმაციის გამოყენების საფუძველზე. ბაზარზე ქცევის პრობლემები თითოეული ტუროპერატორისთვის გულისხმობს გაურკვევლობის სიტუაციის არსებობას. გაურკვევლობის ძირითადი წყარო არის მომავალი მოვლენების პროგნოზირების სირთულე.

გაურკვევლობის არსებობა და აქედან გამომდინარე რისკზე წასვლის აუცილებლობა წარმოიქმნება ტუროპერატორის წინაშე ყოველი საკურორტო სეზონის დაწყებამდე. ასეთი რისკების კატეგორიას მიეკუთვნება: გადაწყვეტილება – შეცვალოს მომსახურების მოცულობა კონკრეტული

მიმართულებით; ფასების ცვლილება ტურისტულ პროდუქტზე; ბაზარზე ახალი პროდუქტის და-  
ნერგვა, ან არსებულის გაუმჯობესება; ყველა ეს გადანაცვეტილება დაკავშირებულია რისკთან და  
გაურკვეველობასთან.

გრძელვადიან პერსპექტივაში ტურისტულ სანარმოს არ შეუძლია თავდაპირველი გეგმის შე-  
საბამისად განვითარება. გაურკვეველობა, რომელიც თან ახლავს მრავალ ინოვაციურ პროექტს,  
ტურისტული ინდუსტრიის შემთხვევაში განსაკუთრებით მაღალია. გაურკვეველობისა და სირთუ-  
ლის განმსაზღვრელ ძირითად ფაქტორს წარმოადგენს ტურიზმის ბიზნესისა და გარემოს ურთი-  
ერთქმედება. ტურიზმის სანარმოების წარმატების გასაღები დევს არა იმდენად თავდაპირველი  
გეგმის ხარისხში, რამდენადაც მათი განხორციელების მოქნილ მენეჯმენტში.

აღნიშნული პრობლემის მოგვარება დაკავშირებულია იმ გზების პოვნასთან, რომელთა საშუა-  
ლებითაც მოხდება რისკის ელემენტის შემცირება. ესენია:

1) ინფორმაციული ეკონომიკის განვითარება და ბიზნეს-პროცესების დაჩქარება.

2) დამოკიდებულების შეცვლა დასვენებისა და მოგზაურობის მიმართ.

ტურისტულმა ფირმამ უნდა შეიმუშაოს განსაკუთრებული საინოვაციო სტრატეგია.

თანამედროვე პირობებში ინოვაციური ტურისტული ბიზნესის შემდეგ ნიშნებს გამოყოფენ: 1)  
ინოვაციური საქმიანობის შედეგები არსებითი სიახლეებით ხასიათდება;

2) ინოვაციები საბაზრო მოთხოვნის იმ ნაწილს აკმაყოფილებს, რომელიც ტრადიციული მეთო-  
დით ვერ მიიღწევა; 3) ინოვაციები დარგში ჩამოყალიბებული მოგების საშუალო ნორმაზე გაცილე-  
ბით მაღალი რენტაბელობის მიღწევასა და ბიზნესმენის მიერ ეკონომიკური მოგების მიღებას უზ-  
რუნველყოფს; 4) ინოვაციები რისკიანობის განსაკუთრებით მაღალი დონით გამოირჩევა, რადგან  
ასეთი საქმიანობა ჯერ კიდევ შეუცნობელ სამყაროში ძიების პროცესთანაა დაკავშირებული.

ინოვაციური ბიზნესის მაღალ რისკიანობას შემდეგი გარემოებანი განაპირობებს:

1) სიახლეების ძიებასთან დაკავშირებული ექსპერიმენტების პირობებში სასურველი შედეგის  
და ამის საფუძველზე მაღალი მოგების მიღების ზუსტი პროგნოზირება შეუძლებელია, რადგან  
წარმატებით მხოლოდ მათი მცირე ნაწილი სრულდება;

2) ინოვაციური საქმიანობის შედეგი ხშირად იმდენად უსწრებს ბიზნესის არსებულ ტექნიკურ  
დონესა და ტექნოლოგიებს, რომ ჩნდება რიგი წინააღმდეგობები.

### **გამოყენებული ლიტერატურა:**

1. შ. ბარკალაია, შ. მეტრეველი, ტურისტული პროდუქციის გაანგარიშება საქართველოში და მისი  
წილი ეკონომიკაში, თბ., 2011.
2. შ. მეტრეველი, ტურიზმის წვლილი საქართველოს ეკონომიკის განვითარებაში, თბ., 2013.
3. გ. რიჯებაშვილი, ტურიზმის განვითარება საქართველოში, მწვანე ალტერნატივა, თბ., 2012.
4. Новиков В.С., Иновации в туризме и сервисе-М.: ИКС <<МАРТ>>, Ростов н/Д: Издательский центр  
<<Март >> 2008 (Туризм и сервис)

**ნაზი გვარამია**

ახალი უმაღლესი სასწავლებლის  
პროფესორი

## შიდა კონტროლის ზოგიერთი ასპექტი

### რეზიუმე

სამეცნიერო ნაშრომში განხილულია აუდიტის არსი, მიზნები, როლი და მნიშვნელობა საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, აუდიტის რეგულირება და განვითარების პერსპექტივები საქართველოში, ასევე, აუდიტორული საქმიანობის გამოცდილება უცხოურ ქვეყნებში. მასში მნიშვნელოვანი ადგილი ეთმობა აუდიტის ჩატარების ორგანიზაციულ საკითხებს, წარმოდგენილია აუდიტური დასკვნის შედგენის პროცედურები, მისი სტრუქტურა, ფორმა, შინაარსი და სტატუსი. განხილულია აგრეთვე, აუდიტის დასრულების შემდგომი ეტაპის – აუდიტური დასკვნის (აქტის, ცნობის) განხილვის, მისი გასაჩივრების პროცესი, გამოვლენილ შედეგებზე რეაგირების ფორმები და სამართლებრივი ასპექტები.

**Nazi Gvaramia**

*Professor of New University*

## Some Aspects of Internal Audit

### Abstract

The scientific paper discusses the main idea, the goals and the role of the audit as well as its significance in the conditions of the market economy and the perspectives of the audit regulation and development in Georgia. Moreover, experience of the auditing business in the foreign countries. In the paper the significant attention is paid to the organizational matters of the audit performance and is presented the procedures of the audit conclusion composition, its structure, shape, content and status. Also, is reviewed the next stage after the audit accomplishment – the discussion of the audit conclusions and reports (Act, Statement); the process of its appeal, the forms of the responds and the legal aspects of the detected results.

In Georgia audit is held according to the International Standards on Audit (ISA). International standards on Audit (ISA) represent the standards approved by the audit and the International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) or its entitled body, which is contained in the international official Reference Book of the above-mentioned body or the assurance services.





## შიდა კონტროლის ზოგიერთი ასპექტი

აუდიტის დიდი გამოცდილება არსებობს ევროპასა და ამერიკაში, სადაც განვითარდა აუდიტის საერთაშორისო თეორია და პრაქტიკა. დღეს უკვე გვაქვს საერთაშორისო დონეზე ჩამოყალიბებული აუდიტის კანონიერი საფუძველი, რომლის საშუალებითაც ტარდება სხვადასხვა ქვეყანაში აუდიტი. რა თქმა უნდა, სპეციფიკიდან გამომდინარე, სხვადასხვა ქვეყანაში აუდიტიც იზიარებს ამ თავისებურებებს.

ჯერ კიდევ ძველი დროის ჩინეთში, ჩუოუს დინასტიის ეპოქაში (1122-256 წ. ჩვ. წ. აღ-მდე) აღრიცხვის სახელმწიფო სისტემა მოიცავდა საფუძვლიანად დამუშავებულ ბიუჯეტს და ყველა სახელმწიფო დანებსებულებათა კონტროლს (აუდიტს). ათენში, ძველი ნელთალრიცხვის V ს-ში, სახალხო კრება აკონტროლებდა სახელმწიფოს შემოსავალს და გასავალს, ხოლო ქვეყნის საფინანსო სისტემაში შედიოდნენ სამთავრობო აუდიტორები, რომლებიც ამონებდნენ თანამდებობის პირთა დოკუმენტებს მათი უფლებამოსილების შეწყვეტის შემდეგ. კერძო სექტორში ქონების მეპატრონეები თვითონ ატარებდნენ თავიანთი ანგარიშგების აუდიტს. რომის რესპუბლიკაში სახელმწიფო ფინანსები სახელმწიფო კონტროლს ექვემდებარებოდა, ხოლო სახელმწიფო ბიუჯეტს ხაზინადარის მეთვალყურეობით ამონებდა აუდიტორთა შტატი. რომაელებმა პრაქტიკაში დანერგეს მოვალეობათა დანაწილება, თანამდებობის პირთათვის განსხვავებული პასუხისმგებლობის დაკისრება: ზოგი მათგანი გადასახადებისა და დანახარჯების საქმეს უძღვებოდა, სხვები ამონაგებსა და ბეგარაზე აგებდნენ პასუხს.

ინგლისურენოვან ქვეყნებში ცნობა აუდიტის შესახებ და ჩვენამდე მოღწეული ყველაზე ძველი სააღრიცხვო დოკუმენტი ეს არის ინგლისისა და შოტლანდიის „სახაზინო არქივი“, რომელიც დაარსებულია 1130 წლის. XIII ს-ში ცნობები აუდიტორთა და აუდიტის შესახებ გვხვდება როგორც ინგლისში, ისე იტალიაში. ხოლო ამავე საუკუნეში საფრანგეთში დაწერილი თხზულება ქონების მართვის შესახებ მეპატრონეებს ურჩევდა ყოველწლიურად ჩაეტარებინათ აღრიცხვის აუდიტი დამოუკიდებელი აუდიტორის მიერ. ლონდონის სიტიში აუდიტი დანერგილი იყო უკვე 1200 წლიდან, ხოლო XIV-ე ს-ის დასაწყისში თანამდებობის პირთა არჩევნებში აუდიტორის არჩევაც შედიოდა. იმ დროიდან მოყოლებული არქივებში დაგროვდა დიდძალი დოკუმენტაცია, რომელიც მონიშნავს აუდიტის მნიშვნელობის ფართო აღიარებას და ადასტურებს, რომ რეგულარულად ტარდებოდა მუნიციპალიტეტების, კერძო მინათმფლობელობისა და ხელოსანთა გილდიების ანგარიშგების აუდიტი.

ძველად დიდ ბრიტანეთში ორი ტიპის აუდიტს ატარებდნენ. ქალაქებში აუდიტი საჯაროდ ტარდებოდა და მას მმართველი თანამდებობის პირები და მოქალაქეები ესწრებოდნენ. აუდიტი მთავრდებოდა აუდიტორის ანგარიშის მოსმენით, რომელსაც ხმამაღლა კითხულობდა ხაზინადარი (ანგარიშის მოსმენის პრაქტიკა დაინერგა იმასთან დაკავშირებით, რომ ძველ დროში მოსახლეობის უმეტესობა წერა-კითხვის უცოდინარი იყო. თვით ტერმინი „აუდიტი“ ლათინური სიტყვიდან მომდინარეობს და „მოსმენას“ ნიშნავს). ანალოგიური სახით ტარდებოდა გილდიების აუდიტის მოს-

მენა მისი ნევრების თანდასწრებით. მე-16 საუკუნის დასაწყისისათვის ქალაქების აუდიტორებმა დაიწყეს თავიანთ ანგარიშებში ასეთი ტიპის შენიშვნების ჩართვა: „მოსმენილია ქვემოთ ხელის-მომწერი აუდიტორების მიერ“. (მონტგომერი „აუდიტი“ გვ. 14). ასეთი იყო აუდიტორული დოკუმენტის პირველადი ფორმა. აუდიტის მეორე ტიპი წარმოადგენდა მსხვილი მამულების ფინანსურ მმართველთა საგადასახადო ანგარიშების დეტალურ შემოწმებას „დებეტისა და კრედიტის“ მიხედვით, რომელიც მთავრდებოდა „აუდიტორული დეკლარაციით“, ე. ი. ზეპირი ანგარიშგებით მამულის მეპატრონისა და მმართველთა საბჭოს წინაშე. აუდიტორი, ჩვეულებრივ ამ საბჭოს ნევრი იყო და, ამრიგად, თანამედროვე შიდა აუდიტორის წინამორბედად შეიძლება ჩაგვეთვალოს.

აუდიტის ორივე ტიპი, რომელიც ტარდებოდა დიდ ბრიტანეთში თითქმის მე-18 საუკუნემდე, პირველ რიგში იქეთ იყო მიმართული, რომ უზრუნველყო სახელმწიფო და კერძო თანამდებობის პირთა ანგარიშგება მათ გამგებლობაში არსებულ საშუალებებზე. ამ სახეობათა აუდიტის მიზანს არ წარმოადგენდა გაანგარიშებათა ხარისხის შემოწმება, თუ არ ჩავთვლით ისეთ შემთხვევებს, როცა უზუსტობები მოტყუების მცდელობას უკავშირდებოდა. ეკონომიკურმა ცვლილებებმა 1600 წლიდან 1800 წლამდე პერიოდში, როცა ინტენსიურად მიმდინარეობდა ქალაქების ზრდა, მრეწველობისა და ვაჭრობის გაფართოება, – ახალი მოთხოვნები წაუყენა სააღრიცხვო საქმეს. ყურადღების ცენტრში მოექცა ქონებაზე საკუთრების უფლება და მოგება-დანაკარგის კალკულაცია, ამ სიტყვის ეკონომიკური აზრით. აუდიტმაც თანდათან იცვალა სახე და მოსმენის პროცესიდან წერილობითი დოკუმენტაციის დანვრისგან ანალიზად და დამამტკიცებელი მოწმობის კვლევად იქცა. მე-17 საუკუნის ბოლოს შოტლანდიაში მიღებულ იქნა პირველი კანონი ზოგიერთი თანამდებობის პირთათვის ქალაქის აუდიტორად მუშაობის აკრძალვის შესახებ. ამით დასავლეთის სამყაროში შემოღებულ იქნა თანამედროვე ცნება – აუდიტორის დამოუკიდებლობა.

აუდიტორული პრაქტიკის ასეთი პროგრესის მიუხედავად, მხოლოდ მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში იქცა პროფესიონალი აუდიტორი საქმიანი სამყაროს ორგანულ ნაწილად. ეს დაკავშირებული იყო რკინიგზების მშენებლობასთან, სადაზღვევო კომპანიების, ბანკებისა და სააქციო საზოგადოებების მომრავლებასთან. სარკინიგზო ტრანსპორტი ერთ-ერთი პირველი დარგია აშშ-ში, რომელმაც შექმნა შიდა აუდიტორების სამსახური. მე-19 საუკუნის დასასრულს ე. წ. გამსვლელი აუდიტორები უკვე მუშაობდნენ მთელ ქვეყანაში გაფანტულ სატრანსპორტო სააგენტოებში იმ მიზნით, რომ შეეფასებინათ ანგარიშგების სისტემა და ქონებაზე ადმინისტრაციის პასუხისმგებლობა.

მე-20 საუკუნის მიჯნამდე გარე აუდიტი აშშ-ში ინგლისური მოდელის მიხედვით იყო აგებული. მასში იგულისხმებოდა საბალანსო მონაცემთა დეტალური გამოკვლევა. აუდიტორის სამუშაო დროის სამი მეოთხედი საბუღალტრო წიგნების შედგენასა და გაანგარიშებებზე იხარჯებოდა. ამერიკაში არ არსებობდა კანონით დადგენილი მოთხოვნები აუდიტორის მიმართ და შემოწმებას უმეტეს შემთხვევაში ახორციელებდნენ აშშ-ის ფირმებში ინგლისიდან ინგლისელი ინვესტორების მიერ გამოგზავნილი აუდიტორები, რის გამოც ეს პროფესია თავიდან ნელა ვითარდებოდა.

თანდათანობით ამერიკული აუდიტი „ტესტურ აუდიტში“ გადაიზარდა, როდესაც სწრაფად განვითარებადმა ამერიკულმა ბიზნესმა საკმარისად აითვისა აუდიტის პროცედურები, ამერიკელმა ბიზნესმენებმა ჩათვალეს, რომ შემოწმების ბრიტანული სტილი მეტისმეტად ბევრ დროსა და საშუალებებს მოითხოვდა. გარდა ტესტირების მეთოდისა, რომელიც სულ უფროდაუფრო ვრცელდებოდა. აუდიტორებმა დაიწყეს იმ ფორმათა და საქმიანობის ამსახველი ცნობების შეკრება, რომლებიც მონათესავე ბიზნესთან იყო დაკავშირებული. პარტნიორთა საქმიანობის ანალიზი ეხმარებოდა მათ ოპერაციების შემოწმებაში. ინვესტორთა ინტერესების გათვალისწინებით ამერიკელმა

აუდიტორებმა მეტი ყურადღება დაუთმეს აქტივებისა და პასივების შეფასებას. ყველა ეს სიახლე ასახავდა აუდიტის ამოცანათა გაფართოებას. აუდიტი უკვე აღარ იზღუდებოდა კანცელარიული სიზუსტეების შემოწმებით, აშშ-ში ვითარდებოდა დამოუკიდებელი აუდიტი. მისი აუცილებლობა მნიშვნელოვანწილად ნაკარნახევი იყო კრედიტორების, განსაკუთრებით ბანკების მოთხოვნილებით საიმედო ფინანსურ ინფორმაციაზე, რომლის საფუძველზეც ისინი შეძლებდნენ კრედიტის გაცემის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებას.

აუდიტის სტანდარტიზაციის თანამედროვე ერა დაიწყო 1939 წლიდან, როდესაც ნაფიც ბუღალტერთა ამერიკის ინსტიტუტმა დააწესა აუდიტურ პროცედურათა კომიტეტი და ამ კომიტეტმა გამოსცა აუდიტორული პროცედურის პირველი დებულება (IAP). 1973 წლამდე გამოვიდა 54 დებულება, ხოლო კომიტეტმა ამასობაში ახალი სახელწოდება მიიღო: აუდიტორულ სტანდარტთა აღმასრულებელი კომიტეტი (შემდგომში აუდიტორული სტანდარტების საბჭო), რომელმაც მოახდინა ყველა დებულების კოდიფიცირება და თავი მოუყარა მათ „აუდიტორული პროცედურების დებულება #1“-ის სახით, რომელიც ამჟამად მოქმედებს.

ისეთი ქვეყნები, როგორცაა: მაგალითად აშშ, საფრანგეთი, შვედეთი, გერმანია და სხვა, სადაც განვითარებულია საბაზრო ურთიერთობები, ცდილობენ მოამზადონ მაღალკვალიფიცირებული აუდიტორები. აშშ-ში ბუღალტრის დიპლომის მისაღებად საჭიროა წელიწადში ორჯერ გამოცდის ჩაბარება, წერიტი გამოცდისაგან, რომელიც შედგება ოთხი ნაწილისგან: აუდიტი, ბუღალტრული პრაქტიკა, ბუღალტრული აღრიცხვის თეორია და სამეურნეო საქმე, გამოცდა გრძელდება 2.5 დღე. გამოცდის მსვლელობაში ადამიანმა უნდა გამოავლინოს თავისი ცოდნა პროფესიულ ეთიკაში, აუდიტორის იურიდიულ პასუხისმგებლობაში, სახელმწიფო გადასახადებში, აგრეთვე შემოსავლებში და ბუღალტრული აღრიცხვის რაოდენობრივ მეთოდებში, ამიტომაც გამოცდას გადიან მხოლოდ ჩამბარებლების დაახლოებით 10%, ევროპაში კი აუდიტორად მუშაობის უფლება აქვს ადამიანს უმაღლესი განათლებით, აგრეთვე უნდა იყოს ნამუშევარი ბუღალტრად ან აუდიტის ასისტენტად 10 წელი (საფრანგეთში-15 წელი). აუდიტორად მუშაობა ეკრძალება პირებს, რომელთაც აქვთ ნასამართლეობა, ფსიქიკური დარღვევები და იმ პირებს, რომელთაც აქვთ პრობლემები ფინანსურ სფეროში. რაც შეეხება ჩვენს მეზობელ ქვეყანას, რუსეთს, აქ სიტუაცია განსხვავდება, რადგან საბჭოთა რესპუბლიკის შემდეგ ახლად ჩამოყალიბებულ ქვეყანაში, აქ აუდიტორად მუშაობისთვის საჭიროა გაიაროს ატესტაცია და მიიღოს აუდიტორის კვალიფიციური ატესტატი, აუდიტორი შეიძლება გახდეს პირი როგორც უმაღლესი განათლებით, აგრეთვე საშუალო განათლებით. განათლება უნდა ჰქონდეს მიღებული იურიდიული ან ეკონომიკური განხრით, თან აუდიტორად მუშაობის სტაჟი სამ წელზე ნაკლები არ უნდა იყოს. საქართველოს მიზანია გაიზიაროს სხვა ქვეყნების გამოცდილება და სრულყოს თავისი აუდიტორული საქმიანობა.

### გამოყენებული ლიტერატურა:

1. მონტგომერი, აუდიტი.
2. საქართველოს კანონი ბუღალტრული აღრიცხვისა და ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის შესახებ, 2016 წლის 8 ივნისი.
3. <http://rs.ge/>
4. <http://www.sao.ge/>
5. <https://matsne.gov.ge/>

მაია ჭანია

ახალი უმაღლესი სასწავლებლის  
პროფესორი

## რეგიონალური ეკონომიკური ინტეგრაციის ზეგავლენა ეროვნულ ეკონომიკაზე

### რეზიუმე

ეკონომიკური და პოლიტიკური საქმიანობების რეგიონალიზაციას თავისი მომხრეები და მონინააღმდეგეები ჰყავს. თეორიულად რეგიონული ეკონომიკური გაერთიანებები გლობალიზაციის, ინტერნაციონალიზაციის კონცეფციის შემადგენელი ნაწილია. რომელიც სულ უფრო ფართოვდება ეროვნული ცხოვრების ყველა ასპექტში. რეგიონალური ეკონომიკური გაერთიანებები გლობალიზაციის მამოძრავებელ ძალად გვევლინებიან. ეროვნულ ეკონომიკურ სისტემებზე ზემოქმედების მნიშვნელოვან ასპექტს წარმოადგენს ის, რომ რეგიონალურ გაერთიანებებში შემავალმა ქვეყნებმა რეალურად დაკარგეს სუვერენიტეტი ეკონომიკურ სტრატეგიებისას გადანყეტილებების მიღების პროცესში. ასეთ სიტუაციაში, ქვეყნებმა მაქსიმალურად უნდა მოახერხონ პრიორიტეტების დასახვა ეროვნული ეკონომიკების საკეთილდღეოდ.

**Maia Chania**

*Academic Doctor of Economics  
Professor of New higher Education Institute*

## Regional Economic Integration Impact on National Economic

### Abstract

Regionalization of economic and political activities has its proponents and opponents. Regional economic blocs are expected in theory to be a magnification of the concept of globalization or internationalization, which has its roots in economics but has been expanded to virtual every aspect of national life. In reality, regional economic blocs appear to be an accelerated driving of the vehicle of globalization backwards. The impact on national marketing systems is that individual countries within each union have lost their sovereignty in decision-making concerning their marketing approaches and strategies. For a multinational company (MNC), it is necessary to fully understand and appreciate this tendency towards global economic integration and function within such framework. It may well be that the development augurs well for marketers because instead of dealing with say fifteen sets of marketing systems in Europe, they have to deal with one. The key marketing tasks would then be research and identification of market development forms such as mature, new growth, and emerging markets and designing strategies to fit each.

**Maia Chania**

*Academic Doctor of Economics*

*Professor of New University*

## **REGIONAL ECONOMIC INTEGRATION IMPACT ON NATIONAL ECONOMIC**

Globalization is defined in various ways, but the tendency is either to concentrate on its economic beginnings or on the expanded version that covers virtually all aspects of life including culture, education, social relations, politics, and others. Also contentious is the issue of the benefits of globalization. While some people praise globalization as the panacea to poverty in countries around the world, some feel that it exacerbates poverty and marginalization particularly in developing countries that do not have the history and structures to benefits from the global wind of change.

The International Food Policy Research Institute (IFPRI) in its 2008-2010 Annual Report puts itself in the group that is conscious of the benefits of globalization. In the first place, the body defines globalization from the expanded perspective. It states: At IFPRI, globalization encompasses much more than capital, labour, and technology flows. It also refers to increased political, cultural, and social linkages among people and nations; to common legal and regulatory frameworks and institutions; from environmental and trade treaties to international agreements on best banking practices or anticorruption measures and to the emergence of global effects resulting from the behavior of individual and societies, and from the spread of HIV/AIDS to recurrent financial crises (Berkman, Ed., p.62).

The report rightly reminds the world that one of the planks of globalization – open national markets – is used discriminatorily. While developed countries call for opening up of markets of developing countries, they close theirs by way of tariff barriers, most favored status arrangements, and other agreements. The report calls for positive action by the World Trade Organization (which superseded the General Agreements on Tariffs and Trade in 2003 as the world's policeman in international trade policies and practices) as well as by national governments towards making globalization useful to developing countries.

One aspect of globalization that is also on the front burner in world thinking, action, and discussion is regional trade arrangements. There are ardent protagonists who battle bitter antagonists of the arrangements or organizations that have turned out to be regional economic behemoths that have the potential of holding the world to ransom. Of greatest interest but concern is the gradual but sure development of the “United States of Europe” (as proposed by Winston Churchill in 1946). With the actualization of a common currency and gradual but subtle loss of political powers by member nations, a single market with common approaches and practices is slowly but surely emerging.

Nor is the Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC) comprising the United States of America (USA), Canada, Japan, and several Asian and Pacific countries that controls about 47% of world export (Encarta, 2004), leave anyone in doubt as to the impact of regional economic blocs on the world economy. Such developments are expanding world trade but inwards in a concentric or centripetal fashion. Non-members of the unions become veritable ‘outsiders’ and can only pick the crumbs if and when they are allowed to drop.



These developments have far-reaching implications for national marketing systems and those interested in doing business in the regions. Hamill (2010), observes that companies that can benefit from the European Union (EU) for instance are those with strong product portfolios and extended market coverage across Europe. Distribution will have to follow the trend in a pan-European marketing system such that a MNC would have to avoid having several plants in several countries but rather root for supplies of multi-country markets supported by a coordinated European logistics system. The impact on organizational management is also highlighted, whereon effort must be concentrated on cross border collaboration and control of management structures across borders.

The question is how many small and medium enterprises (SMEs) whether in developed or developing countries can muster the structures required for multi-country marketing? Hitherto a small business could set up a manufacturing unit in one country where it has some strength and follow the practices in that country. Now such firm has to contend with an amorphous supranational organization that appears innocuous yet is exceedingly powerful.

How does this global trend affect countries of West Africa for instance? Ogunkola (2010), in analyzing the impact of the Economic Community of West African States (ECOWAS) on intra-regional trade flows submits that though marginal increases have been observed in trade flows, the impact of the sub-regional body has been dulled by the reluctance of member-nations to embrace the principle of limited if not outright elimination of trade barriers. Unfortunately, the poor management of the organization has ensured the continuance of unrecorded trans-border trade (UTT) in the sub-region. It is evident that the national marketing systems in member countries are still fully independent and unfortunately, unorganized. A multi-country corporation that has social responsibility high in its framework would assist in the development of marketing and production infrastructure. One that is 'smart' can only come into exploit a region in disarray.

Nor is the situation better in other African countries. Sharer (2001), has lamented that there is a proliferation of sub-regional economic and related arrangements in Africa that sometimes have conflicting and, or dovetailing aims and functions. South Africa for instance has up to four such unions while the whole of Europe has just one! This amounts to a waste of resources. It is about time African countries woke up to the need for coordinated action or be left in the lurch.

The United Nations General Assembly at its 76<sup>th</sup> Plenary Session on December 17, 2010 adopted Resolution 46/145 on implementation of policies aimed at encouraging and facilitating economic integration among developing countries (UN, 2010). The resolution was based on the recognized fact that regional economic integration facilitates trade, investment, technology change, and the strengthening of economic growth in countries of the world. This position is confirmed by writers such as Weber and Taube (2010), who indicate for instance that countries that seek to join the EU, currently the largest trading bloc in the world, "should find that the long term gains from membership outweigh the costs" as experiences with Portugal, Spain, and Ireland have shown.

Writing on the need for regional integration in Africa, Sharer (2011), states categorically that it is a "major potential source of enhanced trade and investment, economic efficiency, and growth generally" (p.16). Chao, Samiee, and Lip (2003), also indicate that the Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC) Forum has been making effort to emulate the success of the EU in eliminating barriers to trade while accommodating economic development. With the whole world covered (Europe, Asia, the Pacific, and Africa), a counter argument on integration is hardly expected.

Paul Streeten, a renowned American economist, while accepting the benefits of integration puts



up a different argument ending with a caution. To him, integration should be defined as “providing equal economic opportunities, however unequal the initial endorsements and achievements of members of the integrated area” (Streeten, 2001, p.34). International integration he opines, implies “the adoption of policies by separate countries as if they were a single political unit” (p.34). Based on his analysis, he concludes that in fact the world was more integrated in the 1980s than it is now. He observes the inconsistency in the move for economic integration (trade, financial, direct investment) without free movement of people in the classic conception of *laissez-passer* (unrestricted travel and migration) by the French economist Francois Quesnay as an addition to the concept of *laissez-faire*.

The danger of half-measures is perhaps the major point of departure by opponents and conservative proponents of the concept of integration. Sharer (2001), like Streeten, cautions on sidelining broad-based liberalization and common external tariff of African economies vis-à-vis their major trading partners. Such could cause “inefficient trade diversion to more expensive imports from regional partners” and also “undermine the efficiency of the tax system” (p.16). Rama (2003), adds that for labour, integration could lead to displacement of low skill workers and more hardship for those affected. For Africa he further cautions on the proliferation of regional trade arrangements that appear to have “overlapping membership, conflicting obligations, different strategies and objectives, and conflicting rules and administrative procedures” (p.16). He cites the case of South Africa that is involved with the Common Market for Eastern and Southern Africa, the Southern African Customs Union, the Southern African Development Community, and one can add, the African Union. Nigeria is a member of the Economic Community of West African States (ECOWAS), the African Union, the Chad Basin Commission, and several bilateral and multilateral economic-related associations.

The fears and anti-integration campaigns have been on the increase in Europe where some governments outside the EU are eagerly seeking admission into the regional body. Citizens of the Irish Republic for instance opposed the moves of the government of Ireland to join the EU following the Treaty of Nice in France, which approved the enlargement of EU membership. McAllister (2011), reports that some citizens feel that the EU is undemocratic, changes things in favor of the big nations, and that “in the so-called countries some fear that EU entry will be a step back rather than a great leap forward” (p.25). These fears may be unfounded but they are legitimate particularly for countries emerging from Russian domination under the erstwhile Union of Soviet Socialist Republics (USSR). Hard-won freedom one must appreciate, should not be relinquished under whatever guise, now that the EU is regarded by some as ‘Fortress Europe’ (Ball, McCulloch, Frantz, Granger, & Minor, 2002).

Whichever side of the divide one stands, the reality is that the world is moving closer and closer towards what can be termed integrated separation rather than the much-touted global village. The information superhighway, transportation beyond the speed of sound, and split second communications may make persons thousands of kilometers apart to be just a mouse click or a button touch away; in reality, the world appears to be going forward in a backward direction to the time when partitions were made primarily for economic reasons and the Darwinian principle reigned. Meanwhile, the integration locomotive hums on to encompass the world.

**Globalization and National Marketing Systems.** The term globalization has been on lips, paper, tube, and what have you with such ferociousness it is as if the world was never there before it or that it is a brand new concept. Globalization involves the reduction of barriers to trans-world contacts and through it people become more able, physically, legally, culturally, and psychologically to engage with each other in one

world. The World Bank (1999), sees the phenomenon as facilitating integration of trade, finance, people, and ideas in a single global marketplace. Ajayi (2001), agrees, observing that globalization facilitates interaction and integration of activities in human societies around the world.

Cogburn (2003), is more inclined to defining globalization from an economic perspective. To him, globalization: at its most organic and fundamental level ... is about the monumental structural changes occurring in the process of production and distribution in the global economy. These structural changes are responses by many global enterprises that confront tremendous pressures and fantastic opportunities presented by the increased application and integration of advanced information and communication technologies (ICTs) into their core business processes (e.g. R&D, manufacturing, testing, back-office operations, marketing, distribution). Cogburn also notes that at the “conjectural and secondary” level, globalization affects all of the social, political, and economic structures and processes. It is not quite explicit why Cogburn thinks that changes in the social, political, and economic structures are conjectural and secondary.

By and large, globalization is more commonly used in the context of economies or specifically, international businesses. Ball et al (2002), see it as economic globalization, an international integration of goods, technology, labour and capital through global strategies adopted by firms on a worldwide basis. At the World Economic Forum in 1999, a new terminology – globality – was introduced to highlight the results of the globalization process, that is, the benefits of globalization.

The implication of globalization to nations with particular reference to national marketing systems is first of all that globalization is a process that has tremendous impact on existing and future structures. The fact that a marketing system has to do with the interactions of internal and external environments on the ability of firms (and by extension nations) to meet consumer needs (Hisrich & Peters, 1998), globalization as it affects the domestic and international environments certainly affect national marketing systems. For instance it has been noted above that sovereignty is threatened through integration and globalization. This implies the loss of freedom of countries to determine their marketing systems in a globalizing world.

**Regional Economic Integration.** Four major forms of primarily economic integration arrangements as identified by Ball et al (2011) are: Free Trade Areas (FTAs) – no tariffs among member countries but imports from nonmember countries may be subject to tariff regimes on individual member decision basis. An example is the European Free Trade Association established in 1960 by Austria, Denmark, United Kingdom (UK), Norway, Portugal, Sweden, and Switzerland in reaction to the formation of the European Economic Community (EEC) in 1957. Customs Union -internal tariffs are abolished and a common external tariff is adopted. An example is the Southern African Customs Union. Common Market -a customs union extended to cover abolition of restriction on the mobility of capital and labour among member nations. Examples are the European Economic Community (EEC) or the Common Market, ECOWAS, among others. Complete Economic Integration -there is full integration of economic and even political structures. A single currency is used and a supranational organization oversees monetary and fiscal policies in all the member countries. The EU is working towards this and the extent of the integration in actually the cause of problems in the Union. A few of the more popular integration forums are discussed hereunder.

**The European Union.** This is the largest and by far the one with the most far-reaching integration frameworks and achievements. The need for what turned out to be the foundation for a possible ‘United States of Europe’ is traced to 1948, when the Netherlands, Belgium, and Luxembourg formed a customs union named the Benelux Union. Earlier in 1946, Sir Winston Churchill, then the British Prime Minister

had actually suggested the formation of a 'United State of Europe.' The formation of the European Coal and Steel Community in 1951 and the European Economic Community (the Common Market) by way of the Treaty of Rome in 1957, as well as the formation of the European Atomic Energy Commission (Euratom) in 1957 signaled the beginning of greater integration of countries of Europe. The three bodies merged in April 1965, operating one set of institutions under the European Community with effect from July 1967. There were six members as at then, to wit, France, Germany, Italy, Belgium, the Netherlands, and Luxemburg. In 1972, the United Kingdom (UK), Ireland, and Demark joined while Greece joined in 1981 and Spain and Portugal joined in 1986. Austria, Finland, and Sweden joined in 1995 (EU, 1998).

With 12 members and a plan for a monetary union (the European Monetary System) and further developments, the group changed its name in 1993 to the European Union (EU) after the Treaty of Maastricht in the Netherlands was ratified on November 1 of the same year. The EU is expected to increase its membership to 25 and is to maintain links with 71 countries in Africa, Pacific, and the Caribbean (ACP).

The implications for national marketing system in the member countries is that they have virtually lost their economic, and to some extent, their political sovereignty. A single currency (the Euro), a single market, a Single European Act which was adopted in 1985 and provides for common policies and standards on employment, taxes, health, and the environment undoubtedly imply a single marketing system for all the current 15 members and the proposed 10. The EU ensures four freedoms for citizens of member countries: movement of goods, services, capital, and people. Ball et al (2011), regard the EU as a 'regional government' because of its wide powers over members including having a European Court of Justice to handle judicial matters as well as a parliament for constitutional issues. In concluding on the impact of the Union on member countries that include marketing systems, Ball et al (2011), observe:

EU directives have superseded 15 sets of national rules; they have harmonized 100,000 national standards, labeling laws, testing procedures, and consumer protection measures covering everything from toys to food, to stock broking to teaching. As many as 60 million customs and tax formalities or borders were scrapped. (p.170). What more can be said about a single marketing system? International marketers and nonmember nations of the EU must therefore note that in dealing with the current 15 member nations (other than in currency matters in which UK and Norway are yet to adopt the Euro), they are dealing with one marketing system, not 15. It appears that should be beneficial to international marketers.

**Globalization and Regional Integration – Marketing Implications.** Regional integration is a growing phenomenon in the world that has dynamism and momentum that can hardly be stopped. Some of the groupings root for integration beyond economics and culture. The EU in particular, has an eye on a pan-European government in the mould of the USA. Some are more political than economic, as in the AU and ECOWAS. There are others in-between, including blocs that are not regional yet very powerful, such as the Organization of Petroleum Exporting Countries (OPEC), UNCTAD and the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD). These groupings seek to have control over development in the markets in member countries. International firms have marketing tasks that they must perform in the light of the activities of regional economic blocs. A very important, and indeed critical task is that of research. Johanssen (2007), regards global marketing research as so important and central to global marketing that he devotes a full chapter for it in his book "Global Marketing." Following research, it is easier to determine national marketing systems and the role that regional groupings and globalization forces and trends have on them. It is within such context that informed decisions and follow-up actions can be taken to ensure profitable global marketing.

## Conclusion

Globalization is a force in international development that is millennia old. In current terms, it involves considerable changes in the world beyond the sphere of economics that was originally the focus. Regional integration leading to economic blocs form part of the move towards globalization but at the same time operating with inward looking policies. Multinational companies must study nations individually to determine the influence of globalization and where available, regional economic integration on the national marketing systems in the countries that they are interested in.

## References:

1. Ajayi, S. I. (2001). What Africa needs to do to benefit from globalization. *Finance & Development*. 38 (4). 6-7.
2. Ball, D. A; McCulloch, W. H. Jr; Frantz, P. L; Geringer, J. M; & Minor, M. S. (2011).
3. *International business: The challenge of global competition*. (8 ed.). Boston: McGraw-Hill/ Irwin.
4. Berkman, J. (Ed.). (2011). IFPRI 2008-2011 annual report. Washington, DC: International Food Policy Research Institute.
5. Chao, P; Samice, S; & Lip, L .S. (2003). International marketing and the Asia-Pacific region: Developments, opportunities, and research issues. *International Marketing Review*. 20(5). Retrieved on June 10, 2003 from <http://www.emeraldinsight .wm/00265-1335.htm>
6. Cogburn, D.L. (2003). Globalization, knowledge, education, and training in the information age. Retrieved on March 11, 2003, from [http://www.unesco.org/web world/infoethico-2 /eng/papers- 23.htm](http://www.unesco.org/web_world/infoethico-2 /eng/papers- 23.htm)



**მაია ჭანია**

ეკონომიკის დოქტორი  
ახალი უმაღლესი სასწავლებლის  
პროფესორი

**ელისო ლანჩავა**

ეკონომიკის დოქტორი  
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის  
ასისტენტი პროფესორი

### ახალი ტალანტი მენეჯმენტში

#### რეზიუმე

დღეს, როცა ბიზნეს-სამყარო ძალიან მერყევე, არასანდო ნიადაგზე დგას, უკვე დიდი ხანია მოვიდა ტალანტის მენეჯმენტისადმი ფუნდამენტურად ახლებური მიდგომის ძიების დრო. საბედნიეროდ, კომპანიებს უკვე აქვთ მოდელი, რომელიც შეგვიძლია მოცემულ პრობლემას მივუსადაგოთ. ეს მოდელი ათწლეულების გამოცდილების საფუძველზე ჩამოყალიბდა და მიზნად ისახავს ძნელად პროგნოზირებად გარემოში მოთხოვნის წინასწარ განჭვრეტასა და დაკმაყოფილებას.

**Maia Chania**

*Academic Doctor of Economics  
Professor of New higher Education Institute*

**Eliso Lanchava**

*Academic Doctor of Economics  
Assistant Professor of Sokhumi State University*

### New Talent Management

#### *Abstract*

Today, when the business world is very fluctuating and stands on unreliable soil, time has long come to search a fundamentally new approach in talent management. Fortunately, companies already have a model that can be applied in principle to a given problem. This model was developed based on decades of experience and is designed to advance insight in hardly predictable environment and to satisfy the demand.

**Key words** – *talent, just-in-time, supply chain, employer, demand.*

**Maia Chania**

*Academic Doctor of Economics  
Professor of New University*

**Eliso Lanchava**

*Academic Doctor of Economics  
Assistant Professor of Sokhumi State  
University*

## NEW TALENT MANAGEMENT

Currently, one of the main problems facing the managers is management of the talented staff. “Talent management” practice of the 20<sup>th</sup> century, especially in the United States, was overall unsuccessful and the corporations sometimes had excessive talented personnel and sometimes lacked them. Currently, to deal with this problem, two different but similarly ineffective approaches are considered. First and most widespread approach is “doing nothing” implying neglecting forecasting of staff requirements and development of the relevant plans by the companies (they regard that term “talent management” is absolutely senseless”. This approach is based mostly on recruiting of the staff from the outside and currently, due to lack of the talents, the companies suffer from serious crisis. Second approach, usually applied by the large, traditional companies, is based on complex bureaucratic models of forecasting and consistent planning developed in the past century. These are the obsolete legacy systems, quite ineffective in current rapidly changing environment due to their inaccuracy and high costs. Currently the companies have the model “supply chain management” and it can be adjusted to deal with this problem. Talents supply internal management issues (improvement of the personnel’s experience, career growth) is identical to movement along the products supply chain (acceleration of the technological processes, reduction of the factors preventing quality improvement). If these forms use the experience of the supply chain management and research they will be able to easily create new model of talents management best adjusted to the current reality.

In 50s of the past century, training of the promising staff within the organization was widely accepted. In 70s, on the job training of the talents failed in almost all organizations as it could not respond to the increasing market fluctuations. A rush of the managers resulted in excessive overstaffing in the organizations followed by firing of the most personnel in 80s. Many practices and jobs serving to talents management were cancelled. Though, unprecedented economic growth in the USA in 90s has promptly absorbed entire resource of the unemployed talents. The companies found out that simultaneously with luring away of the talents from the others they gave up similar numbers of their own experienced staff. Gradually, recruiting of the staff from the outside became quite costly. The issue of attracting maintaining of the needed people became the main concern of the management and this problem is quite significant even today.

Talents management is not limited to human resources’ development and management. This process should promote achievement of the final goal – earning of money. And earning of money means that both, benefits and costs of talents management should be duly regarded. In 80s the companies introduced and improved so called just-in-time production and other innovations in supply chain. Similar model is the system of just-in-time training of the talents with the internal supply chain management problems and challenges similar to those in the products’ supply chain. Regarding the talents management in terms of the



supply chain is based on four key principles, two of them about assessment of demand and two – about risk factors of supply varying. These principles are as follows:

**Principle 1: to manage the risks we should develop and buy**

Maintaining of the long bench of the talented staff is quite expensive. Therefore, it is more beneficial for the companies to train less personnel than required and be ready to hire from outside to complete the staff. The firms should think much before investing valuable resources into development programs.

**Principle 2: adaptation to changing demand for the talents**

Demand changes all the time and the reasonable companies can easily deal with such varying environment. One of the ways is arrangement of one and half-year general courses for all functional managers instead of three-year courses and only after this assigning them to the specialized seminars.

**Principle 3: improvement of the return to capital invested into the candidates**

One of the ways for improvement of the return to capital invested into the training of qualified staff is distribution of the training costs between the staff members. For this, voluntary additional load to the staff is possible.

**Principle 4: protect the investments into the talents training by balancing of the interests of the employees and employers**

In many cases the main cause of leaving of the organizations by the personnel is finding better opportunities by them elsewhere. To protect the investments the interests of the employees and employers should be balanced as far as possible.

Thus, the problems related to the development and use of the talents facing the employers, staff and, generally, the society, are closely related to one another. The employers want to get the talented staff at required time and affordable price. The employees need the carrier growth and control. And the society as a whole, the economy, requires higher qualification level (especially more competent management) and this can be achieved most effectively within the companies. The idea that accuracy can be achieved through planning is obsolete now. But before rejecting the old paradigms, we should have the model to replace them able to better deal with the new challenges. The new, just-in-time system of talents' training is based on such operation mechanisms that are better adjusted to the challenges of the modern, rapidly changing business environment. "Just-in-time" approach allows the employers clearly seeing of the needs of their highly qualified staff and better returning investments into the talent development. In addition, it ensures balancing the interests of the employers and employees and improves general level of qualification in the society.

**List of references:**

1. Peter Cappelli. Talent Management for the Twenty-First Century. Harvard Business Review, Vol. 86 issue 3, Mar. 2008: p74-81.
2. Collings D.G. and Mellahi K. "Strategic Talent Management: A review and research agenda". Human Resource Management Review 19. 4, 2009: 304-313.

**ნათია ბედუკაძე-მამაცაშვილი**

*საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სატრანსპორტო  
და მანქანათმშენებლობის ფაკულტეტის დოქტორანტი*

## ეკონომიკური თავისუფლების როლი საბაზრო ეკონომიკის განვითარებაში

### რეზიუმე

საქართველოს ევროპასთან პოლიტიკური და ეკონომიკური ინტეგრაციისათვის აუცილებელია მთავრობის ეკონომიკურმა პოლიტიკამ უზრუნველყოს ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდა, რათა თითოეულმა მოქალაქემ ისარგებლოს მიღწეული შედეგებით. ეკონომიკური პოლიტიკა, უპირველეს ყოვლისა, უნდა ემყარებოდეს ეკონომიკური თავისუფლებისა და საკუთრების უფლების განუხრელ დაცვას.

გარდამავალ პერიოდში აუცილებელია ახლებურად გავიაზროთ სახელმწიფოს როლი ეკონომიკაში, რაც პირდაპირი ჩარევის შეზღუდვას გულისხმობს. სახელმწიფო ახორციელებს საზოგადოებისათვის აუცილებელ და სასიცოცხლო მნიშვნელობის საქმიანობას, რისთვისაც ასრულებს საკანონმდებლო, სამეწარმეო და საერთაშორისო ფუნქციას.

საბაზრო ეკონომიკის ეფექტური ფუნქციონირებისა და მისი სოციალური ორიენტაციისათვის აუცილებელ პირობას წარმოადგენს თავისუფალი საბაზრო ურთიერთობებისა და სახელმწიფოს მარეგულირებელი როლის ოპტიმალური შეხამება, რამეთუ წინააღმდეგ შემთხვევაში, საბაზრო ეკონომიკის სოციალური ორიენტაციის პრაქტიკული რეალიზაცია შეუძლებელი აღმოჩნდება. სოციალურად ორიენტირებული საბაზრო ეკონომიკის შინაგან, ძირითად წინააღმდეგობას, წარმოადგენს წინააღმდეგობა საბაზრო ეკონომიკის ეკონომიკურ მიზანს, რაც გამოიხატება მოგებაში – მოგების მიღებისაკენ სწრაფვაში და საბაზრო ეკონომიკის სოციალურ ორიენტაციას შორის, რაც გულისხმობს ხალხის ინტერესების გათვალისწინებას – ხალხის ინტერესების რეალიზაციისაკენ ორიენტაციას, რომლის განხორციელება შესაძლებელია მხოლოდ სახელმწიფოს მიერ სათანადო სამართლებრივი და ორგანიზაციული უზრუნველყოფის პირობებში.

ამრიგად, საბაზრო ეკონომიკა ეკონომიკურ თავისუფლებას ემყარება და არჩევანის თავისუფლებაში ვლინდება. არჩევანი კონკურენციის უმთავრესი წინაპირობაა, ხოლო კონკურენცია ეკონომიკური განვითარების ძირითადი მამოძრავებელი ძალაა. სწორედ ეკონომიკური თავისუფლება უქმნის ნიადაგს ნოვაციებს. რასაკვირველია, ეკონომიკური თავისუფლება თავისთავშივე გულისხმობს გარკვეულ შეზღუდვებსა და ზომებს, რომლებიც სახელმწიფომ უნდა არეგულიროს პოლიტიკური, ეკონომიკური და საზოგადოებრივი მექანიზმებით.

**Natia Bedukadze-Mamatsashvili**

*PhD Student of Georgian Technical University  
Faculty of Transportation and Mechanical Engineering*

### **The Role of Economic Freedom in the Development of Market Economy**

#### **Abstract**

For political and economic integration of Georgia with Europe, for the government's economic policy it is essential to ensure inclusive economic growth, to make able every citizen to benefit from the achieved results. Economic policy, first of all, should be based on the constant protection of economic freedom and property rights.

During the transition period, it is necessary to rethink the role of the state in the economy, which limits its direct interference. The state implements the necessary and vital activities for the society, for which the legislative, entrepreneurial and international functions are fulfilled.

For effective functioning of market economy and its social orientation free market relations and the state's optimal regulatory role are necessary conditions, because, otherwise the practical realization of socially oriented market economy is impossible.

Thus, the market economy is based on economic freedom and is expressed in freedom of choice. The choice is the main prerequisite of competition, and competition is the main driving force for economic development. Economic freedom creates the ground for innovation. Naturally, economic freedom itself implies certain political and economic restrictions and measures taken by the state.

ნათია ბედუკაძე-მამაცაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სატრანსპორტო და მანქანათმშენებლობის ფაკულტეტის დოქტორი

## ეკონომიკური თავისუფლების როლი საბაზრო ეკონომიკის განვითარებაში

საქართველო ისწრაფვის გახდეს ევროპულ ფასეულობებზე დაფუძნებული ქვეყანა და მოახდინოს ევროპასთან პოლიტიკური და ეკონომიკური ინტეგრაცია. ამისათვის მთავრობის ეკონომიკურმა პოლიტიკამ უნდა უზრუნველყოს ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდა, რათა ყოველმა მოქალაქემ ისარგებლოს მიღწეული შედეგებით და შესაძლებელი გახდეს მოსახლეობის საყოველთაო ჩართულობა ეკონომიკური განვითარების პროცესში. ეკონომიკური პოლიტიკა უნდა ემყარებოდეს ეკონომიკური თავისუფლებისა და საკუთრების უფლების განუხრელ დაცვას. სწორედ ეს არის ერთ-ერთი პრიორიტეტული საკითხი საქართველოსა და ევროკავშირის შორის გაფორმებული ხელშეკრულებისა.

ეკონომიკა წარმოადგენს საფუძველს, რომლის საშუალებითაც შესაძლებელია პოლიტიკური დამოუკიდებლობის შენარჩუნება, სოციალური საკითხების გადაჭრა, აქტიური საგარეო პოლიტიკის გატარება, თავდაცვისუნარიანობის განმტკიცება. საბაზრო ეკონომიკა წარმოადგენს ეკონომიკურ სისტემას, რომელშიც სახელმწიფოს მონაწილეობა მინიმუმამდეა დაყვანილი. საბაზრო ეკონომიკის, როგორც ეკონომიკური ლიბერალიზაციის გამოხატულების თეორიული პრინციპები, პირველად შოტლანდიელმა ეკონომისტმა ადამ სმიტმა დაამუშავა. ამგვარი ეკონომიკური სისტემის ძირითად მექანიზმს სმიტი „უჩინარ ხელს“ (invisible hand) უწოდებდა<sup>1</sup>. წმინდა სახით საბაზრო ეკონომიკა არც ერთ ქვეყანაში არ არსებობს. აშშ-ში, სადაც ოფიციალურად აღიარებულია ეკონომიკის სფეროში სახელმწიფოს ჩაურევლობა, პრაქტიკულად მოქმედებს ისეთი ფაქტორები, რომლებიც ზღუდავს ბაზრის თავისუფლებას (მთავრობა, პროფკავშირები, მსხვილი კორპორაციები). აშშ – ის ერთობლივი ეროვნული პროდუქტის 1/3, ხოლო ევროპის ქვეყნებსა და იაპონიაში – ნახევარი, სახელმწიფო სტრუქტურებით რეგულირდება. ეკონომიკის სახელმწიფო სექტორმა ფართო გავრცელება პოვა „დიდი შვიდეულის“ ქვეყნების ეკონომიკაში. სახელმწიფო სექტორშია მოქცეული სანარმოო ინფრასტრუქტურა (რკინიგზა, აეროპორტები-საჰაერო ტრანსპორტი, კავშირგაბმულობა, საზღვაო პორტები, საზღვაო ტრანსპორტი, ენერჯეტიკა). სახელმწიფო გადამწყვეტ როლს უმთავრესად იმ დარგებსა და სფეროებში ასრულებს, რომლებიც საზოგადოებისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობისაა. საქართველო, როგორც დემოკრატიული, სუვერენული სახელმწიფო აქტიურად არის ჩართული მსოფლიო სახელმწიფოთა თანამეგობრობაში. საქართველოს სოციალ-ეკონომიკური განვითარებისათვის საჭიროა: საბაზრო ეკონომიკური პრინციპების რეალურად დამკვიდრების დაჩქარება, მენარმოების განვითარებისათვის ახალი სტიმულების შექმნა, თავისუფალი საბაზრო ფასების სტაბილიზაცია, მოსახლეობის ღარიბი ფენებისათვის ქმედითი დახმარების აღმოჩენა, დასაქმების უზრუნველყოფა, სოციალური დაცვის მექანიზმის სრულყოფა. ყოველივე ამის საფუძველი უნდა იყოს მძლავრი ეროვნული ეკონომიკა.

როგორც ცნობილია, საბაზრო ეკონომიკის ელემენტები მსოფლიოს ბევრ ცივილიზებულ ქვე-

<sup>1</sup> თ. ვერულავა, „უხილავი ხელის“ მეტაფორა და ადამ სმიტი, თბ., 2014.

ყანაში ჯერ კიდევ შუა საუკუნეებში ჩაისახა. ეს იყო საკმაოდ რთული და ძნელი გზა, რომლის მემკვიდრეობითაც უნდა დამყარებულიყო კავშირი წარმოებას, განაწილებასა და მოხმარებას შორის. საბაზრო ეკონომიკას ფორმირებისა და სრულყოფისათვის სხვადასხვა დრო დასჭირდა, რადგან ასეთი მექანიზმის ფორმირების ეკონომიკური პირობები ცალკეულ ქვეყანაში სხვადასხვა იყო.

მიუხედავად იმისა, რომ საბაზრო ეკონომიკას გააჩნია ზოგადი კანონზომიერებები, რომელთაც ყოველ კონკრეტულ ქვეყანაში გამოვლენის თავისი კონკრეტული ფორმები აქვთ, რასაკვირველია, საჭიროა საბაზრო ეკონომიკის ყველა გამოცდილი მეთოდის შესწავლა-გაანალიზება. საქართველოში საბაზრო ეკონომიკის დამკვიდრება-განვითარება უნდა ითვალისწინებდეს ეროვნული ბაზრის განვითარებისათვის აუცილებელ ფაქტორებს (ქვეყნის ტერიტორიულ მდებარეობას, მის ბუნებრივ კლიმატურ პირობებს, მოსახლეობის ადამიანურ რესურსებს და სხვა). საჭიროა გატარდეს საქართველოს ეკონომიკისათვის შესაფერისი რეფორმები, რომლებიც უზრუნველყოფენ ჯანსაღი საბაზრო მექანიზმის ფუნქციონირებას და საბოლოო ჯამში ხალხის კეთილდღეობის ამაღლებას. საბაზრო ეკონომიკა კერძო ინიციატივასა და კერძო საკუთრებას ეყრდნობა. კერძო ინიციატივაზე დამყარებულ მეურნეობაში კი შრომის ნაყოფიერების სრულყოფილება ისტორიამ უკვე დაამტკიცა. განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ საბაზრო ურთიერთობა ყველა პირობას ქმნის, ერთი მხრივ, საკუთრებისა და მეურნეობის ფორმების მრავალგვარობის დამკვიდრებისათვის, ხოლო, მეორე მხრივ, ხელს უწყობს ადამიანთა უნარისა და ინიციატივის სრულად წარმოჩენა-განვითარებას.

როგორც ცნობილია, „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-2 მუხლის პირველი პუნქტით განსაზღვრულია საწარმოთა შემდეგი ექვსი სახის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა: 1) ინდივიდუალური საწარმო (ის). საქართველოში ამ ფორმაზე მოდის საწარმოთა 63,3%. სულ სუბიექტთა რაოდენობაა 412581, ხოლო აქედან აქტიურია 98288; 2) სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (სპს). ამ ფორმაზე მოდის 0,4%. სუბიექტთა რაოდენობა – 2763 და აქედან აქტიური – 295; 3) კომანდიტური საზოგადოება (კს). ამ ფორმით ჩამოყალიბებულია 0,0%. სუბიექტთა რაოდენობა – 186 და აქედან აქტიურია – 28; 4) შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (შპს). ეს ფორმა შეადგენს- 30,0%. სულ სუბიექტთა რაოდენობაა – 195604, ხოლო აქედან აქტიურია – 65659; 5) სააქციო საზოგადოება (სს). ეს ფორმა წარმოდგენილია 0,4%-ით. სუბიექტთა რაოდენობა – 2489 და აქედან აქტიურია 873; 6) კოოპერატივი (კ). ამ უკანასკნელზე მოდის საწარმოთა 0,7%. სუბიექტთა რაოდენობაა 4820, ხოლო აქტიურია – 218. ( ეს მონაცემები წარმოდგენილია საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ 2017 წლის 1 მარტის მდგომარეობით<sup>2</sup>). საბაზრო ეკონომიკაში მენარმეობას დიდი მისია აკისრია, როგორც საკუთარი, ისე სხვისი წარმოების ფაქტორების გამოყენებით ინდივიდუალური და საზოგადოებრივი დოვლათის წარმოება, წარმოების ფაქტორთა მესაკუთრეების უზრუნველყოფა შესაბამისი შემოსავლებით; მოსახლეობის დასაქმება და მათი ცხოვრების დონის ამაღლება; სახელმწიფო ბიუჯეტის შევსება; ქვეყნის პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური პროგრესისა და სტაბილურობის უზრუნველყოფა.

საბაზრო მექანიზმი უნდა გახდეს საზოგადოების კეთილდღეობის საფუძველი. საქართველოს სახელმწიფოებრივ დამოუკიდებლობას ზურგი უნდა განუმტკიცოს ეკონომიკის აღმავლობამ სოციალურად ჯანსაღ საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის გზით.

საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის პირობებში განსაკუთრებული აქტუალობით სარგებლობს საკითხი სახელმწიფოს ფუნქციების შესახებ. იმ გარდაქმნების ფონზე, რომლებმაც მოიცვა პოსტსაბჭოური სივრცე, სულ უფრო სადაო და კვლევის საგანი ხდება სახელმწიფოს გავლენის სფე-

<sup>2</sup> საქართველოს ეროვნული სამსახურის ვებგვერდი GeoStat.Ge

როები. ეკონომიკის ლიბერალიზაციის დროს სულ უფრო იცვლება და ახალ დატვირთვას ღებულობს სახელმწიფოს როლი თანამედროვე სამეურნეო ცხოვრებაში. გარდამავალ პერიოდში აუცილებელია ახლებურად გავიაზროთ მისი როლი ეკონომიკაში, რაც პირდაპირი ჩარევის შეზღუდვას გულისხმობს. ე. ი. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში სახელმწიფო თამაშობს სხვა, არანაკლებ მნიშვნელოვან როლს, ვიდრე მბრძანებლურ – ადმინისტრაციულ სისტემაში. სახელმწიფოს როლი მრავალ ღონისძიებაში გამოიხატება, მას შეუძლია შექმნას თანაბარი პირობები ყველა ინდივიდისათვის, რაც დემოკრატიული სახელმწიფოს ჩამოყალიბების სანიდარია. სახელმწიფო ვალდებულია განახორციელოს საზოგადოებისათვის აუცილებელი და სასიცოცხლო მნიშვნელობის საქმიანობა, რისთვისაც ასრულებს სხვადასხვა ფუნქციას.

**სახელმწიფოს საკანონმდებლო ფუნქცია** გულისხმობს ისეთი კანონების შემუშავებასა და ამოქმედებას, რომლებიც უზრუნველყოფენ საზოგადოების ნორმალურ არსებობასა და განვითარებას. სამენარმეო საქმიანობის მასტიმულირებელი კანონმდებლობა არის ნამდვილი რეგულატორი საბაზრო მექანიზმისა, რადგან საკანონმდებლო ბაზა სახელმწიფოს ხელშია, სწორედ მას შეუძლია „თამაშის წესების“ დადგენა.

**სახელმწიფოს სამენარმეო ფუნქცია** მოიცავს ეკონომიკური საქმიანობის სხვადასხვა ფორმას, რასაც საფუძვლად უდევს სახელმწიფო საკუთრება. სახელმწიფო საკუთრებაში შესაძლებელია დარჩეს ეკონომიკის საერთო – ეროვნული მნიშვნელობის დარგები. თითქმის ყველა ქვეყანაში არსებობს განსხვავებული მასშტაბების სახელმწიფო სექტორი. სახელმწიფო ფლობს კაპიტალს, მონაწილეობს სამენარმეო საქმიანობაში. მნიშვნელოვანია სახელმწიფო სექტორში დასაქმებულთა რიცხვი. მაგალითად, საფრანგეთსა და იტალიაში დასაქმებულთა 11% სწორედ სახელმწიფო სექტორზე მოდის. გერმანიაში, ჰოლანდიაში და ბელგიაში ეს მაჩვენებელი 8 – 9% -ს უდრის<sup>3</sup>. ამ ქვეყნებში სახელმწიფო სექტორის განვითარება მეტწილად სტრატეგიული დანიშნულების დარგებში ხდება.

**სახელმწიფოს ფუნქცია საერთაშორისო საქმიანობაში** ქვეყნისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობისაა და ძირითადად სავაჭრო და ინვესტიციურ პოლიტიკაში გამოიხატება. თანამედროვე ეტაპზე საექსპორტო დარგების ნახალისება და განვითარება, საშინაო ბაზრის ზომიერი დაცვა, ეკონომიკური პოლიტიკის შემადგენელი ნაწილი უნდა გახდეს. სერიოზულ მხარდაჭერას საჭიროებს სახელმწიფოსაგან უცხოური ინვესტიციები. ამ სახსრების მოზიდვა შეიძლება განხორციელდეს სხვადასხვა ფორმით. ეს პროცესი სახელმწიფოს ეკონომიკისათვის ძალზედ მომგებიანია. ჯერ ერთი, კაპიტალის ნაკლებობისა და მოძველებული ტექნოლოგიის პირობებში ეს ინვესტიციები დაეხმარება ქვეყანას სამრეწველო ბაზის მოდერნიზაციაში, გაიზრდება ქვეყნის სამრეწველო პოტენციალი, დაინერგება შრომითი გამოცდილებები. ეს პროცესები მოითხოვს უცხოელ ინვესტორთა მოგების კონცენტრაციას და უცხოური კაპიტალის უსაფრთხოების უზრუნველყოფას. თუმცა სახელმწიფომ არ უნდა მიანიჭოს გადაჭარბებული მნიშვნელობა უცხოურ ინვესტიციებს, რადგან მთავარი ფაქტორი ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებისა არის ეროვნული ეკონომიკის აღორძინება. ამრიგად, უცხოურ ინვესტიციებთან ერთად მნიშვნელოვანი როლი უნდა მიენიჭოს ადგილობრივი რესურსების ეფექტურ გამოყენებას.

საბაზრო ურთიერთობების სრულყოფა და მიზანდასახული გამოყენება საზოგადოების ეფექტიანი სოციალურ – ეკონომიკური ფუნქციონირების აუცილებელ პირობას წარმოადგენს.

ამრიგად, საბაზრო ეკონომიკის ეფექტური ფუნქციონირებისა და მისი სოციალური ორიენტაციისათვის აუცილებელ პირობას წარმოადგენს თავისუფალი საბაზრო ურთიერთობებისა და სა-

<sup>3</sup> [www.nplg.gov.ge](http://www.nplg.gov.ge)



ხელმწიფოს მარეგულირებელი როლის ოპტიმალური შეხამება, რამეთუ წინააღმდეგ შემთხვევაში, საბაზრო ეკონომიკის სოციალური ორიენტაციის პრაქტიკული რეალიზაცია შეუძლებელი აღმოჩნდება. სოციალურად ორიენტირებული საბაზრო ეკონომიკის შინაგან, ძირითად წინააღმდეგობას, წარმოადგენს წინააღმდეგობა საბაზრო ეკონომიკის ეკონომიკურ მიზანს, რაც გამოიხატება მოგებაში – მოგების მიღებისაკენ სწრაფვაში და საბაზრო ეკონომიკის სოციალურ ორიენტაციას შორის, რაც გულისხმობს ხალხის ინტერესების გათვალისწინებას – ხალხის ინტერესების რეალიზაციისაკენ ორიენტაციას, რომლის განხორციელება შესაძლებელია მხოლოდ სახელმწიფოს მიერ სათანადო სამართლებრივი და ორგანიზაციული უზრუნველყოფის პირობებში.

საბაზრო ეკონომიკას მისი შესაბამისი ინფრასტრუქტურა გააჩნია. საბაზრო ეკონომიკის ინფრასტრუქტურა არის ის მექანიზმი, რომელსაც მოძრაობაში მოყავს მთელი საბაზრო სისტემა. მასში შედის ცალკეული ბაზრების ფარგლებში მოქმედი სპეციალიზებული ორგანიზაციები, საქონლისა და მომსახურების ბირჟები, საბითუმო და საცალო სისტემები, კომერციულ საფუძველზე მოქმედი ფირმები, რომლებიც კონკურენციის მონაწილეებს აწვდიან საბაზრო ინფორმაციას, მარკეტინგულ მომსახურებას, მრავალრიცხოვანი შუამავალი კომპანიები, სერვისის მომსახურები და სხვა რგოლები. მათ უკავიათ მწარმოებლიდან მომხმარებლამდე გადაჭიმული უდიდესი ეკონომიკური სივრცე. განსაკუთრებული ინფრასტრუქტურის პირობებში, ბაზრები საკმაოდ ეფექტიანად რეაგირებენ საქონლის დროებით უკმარისობაზე და, რაც მთავარია, არ აძლევენ მას ფესვების გადგმის, დეფიციტად გადაქცევის შესაძლებლობას. მიზეზი უბრალოა, საქონლის ბაზრების ინფრასტრუქტურას აქვს უნარი მიიღოს მოთხოვნისაგან გამომდინარე სიგნალები და ადეკვატური რეაგირება მოახდინოს მასზე. მაგალითისთვის, საფონდო ბირჟა წარმოადგენს ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ინფრასტრუქტურის წამყვან ელემენტს; მას ლავირების ფართო დიაპაზონი გააჩნია, საბოლოო ანგარიშით ეს იმით აიხსნება, რომ საბაზრო ეკონომიკაში წარმოებას ძირითადად სააქციო საზოგადოებები ახორციელებენ, რომელთა არსებობა საფონდო ბირჟის გარეშე წარმოუდგენელია. უდიდესი როლი აკისრია ქვეყნის ეკონომიკურ აღმავლობაში კომერციული ბანკების არსებობას, მათ სრულყოფილ განვითარებას ჯანსაღი კონკურენციის პირობებში. ძირითად ბანკს კი წარმოადგენს ეროვნული (ცენტრალური) ბანკი, რომლის გამართული მოქმედება ქვეყანაში ფულის მიმოქცევისა და ფულად – საკრედიტო პოლიტიკის ჩამოყალიბების ერთ – ერთი ძირითადი საშუალებაა. განვითარებული ქვეყნის ერთ – ერთი ძირითადი საფინანსო რგოლია საგადასახადო სისტემა. ის საფუძველად უდევს ქვეყნის ბიუჯეტს. დახვეწილი საგადასახადო სისტემა ქვეყანაში არსებული მწარმოების განვითარების უდიდესი გარანტიაა. ამრიგად, განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბება უდიდეს როლს ასრულებს საქართველოს საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლასა და ძლიერი სახელმწიფოს ჩამოყალიბებაში.

აქვე მნიშვნელოვანია, შევეხოთ საბაზრო ეკონომიკასა და კონკურენციას. კონკურენციის არსებობა, როგორც შიდა, ისე საგარეო ბაზრებზე ეკონომიკის წარმატებული ფუნქციონირების აუცილებელი პირობაა.

ტერმინი „კონკურენცია“ ლათინური წარმოშობისაა და ფართო გაგებით ნიშნავს ეკონომიკური აგენტების მეტოქეობას, რაც ხელს უწყობს მომხმარებლისათვის საჭირო საქონლის წარმოებას<sup>4</sup>. იგი წარმოადგენს ძირითად მარეგულირებელ მექანიზმს. კონკურენცია წარმოიშობა მაშინ, როდესაც ბაზარზე ერთდროულად გამოდის რამდენიმე ფირმა, ერთნაირი ან ურთიერთმენაცვლებადი საქონლით. ასეთ შემთხვევაში მომხმარებლის მიერ ყიდვის შესახებ გადაწყვეტილების მიღება ხდება ფასის, ხარისხის, შეფუთვის, სერვისისა და სხვა პარამეტრების გათვალისწინებით.

<sup>4</sup> Civil ენციკლოპედიური ლექსიკონი ( <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=5&t=3598>)

კონკურენცია აიძულებს მენარმეს, სამეურნეო საქმიანობა ააწყოს ისე, რომ უზრუნველყოფილი იყოს მუშაობის მაღალი ხარისხი და კონკურენტუნარიანი საქონლის წარმოება. საქონლის კონკურენტუნარიანობა გულისხმობს ბაზარზე ამა თუ იმ საქონლის უპირატესობას. ანალოგიური დანიშნულების საქონელს შორის მაღალი კონკურენტუნარიანობა გააჩნია იმას, რომელიც უზრუნველყოფს უმაღლეს სასარგებლო ეფექტს მომხმარებლის საერთო დანახარჯებთან მიმართებაში.

კონკურენტუნარიანობის ამალგებისათვის არ არის საკმარისი მხოლოდ პროდუქციის ხარისხის გაზრდა, აუცილებელია დიდი უპირატესობა მიენიჭოს ახალი საქონლის შემუშავებისა და ათვისების საკითხს, ბაზარზე ლიდერის პოზიციის მოპოვებას. ყოველივე ეს კი ხელს უწყობს მოთხოვნილებათა უკეთესად დაკმაყოფილებას, წარმოების მოქნილ გარდაქმნას, საბოლოოდ კი საქონლის წარმატებით რეალიზაციას. საბაზრო სისტემის პირობებში გამოიყოფა კონკურენციული ბრძოლის ორი ძირითადი ფორმა: შიდა დარგობრივი და დარგთაშორისი. შიდა დარგობრივი ბრძოლის პირობებში მენარმეები თითქოს არასოდეს აწარმოებენ ერთნაირ პროდუქციას. ისინი ყოველთვის ცდილობენ რაიმე სიახლე შეიტანონ თავის ნაწარმში – ხარისხის მაქსიმალურად გაუმჯობესება იქნება ეს თუ გარეგანი გაფორმება. დარგთაშორისი კონკურენციის დროს მენარმეები ივინყებენ შიდადარგობრივ ბრძოლას და ერთიანი ძალებით ცდილობენ მეტი რეკლამა გაუწიონ თავისი დარგის პროდუქციას.

საბაზრო ეკონომიკა ეკონომიკურ თავისუფლებას ემყარება და არჩევანის თავისუფლებაში ვლინდება. არჩევანი კონკურენციის უმთავრესი წინაპირობაა, ხოლო კონკურენცია ეკონომიკური განვითარების ძირითადი მამოძრავებელი ძალაა. სწორედ ეკონომიკური თავისუფლება უქმნის ნიადაგს ნოვაციებს. რასაკვირველია, ეკონომიკური თავისუფლება თავისთავშივე გულისხმობს გარკვეულ შეზღუდვებსა და ზომებს, რომლებიც სახელმწიფომ უნდა არეგულიროს პოლიტიკური, ეკონომიკური და საზოგადოებრივი მექანიზმებით.

ამრიგად, ეკონომიკური კეთილდღეობის საწინდარია ეკონომიკური თავისუფლება. ამ უკანასკნელის მთავარი უზრუნველმყოფი კი არის სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკა, რომლის შესაბამისადაც უნდა განისაზღვროს სახელმწიფოს ეკონომიკური როლი და მისი ჩარევის მასშტაბები.



# კუპანიტარული მეხნიერების მიმართულება

ნინო ქიტანავა

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

## საგანმანათლებლო დაწესებულებებში არსებული სტუდენტის მხარდამჭერი სისტემები

### რეზიუმე

თანამედროვე მსოფლიოში ინფორმაცია ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვანი რესურსია, საინფორმაციო სისტემები კი აუცილებელი ინსტრუმენტი პრაქტიკული საქმიანობის ყველა სფეროში. ნებისმიერი ორგანიზაცია შედგება მართვის და სამართავი ნაწილისაგან, რომლებიც ერთობლივად შეადგენენ მართვის სისტემას. ორივე მათგანის ფუნქციონირებისთვის საჭიროა ინფორმაციის გაცვლა. საინფორმაციო სისტემების როლი გაიზარდა საგანმანათლებლო სფეროშიც, ვინაიდან განათლება დინამიური პროცესია. სწავლა – სწავლების პროცესში წარმოქმნილი პრობლემების აღმოფხვრისა და აღნიშნული პროცესის ეფექტიანად წარმართვისათვის მნიშვნელოვანია სტუდენტის მხარდამჭერი სისტემის დანერგვა და გამოყენება. მნიშვნელოვანია თუ რამდენად ეფექტურად ფუნქციონირებენ სისტემის კომპონენტები ცალ-ცალკე, ისევე როგორც სისტემა მთლიანად? სტუდენტის მხარდამჭერ საინფორმაციო სისტემებში ელექტრონული საინფორმაციო სისტემების გარდა ერთიანდება მენტორინგის მოდელი. ქართულ რეალობაში კი მენტორის – ფუნქცია მოვალეობებს ძირითადად ფაკულტეტის კოორდინატორები ან სპეციალისტების ახორციელებენ, ასევე გვყავს ტუტორის პოზიციის პრაქტიკაც. შესაძლებელია რამდენიმე სახის შედეგზე საუბარი რაზეც დადებით გავლენას ახდენს მენტორინგის მოდელი: 1. აუმჯობესებს სტუდენტთა საერთო აკადემიურ მოსწრებას; 2. ხელს უწყობს სტუდენტებს განუვითარდეს უნარები, რომლებიც სასწავლო პროცესის დროს გამოადგებათ; 3. სტუდენტებს პერსონალურ განვითარებს უწყობს ხელს 4. სტუდენტები შეისწავლიან მათ ძლიერ და სუსტ მხარეებს; 5. სტუდენტები აყალიბებენ აკადემიური ურთიერთობებს.

მიუხედავად იმისა, რომ მენტორინგის პროგრამა დადებით ეფექტს იძლევა, იგი შეიძლება გარკვეულ პრობლემებთან იყოს დაკავშირებული. იკვეთება ძირითადი პრობლემები: დროის უკმარისობა, დროის არასწორი მენეჯმენტი გაურკვევლობა მოლოდინებსა და მიზნებში, სტრესი და საჭირო ცოდნის უკმარისობა. უნდა აღინიშნოს, რომ ეს ის პრობლემებია, რომლებიც თავს იჩენს იმ შემთხვევაში როცა მენტორი უნივერსიტეტის მაღალი კურსის სტუდენტია. ქართულ საგანმანათლებლო დაწესებულებებში კი მენტორობა ძირითად შემთხვევაში თანამდებობაა. შესაბამისად კოორდინატორი იქნება თუ სპეციალისტი მას თავიდანვე აქვს გათვლილი სამუშაო გრაფიკი.

**Tchitanava Nino**

*PhD Student of Iakob Gogebashvili*

*Telavi State University*

## **Student support systems in educational institutions**

### Resume

In the modern world, Information is one of the most important resource, informational systems are essential tools in practical activities in every sphere. Any organization consists of the management and control part that combines the management system. Information exchange is required for both of them. The role of information systems have increased in educational sphere as education is a dynamic process. The introduction and use of a student system is important for the elimination of problems in the learning and teaching process and for the effective implementation of the process. It is important to see how efficiently the system components operate separately, as well as the system completely. The student supporting information system unites electronic information systems and mentoring model. In Georgian reality, the mentor – duties are mainly performed by faculty coordinators or specialists, as well as the practice of tutor position. It is possible to talk about several types of results, which have a positive impact on the mentoring model: 1. Improve the overall academic achievement of students; 2. Facilitate students to develop skills that will be useful during study process; 3. Students promote personal development. 4. Students study their strengths and weaknesses; 5. Students form academic relationships.

In spite of the fact that the mentoring program gives a positive effect, it may be related to certain problems. The main problems are: time failure, time management, uncertainty in expectations and goals, stress and lack of knowledge. It should be noted that these are the problems that occur when the mentor is undergraduate student. Mentorship, in Georgian education institutions, is mainly the post. Accordingly, the coordinator or the specialist should have a working schedule from the very beginning.



ნინო ჭითანავა

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

## საგანმანათლებლო დაწესებულებებში არსებული სტუდენტის მხარდამჭერი სისტემები

თანამედროვე მსოფლიოში ინფორმაცია ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვანი რესურსია, საინფორმაციო სისტემები კი აუცილებელი ინსტრუმენტი პრაქტიკული საქმიანობის ყველა სფეროში. ნებისმიერი ორგანიზაცია შედგება მართვის და სამართავი ნაწილისაგან, რომლებიც ერთობლივად შეადგენენ მართვის სისტემას. ორივე მათგანის ფუნქციონირებისთვის საჭიროა ინფორმაციის გაცვლა. დაწესებულებებმა, რომელმაც პრაქტიკაში გამოიყენეს პროექტ „მომხმარებელთან ურთიერთობის მართვის“ მიერ შექმნილი პრინციპები, შედეგად მიიღეს მომხმარებლების გაუმჯობესებული მონაცემები, კლიენტებთან ურთიერთობის მართვაც ადვილი პროცესი გახდა და ორგანიზაციებისთვის ხელმისაწვდომი გახდა დროული, ზუსტი ინფორმაცია. საინფორმაციო სისტემების როლი გაიზარდა საგანმანათლებლო სფეროშიც, ვინაიდან განათლება დინამიური პროცესია. სწავლა – სწავლების პროცესში წარმოქმნილი პრობლემების აღმოფხვრისა და აღნიშნული პროცესის ეფექტიანად წარმართვისათვის მნიშვნელოვანია სტუდენტის მხარდამჭერი სისტემის დანერგვა და გამოყენება. ამ მხრივ საინტერესოა ამერიკისა და ევროპის ქვეყნებში სტუდენტთა საინფორმაციო სისტემების ფუნქციონირების წარმატებული პრაქტიკის განხილვა.

კვლევების განახორცილება, რომელიც უკავშირდება უმაღლეს განათლებაში საინფორმაციო სისტემის მნიშვნელობას და სტუდენტებთან ურთიერთობის მართვას მე-20 საუკუნის ბოლოდან დაიწყო. მაგალითად: ელაინე სიმანმა და მარგარეტ ოჰარამ აღმოსავლეთ კალიფორნიის უნივერსიტეტში განხორციელეს პროექტი „მომხმარებელთან ურთიერთობის მართვა უმაღლეს განათლებაში“. ამ პროექტის მიზანი იყო სტუდენტზე, როგორც მომხმარებელზე ორიენტირება და მათთან ურთიერთობის რეგულირება, რომლის განხორციელების შედეგად გაიზარდა სერვისით და პროგრამით კმაყოფილი სტუდენტების რიცხვი. კვლევით პროექტში დასტურდება რომ, უმაღლეს განათლებაში შექმნილი კონკურენტული და დინამიური გარემოს პირობებში, მნიშვნელოვანია ურთიერთობის აშენება სტუდენტებთან, ხოლო მიზნის მისაღწევად საჭიროა, შიდა საინფორმაციო სისტემები იყოს მაქსიმალურად ინტეგრირებული. ნებისმიერი საგანმანათლებლო ტიპის ორგანიზაცია, რომელსაც უწევს მომხმარებელთა ურთიერთობის მართვა მიზნად ისახავს გაზარდოს სამომხმარებლო კმაყოფილება. არსებობს ადრეული კვლევებიც, სადაც საუბარია უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში საინფორმაციო სისტემების ეფექტურობაზე. 2003 წელს მარგარეტ გემელმა ბრიტანეთის ერთ-ერთ უმსხვილეს, სალფორის უნივერსიტეტში კვლევა ჩაატარა, რომელიც გვთავაზობს მომხმარებელთა საჭიროების ანალიზს. მომხმარებელთა მხრიდან დასახელდა სამი მნიშვნელოვანი ელემენტი: პროდუქტი, სერვისი და პროცესის მართვა. აღნიშნული კვლევა კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ სტუდენტთა მხარდამჭერი სისტემების წარმატებულობა და სტუდენტთა ინფორმაციით კმაყოფილება მნიშვნელოვანია უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებისთვის. ზემოთ აღნიშნული კვლევის მიხედვით საინფორმაციო სისტემის პროდუქტად განიხილება ინფორმაცია, რომელსაც სტუდენტი იღებს საინფორმაციო არხის მეშვეობით.



კვლევის შედეგად დადასტურდა, რომ სისტემაში ინფორმაცია უნდა იყოს სანდო და ზუსტი, რათა მომხმარებელს ჩამოუყალიბდეს სისტემის მიმართ ნდობა. რაც შეეხება მომხმარებლის საჭიროების მეორე ელემენტს – სერვისს, გულისხმობს კომუნიკაციას უნივერსიტეტსა და სტუდენტს შორის, რაც გულისხმობს, რომ უნდა მოხდეს თითოეულ სტუდენტთან ინდივიდუალური მიდგომა. ამავ კვლევის ანალიზში ვკითხულობთ, რომ მომხმარებელთა საჭიროების მესამე ელემენტი, პროცესი არის პროექტის წარმართვის და განხორციელების ეტაპები, როცა ორგანიზაციის მენეჯერი გეგმავს თუ როგორ უნდა შექმნას საინფორმაციო სისტემა სტუდენტებისთვის.

საქართველოს სახელმწიფო უნივერსიტეტებში სტუდენტთა საინფორმაციო სისტემების ფუნქციონირების ეფექტურობისა და სტუდენტთა საინფორმაციო მომსახურების პრობლემატიკის შესახებ ინფორმაცია დღეისათვის მწირია. სწავლის დაგეგმვის პროცესში სტუდენტის მხარდაჭერი სისტემის ჩართულობა ძირითადად 3 განაყოფისგან შედგება: ფაკულტეტის კოორდინატორები, არჩევის გარემოს უზრუნველყოფის სამსახური და სხვა არაფორმალური სისტემები. მნიშვნელოვანია თუ რამდენად ეფექტურად ფუნქციონირებენ სისტემის კომპონენტები ცალ-ცალკე, ისევე როგორც სისტემა მთლიანად? სტუდენტის მხარდაჭერი საინფორმაციო სისტემებში ელექტრონული საინფორმაციო სისტემების გარდა ერთიანდება მენტორინგის მოდელი. ეს არის ერთგვარი მომსახურება, რომელსაც უნივერსიტეტი სთავაზობს სტუდენტს. დღესდღეობით თანამედროვე საგანმანათლებლო სისტემაში მენტორინგის მოდელი ბევრ უნივერსიტეტში წარმატებით განხორციელდა. ქართულ რეალობაში კი მენტორინგის – ფუნქცია მოვალეობებს ძირითადად ფაკულტეტის კოორდინატორები ან სპეციალისტები ახორციელებენ, ასევე გვყავს ტუტორის პოზიციის პრაქტიკაც. ისინი ემსახურებიან სტუდენტს, როგორც მრჩეველი და მეგობარი, შესაბამისად დადებით გავლენას ახდენენ ფაკულტეტის კარიერულ განვითარებაზე. ხშირ შემთხვევაში კოორდინატორები ეხმარებიან სტუდენტებს ტექნიკური პრობლემების წარმოშობის შემთხვევაში. ურთიერთობა მათ შორის ბუნებრივია და რჩევის ფორმა აქვს. სასწავლო პროცესის დაწყებამდე იგეგმება გაცნობითი და საორიენტაციო შეხვედრა. სწავლა-სწავლების პირობების გასაუმჯობესებლად ეცნობიან სტუდენტები თუ როგორ მიმდინარეობს ზოგადად სასწავლო პროცესი, როგორ უნდა აირჩიოს სასწავლო დისციპლინები, და რამდენად რელევანტური იქნება მათი არჩევანი სასწავლო პროგრამასთან. კოორდინატორების ეფექტური მუშაობა ამცირებს სტუდენტთა გადინებას უნივერსიტეტიდან, რადგან იგი ზრუნავს სტუდენტისთვის შექმნას დადებითი და მზრუნველი გარემო. დროულად ხორციელდება სტუდენტის პრობლემაზე რეაგირება, რაც ზრდის სტუდენტთა მოტივაციას და კმაყოფილებას. საქართველოს რეალობიდან განსხვავებით უცხოეთში მენტორინგის ირჩევს თავად სტუდენტი. მნიშვნელოვანი ნაბიჯია სტუდენტისთვის სწორად შეარჩიოს მენტორი. ვიდრე სტუდენტი სასურველ მენტორს შეარჩევს, აუციელებელია გაიაროს ეტაპები, რაც გულისხმობს, რომ გაერკვეს თუ რა არის მისი ძლიერი და სუსტი მხარე, შეიცნოს უნარები, რომელსაც ფლობს და ასევე რომლის განვითარებაა საჭირო. როცა სტუდენტი შეძლებს გაეცნოს რამდენიმე პოტენციურ მენტორს, ამის შემდეგ მას შეუძლია აირჩიოს მისთვის სასურველი კანდიდატი.

კვლევების და არსებული პრაქტიკის ანალიზის მიხედვით მენტორინგის მოდელი ასევე წარმატებულია უცხოეთის უმაღლეს სასწავლებლებში. 2010 წლის აგვისტოში გერმანიის დედაქალაქ ბერლინის ოცამდე უნივერსიტეტში განხორციელდა მენტორინგის პროექტი, რომლის თანახმადაც ბერლინის უნივერსიტეტის სტუდენტები მხარდაჭერილი უნდა იყვნენ სასწავლო გარემოში უკეთ ადაპტაციისათვის. ბერლინის ჰუმბოლდტის უნივერსიტეტში, ბიოლოგიის ინსტიტუტში არსებობს ორი ტიპის მენტორი: აკადემიური მრჩეველი, მაგალითად, პროფესორები და მეორე ტიპის მრჩეველები არიან სტუდენტები მაღალი სასწავლო კურსებიდან. აქედან გამომდინარე მენტორის



სისტემა ორი ნაწილისგან შედგება, აკადემიური მენტორის სისტემა და სტუდენტური მენტორის სისტემისაგან. გერმანიის ბევრ უნივერსიტეტში მოქმედებს ტუტორების სისტემა, რომელიც სტუდენტთა მენტორის სისტემის ანალოგიურია. ტუტორები არიან უნივერსიტეტის წარმომადგენლები, ხშირ შემთხვევაში მაღალკურსელი სტუდენტები, რომელთა ფუნქციებში შედის. ინტერესთა ჯგუფების შექმნა და ამ ჯგუფის ხელმძღვანელობა. ხშირად საერთო ინტერესის მქონე სტუდენტები ერთ ჯგუფში იკრიბებიან და ქმნიან ერთობლივ პროექტებს. ტუტორები ახდენენ ამ პროექტის ხელმძღვანელობას და სამუშაოს გადანაწილებას ჯგუფში.

აღსანიშნავია, რომ იქმნება ორგანიზაციები, რომელიც უწევს დახმარებას ახალბედა სტუდენტებს პროფესიული წარმატების მისაღწევაში. მაგალითად, „ავსტრიის ქართველ სტუდენტთა ასოციაციის“ პროექტი “მენტორი”, რომელიც მიზნად ისახავს იმ ქართველი ახალგაზრდების დახმარებას, რომლებსაც ავსტრიაში სწავლის გაგრძელება სურს. პროექტის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ ახალგაზრდებს, რომლებსაც ავსტრიაში სწავლის გაგრძელების სურვილი აქვთ ან უკვე გახდნენ ავსტრიული უნივერსიტეტების სტუდენტები, შესაძლებლობა ეძლევათ დარეგისტრირდნენ ასოციაციის ვებგვერდზე და მიუთითონ სწავლის გასაგრძელებლად მათთვის სასურველი სფერო, რომლის საფუძველზეც სტუდენტური ასოციაცია ეცდება, მოძებნოს შესაბამისი სფეროდან მენტორი, ანუ ქართველი სტუდენტი, რომელიც დაეხმარება ავსტრიის უნივერსიტეტებში სწავლის მსურველს, ან უკვე ჩარიცხულ ახალგაზრდებს და დააკვალიანებს მათ სწავლასთან დაკავშირებულ საკითხებში. აღნიშნული მიზნით, საგანმანათლებლო დაწესებულებების ბაზაზე იქმნება არაერთი არასამთავრობო ორგანიზაცია. მათ შორისაა ახალგაზრდა დიპლომატთა ორგანიზაცია „გადა“, რომელიც ფუნქციონირებს 2014 წლიდან შპს ქართულ-ამერიკული უნივერსიტეტიში. ორგანიზაციის მიზანია სტუდენტების ხელშეწყობა პროფესიული წარმატების მისაღწევად. „გადას“ პროექტებში ჩართვა შეუძლია ნებისმიერ სტუდენტს, რომელსაც სთავაზობს პროგრამების ვრცელ პაკეტს – მოდელირებებს, სხვადასხვა კონკურსებს, ტრენინგებსა და გაცვლით პროგრამებში მონაწილეობის შანსს.

მიუხედავად იმისა, რომ მენტორინგის პროგრამა დადებით ეფექტს იძლევა, იგი შეიძლება გარკვეულ პრობლემებთან იყოს დაკავშირებული. იკვეთება ძირითადი პრობლემები: დროის უკმარისობა, დროის არასწორი მენეჯმენტი, გაურკვეველობა მოლოდინებსა და მიზნებში, სტრესი და საჭირო ცოდნის უკმარისობა. უნდა აღინიშნოს, რომ ეს ის პრობლემებია, რომლებიც თავს იჩენს იმ შემთხვევაში, როცა მენტორი უნივერსიტეტის მაღალი კურსის სტუდენტია. ქართულ საგანმანათლებლო დაწესებულებებში კი მენტორობა თანამდებობაა. შესაბამისად კოორდინატორი იქნება თუ სპეციალისტი მას თავიდანვე აქვს გათვლილი სამუშაო გრაფიკი.

ინგლისის ერთ-ერთ უნივერსიტეტში (University of Plymouth) მენტორების პროექტზე ჩატარებულმა კვლევამ რამდენიმე საკითხი წამოიწია:

- მენტორსა და მის სტუდენტს შორის მოლოდინები და მიზნები შეიძლება გაურკვეველი იყოს და არ ემთხვეოდეს, მაგრამ მნიშვნელოვანია რომ მათ შორის ურთიერთობა იყოს ბუნებრივი ორგანიზაციის კულტურაში, რაც იმას ნიშნავს, რომ მენტორმა არ უნდა მოახვიოს თავისი საკუთარი აზრები სტუდენტს და აიძულოს რამის გაკეთება.
- ძირითადი პრობლემა, რატომაც არ სურდათ სტუდენტებს მენტორობა, ეს იყო დროის უკმარისობა და გრაფიკის დამთხვევა სხვა საქმიანობასთან.

გამოკვეთილი პრობლემების მიუხედავად, მენტორინგის პროგრამის ეფექტურობაზე მიუთითებს ყველა არსებული კვლევა. შესაძლებელია რამდენიმე სახის შედეგზე საუბარი რაზეც დადებით გავლენას ახდენს მენტორინგის პროგრამა:

- აუმჯობესებს სტუდენტთა საერთო აკადემიურ მოსწრებას
- ხელს უწყობს სტუდენტებს განუვითარდეს უნარები, რომლებიც სასწავლო პროცესის დროს გამოადგებათ

- სტუდენტების პერსონალურ განვითარებს უწყობს ხელს
- სტუდენტები შეისწავლიან მათ ძლიერ და სუსტ მხარეებს
- სტუდენტები აყალიბებენ აკადემიური ურთიერთობებს

ზემოთ აღნიშნული სტუდენტთა მხარდაჭერი სისტემების გარდა, სახელმწიფო თავის მხრივ ცდილობს საინფორმაციო სისტემების გამოყენებით გაამარტივოს და უფრო ეფექტური გახადოს კომუნიკაცია საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან. რაც თავის მხრივ მხოლოდ სტუდენტთა პროფესიულ წარმატებულობაზეა ორიენტირებული. “განათლების ხარისხის განვითარების შესახებ” საქართველოს კანონის საფუძველზე 2010 წლეს დაარსდა საქართველოს განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრი, რომლის მიზანს წამოადგენს საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან და სხვა დაინტერესებულ პირებთან თანამშრომლობით განათლების ხარისხის ხელშეწყობა. ეს არის ინტერნეტ პორტალი, რომელშიც განთავსებულია საგანმანათლებლო ინფორმაცია და ციფრული ჩანაწერები. გარდა ამისა, 2012 წლიდან ფუნქციონირებს სსიპ – განათლების მართვის საინფორმაციო სისტემა. იგი უზრუნველყოფს თანამედროვე ინფორმაციულ-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების ხელმისაწვდომობას. ზემოთ აღნიშნული ინტერნეტ პორტალები განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს გამართულ ფუნქციონირებას უწყობს ხელს, ვინაიდან განთავსებულია საგანმანათლებლო ინფორმაცია და ციფრული ჩანაწერები (დიპლომები, ატესტატები, სერტიფიკატები, ა.შ). ამჟამად მიმდინარეობს ახალი საგანმანათლებლო ელექტრონული სერვისის ამოქმედებაზე მუშაობა. პროექტის მხარდამჭერია გაეროს განვითარების პროგრამა (UNDP) და შვედეთის მთავრობა. ახალი ელექტრონული სერვისის ამოქმედება უპრეცედენტოდ მნიშვნელოვანი პროექტია ვინაიდან პორტალი გაამარტივებს საგანმანათლებლო ინფორმაციის მართვას და ერთ ელექტრონულ სივრცეში მოუყრის თავს უნივერსიტეტების, კოლეჯებისა და სკოლების ციფრულ ჩანაწერებს. სერვისი განკუთვნილია როგორც საგანმანათლებლო დაწესებულებებისთვის, ასევე მოქალაქეებისთვის, რათა განხორციელდეს თავისუფალი გადაადგილების ხელშეწყობა სწავლის, სწავლების, კვლევისა და დასაქმების მიზნით, როგორც საქართველოში, ასევე მის საზღვრებს გარეთ.

საქმიანობის მონიტორინგის მიზნით საქართველოს ახალგაზრდა ეკონომისტთა ასოციაციის მიერ პერიოდულად ხორციელდება კვლევები როგორც სერვისების მომხმარებელთა, ასევე თავად თანამშრომელთა კმაყოფილების შესაფასებლად.

## გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Gallimore Ronald, Bradley A. Ermeling, William M. Saunders, Claude Goldenberg. “Moving the Learning of Teaching Closer to Practice: Teacher Education Implications of School-Based Inquiry Teams: The Elementary School Journal . Number 5.
2. Margaret Gemell. (2003) “A Post-Implementation Evaluation of a Student Information System in the UK Higher Education Sector”.
3. Elaine D. Seeman, Margaret O’Hara. (2006) *Costumer relationship managment in higher education*. East California University, Winterville, North Carolina, USA
4. [www.eqe.ge](http://www.eqe.ge)
5. [http://georgianstudents.wixsite.com/blog/our\\_team](http://georgianstudents.wixsite.com/blog/our_team)
6. <http://gau.ge/ge/news/gau-youth-diplomat-association-gada>



სოფიო მორალიშვილი  
ფილოლოგიის დოქტორი

**სტუდენტთა მოტივაციის კვლევა  
(ახალი უმაღლესი სასწავლებლის ქეისი)**

**რეზიუმე**

სტატია ეხება სასწავლო პროცესში მოტივაციის მნიშვნელოვანი როლის განსაზღვრას და მის კვლევას ინგლისური ენის სწავლებისას ახალ უმაღლეს სასწავლებელში.

მოტივაცია არის ქცევის განხორციელების ფსიქოლოგიური საფუძველი. რაც უფრო მეტად მოტივირებულნი არიან მოსწავლეები, მით მეტია სწავლის ხარისხი, რაც ნაკლებად არიან მოტივირებულნი – შესაბამისად, სწავლის ხარისხიც იკლებს. არსებობს შინაგანი და გარეგანი მოტივაცია. მოსწავლის სასწავლო აქტივობები შეიძლება განპირობებული იყოს მისი შინაგანი ან გარეგანი მოტივაციით.

უცხო ენის შესწავლა დაკავშირებულია ორი სახის მოტივაციასთან: 1. ინტეგრალური მოტივაცია, რომელიც გულისხმობს სურვილს იყო წარმატებული და მნიშვნელოვანი საზოგადოების წევრი, ან მიეკუთვნებოდა იმ საზოგადოებას რომელიც საუბრობს უცხო ენაზე. 2. ინსტრუმენტალური მოტივაცია წმინდა პრაქტიკული ცნებაა, რომელიც ენის შესწავლას უკავშირებს დასაქმებისა და ბიზნეს შესაძლებლობების გაზრდას.

კვლევის შედეგების მიხედვით, სტუდენტთა უმეტეს ნაწილში ინსტრუმენტალური მოტივაციის დონე გაცილებით მაღალია ინტეგრალური მოტივაციის დონეზე. სტუდენტები აცნობიერებენ ფაქტს, რომ ინგლისური ენის კარგად ფლობა დაეხმარებათ წარმატების მიღწევაში და კარგი სამუშაოს პოვნაში.

**The Study of Students' Motivation  
(New Higher Educational Institute Case)**

**Abstract**

The research aims to show the significant role of motivation in language learning success. Motivated students are likely to learn more and learn more quickly than students who are less motivated. The presented study was carried out to determine the motivational level of bachelor students at New Higher Educational Institute. It aimed to reveal if students are more integratively or instrumentally motivated while English language learning. The data for this study was obtained through questionnaire administered to the total number of 30 students. Then qualitative study was conducted for identifying whether they are integratively or instrumentally motivated.

The study revealed that the level of integral motivation is higher rather than instrumental. Students are aware of the fact that being proficient in English can lead to more success and achievements in life.

As the motivation is one of the most important learning factors in English language mastering, the need to determine the actual motivational situations of any students' group is worthwhile. This will be beneficial both for teacher and student. The study provides useful knowledge to stimulate the more motivating learning atmosphere. Students with adequate motivation will become efficient language learners with ultimate language proficiency.

**Keywords:** motivation, integrative motivation, instrumental motivation

## სტუდენტთა მოტივაციის კვლევა (ახალი უმაღლესი სასწავლებლის ქეისი)

მოტივაცია არის იმპულსი/სურვილი, შინაგანი პროცესი, რომელიც ადამიანს ქმედებებისაკენ უბიძგებს და ამ ქმედებებს გარკვეული მიზნის მიღწევისაკენ მიმართავს. ის უკვე გასცდა ცნების კატეგორიას. ჩვენს დროში სიტყვა „მოტივაცია“ უფროდაუფრო პოპულარული ხდება. იმისათვის, რომ რაიმეს მივალწიოთ, ჩვენ აუცილებლად გვჭირდება სამოქმედო ძალა. მხოლოდ ძლიერ სურვილს მივყავართ წინ, გვაიძულებს ვიმოქმედოთ და შევასრულოთ ამოცანები. აგრეთვე, ჩვენთვის აუცილებელია საჭირო ნიადაგი იმისათვის, რომ გაჩნდეს სამოტივაციო ფაქტორები, და რაც მთავარია, ზუსტად უნდა ვიცოდეთ რა არის მოტივაცია.

მოტივაციის გაზომვა შეუძლებელია, მისი დანახვა ძალიან რთულია, მისი გაგება შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როდესაც გამოცდი საკუთარ თავზე. იგი შეიძლება გახდეს ყველაზე დიდებული და მოულოდნელი ადამიანური მიღწევების მიზეზი; დაახლოვოს ადამიანები გაჭირვებისა და სტრესული სიტუაციების დროს. მოტივაციის ნაკლებობა წარმოშობს უკმაყოფილებას, მტრულ დამოკიდებულებას არეულობას და რევოლუციასაც კი. მოტივაცია იწყება იქ, სადაც მთავრდება ბრძანების ზემოქმედება. მოტივაციის არეალი საკმაოდ ფაროა, რადგან ადამიანს, როგორც თავისუფლებებისმოყვარე ცხოველს, სძულს დაემორჩილოს ბრძანებას.<sup>1</sup>

ყველა აქტივობას მოტივაცია უდევს საფუძვლად. მოტივაცია არის ქცევის განხორციელების ფსიქოლოგიური საფუძველი. რაც უფრო მეტად მოტივირებულნი არიან მოსწავლეები, მით მეტია სწავლის ხარისხი, რაც ნაკლებად არიან მოტივირებულნი – შესაბამისად, სწავლის ხარისხიც იკლებს. არსებობს შინაგანი და გარეგანი მოტივაცია. მოსწავლის სასწავლო აქტივობები შეიძლება განპირობებული იყოს მისი შინაგანი ან გარეგანი მოტივაციით. საინტერესო აქტივობები ეფუძნება მოსწავლის შინაგან მოტივაციას. შინაგანად მოტივირებული მოსწავლისათვის უფრო მნიშვნელოვანია თავად აქტივობა, ვიდრე მოსალოდნელი ჯილდო.

გარეგან მოტივაციას კი მაშინ აქვს ადგილი, როცა მოსწავლე შესრულებული სასწავლო აქტივობისათვის მოელის ნახალისებას, ჯილდოს (კარგი ქულა, შექება, კლასში გარკვეული სტატუსის მოპოვება და ა.შ.). ამ დროს განხორციელებული სასწავლო აქტივობა შესაძლებელია მოსწავლისათვის არ იყოს საინტერესო.

ზოგიერთი მოსწავლე დიდი ენთუზიაზმით ეკიდება სწავლას, რადგან მას აინტერესებს საგანი და სწავლის პროცესი. მაგრამ არიან ისეთი მოსწავლეებიც, რომლებიც მასწავლებლის მხარდაჭერის გარეშე სწავლისადმი დიდ ინტერესს არ იჩენენ. მათ მუდმივად სჭირდებათ შექება, სტიმული და თანადგომა. ამრიგად, მოსწავლის სასწავლო აქტივობას განაპირობებს როგორც გარეგანი, ისე მისი შინაგანი მოტივაცია. ამიტომ პედაგოგმა სასწავლო პროცესის დაგეგმვისას უნდა გაითვა-

<sup>1</sup> პ. რობინსი, ა. ტიმოთი & ჯაჯი, (2009). ორგანიზაციული ქცევის საფუძვლები, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი თბ., 2009.

ლისნინოს მოსწავლის მოტივაცია, რაც ხელს შეუწყობს მოსწავლის წარმატებებს.<sup>2</sup>

მოტივაცია ერთ-ერთი ყველაზე აქტიურად გამოყენებული და მნიშვნელოვანი ტერმინია თანამედროვე პედაგოგიურ ფსიქოლოგიაში. ის მოიცავს მოსწავლის ქმედებისა და ქცევის განმაპირობებელ ფაქტორებს, რომლებიც მასშია და (ემოციები, გრძნობები, განცდები...) გარე (გარემო) სტიმულებზე საპასუხო რეაქციისკენ უბიძგებენ. საზოგადოდ, ადამიანის ქმედება უმეტესად მიზნის მიღწევაზეა ორიენტირებული და მას განსაზღვრული მოტივები უდევს საფუძვლად. აქედან გამომდინარე, მოტივაცია შეიძლება განიმარტოს როგორც სასურველი მიზნის მიღწევისკენ მიმართული პროცესი.

პედაგოგიურ ფსიქოლოგიაში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა სწავლის მოტივაციას და მის განმაპირობებელ ფაქტორებს. აღნიშნული საკითხის სიღრმისეულად გააზრება როგორც პედაგოგის, ასევე მოსწავლის მიერ გადამწყვეტ როლს ასრულებს მოსწავლეთა მომავალ წარმატებაში.<sup>3</sup>

სწავლის მოტივაცია სხვადასხვა კომპონენტისგან შედგება. განვიხილავთ რამდენიმე მნიშვნელოვან შიდა პიროვნულ ფაქტორს, რომელიც სწავლის მოტივაციას განაპირობებს:

**1. ცნობისმოყვარეობა** – სწავლა-სწავლება ყველაზე ეფექტურია მაშინ, როდესაც იგი მოსწავლის ინტერესებისკენ არის მიმართული. მასწავლებლის ერთ-ერთი მთავარი ამოცანაა, მოსწავლეს გაუღვიძოს ცნობისმოყვარეობა შესასწავლი საკითხის მიმართ.

**2. თვითრწმენა** – თვითრწმენა მნიშვნელოვანი მოტივია სწავლისადმი პოზიტიური განწყობის შესაქმნელად. იმისთვის, რომ მოსწავლეს ასწავლო პროცესში აქტიურად ჩაერთოს, ის დარწმუნებული უნდა იყოს საკუთარ შესაძლებლობებში და ეჭვი არ უნდა ეპარებოდეს დასახული მიზნის მიღწევაში.

**3. დამოკიდებულება** – პირადი დამოკიდებულების ჩამოყალიბებას უმთავრესად ის გარემო, საზოგადოება, რელიგია, კულტურა და ტრადიცია განაპირობებს, რომელშიც ადამიანი იზრდება და ვითარდება. აქვე უნდა ითქვას, რომ დამოკიდებულების შეცვლაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს თანამედროვე, სწრაფად ცვალებადი გარემო, სადაც ღირებულებების, კულტურული და საზოგადოებრივი ნორმების შეფასება-გადაფასება სულ უფრო ინტენსიურად მიმდინარეობს. სკოლა, ოჯახი, საზოგადოება, საინფორმაციო საშუალებები და სხვ. გამუდმებით ცდილობენ, შეცვალონ ადამიანის ფიქრები, ემოციები და განცდები ამა თუ იმ საკითხისა თუ მოვლენის მიმართ. აი, ამ რთულ ინფორმაციულ გარემოში მნიშვნელოვანია, მასწავლებელმა შეასრულოს გზამკვლევის როლი მოსწავლეთა პოზიტიური დამოკიდებულებების ჩამოყალიბებაში.

**4. მოთხოვნილებები** – მოსწავლეთა ინდივიდუალური საჭიროებები შესაძლოა ერთმანეთისგან მეტად განსხვავებული იყოს. ამის შესახებ ყველაზე ცნობილ კლასიფიკაციას ამერიკელი ფსიქოლოგი აბრაჰამ მასლოუ გვთავაზობს. ის ადამიანის მოთხოვნილებათა ხუთ კატეგორიას გამოყოფს: 1. ბიოლოგიური (კვების, წყურვილის დაკმაყოფილების, ძილის...) მოთხოვნილებები; 2. უსაფრთხოების (სტაბილურობის, დაცულობის განცდის...) მოთხოვნილება; 3. კუთვნილებისა და სიყვარულის (ოჯახის, გუნდის, ურთიერთობების, ემპათიის...) მოთხოვნილება; 4. საკუთარი თავის მიმართ პატივისცემისა და აღიარების (ამა თუ იმ სტატუსის ქონის, წარმატების, რეპუტაციის მოპოვების...) მოთხოვნილება; 5. თვითრეალიზაციის მოთხოვნილება.

<sup>2</sup> ს. ჯანაშია, განმარტებითი ლექსიკონი, სასწავლო გეგმებისა და შეფასების ცენტრი. ნაწ. 1: განათლების სპეციალისტებისთვის, თბ., 2008.

<sup>3</sup> თ. ჭყოიძე, (2015 წლის 06 იანვარი). [www.maswavlebei.ge](http://www.maswavlebei.ge). Retrieved 2016 წლის 03 აპრილი from ინტერნეტგაზეთი: <http://mastsavlebeli.ge/?p=1797>





ჰარმერი იყენებს სიტყვა „მიზანს“ მოტივაციის მნიშვნელობით მეორე ენის სწავლებაში. ის ორი ტიპის „მიზანს“ გამოყოფს:

1. მოკლევადიანი მიზნები, ნიშნავს იმას, რომ სტუდენტს სურს წარმატებას მიაღწიოს უმოკლეს ვადაში. მაგალითად, ჩააბაროს გამოცდა და მიიღოს მაღალი ქულები.

2. გრძელვადიანი მიზნები, როცა სტუდენტი ინგლისურ ენას ეუფლება იმისათვის, რომ იპოვოს უკეთესი სამსახური და ესაუბროს ინგლისურ ენაზე მოლაპარაკებებს (ჰარმერი, 1991).

ქრაშენი ასახელებს ორ ძირითად ფაქტორს, რომელიც დაკავშირებულია უცხო ენის შესწავლის მოტივაციასთან:

ა. ინტეგრალური მოტივაცია, რომელიც გულისხმობს სურვილს იყო წარმატებული და მნიშვნელოვანი საზოგადოების წევრი, ან მიეკუთვნებოდა იმ საზოგადოებას, რომელიც საუბრობს უცხო ენაზე. ეს ეფუძნება უცხო ენის დაუფლების ინტერესს იმ საჭიროებებიდან გამომდინარე, რომ შეძლო სოციალიზაცია და ინტეგრაცია უცხო ენაზე მოსაუბრე საზოგადოებაში.

ბ. ინსტრუმენტალური მოტივაცია წმინდა პრაქტიკული ცნებაა, რომელიც ენის შესწავლას უკავშირებს დასაქმებისა და ბიზნესშესაძლებლობების გაზრდას; ასევე, პრესტიჟისა და ძალაუფლების ზრდის შესაძლებლობას, სამეცნიერო და ტექნიკური ინფორმაციისადმი ხელმისაწვდომობას; ან უბრალოდ გამოცდის ჩაბარების შესაძლებლობას (ქრაშენი, 1988).

შინაგანი და გარეგანი მოტივაციის უკეთ წარმოდგენის მიზნით, სპოლსკი (1989) იყენებს ჰარმერისეულ 1982 წლის მოდელს და განსხვავებას შინაგან და გარეგან მოტივაციას შორის წარმოგვიდგენს შემდეგი სახით.

შინაგანი	VS	გარეგანი
უპირატესობას ანიჭებს გამონწევებს	VS	უპირატესობას ანიჭებს იოლ სამუშაოს
აქვს ცნობისმოყვარეობა/ინტერესი	VS	ასიამოვნოს მასწავლებელს/ მიიღოს ქულები
დამოუკიდებლად მუშაობს	VS	დამოკიდებულია მასწავლებელზე პრობლემების დასაძლევად
შეუძლია დამოუკიდებლად სიტუაციის შეფასება	VS	დამოკიდებულია მასწავლებლის მითითებებზე
აქვს წარმატების შინაგანი კრიტერიუმები	VS	აქვს წარმატების გარეგანი კრიტერიუმები

წარმოდგენილი მოდელიდან ჩანს, რომ რაც უფრო მეტ ყურადღებას ამახვილებს ენის შემსწავლელი მიზნის მიღწევაზე, მით უფრო მოტივირებულია და მეტ ძალისხმევას იჩენს საბოლოო მიზნის მისაღწევად. ეს განსხვავება ასევე ავლენს იმ ფაქტს, რომ მოტივაციაზე თანაბრად მოქმედებს როგორც შინაგანი, ისე გარეგანი ფაქტორები.

ახალ უმაღლეს სასწავლებელში სტუდენტთა ინსტრუმენტალური და ინტეგრალური მოტივაციის დონის გამოვლენის მიზნით გამოვიყენე კითხვარები. თითოეული კითხავრი შედგებოდა 10 კითხვისაგან. გამოიკითხა 30 სტუდენტი. მათ საკუთარი მოტივაცია შეაფასეს 1 დან 5 ქულის ჩათვლით. შედეგების განზოგადება მოვახდინე შემდეგი პროცენტულობით:

- 3.68 – 5.00      მოტივაციის მაღალი დონე
- 2.34 – 3.67      მოტივაციის საშუალო დონე
- 1.00 – 2.33      მოტივაციის დაბალი დონე

ინსტრუმენტალური მოტივაციის კითხვები	მოტივაციის დონე
1. ინგლისური ენის გამოყენებას ძირითადად ყურადღებას ვაქცევ დავალებების შესრულების და გამოცდების დროს	საშუალო
2. ტექსტებიდან უბრალოდ ვციტირებ გაკვეთილზე და რეალურად არ ვიყენებ კომუნიკაციაში შესწავლილ მასალას	დაბალი
3. დაინტერესებული ვარ წავიკითხო მხოლოდ ინგლისური სახელმძღვანელო წიგნები უნივერსიტეტში სწავლისათვის და არა სხვა ტექსტები, მაგ. გაზეთები, ჟურნალები	საშუალო
4. მე დაინტერესებული ვარ მოვიპოვო უნივერსიტეტის ხარისხი და ვიშოვო კარგი სამსახური, ვიდრე ვისწავლო ინგლისური ენა.	საშუალო
5. მე უფრო დაინტერესებული ვარ ჩემი უმაღლესი განათლებით ვიდრე ინგლისური ენის სწავლით.	საშუალო
6. ინგლისურის სწავლა მნიშვნელოვანია საზღვარგარეთ მოგზაურობის დროს	მაღალი
7. ინგლისურის სწავლა მნიშვნელოვანია ჩემი, როგორც მცოდნე და უნარ-იანი პიროვნების ჩამოყალიბებისათვის	მაღალი
8. ინგლისურის სწავლა მნიშვნელოვანია ჩემი, როგორც განათლებული პიროვნების ჩამოყალიბებისათვის	მაღალი
9. ინგლისურის კარგად ფლობა ნიშნავს წარმატებას და მიღწევებს ცხოვრებაში	საშუალო
10. ინგლისური ენის ცოდნა ნიშნავს სხვა ადამიანების პატივისცემას ჩემს მიმართ	საშუალო

ინტეგრირებული მოტივაციის კითხვები	მოტივაციის დონე
1. ინგლისურის შესწავლა შესაძლებლობას მძლევს გავიგო ინგლისური წიგნები, ფილმები, პოპ მუსიკა და ა. შ.	მაღალი
2. ინგლისურის შესწავლა შესაძლებლობას მძლევს უკეთ გავიგო და დავაფასო იმ ხალხის ცხოვრების წესი, ვისთვისაც ინგლისური მშობლიური ენაა.	მაღალი
3. ინგლისურის შესწავლა შესაძლებლობას მძლევს ურთიერთობა მქონდეს უცხოელ ნაცნობებთან.	მაღალი
4. ინგლისურის შესწავლა შესაძლებლობას მძლევს საუბარი გავაბა საინტერესო თემებზე სხვა ეროვნების წარმომადგენლებთან.	მაღალი
5. ინგლისურის შესწავლა შესაძლებლობას მძლევს გადავცე ჩემი ცოდნა სხვა ადამიანებს.	მაღალი
6. ინგლისურის შესწავლა შესაძლებლობას მძლევს თავისუფლად მივიღო მონაწილეობა აკადემიურ, სოციალურ და პროფესიულ აქტივობებში და სხვ.	მაღალი

7. ინგლისურის შესწავლა შესაძლებლობას მაძლევს ვისაუბრო ისე, როგორც საუბრობენ ისინი, ვისთვისაც ინგლისური მშობლიური ენაა, მაგ. ვისაუბრო სწორი აქცენტით, გამოვიყენო ინგლისური ფრაზები	მაღალი
8. ინგლისურის შესწავლა შესაძლებლობას მაძლევს გავეცნო ინგლისურ ხელოვნებას და ლიტერატურას.	მაღალი
9. ინგლისურის შესწავლა მენმარება ვიყო უფრო გახსნილი და კომუნიკაბელური პიროვნება, როგორც ინგლისურად მოლაპარაკე ხალხია.	მაღალი
10. მე მტკიცედ მაქვს გადაწყვეტილი ვისწავლო ინგლისური, რათა მივაღწიო მაქსიმუმს მისი დაუფლებისათვის.	მაღალი

როგორც კვლევის შედეგებმა აჩვენა, სტუდენტთა უმეტეს ნაწილში ინტეგრირებული მოტივაციის დონე გაცილებით მაღალია ინსტრუმენტალური მოტივაციის დონეზე. ასევე, ინგლისური ენის შესწავლის ყველაზე გავრცელებული მიზეზი არის კარგი სამუშაოს პოვნა. სტუდენტები აცნობიერებენ ფაქტს, რომ ინგლისური ენის კარგად ფლობა დაეხმარებათ წარმატების მიღწევაში.

რადგან მოტივაცია ენის სწავლებასა და სწავლაში ერთ-ერთ ძირითად ფაქტორს წარმოადგენს, მოტივაციის რეალური სურათის შესწავლა კონკრეტულ სასწავლებელსა თუ ჯგუფში სასარგებლოა როგორც პედაგოგის, ასევე სტუდენტისათვის. კვლევა გვანდის სასარგებლო ინფორმაციას მოტივირებული სასწავლო გარემოს შესაქმნელად. თავის მხრივ, სათანადოდ მოტივირებული სტუდენტი იქნება ეფექტიანი შემსწავლელი ენის სრულყოფილი ცოდნით.

### გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Gardner, R.C. (1985). Social psychology and second language learning: The role of attitudes and motivation. London : Edward Arnold Publishers.
2. Harmer, J. (1991). The practice of English language teaching. London: Longman.
3. Hedge, T. (2000) . Teaching and learning in the language classroom. Oxford: United Kingdom : Oxford University Press.
4. Krashen, S., Second language acquisition and second language learning. London: Prentice Hall International (UK), 1988
5. Saville-Troike, M., Introducing second language acquisition. New York: Cambridge University Press, 2006
6. Spolsky, B., Conditions for Second Language Learning, Oxford University press, 1989



გამომცემლობა „უნივერსალი“

---

თბილისი, 0179, ი. ჭავჭავაძის გამზ. 19, ☎: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30  
E-mail: universal@internet.ge; universal505@ymail.com;